

Момир Никић

saṁskṛtadvāram

УВОД
У САНСКРИТ

Београд, 2008.

udyamena hi sidhyanti kāryāṇi na manorathaiḥ
na hi suptasya sinhasya praviśanti mukhe mṛgāḥ

उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः
न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः

*Циљ се достиже њрудом а не жељом
Лењом лаву њлен не скаче у усџа*

śukrā kṛṣṇād ajaniṣṭa
शुक्रा कृष्णाद् अजनिष्ट

Светлосџ се из џаме рађа

yasya nāsti svayaṁ prajñā śāstraṁ tasya karoti kim
locanābhyāṁ vihīnasya darpaṇaḥ kim kariṣyati

यस्य नास्ति स्वयं प्रज्ञा शास्त्रं तस्य करोति किम्
लोचनाभ्यां विहीनस्य दर्पणः किं करिष्यति

*Каква је корисџ од књиђа оном ко џамеџи нема?
Шџа вреди огледало неком ко не може да види?*

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР /7

ГЛАСОВИ /27–46 Самогласници – Сузгласници – Посебни гласови – *Pratyāhāra*

ПИСМО /47–71 Основне карактеристике – Специјални знаци – Самогласници – Сузгласници – Сјојени сузгласници (лига-шуре) – Бројеви

АКЦЕНТ /72–76

САНДХИ /77–107 Спољни и унутрашњи – Хијајус – Финални гласови – Деаспирација – Асимилација: по звучности; по месту и начину творбе – Регресија – Јачање и слабљење: самогласника; сузгласника

ОБЛИЦИ И ТВОРБА РЕЧИ /108–151 Корен – Суфикс – Деривација: Примарна; Секундарна – Префикс – Проверб – Сложенице (*samāsa*) : *dvanvda, tatpuruṣa* ; *bahuvrīhi* ; *dvigu, avyayibhāva, āmreḍita*

ИМЕНИЦЕ И ПРИДЕВИ /152–168 Градација основа – Поређење придева – Промена имена: Род; Број; Падеж – *kāraḥa* – **ПАРАДИГМЕ ПРОМЕНА** /169–194 Основе на: -а; -ī, -и, -ā, -ī, -ū (коренске; -ā, -ī, -ū (изведене); -ḥ, дифтонг (једно-сложне) – С једном основом: коренске; суфиксом -s – С две основе: суфикс -at, суфикс -it, компаративи -iyas – С три основе: именице на -at, придеви на -as, императиви перфекта на -vas

ЗАМЕНИЦЕ /195–200 *Личне – Делтерминативне – Упитне – Релативна – Присвојне – Проминалне – ПРОМЕНА ЗАМЕНИЦА* /200–203

БРОЈЕВИ /204–209 **ПРОМЕНА БРОЈЕВА** /210–211

ГЛАГОЛ /212–224 *Финитни – Ia-kāra – Лични наставци – Ау-змени – Удвајање – Глаголски род/стање – Модуси*

ПРЕЗЕНТ /225–228 **ПАРАДИГМЕ ПРОМЕНА** /229–248 : *Темајска класа: gaṇa I, IV, VI, X – Ајемајска класа gaṇa II, III, VII, V, VIII, IX*

ИМПЕРФЕКТ /249–250 **ПАРАДИГМЕ ПРОМЕНА** /251–253

АОРИСТ /254–260 **ПАРАДИГМЕ ПРОМЕНА** /261–266 : *Просити – Редулирани – Сизмајски – Прекајив* /260

ПЕРФЕКТ /267–272 **ПАРАДИГМЕ ПРОМЕНА** /273–274

ФУТУР /275–277 **ПАРАДИГМЕ ПРОМЕНА** /278–279: *s-футур – Кондиционал – Перифразични футур*

ИМЕНСКИ ОБЛИЦИ ГЛАГОЛА /280–293 *Партицип – Инфинитив – Ајсолутив*

СЕКУНДАРНА КОНЈУГАЦИЈА /294–307 *Пасив – Интензив – Дезидератив – Каузатив – Деноминатив*

НЕПРОМЕНЉИВЕ РЕЧИ /308–318 *Прилози – Предлози – Речце – Везници – Узвици*

РЕЧЕНИЦА /319–323 *Ред речи – Слажање – Именице и придеви – Глаголи – Упитни говор и кондиционал /– Одрична реченица – Индиректни говор – Често коришћене речи*

smāraṇa (ПОДСЕТНИК) /325

ГРАМАТИЧКИ ТЕРМИНИ /427

ПРЕДГОВОР

1.

Санскритски језик, ма колика његова древност била, има изванредну стурктуру; савршенији од грчког, богајији од латинског, извршније профињен од оба, а ипак с јаким сродничким везама с њима, како у погледу глаголских корена ипак и грамајичких облика, ипак није производ случајности; ие сродности су ипак јаке да ниједан филолош не може проучавати ипак три језика а да не поверује да су они пошекли из неког заједничког извора који, можда, више не постоји.

Ове речи В. Џонса, изречене 1786. године, као и ранија запажања Г-Л. Керду-а (из 1767.)¹ означавају почетак не само дубљег проучавања санскрита него и савремене компаративне лингвистике. Оне чине вододелницу између ранијег религијског става да су сви језици постали од “језика Библије” и научног проучавања које ће изнедрити данас богате индоевропске студије. По оцени Ф. Бопа, откриће санскрита је означило “нову епоху у проучавању европских језика”. По њему, санскрит стоји у “најближој вези с грчким, латинским, германским итд. језицима”. Он је,

¹ Француски језуита и мисионар у Индији Гастон-Лоран Керду (G-L. Coeurdoux) је још 1767 (у поднеску упућеном Француској академији наука) указао на сличности између санскрита, грчког, латинског, немачког и руског, што га је у очима М. Милера учинило “оцем компаративне филологије”.

у ствари, “дао, по први пут, чврст темељ за разумевање граматичке везе између та два језика звана класичнима, као и њиховог односа са германским, литванским и словенским”. Санскрит, уз све то, “понекад превазилази грчки у савршености облика која је до сада сматрана његовим ексклузивним својством”.

На сродност словенских језика и санскрита указивали су многи лингвисти у 19. и 20. веку, истичући фонетске, морфолошке и нарочито лексичке блискости. На нашем тлу су најодређенији у том погледу били проучаваоци који су доказали сродност многих корена и коренских деривација (Ђ. Даничић), закључили да су словенски, посебно наш језик и санскрит “негде и једном били један језик” (Р. Катичић). Неки су тврдили да је од свих живих индоевропских језика српски најближи санскриту. Та сродност се не сме прецењивати (попут ставова да је српски потекао из санскрита или обрнуто) нити подцењивати (очита је блискост санскрита и других европских језика). Најбезбедније је рећи да су словенски језици, а посебно српски, дуго били у контакту са санскритским и пракритским говорима... Запостављање ове перспективе и димензије већ до сада се показало штетним за нашу науку.

Нажалост, и данас је присутна небрига наших лингвиста за проучавање санскрита и његових веза веза са срп-

ским. После првих скромних корака² и ослонаца на стране радове³ настало је ново затишје⁴. На нашим универзитетима се санскрит не проучава, како се то чини на високошколским установама у Европи и Америци, а посебно у Индији⁵...

2.

Санскрит припада групи *индоевропских језика* који се, конвенционално, деле на неколико грана. Најчешћа је њихова подела на *сајтем* и *ценџум* језике⁶, али је она данас доведена у питање открићем језика који у мањој или већој мери садрже елементе источног (*сајтем*) и западног (*ценџум*) порекла.

Један од начина њиховог разврставања је према старости докумената у којима су осведочени:

² Поменимо само Р. К. Стојановића, аутора кратке „Санскритске читанке са граматиком“ и Р. Миросављева, преводиоца три класична индијска лиричара („Кад речи процветају“).

³ Код нас постоји још и превод на српски “Санскритске граматике” М. Мајрхофера, реномираног проучаваоца индоевропске лингвистике. Али, овај рад, по свему епитоман, није најприкладнији за почетника а и стручњаку може бити делимично користан. У Загребу је преведена „Санскритска почетница“ А. Ф. Штенцлера, такође кратка санскритска граматика са речником и текстовима.

⁴ Аутор ових редова је стицајем околности био у прилици да деведесетих година прошлог века помогне почецима синологије, нипонистике, недерландистике, канадистике... на Универзитету у Београду. Истовремено, он може да посведочи и о тадашњем одсуству интереса за санскрит и индологију на истој овој високошколској институцији.

⁵ Ствари су ипак боље у суседној Хрватској где се санскрит одавно проучава на Загребачком свеучилишту, чему је ишла на руку и „подела језичких подручја“ међу негдашњим југословенским универзитетима.

⁶ Подела према називу за број 100.

1. *Анаџолски језици*. Најранији извори су староасирски (19. век пре н. е.) и *хиџиџски* (17. век пре н. е.). Овде спадају лувијски (и његов огранак ликијски), палајски и још неки језици који су изумрли још пре н. е. (каријски, писидски, лидијски...);

2. *Грчки*. Засведочен је у критско-микенским изворима (линеарно Б писмо из средине 2. миленијума пре н. е.), на вазама и у хомерским спевовима (8. век пре н. е.);

3. *Индо-ирански* који обухвата: а) *индоаријске* језике, пре свега *санскриџ* (средином 2. миленијума пре н. е. у *Риџведи* и епиграфски у 3. веку пре н. е.); б) *иранске* језике, у првом реду *језик Авестје* (у усменом облику око 1. миленијума пре н. е.) и *стџаројерсијски* (језик забележен у записима из Бехистуна, 520. пре н. е.). Овде се укључују и *гардски* и *нурисџани* језици;

4. *Иџалски* језици, са две гране: а) *сабелски* (оскански, умбријски, пићенски...); б) *лаџино-фалискански* (пре свега *лаџински* и из њега настали *романски* језици – италијански, француски, шпански...). Епиграфски осведочени око 3. века пре н. е. а делимично још у 7. веку пре н. е. У ову групу се укључују и: *илирски*, њему сродан *месайски*; *венетски*; *либурнијски*...;

5) *Келџски* језици где припадају: *галски* (у документима из 6. века пре н. е.); *гаелски* или *ирски* (са записима од 8. века н. е.); *бриџонски* (бретонски, валијски, корнски...); *келџиберијски*;

б) *Германски* језици (у рунским записима око 2. века н. е.) са три основне гране: а) *источногермански* (где спадају: *џотски* забележен у Вулфилином преводу *Библије* из 4. века н. е.; вандалски, бургундски...); б) *западногермански* (*немачки*, *фризијски*... *стџароенџлески* са рукописима из 8. века н. е.); в) *северногермански* (исландски, норвешки, фарски, дански, шведски...);

7) *Јерменски* (осведочен у 5. веку н. е.), у разним класификацијама (уз грчки, анатолске језике итд.);

8) *Тохарски*, са два дијалекта (А и Б) у епиграфским записима из кинеског Туркестана који се могу протегнути на 5. век н. е.;

9) *Балџо-словенски* са: а) *словенским* језицима, осведоченим у *стџарословенским* рукописима из 9. века н. е. (источнословенски језици, западнословенски, јужнословенски) а у траговима још и раније; б) *балџски* језици (у документима из 14. века н. е.);

10) *Албански* (осведочен у 15. веку н. е.).

Међу давно изумрлим индоевропским језицима налазе се и: *џрачки*; *џачки*; *фриџијски*; *џеонски*; *стџаромакедонски* и још неки.

3.

Санскриџ (*saṁ-skṛta*, *усавршен*, *украшен*, *џоџеран*...) је широка ознака за језик који срећемо у разним периоди-

ма (од *Vega* наовамо). У ужем и тачнијем смислу то је ознака за класични санскрит, нешто каснији од ведског. Овај језик су користили учени људи и свештеници више од две хиљаде година.

Трагове санскритске лексике срећемо најпре ван Индије, на подручју најстаријих индоевропских миграција, у Месопотамији, краљевству Митани и другим подручјима Мале Азије и Блиског истока.

У документима вавилонских династија индоевропских Касита (око 1750–1170. пре н. е.) налазимо имена богова: *Šuriaš* (од скт. *Sūrya*, преведено као *Šamaš*); *Maruttaš* (од скт. *marut*, преведено као *En-urta*), као и имена неких царева (*Abirrataš*, од *abhi-ratha*, окренут лицем к бојним колима). На клинописним споменицама краљевства Митани (1500–1300. пре н. е.) сусрећемо владарска имена која имају несумњиво аријску етимологију: *Sutarna*, *Paršasatar*, *Sauššatar*, *Artadāma*, *Tušratha*, *Matiwāza* итд. У уговору између царева хититског царства Супилулиме и митанског Мати-вазе (око 1350. пре н. е.), међу боговима гарантима уговора помињу се и добро позната ведска божанства: *Indara* (*Indra*), *Mitrašil* (*Mitra*), *Našatianna* (*Nāsatya*), *Uruvanaššil* (*Varuṇa*). Преживео је и трактат о тренирању коња који се приписује Митанијцу *Kikkuli* у коме се користе термини из хипологије: *aika vartanna* (један окрет, скт. *eka*); *tera vartana* (3 окрета); *panza v.* (5 окрета); *satta v.* (7 окрета); *navartanna*

(9 окрета).⁷ У документима постоји и низ апелатива у којима се спајају елементи аријске и хуритске лексике: *maria-ntu* (скт. *maru*, *mragiḥ* + хуритско *-ntu*); *mani-ntu* (вед. *maṇi*, *ођрлица*); *babru-ntu* (од *babhru*, *мрк*), *taka-ntu* (од *magha*, *gap*)...

Санскрит се обично разврстава у неколико “дијалеката” и језичких периода: а) *ведски* и *језик канона* (раних религијских и правних); б) *класични санскрит*; в) *ејски санскрит*; г) *санскрит класичне књижевности* (драме, лирике, прозе); г) *санскрит будиста* и *џаина*...

а) *Ведски* је језик најстаријих индоаријских химни у славу богова, молитви, церемонија и ритуала. На првом месту овде је реч о најстаријем споменику индоевропске књижевности *Puṣ-vegi* (*Ṛg-Veda*, *Vega сџихова*, *rc*), која обухвата десет *maṇḍala* (књига), са преко хиљаду молитви и десет хиљада стихова. Не може се поуздано рећи када је настала. Најстарији текстови се обично датирају у средину другог миленијума пре н. е. Неки делови су млађи. Друга, каснија дела су: *Sāma-Veda*, *Vega њевања* (*sāman*), знатно мања од *Puṣ-vegi*, и са стиховима који се певају при ритуалима жртвовања *come*. Овом скупу припада и *Yajur-Veda*, *Vega жртвених формула* (*yajus*), која, поред стихова, садржи и прозне пасаже који се користе при литургијским церемонијама. Она је подељена на два основна дела: *Бела Јађур-vega* – *Vājasaneyi-Saṁhitā* (у две верзије); *Црна Јађур-*

⁷ Шире у М. Никић, *Порекло Срба, Словена и Скиџа*, Бгд, 2006.

veda која обухвата текстове **Tāittiriya-Saṁhitā**, **Maitrāyaṇī-Saṁhitā**, **Kaṣiṣṭhala-Saṁhitā** и **Kāṭhaka**. Слична *Riṣ-Begū*, али скоро половина њеног обима, је скупина (**saṁhitā**) химни названа **Atharva-Veda**, *Veda sveiṣṭīnīka vaiṣṭre* (**athar**, старији назив за *vaiṣṭru*), која садржи и прозне делове.

Уз *Begū* су разне школе разрадиле мноштво текстова који их ближе тумаче или описују и прописују верске ритуале. То су, пре свега, *брахмане*, *аранјакe* и *суṭре*.

Brāhmaṇas (у вези с **brahman**, побожност) је назив за текстове у којима се описују ритуали и церемоније, свете мантре и речи, објашњавају њихова значења, излажу легенде, етимологије... Уз *Белу Јађур-Вегу* веже се језички најинтересантнија **Śatapatha-Brāhmaṇa**, *Брахмана сṭоṭиṭину йуṣева*; уз *Црну Јађур-Вегу* иде **Tāittiriya-V.** која се повезује уз истоимену самхиту; уз школу *Riṣ-Begū* вежу се **Aitsreya-V.** и **Kāuṣṭiki-V.**; уз *Сама-Вегу* **Pañcaviṁśa-V.** и **Śaḍviṁśa-V.**; уз *Сама-Вегу* **Jaiminīya** или **Talavakāra-V.**; уз *Аиṣхарва-Вегу* **Gopatha-V.** Касније су *Ведама* додате и *āraṇyakas* (створене у шуми): **Aitareya-A.**; **Tāittiriya-A.**; **Bṛhad- -A.**... Из ових текстова су издвојене *упанишаде* (**upa-niṣad**, „тајно знање” примано слушањем „крај ногу“ учитеља).

Суṭре (**sūtra**, *ниṭи*, *афоризам*) су углавном упутства, правила, прописи за свете церемоније а не њихово објашњавање. Из њих су се развиле књиге закона међу којима је најпознатија она названа по **Manu**.

б) *Класични* санскрит је доживео пуну афирмацију с развојем граматике, језичке дисциплине настале као облик тумачења светих текстова. Усавршили су га и кодификовали језички стручњаци, граматичари. Санскритска граматика (**vyākaraṇa**) синергијски је резултат четири основне гране: а) **Prātisākhya**, расправе о раздвајању и оригиналној форми (**padapāṭha**) ведских речи; б) **Nirukta**, тумачења значења и настанка појединих речи; в) **Śikṣā**, анализа ведске фонетике, правилне артикулације гласова и израза; г) **Nighaṇṭu** (скуп речи, речници) и **Kośa** („ковчежић, ризница“), дела санскритске лексикографије.⁸

Први граматичари су расправљали кључна питања фонологије, морфологије, творбе речи. **Śakaṭāyana** и **Gārgya** су се спорили да ли су све именице развијене из глаголских корена или не. О томе нам сведочи **Yaska** који је, по свему судећи, живео кад и Панини или нешто пре њега, и који се слагао са школом **Шакатајане** да су све речи настале из оригиналних корена. Јаска је најпознатији класични етимолог, чувен по коментарима ведских речи (имена богова, ритуала...) и њиховом тумачењу (**Nighaṇṭu** и **Nirukta**). По њему постоје четири класе речи: *име* (**nāman**); *глагол* (**ākhyāta**); *замена* (**sarvanāman**); *речца* (**nipāta**).

Главну заслугу за кодификовање класичног санскрита имао је **Pāṇini** (око 5. века пре н. е.). У свом делу у “осам

⁸ Међу оваквим радовима најпознатија је *Амаракoша* (**Amarakośa**), око 600. н. е.

поглавља” (*Aṣṭādhyāyī*) од око четири хиљаде кратких граматичких афоризама и правила, које и данас плени својом ингениозношћу, он је обрадио сва основна правила фонетике, морфологије и синтаксе. Овај рад се сматра “граматичком библијом” санскрита и на њега се надовезују готово сви каснији индијски граматичари. У значајније коментаре (*vṛtti*) и допуне Панинијевог дела спадају: *Vārttika* Катјајане (*Kātyāyana*, око ?); *Mahābhāṣya* (“велики коментар”) Патањђалија (*Patañjali*, око 2. в. пре н.е.); *Kātantra* (или *Kalāpaka*, дело *Śarvavarmana*, око 1.в. н.е.); *Kāśikā* (аутори *Vamana* и *Jayaditya*, око 700. н. е.)...

в) *Ејски* санскрит је документован у неколико епова од којих су најзначајнији *Махабхарата* и *Рамајана*. Овај језик је близак санскриту Панинија али са бројним одступањима од његових правила. Те спевове су, наиме, преносили посебно задужени царски службеници чији је израз био ближи народном говору него језику учених брахмана.

Огроман спев *Mahābhārata* (*Велика Бхарата*, прича о истоименој династији, са преко 74.000 стихова), приписује се песнику званом *Vyasa* али је очито продукт неколико генерација (почеци се датирају у 8. век пре н. е. а завршна верзија у 4. век н. е.). Она говори о сукобу два дела клана Куру (*Каурава* и *Пандава*) који се завршава одсудном битком у *Курукшејтри*. Овај спев на поетски и митски начин супституише историју доласка Индоевропљана на индијски потконтинент, односно рану индијску историју. Он има

несумњиви значај за лингвистичка истраживања, јер, поред осталог, представља прави трезор (од 1.8 милиона) санскритских речи. То је и својеврсна енциклопедија у чији оквир су смештане многе творевине (стиховне и прозне), међу којима су најпознатије *Песма о краљу Налу* и филозофска poema *Bhagavad-Gītā*.

Други по величини спев *Rāmāyaṇa* (*Рамин њоход*, са око 24.000 стихова)⁹ је дело које се приписује једном аутору, *Vālmiki*. Он говори о Рамином походу на Цејлон да ослободи своју жену Ситу коју је отео демон-краљ Ланке, Равана. Сматра се да тај спев на делимично алегоријски начин говори о походу Аријеваца на југ Индије и инсталирању њихових вредности и културе.

Поред ових, постоје и бројни други спевови и дела у којима се демонстрира песничка вештина (у стилу “мудраца”, *kāvya*) међу којима се помињу: *Māghakāvya* (или *Śiśupālavadha*); *Bhaṭṭikāvya*; спевови Калидасе и др. Језик епских творевина утицао је на бројне и обимне *џуране* (*purāṇas* из 5-10. века н.е.) које расправљају разне псеудоисторијске и филозофске проблеме, углавном пет основних (*pañcalakṣaṇa*): *сјиварање свемира* (*sarga*); *џоново сјиварање* (*pratisarga*); *генеалозија богова и муграца* (*varṇśa*); *џорекло човека* (*manvantara*); *џинасјичке џовесји* (*varṇśānucarita*).

⁹ У овом делу се по први пут помиње санскрит.

з) Санскрит класичне књижевности. Класична књижевност је зачета под утицајем Веда још у старој ери да би највећи процват имала негде до 8. века н.е. и трајала све до 11./ 12. века.

Може се рећи да она настаје драмским делима. Драматске облике срећемо још у текстовима *Veṅga*, где се конфронтирају или драматски представљају митолошке теме и ситуације (дијалози Сараме и Панис, Јаме и његове сестре Јами, Агнија и других богова, сукоб Васиште и Вишвамитре...). Као једно од првих драмских дела помиње се *Mṛcchakatikā* (Глинена кочија) чији је аутор краљ *Śūdraka* (2. век пре н.е.). Међу зачетницима се може рачунати и *Bhāsa* (кога помиње Калидаса) који је живео пре н.е. и стварао кратке драме по мотивима из епова *Mahābhārata* (*Raṅgarātra*; *Madhyama-vyāyoga*; *Ūrubhaṅga*; *Karnabhara* и др.) и *Ramāyaṇa*. У најстарије писце драма убраја се и будистички мудрац *Aśvaghōṣa* (крај старе и почетак н.е.) од кога су остали делови драме *Śāriputra-prakarana*. Из овог периода (200. пре н. е. – 200. н.е.) је и најстарији на свету теоријски текст о драмској уметности *Nāṭyaśāstra* који је, како се верује, израдио *Bhāratīya*, а који третира све главне аспекте ондашње драме – глуму, мизансцен, игру, музику, шминку, костиме...

Највећи индијски класични песник и драмски писац је Калидаса (*Kālidāsa*, “слуга богиње Кали”) који је живео око 4. века н. е. а чија су остварења и на западу доживела

славу ремек-дела: драма *Śakuntalā* (тј. *Abhijñānaśakuntalam*, *Преознавање Шакунтале*) и лирска поема *Meghadūta* (*Облак џласоноша*). Калидаса је творац и још неколико драма (*Mālavikāgnimitra*, *Малавика и Агнимитра*; *Vikramorvaśīya*, *Љубав Пурураве и Урваши*), поема (*Raghuvamśa*, *Династија Рагху*; *Kumārasambhava*, *Рођење Кумара*) и лирских дела (*Rtusambhāra*...).

Од осталих великих творевина класичне књижевности ваља поменути светски утицајну колекцију басни (алегоријски пренос учења *raja-nīti*, науке о владању) *Raṅgatantra* (од пре н. е. али сачувану у верзији из 4. века н.е.).

Међу лирским делима каснијег периода истиче се дело песника *Jayadeva* (из 12. века) *Gita Govinda* које говори о односу Кришне и *ḥai* девојака (краварица), посебно са девојком званом *Ragha*.

г) Санскрит будиста и џаина. Будисти а нарочито џаинисти дуго су пружали отпор прихватању санскрита. Међутим, временом санскрит се афирмисао и као језик њихове литературе и религијске праксе (код будиста раније а код џаиниста тек половином првог миленијума н.е.). Околности су утицале да разне будистичке школе прихвате санскрит у разним облицима: *īomeshan sa īprakrītōm* (*Mahāsaṅghika* школа); *санскритизација канонских текстова* кроз преводе на језик и граматику блиску Панинију (школа

Sarvastivadin), касније и писање нових текстова на санскриту; *чистио класични санскрити* у *kāvya* стилу (школа *Aśvaghoṣa*).

Овај санскрит је особен по многим променама у граматици и лексици, односно мешању са другим дијалектима (пали, други пракритски говори...).

Неопходно је указати на још неколико момента:

1) Лингвисти разликују ведски и санскрит као *сѿа-роиндоаријски* од *средњеиндоаријских* – *ѿали* и *ѿпракриѿских*, народних, говора (*prakṛta*, *ѿприродан*, *реалан*, *неуѿлађен*) који су ушли у књижевност и религиозне текстове у периоду замаха будизма и ѿаинизма, око 500. пре н.е.

2) Иако веома слични ведски и санскрит се разликују. Ведски је био језик култа и о њему су се старали брахмани, свештеници, док су класични санскрит нормирали граматичари, учењаци. Ведски је, уопштено узев, одступао од норме која се прописивала само за санскрит. И сам Панини је правио разлику између *bhāṣā* (говорни језик) и *chandas* (метрички текстови *Vega*). Ведски се разликује и у низу других елемената: очувању неких гласова који су се изгубили у санскриту; другачијем изговору неких гласова (не ретко се у изговара као као *l*); толерисању зева који је у класичном санскриту забрањен; акценат је музички насупрот санскритском експираторном; већа слобода у месту префикса који је у класичном санскриту увек испред корена; постојање неких модуса и глаголских родова (инјун-

ктив и др.) који не постоје или су ретки у класичном санскриту; мањој комплексности сложеница...;

3) Класични санскрит је био говорни језик који се употребљавао истовремено са другима (пракритским говорима). Он је, међутим, увек био језик интелектуалне елите. Временом је превладао на дворовима. Ипак, он није могао остати по страни од утицаја средњеиндоаријског. Паралелизам говора очит је у индијској драми где једни ликови говоре санскрит (виши сталез, званичници) а други (жене, деца, робови итд.) пракрит;

4) Нарочито после његове кодификације, класични санскрит је остао по страни од стварне језичке историје. Он се одржао и до данас као језик култа (коришћен од свештеника који рецитују свете мантре а да их често не разумеју). Један од разлога његовог бољег очувања од других мртвих језика (на пример, грчког и латинског) је осећај негдашњег (идноевропског) али и садашњег (свеиндијског) јединства у вишејезичкој средини;

5) Санскрит је неминовно долазио у додир са другим језицима индијског потконтинета. Тако су настали процеси узајамног утицаја. Са једне стране, санскрит је оставио печат на локалне говоре. Са друге, изван број речи али и неки гласови (*церебрални*) из локалних говора (мунда, дравидски) прихваћен је у санскриту.

4.

*Двер санскрити*¹⁰ је увод писан с намером да нашем читаоцу пружи шира знања из санскритске фонетике, морфологије, творбе речи, синтаксе... Као први потпунији увид у санскритску граматiku он је морао да буде мешавина разних приступа: а) *почетнице* (упућивања у основне проблеме језика и начин њиховог савладавања); б) *уџбеника* (систематског излагања граматичке грађе у свим њеним сегментима); в) *приручника* (прегледног указивања и подсећања), што може помоћи при сналажењу у раду са речницима и другом литературом.

Извесно, неће бити задовољени сви нивои знања и укуси. Али, он може бити од користи како почетнику тако и ретком стручњаку. Ми се надамо да ће се њиме подстаћи други да учине нове и боље кораке у проучавању језика који је од суштинске важности за разумевање не само индоаријске него и индоевропске културе у целости.

Имајући у виду сложеност грађе и природан отпор у њеном савладавању, аутор се послужио разним педагошким средствима да ту грађу приближи читаоцу. Један од начина био је упоређивање са нашом граматиком и језиком, што се показало корисним не само да се још једном подвуче генетска сличност, него, пре свега, да се и посредством поређења олакша “улажење у тајну” и меморисање

¹⁰ *dvāra*, п., значи *врати*, *двер*, *капија*, *пролаз*, *улаз* али и *уџб*, *начин*, *средство* (Махешвара је сматрао да постоји 6 двери или начина за постизање верске екстазе).

особито тешких делова. У ту сврху су коришћени и практични поступци (табеле, схеме, прегледи, итд.).

Иако је рукопис прегледан више пута у разним фазама припреме, аутор је свестан да су се могле поткрасти грешке (*lapsus calami*, у штампи и сл.) и биће захавалан за сваку сугестију да се оне отклоне. Иако је писао под крајње тегобним животним и стручним околностима, он не жели да се ослободи одговорности колико год ни да умањи суноврат духа и морала свог времена.

5.

За даље проучавање читаоцу је на располагању огромна литература која је и аутору много помогла. Он цени да посебно корисна могу бити следећа дела:

- ♦ Yaska. *The Nighaṅṭu and The Nirukta*, ed. L. Sarup.
- ♦ *Aṣṭādhyāyī of Pāṇini* (Red. M. Katre).
- ♦ M. Williams, *Sanskrit-English Dictionary*. Исти: *A Practical Grammar of the Sanskrit Language*.
- ♦ W. D. Whitney, *The History of Sanskrit Grammar*. Исти: *The Roots, Verb-Forms and Primary derivatives of the Sanskrit Language*.
- ♦ L. Renou, *Grammaire sanskrite*. Исти: *Terminologie Grammaticale du Sanskrit*.
- ♦ A. A. Macdonell, *Vedic Grammar*. Исти: *Vedic Grammar for Students*.

- ♦ T. Burrow, *The Sanskrit Language*.
- ♦ M. R. Kale, *A Higher Sanskrit Grammar*.
- ♦ Т. Я. Елизаренкова, *Грамматика ведийскогo языка*.
- ♦ K. V. Abhyankar, *A Dictionary of Sanskrit Grammar*.
- ♦ T. Egenes, *Introduction to Sanskrit (I, II)*.
- ♦ A. Aklujkar, *Sanskrit: An Easy Introduction to Enchanting Language*.
- ♦ M. Deshpande, *Saṁskṛtasubodhinī, A Sanskrit Primer*.
- ♦ Goldman and Sutherland, *Devānīpraveśikā: Introduction to the Sanskrit Language*.
- ♦ M. Coulson, *Sanskrit, An Introduction to the Classical Language*.
- ♦ В. А. Кочергина, *Учебник санскрита*.
- ♦ C. C. Uhlenbeck, *A Manual of Sanskrit Phonetics*.
- ♦ V. Mishra, *A Critical Study of Sanskrit Phonetics*.
- ♦ C. R. Lanman, *A Sanskrit Reader*.
- ♦ B. C. Hall, *Sanskrit Pronunciation: Booklet and Audio*.¹¹

И за овај рад аутор има да захвали на моралној и материјалној подршци својој породици која је, и после изгубљеног дугогодишњег ослонца, успела да се одржи.

Београд, августа 2008.

¹¹ На интернету постоје многе књиге, приручници, речници, водичи... (Cf. <http://sanskritdocuments.org/>), програми... (Cf. G. Huet, *Sanskrit Heritage Site*; Jha et al. *Sanskrit Morphological Analyzer* и други).

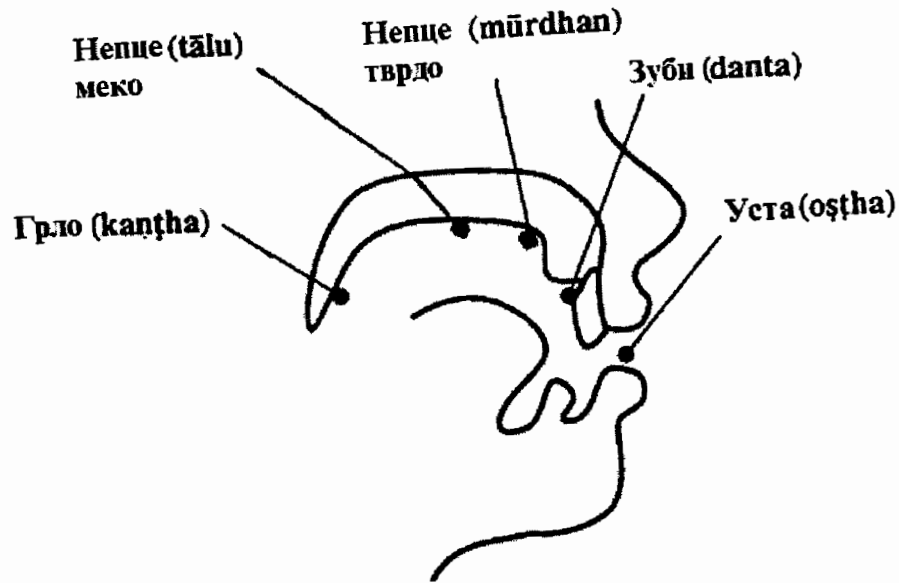
I. ГЛАСОВИ

1. Први и најважнији корак у учењу санскрита је упознавање са његовим *гласовима* (*varṇa*¹²). За разлику од европских језика где се они представљају кроз мање-више произвољан (алфабетски/азбучни) поредак, у санскриту су гласови систематизовани на научно адекватнији начин: *према месту настајанка*.

2. Гласови се групишу полазећи *од краја према предњем делу говорног апарата*, то јест *од зрла према уснама*.¹³

¹² *varṇa* = *глас, звук; слово; боја...*

¹³ *kaṇṭha* = *зрло; tālu* = *непце; mūrdhan* = "глава", врх непца; *danta* = *зуб; oṣṭha* = *уста*. Још се ведски битно разликовао од индоевропског: а) он је изгубио ИЕ кратке вокале *ē, ō, ə*; дуге вокале *ē, ō*; дифтонге *ēi, ōi, ēu, ōu; āi, ēi, ōi, āu, ēu, ōu*; звучне назале; звучни спирант *z*; б) заменио је кратке вокале *ē, ō* с *ā; ə* с *ī*; дуге вокале *ē, ō* с *ā*; дифтонге *ēi, ōi* с *ē, a*; *ēu, ōu* с *ō; āz, ēz, ōz* с *ē, ō; ṛ* с *ār (âṛ), ṛ* с *ṛ*; такође *ī, ēi, ōi* с *āi*, док *u, ēu, ōu* с *āu*; *ṛ* испред назала је постало *ṛ*; гутурали су се мењали у палатале а мукли палатал је претворен у палатални спирант *ṣ*; највећа промена је додавање целог низа церебрала, као и спиранта *ṣ*.

Санскритски гласови*			
самогласници	сугласници		
а као у кад, сад	к као у кап, куд	т као у тата, то	у као у јак, јека
ā рад, пад	kh к+х (заједно)	th т+х (заједно)	г река, рука
і бити, крити	g град, гром	d деда, доле	l лав, лево
ī вила, крила	gh г+х (заједно)	dh д+х (заједно)	v вече, вук
и бука, мука	ṅ ринг, динг-донг	п нана, неко	ś дијал. ш'е- кира, ш'утра (меко ш)
ū пут, љут	с шебе, хурка	р пити, пући	ṣ шала, шило
ṛ крв, прст	ch h+х (заједно)	ph п+х (заједно)	s сад, со
ṝ дуго р	j љак, риљ	b бес, бити	h хајдук, хук
ḷ дијал. влк, влна	jh h+х (заједно)	bh б+х (заједно)	* латинична трансли- терација и изговор
ḹ дуго л	ñ њушка, њисак	m мама, мој	
е пет, лет	ṭ меко т (т')	iоcебни гласовии ◌̣ m/m/ṇ anusvāra ◌: ḥ visarga	
ai наићи, наиме	ṭh т'+х (заједно)		
о бор, море	ḍ меко д (д')		
au аух, чаура	ḍh д'+х (заједно)		
	ṇ меко н		

varṇa-samāmnāya (листа фонема према Śiva-sūtras)*						
	Глотали	Гушу рали	Пала тали	Цереб рали	Дентали	Лабјали
Самогласници						
Кратки	a		i	ɾ	ɿ	u
Дуги	ā		ī	ṛ	ṝ	ū
Продужени	a3		i3	ɾ3		u3
Дифтонзи			e ai			o au
Полувокали						
			y	r	l	v
Сугласници						
Безвучни						
Неаспировани		k	c	ʈ	t	p
Аспировани		kh	ch	ʈh	th	ph
Звучни						
Неаспировани		g	j	ɖ	d	b
Аспировани		gh	jh	ɖh	dh	bh
Назали						
		ṅ	ṅ̄	ṇ	n	m
Сибиланти						
Безвучни						
Звучни		h	ś	ṣ	s	

* или Maheshvara sūtras. Према легенди, 14 суштра према којима је организовао своје дело (aṣṭādhyāyī) Панини је чуо од бога Шиве.

Самогласници (svara, глас, звук)

Санскритски самогласници	
Прости	Сложени (дифтонзи)
a ā	e ai
i ī	o au
u ū	
ɾ ṛ	
ɿ ṝ	

3. У санскриту (као и у српском) сви вокали су звучни¹⁴. Неки од њих су *īrosītī* (śuddha, чисти, прави или samānākṣara) а неки сложени (samyukta, спојени). По дужини самогласници су: *krāīki* (hrasva) или *gūḥi* (dīrgha). Кратки се рачунају за једну дужину (mātrā) а дуги за две дужине.¹⁵

4. Међу простим самогласницима доминирају најранији индоевропски a, i, u у оба облика: *krāīki* – a, i, u; *gūḥi* – ā, ī, ū.

¹⁴ Звучни су сви гласови при чијем изговору трепере гласне жице. У педагошкој пракси се користи стари трик: при изговору се поклопе уши рукама. Код безвучних гласова не осећа се треперење гласних жица.

¹⁵ Ово важи за класични санскрит. У ведском постоје самогласници од три дужине (звани pluta, „пливајући“ који се сада бележе као прости самогласници праћени бројем 3, на пример a3, ācī3t).

Самогласник **а** је најчешћи. Он је *зласничког* порекла (*злотал* у Панинијевој схеми). Изговара се као **а** у српском језику, али затвореније.¹⁶ Самогласник **и** је *нейчани* (*йала-тал*) и *изговара се као наше и*. Самогласник **у** припада усненим гласовима (*лабијал*) и има исту гласовну вредност као наше **у**. Он настаје заокруживањем обе усне. Њихови дуги облици се изговарају с већом дужином.

Санскритско **а** је основни глас и подразумева се при изговору сугласника. Он нема одговарајући полувокал. Са друге стране, палаталном **и** одговара полувокал **у** преко кога се веже са палаталним и гутуралним консонантима. Тако се и лабијално **у** преко свог полувокала **в** повезује са лабијалним консонантским низом.

Примери: *ad, jecīti (jagem); akṣi, oko; agniḥ, ogañ; aṅgāra, uḷ-ḷen, uḡarak; *athar, vaiṭra; ambarya, skuḷāyāti (cf. амбар); avika, ovca; abhicar, ocharāyāti, zacarāyāti; āp, dobiyāti; āpāka (<pac), iehñica, grñ-čarska ieh (cf. oieka); as, jesam; i, eti, uhi; īj, uhi; iḥ, jhurīyāti, hīyāyāti; iṣ, iskāyāti, jselēyāti; īsa, žosīog; urānah, obuḥa (oiānak); ubha, oba; udra, vidra; ūdhā, uḡāyāti žena, suyruḡa; ūṅa, vuṅa (<vna); ūṣa, ruṣa, uṣna ḡuḷya; ūhati, ūzīyāti, sluṣāyāti, razumeyāti, miṣṣīyāti.*

5. Као прости самогласници узимају се и *два вокална* гласа: **ṛ** и **ḷ**. По изговору они одговарају нашим *сонанти-*ма **р** и **л**.

Ови гласови су настали скраћењем слогова са сугласницима **ṛ** и **ḷ** (**ṛ** је углавном од **ar** или **ra**, а **ḷ** од **al**). Самогласно

¹⁶ Кратко **а** се у Индији од најранијих времена изговара као стегнуто, затворено (*saṅvṛta*) за разлику од дугог **ā** које се изговара са пуном отвореношћу.

ṛ и његов дужи облик **ṝ** су много чешћи од **ḷ** и **ḹ**.¹⁷ Кратко **ḷ** се данас среће само у речима насталим из корена **kḷp** (> **kalpa**), док дуго **ḹ** не постоји ни у једној речи.

Примери: *ṛta, reḡ, īoreḡak, iṣṭīna, īravḡa; kḷp, ureḡīyāti, uḡe-sīyāti, ukḷāyāti se.*

6. Сложени самогласници (*дифтонзи*) су: **е**, **ai**; **о**, **au**. Они су сви *дужи*. Држи се да је глас **е** састављен од **а** + **и** а **ai** од **ā** + **и**. Они су и *зрени* и *нейчани* (гутурални и палатални) и изговарају се као српско дуго **е**, односно **ai**. Глас **о** је од **а** + **у** а **au** од **ā** + **у**. Ови гласови су истовремено *зубни* и *уснени* (дентални и лабијални) а изговарају се као наше **о** односно **au**.

Гласови **е** и **о** су оригинално идноевропски а **ai** и **au** санскритска специфичност. Сложене самогласнике индијски граматичари третирају као ојачање, прираст самогласника **и**, односно **у**. Тако се **е** и **о** узимају као **ḡa** (њихов другостепени квалитет) а **ai** и **au** као **vṛddhi** (производ даљег процеса ојачања самогласника **и** и **у**).

Примери: *eka, један; ekadā, једном (некада); oṣṭha, uṣṭā; ḡaḷa (< ḡiri), žorski, планински; ḡaṭa, бео, сјајан, црвен...*

Сугласници (консонанти)

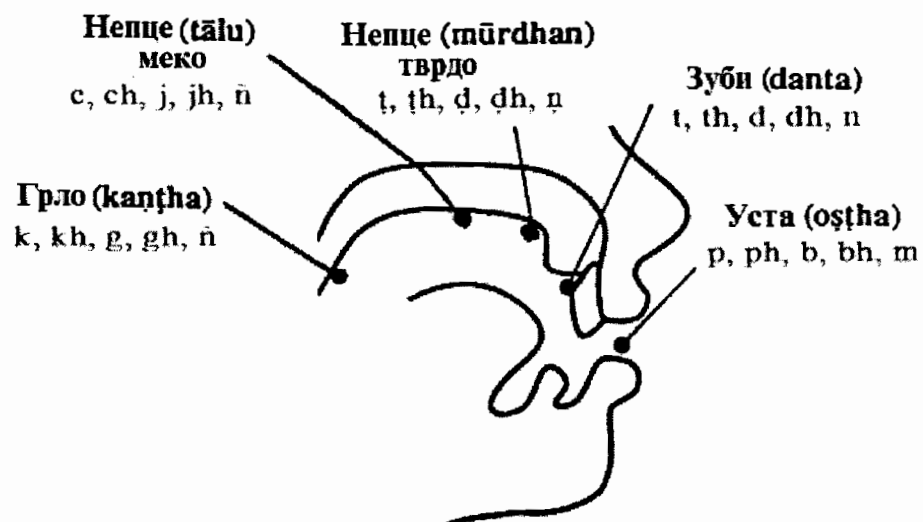
7. У санскриту се и сугласници разврставају према месту артикулације. Индијски граматичари називају сугласник **vyañjana**, “што се оглашава, исказује”. Док *само-зласници* могу сами представљати слог, појединачни *су-злас-*

¹⁷ Пошто је изгубљена пракса коришћења сугласних **ṛ** и **ḷ** као самогласника, у Индији се вокално **ṛ** и **ḷ** изговарају данас као *ri, ri, li* или чак *lri* (као што се некада код нас вокални карактер ових гласова бележио као *er, ar – њерси, Серб*).

сници се изговарају са самогласником (упореди латинско – *con-sonans*).

При изговору сугласника чује се и основни глас **a**, на пример, **ka, ca, ḍha, tha, sa**, итд.

8. Сугласници се разврставају на: *оклузиве* (преградне), које граматичари називају **sparsā** (конџакџи); *џолувокале* са самогласничким особинама – **antaḥsthā** (средњи); *сибиљаниџе* (спиранте) – **ūṣman** (џсар, џоџлина).¹⁸

Пет подручја формирања оклузива

¹⁸ „Контактни“ сугласници обухватају џри сугласничке групе из уобичајене класификације у српском: *експлозиве*; *фрикативе* и *назале*.

Оклузиви					
Место артикулације	Место у низу				
	1 <i>prathama</i>	2* <i>dviṭīya</i>	3 <i>ṭṛṭīya</i>	4* <i>caturtha</i>	5@ <i>pañcama</i>
kaṅṭhya (џуџурали)	k	kh	g	gh	ṅ
tālavya (џалатјали)	c	ch	j	jh	ñ
mūrdhanya (џеребрални)	ṭ	ṭh	ḍ	ḍh	ṇ
dantya (џентјали)	t	th	d	dh	n
oṣṭhya (лабијали)	p	ph	b	bh	m
* асџировани @ назали	безвучни		звучни		

9. Оклузиви се стварају *џреџреком*, *џреџрадом* у устима, (**sparsā, sprṣṭa, конџакџи**).

Према месту (**sthāna**) артикулације сугласници се деле у џеџ низова (**varga**): **kaṅṭhya** – *џуџурални/веларни*; **tālavya** – *џалатјални*; **mūrdhanya** – *џеребрални/реџрофлексни*; **dantya** – *џентјални*; **oṣṭhya** – *лабијални*. Низ (**varga**) се према почетном

сугласнику назива: **ka-varga**, **ca-varga**, **ṭa-varga**, **ta-varga**, **pa-varga**.

10. У сваком низу постоје два безвучна – **aghoṣa** (безвучни), два звучна – **ghoṣavat** (звучни) као и један носни (назал) – **anunāsika** (који се изговара кроз нос). Први глас у сваком низу је безвучан а **īreḥi** звучан. Друџи и **cheivṛīti** су аспировани – **soṣman** (ṣoṣmao, праћен са **h**¹⁹). Звучни аспирирани гласови су оригинално индоевропски док су безвучни аспирирани индијска специфичност.

11. Гуџурали су: **k**, **kh**, **g**, **gh**, **ṅ**. Они представљају старе индоевропске **k** и **g** с аспирираним (**kh** и **gh**) и одговарајућим назалом.²⁰ По граматичарима, изговарају се додиром корена језика (отуда назив **jihvā-mūlīya**, **корено-језични**) и задњег непца.

Глас **k** и **g** одговарају нашим веларима **k** и **g**. Код аспирираних гласова (**kh** и **gh**) треба водити рачуна да се **h** не раздваја. Назал из овог низа (**ṅ**) изговара се као у речи-ма **ranṅ**, **rinṅ**, **īinṅ-īonṅ**.

Примери: **ka/ko**, **ко?**; **kaṭāha**, **коṭāo**; **kadā**, **када?**; **kalama**, **ијрска за писање**; **kās**, **каш'ајти**; **kavasa**, и (сф. **ковати**, **ковач**); **kuṭa**, **кућа**; **kulāha**, **кулаш** (коњ светломрке боје са црним коленима); **kūra**, **ме-**

¹⁹ Панини аспириране гласове повезује с **гахом** (**grāha**) разликујући код њих аспириране – **maḥargrāha** („јак издах“) и неаспириране – **ahargrāha** („мали издах“).

²⁰ Санскритски грлени сугласници су само мањи број индоевропских гутурала који су још у најранијем периоду доживели промене више од свих других сугласника. Од њих су настали палатали, као и **h**.

шина за уље, **чаши** (сф. **куја**); **kravya**, **сирово месо**, **леш**; **krimi**, **црв** (сф. **џримиз**); **kroḍa**, **џруги**; **kha**, **руја**, **ошвор**; **īrosītor**, **небо**; **kheda**, **жалоси**, **пошшишеноси**; **khel**, **иџрати** (сф. **коло**); **khoḍ(ati)/khor**, **хо-ијати**, **бијти храм** (>**khoraka**, нека болест ногу (сф. **ходати**, **корачајти**); **gad(ati)**, **рећи**, **џоворити** (сф. ***џајња**, **џајка**); **gam** (>**gacchati**), **ићи**, **до-ири-од-лазити** (сф. **газити**, **џацајти**); **gī**, **џујати** (сф. **џрло**); **giri/gari**, **џора**, **иланина**, **брдо**; **gu/gū (guvati)**, **празнити столицом** (црева); **go (gau, gav, gāvā...)**, **во**, **крава** (сф. пл. **џоведа**; **goṣṭha/ī**, **окујљање**, **друштво**, **породичне везе**, **иријајелсво**, **разџовор** (сф. **џоси**), **grabh**, **џрабити**, **хвајати**; **grīva**, **врати**, **зайиљак** (сф. **џрива**); **ghuṣ (ghoṣati)**, **зазивати**, **викајти**, **објавити**; **убити**, **ghu-ghu**, **џукајти**, **џолуб**, **џуџујка**; **ghṛ (>ghar)**, **џорити**; **ṅa**, **објект чула**; **ṅu**, **ṅavate**, **звучајти**.

12. Низ **īalāyāla** чине: **c**, **ch**, **j**, **jh**, **ñ**. Они су секундарни, изведени гласови, настали променом гутурала у раном периоду. Од **k** је настало **c** а, у другом степену алтернације – **ś** као год што је од **g** настало **j**. Глас **ch** је од оригиналног **sk**. Назал **ñ** се јавља искључиво у комбинацији са гласовима овог истог низа.

Палатали се формирају додиром непца средином језика. Глас **c** изговара се као наше **h**, док **j** одговара нашем **ђ**. Код аспирираних гласова (**ch** и **jh**) чује се и **h** и треба пазити да се изговарају као један глас (без раздвајања или уметања самогласника). Аспирирани палатали су знатно ређи од неаспирираних и никада се не јављају на крају речи. Глас **ñ** се изговара као наше **њ**.

Примери: **ca**, **и**; **catur**, **четири**; **caturdaśa**, **четрнаесет**; **candra**, **месец**; **car**, **крејати** се, **ходати**; **cit**, **ојажати**, **бијти пажљив**, **разумети** (сф. **учити**); **chad**, **покрити**, **прекрити**; **chal**, **преварити**, **нагмудити**; **chid**, **сећи**, **кидајти**; **janī**, **жена**; **jala**, **вода**, **ишчносити**; **jambha**, **зуб**;

ji, *победити, освојити*; jīv, *jīvati, живети*; jñā, *знати*; jñāna, *знање*; jhañkāra, *зубање*.

13. Церебрални су: **t, th, d, dh, n.**

Они се стварају при додиру врха језика²¹ и тврдог непца (*mūrdhanya*, “кефални”, од *mūrdhan*, “глава”, односно “највиша тачка непца”).

Ови гласови су не-индоевропског порекла (из неког од језика Индије). Настали су од дентала и већина Европљана их не разликује од зубних. То, међутим, није исправно и треба водити рачуна да се при њиховом изговору језик повуче према тврдом непцу.²² Церебрални су, иначе, најређи од свих сугласничких низова.

Примери: *tal*, *узнемирити*; *ṭhakka*, *шрговац*; *ṭhakkura*, *божанство, предмет обожаван* (лично име Таккур, Тагоре); *ḍamaru*, *врска бубња*; *ḍar*, *скуљати*, *домилати*.

14. Дентални низ чине: **t, th, d, dh, n.**

То су индоевропски гласови. Изговарају се као наши зубни *t̪, d̪, n* и њихови аспирирани *t̪h, d̪h, n̪*.²³

Примери: *tadā*, *тада, у то време*; *tata/tāta*, *таати, отац*; *tan*, *распезати, развлачит*; *tanūtā*, *танкост, маленкост*; *tap (ati)*, *зрејати, зорити* (cf. *tioti*); *tama*, *тама*; *tāna*, *тан*; *tuṣ*, *смирити*,

²¹ Зато се називају и лингвалима.

²² У ведском *ḍ* између два самогласника постаје *ḍ* – *iḍe > ije*. О вези *ḍ-ḍ* односно *ḍ-d* говори и њихова замењивост у сродним језицима (Iastima-џакрома).

²³ Понегде се дентали изговарају слично церебралним, тако да се у Индији и на западу *th* изговара као енглеско *th*, што није оригинални звук.

stīṣṣati (cf. *stīṣṣina*); *ṭṭa*, *шрава, лист/оштрица шрава* (cf. *ṭṭri*); *tras*, *бојати се, дрхтати, шресати се*; *tri*, *три*; *tvāyā*, *за тебе*; *tuḍ*, *покрити*; *thūthū*, (ономатопеја за пљување); *dakṣiṇa*, *десно*; *dama*, *дом*; *daśa*, *десет*; *dah*, *зорити*; *dā*, *дати*; *dāru*, *дрво*; *dāsa*, *демон, варварин, роб*; *dina*, *дан*; *dīrgha*, *дуг*; *ḍḍ*, *цапати* (cf. *ḍḍati*); *duh*, *мусити*; *deva*, *бог*; *devṛ*, *девер*; *dva*, *два*; *dvāra*, *двер, врати, улаз*; *dharā*, *земља*; *dhā*, *ставити, митити, добити*; *dhūma*, *дим*; *dhṛ*, *држати*; *nak*, *ноћ*; *nakha*, *нокаћ*; *nagna*, *наг*; *nadī*, *река*; *nanā*, *мама*; *nabha*, *nabhasa*, *небо, небеса*; *nara*, *човек*; *naratā/naratva*, *људи* (cf. *narod*); *nava*, *нов/нова*; *navatā*, *новост*; *naś*, *наш*; *nas*, *нас*; *nāsā*, *нос*; *nī*, *доле, назад* (cf. *niz*); *niṣka*, *златни орнамент за руку/зруди* (cf. *niska*); *nud*, *погсати, нудити*...

15. Лабјални (уснени) су гласови: **p, ph, b, bh, m.**

Неаспировани одговарају нашим усненим сугласницима *p* и *b*. Аспирирани *ph* и *bh* се изговарају уз што тешње сливање *p* и *x*, односно *b* и *x*, без раздвајања или уметања вокала.

У нашем језику данас не постоје аспирирани *ph* и *bh*. Још једна интересантна чињеница указује на сличност нашег језика и санскрита: пошто у индоевропском глас *b* није постојао (у санскриту је много чешћи *bh* него *b*) рано је вршена замена *b* и *v* како у говору тако и у записима.

Примери: *pakkaṇa*, *насеље варвара* (cf. *ḍḍani/ḍḍani*); *pac*, *пачи, кувати*; *pacana*, *печење, кување*; *pat*, *пати*; *patha*, *пати*; *pathika*, *патичник*; *pañcan*, *пачи*; *patnī*, *сујружа, женодарица*; *pad*, *папати*; *pāmsu*, *песак*; *paṇa*, *пано, крило*; *palāva*, *љуска, оштраца* (cf. *ḍḍeva*); *pā/pī (pi-bati)* *пати*; *pāṇi*, *рука*; *pāda*, *стопа* (cf. *ḍḍeva*); *pitṛ*, *отац, прадед*; *piś*, *украсити* (cf. *ḍḍati, ḍḍivati*); *putra*, *син, дете*; *pūrva*, *преди, претходни*; *prthivī*, *земља*; *prṣ*, *прскати*; *prach*, *пати* (cf. *ḍḍati*); *prati*, *против*; *prastāra*, *проспор*; *plu*, *плавати (-ti)*, *пливати*; *phala*, *плод, воће*;

phena, њена; bala, снаџа, моћ; bahu, мноџо; budh, будити; bhū, биџи; bhūrja, бреза; bhrātṛ, браџи; bhrū, обрва; man, мислити (cf. мнити); mah, велик, моћан; māṭṛ, маџер; māmaка, моје; mālā, венац, оџрлица; mās/māms, месо; mās, месец; māsaка, месец; meṣa, ован, кожа с вуном (cf. мешина); muṣ, красти; muṣaka, миш; mṛ, умреџи; mṛta, мрџав.

Полувокали			
у	г	l	v

16. Полувокали се називају antaḥsthā („средњи, који стоје између“) јер су „на средини“ између самогласника и сугласника. Они су сви звучни и творе се уз лаки контакт (ṣatsprṣṭa) делова говорног апарата. У вези су са самогласницима и могу имати њихову функцију.

17. Глас у (који се изговара као наше j) је у непосредној вези са i и може се са њим замењивати. У ствари, санскритско у јасније (него у европским језицима) открива свој карактер гласа i што потврђује чињеница да се у најстаријим изворима (Веде) тако и изговара.²⁴

18. Глас г се формира контактом врха језика и тврдог непца и изговара као наше p. То је врло чест глас у санскриту.

²⁴ Сем гутурала, сви звучни имају своје полувокале: звучни палатали i, ī, e, ai, j имају парњака у; церебралним ṛ, ṝ, ṝ̄ одговара г, денталима l, l̄, d – e; лабијалима u, ū, o, au, b – v.

19. Глас l је денталног карактера и изговара се као наше л без умекшавања.

20. Оба ова полувокала врло се често узајамно замењују. Глас l (у најранијем периоду инфериорнији и знатно ређи од г) у каснијем добу се диференцира и стабилизује, мада никада није достигао учесталост гласа г.

21. Глас v се формира додиром доње усне и горњих зуба и изговара као и српско в. Он се је у тесној вези са u. Чињеница да се v у ведским изворима изговара као u указује да је у најранијем времену имао претежно такав карактер (слично као и у латинском) и тек се касније диференцирао.

Примери: yaḥ, жртвовати; yat, иџа; ya, иџи; yuga, јарам (cf. иџо); rakṣ, иџити; raj, сијаџи; rasā, влаџа, роса; viṣṭap, „прожет светлом“ (cf. уиџаџи); rud, џлакаџи (cf. руџаџи); *rudh, руџеџи; rudh/rundh, ниџаџи, расџи; labh, добиџи; likh, џисаџи; lup, ломити; loka, свеџи, народ, месџо; vac, џоворити; vajra, џром, муња; vad, џричаџи, џоворити (cf. по-веџаџи); vadh, убиџи, заклаџи; valśa, изданак, џрана (cf. влас, влаџи); vā, веџаџи, дуваџи; vāta, веџар; vāri, вода; vah, носити, возити; vid, знаџи (cf. виџеџи); vidhavā, уџова; viśva, све; vīra, херој; vṛka, вук (<влк); vṛt, врџеџи; vṛti, ограђено земљиште за обраду, врџи; vyāghra, иџиџар.

Сибиланти			
ś	ṣ	s	h

22. Сибиланти (струјни, спиранти) су сугласници које индијски граматичари називају *ūṣman* (*ушман*, жар): *ś, s, h*.

Они се творе с *йола контиактиа* (*ardhasprṣṭa*) у говорном апарату.

23. Сугласник *s* је истог карактера и изговора као и *c* у нашем и другим европским језицима. Он се сматра ден-талним гласом и веома је чест.

С друге стране, његовом алтернацијом добијају се други сибиланти док се он у еуфонијским комбинацијама (*saridhi*) неретко претвара у њих, односно *g* или у *visarṣu*.

24. Глас *ṣ* који се пише и *sh*, је настао процесом церебрализације гласа *s* и изговара се као наше *ш* без палаталне мекоће коју има у неким другим европским језицима. На његову тврдоћу упућује и то да се неретко меша са *kh*.

25. Глас *ś* (у старијим рукописима се пише и као *ṣ*) палатал је који се изговара додиром језика и предњег дела непца, као меко *ш* (на пример, у нашим западним подручјима: *ш'екира* – *сјекира*, *ш'ушра*, *ш'еги...*).

Пошто је врло сродан са *ṣ* он се у еуфонским комбинацијама слично третира, а неретко се и замењује с њим. Али, пошто (као и *c*) вуче порекло од *k*, може се претврати и у свој оригинални *k* глас.

26. Аспирата *h* се изговара као наше *x*. То је звучан глас и сматра се да је настао од оригиналног *gh*, мада се понекад редуковао и од *dh* и *bh*. У еуфонским комбинацијама може се вратити на своје оригиналне гласове.

Данас се група *hm* обично изговара као *mh*, на пример *bramhan* за *brahman* (*свети животи, свето знање; свети човек, свештеник...*)

Примери: *śak*, моћан, способан; *śata*, сто (100); *śighra*, брз, окретан (cf. *чибра*); *śiṣya*, ученик; *śūra*, херој; *śru*, слушати, чути, учити; *śvaśrū*, свекрва; *śva* (*sva*)*śura*, свекар; *śvas*, сува; *ṣaṣ*, шест; *sa*, са; *sat*, истина; *sad*, седећи; *sama*, исти, једнак, сам; *sara*, језеро; *senā*, војска; *siv*, шивити, ушивати; *su-mṛta*, мртав; *sūnu*, син; *soma*, сома (пиће); *stan*, зрети (cf. *стијати*); *sthā*, стајати; *snuṣā*, снаха/снаха; *smi*, смејати се; *smṛ*, памити; *sravaṇa*, слава; *svap*, спавати; *han*, убити; *has*, смејати се; *hita*, уш, хитати; *hikk*, ишати; *hima*, снег, зима, лед; *hlād*, хладити, освежити...²⁵

Посебни гласови

27. У санскриту постоје и посебни гласови, назални и аспиrowани.

²⁵ О пореклу гласова граматичари су извели поуздане закључке из компарације замене гласова усанскриту, грчком, латинском...: палатали (*c, ch, j, jh, ñ*) вероватно су настали од гутурала церебрални (*t, th, ḍ, ḍh, ṇ*) највероватније су из дравидских језика; гутурални назал *ñ* је настао од *n* или *m* испред гутурала; *l* је модернија замена за *r*; палатално *ś* је уместо оригиналног *k* а *ṣ* уместо *s*; *h* је настало од *gh* или *dh* (каткад и *bh*); од вокала су оригинални *a, i, u*, док је *ṛ* ослабљени облик *aṛ* (у пракритским говорима *ṛ* је представљено са *i* или *u*), а *ḷ* од *aḷ*. Дифтонзи су од простих самогласника.

28. *Anusvāra* (*anu*, *иза* + *svara* – ◌̣ *m/r̄n*) није прави назални глас него представља назално бојење претходног гласа пропуштањем фонационе струје кроз нос.

Испред *y*, *r*, *l*, *v* (који имају и самогласничку функцију) и спيرانата (*s*, *ś*, *ṣ* и *h*) изговара се као назализовани самогласник. Испред лабијала (*p*, *ph*, *b*, *bh*, *m*) и на крају речи *анусвара* се изговара као *m* а испред сугласника осталих низова као њихов одговарајући назал (врста *n*).

Овакви гласови су постојали у старословенском. Данас у нашем језику постоје као назализовани вокали (нпр. *ба^нка*, *се^нка*).

29. Слична анусвари је *anunāsika* (кроз нос) која се пише *ṁ* с ◌̣ *candrabindu* (месечева тачка) и такође указује на назализацију (мада слабије од *анусвара*). Овај глас се изговара кроз нос и уста. Као *анунастика* се узимају свих пет назала у групама оклузива (*ñ*, *ṅ*, *ṇ*, *n*, *m*) као и самогласници *a*, *i*, *u* и полувокали када се тако изговарају (अँ, आँ... एँ итд.)

30. *Visarga* (*visarjana*, *напуштање*, *крај* – ◌̣ *h*) је безвучни финални *h* глас и замена за крајње *s* или *g* који се не могу очувати у том положају. Овај глас се изговара као слабо *x* и одјек самогласника који му претходи: *devaḥ* се изговара као *deva(ha)*, *muniḥ* као *muni(hi)*, *viṣṇuḥ* као *вишну(ху)*... Сложени самогласници одјекују као прости (*ā* као *a*, *ī* као *i* – *devāḥ* > *devāha*, *dhīḥ* > *dhīhi*) док се ди-

фтонзи чују као последњи кратки самогласник (*ai* као *i*, *au* као *u* – *devaiḥ* > *devaihi*). Унутар речи висарга се најчешће чује само као слаба аспирација.

Pratyāhāra

31. Панини је уредио санскритске гласове у 14 линеарних секвенци које можемо табеларно представити:

1	a, i, u, ṛ	8	jh, bh, ṅ
2	r, l, k	9	gh, ḍh, dh, ṣ
3	e, o, ṛ	10	j, b, g, ḍ, d, ś
4	ai, au c	11	kh, ph, ch, ṭh, th, c, ṭ, t, v
5	h, y, v, r, ṭ	12	k, p, y
6	l, n	13	ś, ṣ, s, r
7	ñ, m, ṇ, ṇ, n, m	14	h, l

При томе је, најпре, унео три правила: *a*) помињање кратког самогласника подразумева и његов дуги облик (на пример: *a*, *ā*...); *b*) самогласник праћен са *t* обухвата само тај вокал (на пример: *it* обухвата *i* али не и *ī*...); *v*) скраћеница *ku*, *cu*, *ṭu*, *tu*, *pu* подразумева одговарајућу групу консонаната која почиње с *k*, *c*, *t*, *p*.

Финални сугласници у сутрама (у табели графички јаче наглашени) називају се *it* консонантима. Прве две сутре, без *ṇ* и *k*, обухватају пет кратких самогласника, уз разумевање да сваки кратки самогласник упућује и на свој дуги облик. Ако искључимо *it* (финалне) сугласнике, прве

четири сутре обухватају све самогласнике. Сутре од 5. до 14. обухватају све сугласнике. Из ових сутри се може узети било која серија узастопних сугласника која почиње неким **anit** (не-it) словом и завршава се с **it** (звана **pratyāhāra**) било где удесно. Делови *īraṅgīyākhare* су сви гласови/слова између **anit** и **it**. На пример: пратјахара **al** обухвата све гласове/слова; **hal** све сугласнике; **aṅ** кратке и дуге самогласнике; **eṣ** дифтонге; **yaṅ** полувокале...

II. ПИСМО

32. Више од миленија су се свети текстови (*Веде, Брахмане* итд.) преносили усменим путем да би тек касније били забележени. У Индији се они региструју на разним писмима локалних језика. Међутим, од краја 19. века се афирмише писмо централне Индије као основни знаковни систем санскрита што је прихваћено и од стране европских лингвиста.

То писмо се назива **nāgarī** (из *ṅraḡa*) или **deva-nāgarī** (божју *nāgarī*). Ево једног примера (из *Riṣveḡe*):

अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम् । होतारं रत्नधातमम्
अग्निः पूर्वभिर्ब्रह्मिभिरीड्यो नृतेनैरुत । स देवाँ एह वक्षति
अग्निना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे । यशसं वीरवत्तमम्
अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि । स इहेवेषु गच्छति

Писмо је у Индији развијено највероватније под блиско-источним утицајима још у V веку пре н. е. Негде од III века пре н.е. јавља се *Brahmi* у северној и јужној Индији. Отприлике из тог доба је и *Kharoṣṭhi* на северозападу Индије. Из ових писама су развијена каснија. Први споменици на *devanāgarī* датирају из XI века. Постоје његове разне варијанте које се много не разликују.

33. Данашњи класични санскрит има више гласова и слова него модерни словенски или германски и романски

језици. Док се у овима гласови могу бележити са 26 до 30 словних знакова, у деванагари имамо најмање 47, од чега 14 самогласника²⁶, 33 сугласника. Овима се додају и посебни знаци.

С обзиром на ову разлику, у латиничној транслитерацији користе се *дијакритички знаци* (линија или тачка изнад или испод слова – ā, ṛ; тилда – ñ; акценатски знак изнад слова – ś; седиља – ç). Ми се у овом раду служимо најраширенијим стандардом транслитерације установљеним за санскрит – IAST (*International Alphabet of Sanskrit transliteration*).²⁷

34. У деванагари писму не постоји концепт *алфабетизације* као у европским писмима. Како смо на самом почетку рекли, гласови се ређају према подручју њиховог настанка у гласовном апарату. Али таква систематизација је од стране европских научника прихваћена као алфабетски систем који се користи за потребе учења, лексикографије, индекса.

Назив за тај систем је *varṇa-mālā* (*низ/венац гласова/слова*).

²⁶ Не ретко се наводе само 13 (без Ṛ које је забележено само у граматичким текстовима).

²⁷ IAST је заснован на систему који је установио Конгрес оријенталиста у Атини 1912. године.

saṃskṛta varṇa-mālā			
svara	vyañjana		
a अ	ka क	ta त	ya य
ā आ	kha ख	tha थ	ra र
i इ	ga ग	da द	la ल
ī ई	gha घ	dha ध	va व
u उ	ṅa ङ	na न	śa श
ū ऊ	ca च	pa प	ṣa ष
ṛ ऋ	cha छ	pha फ	sa स
ṝ ॠ	ja ज	ba ब	ha ह
ḷ लृ	jha झ	bha भ	<p>पोषेबनि знаци</p> <p>ं ṁ/ṁ/ṅ anusvāra (ṁ – anunāsika)</p> <p>ः ḥ visarga</p> <p>ऽ avagraha</p>
ḹ लृ	ña ञ	ma म	
e ए	ṭa ट		
ai ऐ	ṭha ठ		
o ओ	ḍa ड		
au औ	ḍha ढ		
	ṇa ण		

Основне карактеристике

35. Неретко се саветује да ко не намерава да се професионално тиме бави, може само да се ујозна са писмом *pāgarī* будући да је велики број санскритских докумената, уџбеника и речника писан у латиничној транслитерацији или уз употребу оба писма.

Ипак, да би се разумео и сам дух језика нужно је овладати и начином писања. Тешкоће могу бити уклоњене (или знатно ублажене) разумевањем основних карактеристика санскритског правописа. Наравно да се ниједно писмо не може научити без одговарајућег вежбања. До извесне мере, познавалац српског језика ће се лакше снаћи у свему томе, будући да постоје неке сличности између два правописа.

36. Ево неколико главних карактеристика писма:

а) као и у Европи пише се с лева на десно.

संस्कृतवर्णमाला

saṁskṛtavarṇamālā

ऋग्वेदसंहिता

ṛgvedasāmhita

б) као и наша ћирилица и ово писмо је **фонетско**. Сваком графичком знаку одговара један глас. Нама по-

знато (вуковско) „пиши као што говориш, читај како је написано“ је суштина и санскритске ортографије:

अ आ क ख च छ ट ठ
a ā k kh c ch ṭ ṭh

в) самогласници представљају слог (*akṣara*). Али и сугласнички знаци се изговарају слоговно, као да су праћени самогласником *a*:

क घ त श
ka gha ta śa

Када желимо да обележимо “голи” (неслоговни) *halanta* (*hal* – технички израз за консонант + *anta*, *крај*) додајемо испод њега посебну црту звану *virama* (*ірекид*):

् на пример:

प् म् स्
p m s

Гласови се називају и *kāra* (чиницац): на пример, *a* се зове *akāra*, *g* је *gakāra*, *c* је *cakāra*, али *ṛ* се назива *ṛpha* или *ṛa*.

з) Индијски граматичари сматрају да се сваки слог мора завршити самогласником (сем када се окончава са анусвара или висарга). То се не односи на слоге на крају реченице. Али, сваки финални сугласник се прикључује

почетном самогласнику следећег слога и изговара с њим. Отуда разноврсност у рукописима: у неким су сви слогови одвојени а у другима спојени.

Процес спајања резултира стварањем слогова који не припадају оригиналним речима. Европски научници при транслитерацији раздвајају такве реченице и речи.

g) писмо не разликује велика и мала слова. Сем тога, интерпункција није постојала а и данас је крајње оскудна.

Знак 5 (*avagraha*, *сеџараџор*) означава изостављање иницијалног а после финалног е или о. Знак ° се такође користи за оно што је изостављено. Усправна црта | (*daṇḍa*) означава крај прозне линије а двострука || крај стиха.

И у старословенским рукописима: а) нема разлике између великих и малих слова (графички увећаним словима истицани су само наслови, поглавља итд.; б) практикује се континуирано писање у коме се речи не одвајају једна од друге.

ђ) Код слова разликујемо три основна елемента: карактеристичан (дистинктивни) део; усправну (вертикалну) линију звану *daṇḍa* (*стабло*); водоравну линију која се пише на крају и поравнава слова.

ज = ञ । —
слово ј дистинктивни елемент „стабло“ водоравна линија

आसीद्राजानलोनामवीरसेनसुतोबली
उपपन्नोगुणैरिष्टैरूपवानश्वकोविदः

āsīd rājā nalo nāma vīrasenasuto balī
upapanno guṇairiṣṭai rūpavānaśvakovidāḥ
(пример деванагари писма и његове латиничне транслитерације)²⁸

ī kha śa

(начин писања деванагари слова)

अः ई ऋ ख ढ
झ ण थ श ह

(вежбање ручног писања)²⁹

²⁸ Из *Махабхарате* (Прича Нала и Дамајантхи): Беше моћан краљ зван Нала, син Вирасене – Обдарен свим пожељним врлинама, згодан и коњима вичан.
²⁹ Употреба посебних пера, различити начини повлачења црта итд. – губе на популарности нарочито ван Индије с развојем графичке индустрије и компјутера.

37. Нека слова имају алтернативне знаке:

अ a अ आ ā आ
 ऋ ṛ ऋ ॠ ṛ ॠ
 झ jha झ

Ведски има и церебрално л (l) које се пише ऌ.

Специјални знаци

38. Већ смо се упознали са већином ових знакова. Корисно је, међутим, табеларно их представити у целости:

Специјални знаци	
anusvāra	◌ं ṁ/m
anunāsika	◌ँ ṁ
visarga	◌ः ḥ
virama	◌् ṃ
avagraha	◌̣
kontrakcija	◌◌
pauza	

Писање самогласника

39. Како смо поменули, самогласници се пишу на један начин када су *иницијални* или нису повезани са сугласником, односно кад сами *чине слоџ* (akṣara). У комбинацији са сугласником они се бележе у *постконсонантском* облику.

40. Кратко а се пише само на почетку речи. Оно се подразумева уз сваки знак за консонант. Знак за сугласник је, у ствари, и знак за слог: क = ка. Постконсонантски знаци осталих самогласника замењују кратко а.

Дуго ā, чија је квантитативна вредност aa (две *мајере*) има као постконсонантски знак *усправну линију* (daṇḍa) – का = kā.

Кратко i, када је на почетку речи, пише се као пуно (इदम् – idam). Када није почетно пише се као постконсонантски знак али *испред* сугласника *после кога се изговара* (कि = ki). Дуго ī се бележи *после* сугласника (की = kī). Црта изнад горње линије се веже са *стаблом* консонанта.

Кратко u и дуго ū представљају се *цртом испод* нападајућег сугласника, с различитим оријентацијама: कु = ku и कू = kū. Код сугласника ṛ се самогласнички знаци стављају по средини с десне стране: रु (ru), रू (rū).

Вокално кратко ṛ и дуго ṝ се означавају једноструким и двоструким додатним знаком испод сугласника: $\text{कृ} = \text{kṛ}$; $\text{कृ̄} = \text{kṝ}$. Овај вокал се тесно повезује са d и h (दृ – ḍ , दृ̄ – ḍ̄ ; हृ – ḥ , हृ̄ – ḥ̄).

Вокално кратко ḷ и дуго ḹ се пишу у редуцираном облику испод сугласника: $\text{कृळ} = \text{kḷ}$; $\text{कृळ̄} = \text{kḹ}$.

Сложени самогласници се обележавају са једном или две црте изнад хоризонталне линије. Код e и ai оне се стављају изнад *стабла*: $\text{के} = \text{ke}$, $\text{कै} = \text{kai}$. Код o и au те црте се пишу изнад усправне линије која се додаје консонанту за означавање дугог ā : $\text{को} = \text{ko}$ i $\text{कौ} = \text{kau}$.

Писање самогласника			
У иницијалном положају		У њоској консонантској	
a	अ	–	क =ka
ā	आ	ा _{नप्र.}	का =kā
i	इ	ि	कि =ki
ī	ई	ी	की =kī
u	उ	ु	कु =ku
ū	ऊ	ू	कू =kū
ṛ	ऋ	ृ	कृ =kṛ
ṝ	ऋ̄	ृ̄	कृ̄ =kṝ
ḷ	ऌ	ॢ	कृळ =kḷ
ḹ	ऌ̄	ॣ	कृळ̄ =kḹ
e	ए	े	के =ke
ai	ऐ	ै	कै =kai
o	ओ	ो	को =ko
au	औ	ौ	कौ =kau

Писање сугласника

41. Код сугласника такође разликујемо *два* облика:

а) када има *слоговни карактер* сугласник се пише у регуларном облику. Већина има *сјабло* које имплицира и кратко **а**. Мањи број *нема ову линију*;

б) *неслоговни карактер* се истиче на три начина:

– стављањем *вирама* (*прекида* – ्), нпр. क् (k);

– одстрањивањем *сјабла* (◌ी);

– другом редукцијом (*специфичним обликом*).

Спојени сугласници (лигатуре)

42. Једна од *специфичности* писања у деванагари писму је *комбиновање сугласника* (*samyoga*, *сјајање*, *повезивање*). Спајањем 33 консонанта добија се мноштво комбинација. Неколико стотина је и данас у употреби.

У доњој табели се види писање *редукованих* сугласника који се најчешће користе приликом *сјајања*:

а) код *мањег броја* (без **daṇḍa**, “стабла, стуба”, вертикалне линије) пише се *вирама* (на пример, द्);

б) у *већини* случајева спајају се *дисинктивни делови* добијени одстрањивањем *сјабла*. Крајњи сугласник се *не редукује*.

Писање слоговних и неслоговних сугласника

слоговни	редуковани	слоговни	редуковани
क ka	k	द da	d
ख kha	kh	ध dha	dh
ग ga	g	न na	n
घ gha	gh	प pa	p
ङ ṅa	ṅ	फ pha	ph
च ca	c	ब ba	b
छ cha	ch	भ bha	bh
ज ja	j	म ma	m
झ jha	jh	य ya	y
ञ ña	ñ	र ra	r
ट ṭa	ṭ	ल la	l
ठ ṭha	ṭh	व va	v
ड ḍa	ḍ	श śa	ś
ढ ḍha	ḍh	ष ṣa	ṣ
ण ṇa	ṇ	स ca	c
त ta	t	ह ha	h
थ tha	th		

samyoga (सुग्लसनिचके लिगतुरे)

क	क्क	क्ख	क्कच	क्कण	क्त	क्त्य	क्त्र
ka	kka	kkha	kca	kṇa	kta	ktya	ktra
	क्त्र्य	क्त्व	क्क	क्क्य	क्कम	क्क्य	क्क
	ktrya	ktva	kna	knya	kma	kya	kra
	क्क्य	क्क	क्क	क्क्य	क्क	क्क	क्क
	krya	kla	kva	kvyā	kṣa	kṣma	kṣya
	क्क						
	kṣva						
ख	क्ख्य	क्ख					
kha	khya	khra					
ग	क्क्य	क्क	क्क्य				
ga	gya	gra	grya				
घ	क्क	क्क्य	क्क्य	क्क			
gha	ghna	ghnya	ghya	ghra			
ङ	क्क	क्क	क्क्य	क्क्य	क्क	क्क	क्क
ṅa	ṅka	ṅkta	ṅktya	ṅkya	ṅkṣa	ṅkṣva	ṅkhyā
	क्क	क्क्य	क्क	क्क्य	क्क	क्क	क्क
	ṅga	ṅgya	ṅgha	ṅghya	ṅghra	ṅṅa	ṅṅa

	क्क	क्क					
	ṅma	ṅya					
च	क्क	क्क	क्क	क्क	क्क	क्क	क्क
ca	cca	ccha	cchra	cña	cma	cya	
छ	क्क	क्क					
cha	chya	chra					
ज	क्क	क्क	क्क	क्क	क्क	क्क	क्क
ja	jja	jjha	jña	jña	jma	jya	jra
	क्क						
	jva						
ञ	क्क	क्क	क्क	क्क	क्क	क्क	क्क
ña	ñca	ñcma	ñcya	ñcha	ñja	ñjya	
ट	क्क	क्क					
ṭa	ṭta	ṭya					
ठ	क्क	क्क					
ṭha	ṭhya	ṭhra					
ड	क्क	क्क	क्क	क्क	क्क	क्क	क्क
ḍa	ḍga	ḍgya	ḍgha	ḍghra	ḍma	ḍya	
ढ	क्क	क्क					
ḍha	ḍhya	ḍhra					

ण	ण्ट	ण्ठ	ण्ड	ण्ड्य	ण्ड्र	ण्ड्र्य	ण्ढ
ṇa	ṇṭa	ṇṭha	ṇḍa	ṇḍya	ṇḍra	ṇḍrya	ṇḍha
	ण्ण	ण्य	ण्व				
	ṇṇa	ṇya	ṇva				
त	त्क	त्क्र	त्त	त्त्य	त्त्र	त्त्व	त्थ
ta	tka	tkra	tta	ttya	ttra	ttva	ttha
	त्न	त्न्य	त्प	त्प्र	त्तम	त्तम्य	त्तय
	tna	tnya	tpa	tpra	tma	tmya	tya
	त्र	त्र्य	त्व	त्स	त्स्र	त्स्र्य	
	tra	trya	tva	tsa	tsna	tsnya	
थ	थ्य						
tha	thya						
द	द्र	द्र	द्ध	द्ध	द्द	द्द्य	द्ध
da	dga	dgra	dgha	dghra	dda	ddya	ddha
	द्ध्य	द्द्र	द्द्व	द्द्र	द्द्व्य	द्द्व	द्द्य
	ddhya	dna	dba	dbha	dbhya	dma	dya
	द्र	द्र्य	द्व	द्व			
	dra	drya	dva	dvya			

ध	ध्न	ध्न्य	ध्म	ध्य	ध्र	ध्व	
dha	dhna	dhnya	dhma	dhya	dhra	dhva	
न	न्त	न्त्य	न्त्र	न्द	न्द्र	न्ध	न्न
na	nta	nntya	ntra	nda	ndra	ndha	nnna
	न्म	न्म्र	न्म	न्य	न्स		
	npa	npra	nma	nya	nsa		
प	प्त	प्त्य	प्त्र	प्प	प्म	प्थ	प्र
pa	pta	ptya	pna	ppa	pma	pya	pra
	प्ल	प्ल	प्स	प्स्व			
	pla	pva	psa	psva			
ब	ब्ध	ब्ज	ब्द	ब्ध	ब्न	ब्ब	ब्भ
ba	bgha	bja	bda	bdha	bna	bba	bbha
	ब्भ्य	ब्भ्य	ब्र	ब्व			
	bbhya	bya	bra	bva			
भ	भ्न	भ्न्य	भ्र	भ्व			
bha	bhna	bhnya	bhra	bhva			
म	म्र	म्य	म्र	म्व	म्म	म्म	म्य
ma	mna	mpa	mpra	mba	mbha	mma	mya

	म्र	मु	म्व				
	mra	mra	mva				
य	य्य	य्व					
ya	yya	yva					
ल	ल्क	ल्प	ल्म	ल्य	ल्ल	ल्व	ल्ह
la	lka	lpa	lma	lya	lla	lva	lha
व	व्न	व्य	व्र	व्व			
va	vna	vya	vra	vva			
श	श्च	श्च्य	श्च	श्य	श्च	श्च्य	श्च्ल
śa	śca	ścya	śna	śya	śra	śrya	śla
	श्व	श्व्य	श्श				
	śva	śvya	śśa				
ष	ष्ट	ष्ट्य	ष्ट्र	ष्ट्र्य	ष्ट्व	ष्ट्र	ष्ट्र्य
ṣa	ṣṭa	ṣṭya	ṣṭra	ṣṭrya	ṣṭva	ṣṭha	ṣṭhya
	ष्ण	ष्ण्य	ष्प	ष्प्र	ष्म	ष्प्य	ष्प्व
	ṣṇa	ṣṇya	ṣpa	ṣpra	ṣma	ṣya	ṣva
स	स्क	स्व	स्त	स्त्य	स्त्र	स्त्व	स्थ
sa	ska	skha	sta	stya	stra	stva	stha

	स्त्र	स्त्य	स्प	स्फ	स्म	स्म्य	स्य
	sna	snya	spa	spha	sma	smya	sya
	स्त्र	स्व	स्स				
	sra	sva	ssa				
ह	ह्न	ह्य	ह्य	ह्य	ह्य	ह्य	ह्य
ha	hna	hya	hma	hya	hra	hla	hva

45. Полувокал г (र) се у комбинацијама обележава цр-
тицом и то на два начина:

а) када се изговара *пре* консонанта – *изнад* сугласника,
као кукица окренутиа удесно, смештена *ишио* даље у речи.

र्क त्व र्म्य र्गो

rka rtva rmya rgo

б) када се, међутим, изговара *после* сугласника – као
крајика искошена цртиа при дну вертикалне линије консонан-
та, односно на самом дну словног знака (ако сугласник нема
вертикалну линију) и то *окренутиа* улево:

ग्र द्र प्र स्त्र

gra dra pra sra

46. Постоје многе речи од 3, 4, чак и 5 сугласника:

द्व

dvyu

त्रय

ktrya

त्स्य

rtsnya³⁰

Писање бројева

47. Нама познати “арапски” бројеви су, у ствари, индијски. Они се пишу:

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ ०

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Бројеви изнад десет пишу се истим редоследом као и код нас: ११ (11), २५ (25), ३४७ (347), ६८९० (6890).

³⁰ Упореди наше: *крст*, *йрст*, *чврст*, *смртност*, *стпрзнути*, *стпрљив*, *зврчка*, *сврзнути*, итд.

48. “Понављање је мајка успеха”. Само упорним вежбањем може се овладати градивом и начином писања. Један од метода вежбања је бележење деванагари слова у речима матерњег језика, како слоговног писма (на пример, *ако*, *лако*, *ићи*, *учити*, *коло*, *глад*, *рад*, *пад*...) тако и редукованих облика. После појединачних слова треба прећи на целе речи.

49. Нека слова имају *daṇḍa* (*стибло/стиуб*), друга немају.

Самогласници	Имају <i>daṇḍa</i>	Немају <i>daṇḍa</i>
Чисти/Прости	अ आ a ā	इ ई उ ऊ i ī u ū
Сонанти	ऋ ॠ ṛ ṝ	ऌ ॡ ḷ ḹ
Сложени/Дифтонзи	ओ औ o au	ए ऐ e ai

Сугласници	Имају <i>daṇḍa</i>	Немају <i>daṇḍa</i>
Гутурали	क ख ग घ ka kha ga gha	ङ ṅa
Палатали	च ज झ ञ ca ja jha ṅa	छ cha
Церебрални	ण ṇa	ट ठ ड ढ ṭa ṭha ḍa ḍha

Дентали	त थ ध न ta tha dha na	द da
Лабјјали	प फ ब भ म pa pha ba bha ma	
Полувокали	य व ya va	र ल ra la
Сибиланти	श ष स śa śa sa	ह ha

50. Нека слова су слична те лако долази до забуна.

अ आ उ ऊ ओ औ
a ā u ū o au

इ ङ ङ ह
i ṅ ṅ ha

ख रव
kha ra+va

घ छ ध
gha cha dha

ढ द
ḍha da

त न
ta na

थ य
tha ya

प ष
pa śa

ब व
ba va

भ म
bha ma

51. Треба разликовати *јосћконсонантско* *і* и *ї*. *Крайћко і* бележи се *јре* консонанта (на пример, कि = ki) а *гуђо і* после консонанта (की = ki).

52. Такође је неопходно дистинговирати *јосћконсонантско* *е* и *аі* од *о* и *аи*. Постконсонантско *е* и *аі* се бележе као црте на *daṇḍa самођ сугласника* (нпр., पे = pe, पै = pai, дакле на црти која имплицира кратко *а*). С друге стране, постконсонантско *о* и *аи* се бележе на другој линији консонанта (पो = po, पौ = pau – црти која имплицира дуго *ā*).

53. Полувокално *г* (र) се у комбиновању бележи на два начина: *а)* кад се изговара *јре* консонанта – *изнад* сугласника, као црта (“кукица”) окренута *удесно* и то што даље (нпр., र्म्य = rmya, र्त्न्य = rtsnya). Ово *г* се изговара пре евентуалног постконсонантског вокала на сугласнику (нпр. गौ = go); *б)* за изговор *јосле* сугласника *г* се бележи као *црћа* при *гну* консонанта, окренута *улево* (нпр., ग्र = gra).

54. Треба имати у виду да се *г* (र) у комбинацијама са *क* (क) бележи као *कै* (или *रकै*) а не са “кукицом” испод знака као у कृ = kr.

III. АКЦЕНТ

55. Наглашавање слогова у речи, што подразумева извесну висину, јачину и *прајање*, од важности је у свим индоевропским (ИЕ) језицима, па и у санскриту, иако у њему данас мање. Акцент се опредељивао између *интонације*, *музичког* нагласка, и *експирације*, *динамичког* нагласка у коме претеже интензитет.

56. *Ведски акцент* је, као и у нашем језику, *музички*. За разлику од њега, *акцент* у *класичном санскриту* је *експирациони*.

57. Рани граматичари су били заокупљени варијацијама висине *тона*, док о јачини, нису водили рачуна. Из тог периода су називи за акценте. Тон (*svara*) је означаван као: а) *udātta*, *висок* (*uccaiḥ*) тј. *accentus acutus*; б) *anudātta*, *низак* (*nicaḥ*), тј. *accentus gravis*³¹.

58. Трећи је назван *svarita* и сматра се да је секундаран. Панини га обележава као комбинацију (*sam-āhāra*) оба претходна. Овај нагласак одговара циркумфлексу (*accentus circumflexus*) у грчком и латинском. Граматичари говоре о четири варијанте *svarita*: а) *kṣāipra* (< *kṣipra*, *произведен брзим говором*), када се вокали *i* или *u* (кратки или дуги) из високог тона преводе у ниске полугласне у или *v*

³¹ Најнижи је тон који претходи високом (*udātta*) и назива се *sannatara*.

испред несличног вокала (*vyāpta* < *vi-āpta*); б) *jātya/nitya* (*константан*, *урођен*) када се наведени вокали (*i*, *u*) нађу у деривационој основи или облику и остају константни (*kva* < *kua*; *svar* < *suar*; *budhnyā* < *budhnia*; *tanva* < *tanu-ā*); в) *praśliṣṭa* (*улећен*, *преулећен*) када су *akuṭi* и *ḍravis* сливени у дуги вокал или дифтонг (*divīva* < *divi iva*; *sūdgātā* < *sudgātā*); г) *abhinihita* (*гогурнути*) када је иницијално ниско *a* апсорбовано од финалног високог *e* или *o* (*te 'bruvan* < *te abruvan*; *so 'bravit* < *so abruvit*).

59. Нагласак *svarita* може бити *независан* и *зависан*. У првом случају замењује акут и остаје непромењен у свим ситуацијама. У другом, он прати акут из претходне или се губи пред акцентом следеће речи, те га европски граматичари називају *енклитичким*.

60. Обележавање акцената уобичајено је само у старијој књижевности, пре свега у религиозним текстовима. У каснијем санскриту многе речи немају утврђени нагласак.³²

Акут (*udātta*) није обележаван. Нагласак *anudātta* је бележен водоравном цртицом *испод слога* (_), а *svarita* усправном цртицом *изнад слога* (').

61. Акцент се током развоја језика мењао. Тенденција померања акцента с корена на суфикс временом је уступила место његовом стабилизовању. Покретни акцент је

³² Из овог разлога се граматичари често помажу аналогијом са латинским, држећи да је и санскритски акценат сличан: *наглашавање пенултиме* (претпоследњег слога), ако је она дуга; *наглашавање антипенултиме* (трећег слога од краја) кад је пенултима кратка...

најпре карактеристика именица средњег рода. И кад је прешао на корен, задржани су трагови старог стања (код старијих израза са променљивом основом **г:n** – **yákr̥t: yak-nás, jēṭra, śákr̥t: śáknás, ogjednom, iznenađa**; у основама **i:n** – **ákṣi: akṣnás, oko, ásthi:asthnás, kocī**). Код основа мушког и женског рода на **-г** и **-n** покретан акценат се среће само у најслабијим падежима где се губи и суфиксни вокал (**pitá : pitré, oṣṭaṭ; murdhá: murdhnás, злага; ukṣá : ukṣnás, во**). Слично је код основа на **-i, -ī, -u** и имена са суфиксом **-ant** где је нагласак прелазно на суфикс.

62. Место акцената данас. Данас је нагласак већином на корену или суфиксу. На корену је код именица средњег рода (**dhánva, лук; náma, име; bráhma, молишва; mádhu, мед; vári, вода**). На суфиксу је код: тематских основа на **-i, -u**; ређе у основама на **-г, -n**; у именицама које означавају вршиоца радње (**nomen agentis**) и придевима. И именице средњег рода све више прихватају акценат од мушког и женског рода на **-as (rakṣás)** и **-mant/-vant** (код којих је акценат такође првобитно покретан). Најчешће на суфиксу је и код инфинитива на **-s (rcáse, слављење, хваљење; caráse, креишање)**, именских речи на **-as** као и именица средњег рода на **-iṣ (arcíṣ, њлеме)** То место акценат има каткад и у основама на **-man/-van (vidmáne, знање; dāváne, давање)**.

63. У класичном санскриту нема, у ствари, чврстих правила о акценату. Акцентовани слог може се наћи, практично, било где у речи. На то битно утичу правила деривације, флексије или композиције.

64. Ипак, постоје неке опште карактеристике:

a) беза акцената (атоне) су: неки заменички облици (личне једносложне заменице; демонстративне заменице **ena, te, tvā, tvat, nāu, nas, mā, me, vam, vas, sima, sama**); предлози (**atra, atah**); неке речце (**u, iva, ca, cadī, cid, yatha, va, sma, svid, ha...**);

б) нису акценатовани ни лични глаголски облици, сем када су на почетку реченице;

в) без акцената су и неки *ведски* изрази (**īm, sīm, kam, gha, bhala, samaha**);

г) поједине речи могу имати више акцената: неке *ведске* сложенице (**tanūnapāt, dyāvārṣhivī, bṛhaspāi, mitrā-varuṇā** и њихове изведенице); инфинитивни на **-tavāi (ctavāi, apabharatvāi)**; неки облици са *ипроуженим* финалним самогласником (**agnāi pānīvāḥ...**); речца **vāva...**;

г) у еуфонијским комбинацијама претежу **udātta** или **svarita** при спајању два самогласника од којих је први наглашен. Код **kṣāipra-saridhi (i, u > y, v)** нагласак је сварита. Код елизије (**ayo'stram < ayas + astram**) акценат је **udātta** ако је први самогласник наглашен а сварита ако је акценатован финални;

д) у сложеницама је, по правилу, наглашен или први члан (код *бахуврихи*) или последњи (код *итиштуруша* и *двандва*). Снажна је тенденција наглашавања крајњег слога (**antodātta**);

е) у деривацијама мало је сталних правила. Акцентовани вишесложни суфикс је по правилу *ипрокситон* (са

претпоследњим наглашеним слогом) код примарних облика, а *оксийон* (с наглашеним последњим слогом) код секундарних;

ж) код глагола је аугмент акцентован. У презенту (сем оптатива) тон је већином на корену. Код оптатива активног у једнини тон је углавном на афиксу *-ya* или *e*. У аористу тон је покретан у атематској групи, другде непокретан (долази изпред наставка у аористу на *-a*, *-sa*, *-i*; факултативно на корену или на наставку у *s*-аористу; у прекративу нагласак је на афиксу или наставку). У перфекту тон је покретан.

Треба имати у виду и следећа правила:

- а) речи без акцента не могу бити на почетку реченице;
- б) код имена нагласак се одржава у целој флексији (сем код вокатива који у једнини има тон на иницијалном слогу).

Акцентуација у српском има сличности са ведском. Обе су, како смо већ нагласили, *музичке* (као и грчка, италијанска...) каква је и у најстаријем индоевропском. У таквом нагласку, одлучује *висина тона*. *Динамичка* акцентуација (која је монотонска али са снажним изговором) временом у неким језицима преузима примат, што се десило и у класичном санскриту. Али, докази о примарности *тона* су и само име акцента (лат. *accentus* = *ad-* + *cantus*, певање) као и неретко задржавање нагласка на местима где је некада био тон. У српском се разликују акценти по *интонацији*, *квалитету* (акут – *узлазни*; циркумфлекс – *силазни*) и *трајању*, *квантитету* (*дужи* и *крайи*). Већа су ограничења у акцентуацији у српском него у санскриту (у нашем језику узлазни акценти могу бити на свим слоговима сем на последњем док су силазни везани за први слог).

IV. SAMDHI

65. У класичном санскриту, као и у другим индоевропским језицима, па и у српском, води се рачуна о *еуфонији*, *складном односу гласова*, како у свакој речи тако и између њих у реченици. Али, по обиму еуфонијских комбинација у индоевропској групи нема језика који би се могао мерити са санскритом. То је последица и његовог дугог прилагођавања природи *усмене комуникације*. За разлику од нашег језика, где се еуфонијски процеси не рефлектују увек и у бележењу, у санскриту се они регуларно *одражавају у писму*.

66. У санскритској фонологији правила еуфонијског комбиновања се зову *samdhi* (*слагање*, *складности*, *повезивање...*). Овај термин је одомаћен и у европској лингвистици као *сандхи*.

67. Морфолошка структура речи, именске и глаголске промене (*деклинација* и *конјугација*), велико богатство сложеница, дају посебан значај сандхију у санскриту.

Спољни и унутрашњи сандхи

68. Сандхи се дели на: **унутрашњи** и **спољни**. Први се односи на *интерне* комбинације *унутар једне речи* (спајање корена и основа с афиксима и наставцима), а други на *екстерне* (спајање речи у реченицу, сложенице...).

Иако постоје разлике унутрашњег и спољашњег сандхи, правила су у основи иста или слична.

Основна правила еуфоније

69. Та правила можемо представити табелом.

Основна правила сандхи			
1	Избегавање хијатуса	4	Асимилација (једначење) по звучности и по месту и начину творбе
2	Ограничење и промена финалног гласа	5	Гласовна регресија
3	Деаспирација	6	Јачање и слабљење гласова

Хијатус (зев)

70. За разлику од ведско, где се зев чешће јавља, у класичном санскриту хијатус није дозвољен. То се нарочито односи на правила *интерне комбинације* (интерни санд-

хи) док се у екстерним комбинацијама он и даље јавља у специфичним околностима.

71. Не могу спајати један крај другог два самогласника (било два *простиа* или *простии* и *дифтонг*). Да би се избегао њихов контакт врши се: *спајање два самогласника у један*; *редукција самогласника на полувокал*; *умећање полувокала*. У екстерном сандхи хијатус је могућ посебно када се ствара губљењем финалних гласова *s*, *y*, *v* из претходне речи.

Одступања од овог правила у интерним комбинацијама су занемарљива и историјски образлагана: *titau* < *titasu*; *prauga* < *prayuga*. Хијатус (зев) како *интерни* (унутар једне речи) тако и *спољни* (између речи) је у српском раширенији и сличнији стању у ведском санскриту: *баук*, *јаук*, *кошао*, *научиши*, *веома*; *а онда*, *на улици*, *пре олује*...

72. Два једнака *простиа* вокала (кратка или дуга) *a*, *i*, *u*, *ṛ* спајају се у један *гуџи* – *ā* (आ), *ī* (ई), *ū* (ऊ), *ṛ* (ऋ): *cā 'prajah* (< *ca + aprajah*); *atī 'va* (*ati + iva*); *sūktam* (< *su + uktam*); *nāstīha* (< *na + asti + iha*); *jīvānta* (< *jīvā + anta*); *ṛitūsava* (< *ṛitu + usava*)...

Вокал *a* са наредним неједнаким вокалом слаже се на следећи начин: са *i* постаје дифтонг *e*; са *u* настаје *o*; са *ṛ*, односно *ḷ* даје *ar*, односно *al*; са *e* или *āi* > *āi*; са *o* или *au* > *āu*: *rājendra* (< *raja + indra*); *hitopadeśah* (*hita + upadeśah*); *maharṣih* (*maha + ṛṣih*); *sai 'va* (*sā + eva*); *rājāiśvaryam* (*rāja +*

āiśvāryam); *divāukasah* (*divā* + *okasah*); *jvarāuśadham* (*jvara* + *āuśadham*).

Вокали *i*, *u*, (кратки или дуги) и *ṛ* испред гружих вокала претварају се у своје њолувокале – *y*, *v*, *r*: *ity āha* (*iti* + *āha*); *madhv iva* (*madhu* + *iva*); *duhitrarthe* (*duhitr* + *arthe*).

У интерном *saṁdhi*, посебно у једносложним речима или после два сугласника, *i* и *u* се могу трансформисати у *iy* и *uv*.

73. Код сложених вокала њихово финално *i* или *u* се испред сваког вокала или дифтонга *īreivara* у њолувокал у или *v*: *e* (оригинално *a+i*) > *ay*; *o* (ориг. *a+u*) > *av*; *ai* > *ay*; *āi* > *āy*; *au* > *av*; *āu* постаје *āv*. Примери за то су: *naya* (< *ne-a*); *nāya* (< *nāi-a*); *bhava* (< *bho-a*); *bhāva* (< *bhāu-a*).

Финално *o* (оригинално *a+u*) је крајње ретко. У интерним комбинацијама налазимо га само у основи *go* где остаје као *go* или *gav*. У екстерним комбинацијама *o* је најчешће супститут за финално *as*. Тада се *o* не мења али се хијатус елиминише избацавањем иницијалног *a* у следећој речи – *hantavyo 'smi* (< *°asm*).

Слично је с финалним *e*. У екстерним комбинацијама, после финалног *e* претходне речи у следећој се губи *a* – *te bruvan* (< *°abruvan*).

Што се тиче *āu* из њега се у екстерним комбинацијама задржава *v* (*āu* > *āv*): *tāv eva* (< *tāu* + *eva*).

Од ових правила има изузетака. Поменимо само да се неки финални самогласници не могу комбиновати (*pragṛhya*) или увек остају непромењени – као, на пример, у случају ојачаних или ослабљених вокала, самогласника у ојачаним ос-

новама и сл. Исти је случај са заменицама (*am*), узвицима (*aho*, *ā*, *i*, *u*, *he*).

Избегаване хијатуса						
Вокалне комбинације						
Финални глас	Иницијални глас	Резултат	Финални глас	Иницијални глас	Резултат	У екстерним комбинацијама
а	а/ā	ā	u	u/ū	ū	
	i	e		други вокал или дифтонг	v *uv	
	u	o	ṛ	ṛ	ṛ	
	ṛ	ar		други вокал или дифтонг	r	
	ḷ	al	e (a+i)	било који вокал или дифтонг	ay	a (сем пре <i>a</i>)
	e/āi	āi	o(a+u)	било који вокал или дифтонг	av *o/av	o уместо as
	o/au	āu	āi	било који вокал или дифтонг	āy	ā (сем пре <i>a</i>)
i	i/ī	ī	āu	било који вокал или дифтонг	āv	v
	други вокал или дифтонг	y *iy				* Изузеци

Финални гласови

74. У санскриту је строго *ограничен број гласова који се могу наћи на крају (anta) речи* или друге морфолошке целине: *корена, основе, флективног облика*. Међутим, као и у српском, овај *финални (крајњи) положај врло често је погложен фонетским променама* (елиминацији, асимилацији, дисимилацији...). У том положају неретко долази и до *зубљења сугласника* или *њиховог редуковања*.

75. Сви *самогласници* (прости и сложени) *могу се наћи на крају речи*: *svara, mālā, arī, nadī, dātu, camū, āpayitṛ, agne, śivāyāī, vāyo, agnāu*. Нема, међутим, примера за финално *ṛ* и *ī*.

76. Само *један сугласник може статајати на крају речи*. Практично, *само ових девети* (поређаних по учестаности): *m, n, t, k, p, ṭ*, а ретко још и *ñ, l, ṇ*. Такође се јављају *анусвара (ṁ)* и *висарга (ḥ)*. Уколико их је више сугласници се постепено *редукују само на један*: *tudants* се скраћује на *tudant* па даље на *tudan*; *achāntst > achānts > achānt > achān...*

То се односи и на *аспироване сугласнике* који се сведе на *неаспироване*: *citrālikh > citrālik (ch, међутим, постаје ṭ)*. Аспирата *h* се обично *замењује са ṭ (lih > liṭ)*. Остали сугласници подлежу посебним правилима еуфоније.

Треба имати у виду примере из нашег говорног језика: *болес (- болесī); ириш (-иришī); ирс (- ирсī)*.

77. Наведена *ограничења важе за целовите речи*. У *коренима и основама* се као *финални* могу наћи *гошво сви сугласници*. У *флексијским облицима* су дозвољени *t* (или *d*) *n, m, s*. У *деривационим основама* – *t, d, n, r, s* (и ретко *j*).

78. Све то можемо сажети и овако:

а) Из *оклузива* (не рачунајући *назале*) као *финални* су дозвољени *само безвучни неаспировани*, тј. *први у низу*: *k, ṭ, t, p*. Сви остали (*безвучни аспировани, звучни не-аспировани* и *звучни аспировани*) прелазе у *k, ṭ, t, p*. На пример, *samidh > samit; vīrudh > vīrut, triṣṭubh > triṣṭup...*

б) Од *палаџала (c, ch, j, jh)* *ниједан не може бити финалан*. Глас *c* се враћа на свој оригинални *k (vac > vak)*. Аспировано *ch* постаје *ṭ (prach > prāt)*. Исто се дешава са *j* које се или враћа на гутурално *k* или постаје церебрално *ṭ (bhiṣaj > bhiṣak, viraj > virat)*, док *jh* није забележено.

в) *Врло су често назали – n* и нарочито *m*. Дозвољени су, али врло ретки, *ñ* и *ṇ* док *ñ* није забележено. Интересантно је да се *финално m* у *коренима* редовно претвара у *n*: *kram > kran, gam > gan, nam > anān...*

Дозвољени финални оклузивни*					
Место артикулације	Место у низу				
	1 <i>prathama</i>	2 h <i>dviṭīya</i>	3 <i>ṭṛtīya</i>	4 h <i>caturtha</i>	5 n <i>pañcama</i>
kaṅṭhya (гутурали)	k	kh	g	gh	ṅ
tālavya (палатали)	c	ch	j	jh	ñ
mūrdhanya (церебрални)	ṭ	ṭh	ḍ	ḍh	ṇ
dantya (дентали)	t	th	d	dh	n
oṣṭhya (лабијали)	p	ph	b	bh	m
h аспирован	безвучни		звучни		
n назал					

* Јаче истакнути

79. Од *йолувокала* само се *l* *йојављује* као финални глас и то веома ретко. Гласови *у* и *ч* нису забележени. Глас *г* се, кад је у крајњем положају, претвара у *висарџу* (као и његов најближи мукли парњак *s*).

80. Слично палаталима *сви сибиланти* се на крају речи *трансформишу*: *s* (које се етимолошки јавља најчешће од свих сугласника) претвара се (као и *г*) у *висарџу*; *ś* се или враћа на оригинални гутурал *k* или се у неким коренима претвара у *ṣ*; и глас *ṣ* се трансформише у *ṣ*.

81. Ни аспировани глас *h* се не може одржати на крају и, попут *j* и *ś*, претвара се у оригинално *k* или *ṭ*.

82. *Висарџа* (*ḥ*) и *анусвара* (*m̐*) нису оригинални финални гласови већ замена: *висарџа* за *s* или *g*; *анусвара* за *m*.

Финални самогласници (*a*, *ā*, *i*, *ī*, *u*, *ū*) који нису *pra-gghya* (изузети од правила сандхи; који се засебно изговарају) могу да се изговарају и назализовано (анунасика): *dadhi* или *dadhiṁ*. Глас *kṣ* је крајње редак финал и третира се као *ṣ*; *h* може настати од *dh* и као крајњи глас прелази у *t*; има случајева да се финално *t* претвара у *k*, *лабијални* глас у *gen-ṣāli*, као и још неколико других, ретких изузетака.

И у прасловенском језику било је само пет крајњих сугласника: *д*, *т*, *н*, *с*, *р*. Сви они су под утицајем закона отвореног слога отпали, сем *n* после дугих вокала.

Деаспирација

83. *Аспировани* звучни глас (*kh*, *ch*, *ṭh*, *th*, *ph*) се *губи*: у екстерним комбинацијама увек; у интерним комбинацијама *постиаје* неаспирован (*k*, *c*, *ṭ*, *t*, *p*) *испиред* другог безвучног или сибилантиа. У интерним комбинацијама он *остиаје* једино *испиред* самогласника, *йолувокала* или *назала*.

84. У неколико корена аспировани звучни глас (*kh*, *ch*, *ṭh*, *th*, *ph* и *h* < оригиналног *gh*) остаје (*dagh*, *dah*, *duh*, *druh*, *guh*, *bandh*, *budh*, *dabh*...).

Асимилација

85. И санскрит, као и српски, зна за потпуно или делимично једначење различитих гласова у контакту. Оно може бити *регресивно* (једначење првог према другом) или *прогресивно* (једначење наредног гласа према претходном). Као и у нашем језику постоји *асимилација по звучности* (када се једначе звучни квалитети гласова) и *асимилација по месту и начину њворбе* (када се једначе гласови различити по месту настанка у говорном апарату).

Једначење по звучности

86. Ако гласови једнаки по звучности дођу у контакт не долази до еуфонијских промена (*vidyut-prakāśa* < *vidyut prakāśa*; *ḍṛśad-adhogati* < *ḍṛśad adhogati*).

Али, сукоб два гласа различита по звучности избегава се:

а) *регресивном асимилацијом*: у *интерном* комбиновању – *atsi* (< *ad+si*), *śagdhi* (< *śak + dhi*); у *екстерном* – *abhūd ayam* (< *abhūt + ayam*), *ab-ja* (< *ap-ja*).³³

б) *прогресивном асимилацијом* у *интерним комбинацијама* када иза звучне аспирате у корену (*gh*, *dh*, *bh* или *h*

³³ Упореди у српском: *свати* > *свадба*, *врабац* > *врайца*, *пољубац* > *пољубица*... Сф. и спољашње једначење које се не региструје у писму: *зуби ше мучи* (< *зуб ше мучи*).

насталог од *gh*) следи *t* или *th*: *dugdha* (< *duh + ta*), *buddha* (< *budh + ta*), *runddhas* (*rundh + thas*), *labdha* (*labh + ta*).

87. *Финални самогласник и назал не једначе се* по звучности. Исти је случај и са полувокалом *l*.

88. *Иницијални самогласник, полувокал или назал* понашају се различито: у *интерном* комбиновању, као гласови флективног или деривационог наставка *не утичу на сугласник корена или основе* на које се додају; у *екстерном*, међутим, *иницијални звучни глас* било које врсте (па и вокал, полувокал или назал) захтевају *промену безвучног гласа у звучни*.

89. Изузетак: у екстерним комбинацијама (а неретко и у *интерним*) *безвучни глас* претходне речи *испред назала* наредне може се *прећворити* у звучни или *чешиће* у назал *из своје зрује*: *tat namas* или *tan namas*, *vāg me* или *vāñ me*, *bad mahān* или *bañ mahān*, *triṣṭub nūnam* или *triṣṭum nūnam*.

У малом броју случајева назал је обавезан: за *ṣaṭ* (*ṣaṣ*), *шести*, испред *paṅarī* и *navatī*, односно испред сваког назала – *sañ-ṇavatī*, *sañṇabhi*, *sañṇām*; испред *maṃya* (*vāñmāya* < *vak°*, *cinmāya* < *cit māya*) и *mātra* (*diñmātra* < *dik°*, *tan-mātram* < *tat mātram*); *nn* уместо *d+n* унутар речи, између глаголског корена и примарног суфикса на (*chinna* < *chid+na*).

90. *Иницијално h* утиче да *финални безвучни глас постоје* звучни али се онда само *h* скоро редовно *прећвара* у звучни *аспировани* (прилагођен претходном звучном гласу): *tad dhi* (*tat hi* > *tad hi* > *tad dhi*).

91. Једначење **s** и **ṛ**. По звучности се *усаглашавају* и безвучно **s** и његов звучни *парњак* **ṛ**.

Глас **s** се често претвара у **ṛ**, пре свега *испед* звучних гласова – самогласника и сугласника (*сем* **ṛ** или ако му претходе **a**, односно **ā**): *śrīr iva, tanūr apsu, agner manve*). Претварање **ṛ** у **s** је много ређе.

92. У *интерним комбинацијама* коренско финално **ṛ** *остаје непромењено* испред звучног или безвучног сугласника, па и испред **su** у *деклинацијама*: *caturtha, pūrṣu...*

Коренско **s**, које је врло ретко, *није подложно асимиловању* испред безвучног сугласника. Испред звучних може да се *прећира* као у *свољним комбинацијама* (у *деклинацијама* испред **bh**), односно да се *изгуби* (у *конјугацијама* испред **dh**). Испред **s** обично *остаје непромењено* или се *прећивара* у **t**. Примери су: *āsse, āśrbhis, śadhi, avātsam* (аорист од **vas**).

93. У *деривационим основама* и *флективним облицима* **s** је *врло чест* финални сугласник и његов третман је од великог еуфонијског значаја. Оно трпи следеће промене:

a) *остаје висарга* испред друге речи. Таква висарга *опстаје* само испред сибиланата (**ś, ṣ, s**), испред гутурала (**k, kh**) и лабијала (**p, ph**) – *ayaśśūlah* (< *ayaḥ*^o), *punaḥ kāmaḥ* (< *punaḥ*^o). Испред **k** и **p** (које не прати сибилант) висарга може постати *jihvāmūṭya* или *upadmāṇya*;

b) *доживљава асимилацију* испред *палаћалних* **c** и **ch**, *церебралних* **ṭ** и **ṭh**, претварајући се у *сибилант* – у првом случају **ś**, у другом **ṣ** (*tataś ca, tasyāś chāyā, pādaṣṭhiva*);

в) испред *сибиланата* (**ś, ṣ, s**) може да се претвори у њих (*indraś śurah* или *indraḥ śurah, taṣṣat*);

г) не мења се ако је испред безвучног **t** или **th** (*tatas te, cakṣus te*).

94. С друге стране, у *деривационим основама* и *флективним облицима* **ṛ** је *врло ретко* на крају. Оно се налази углавном у основама на **ṛ** или **ar, ir** или **ur**; у малом броју основа као *svar, ahar, ūdhar, dvār/dur*; у предлозима и прилозима – *antar, prātar, punar*; у броју *catur*.

Тада **ṛ** трпи, у принципу, *исте асимилативне последице* као и *финално s* у истим положајима: *постаје висарга*; претвара се у *сибилант* или *висаргу*: *rudatī punaḥ, dvās tat, svaś ca; prāstana, antastya, antaḥpāta...* Међутим, *када му прећиходи a* или **ā** оно се *не мења* испред звучног гласа: *punareti, prātajit*. У случају појаве *двосируког* **ṛ** *једно од њих се губи*.

Има примера да се у ведском финално **ar** (у **avar**) претварало у **o** или губило испред звучног гласа (баш као и **as**).

95. *Посебна правила* су за финално **as** и **ās**.

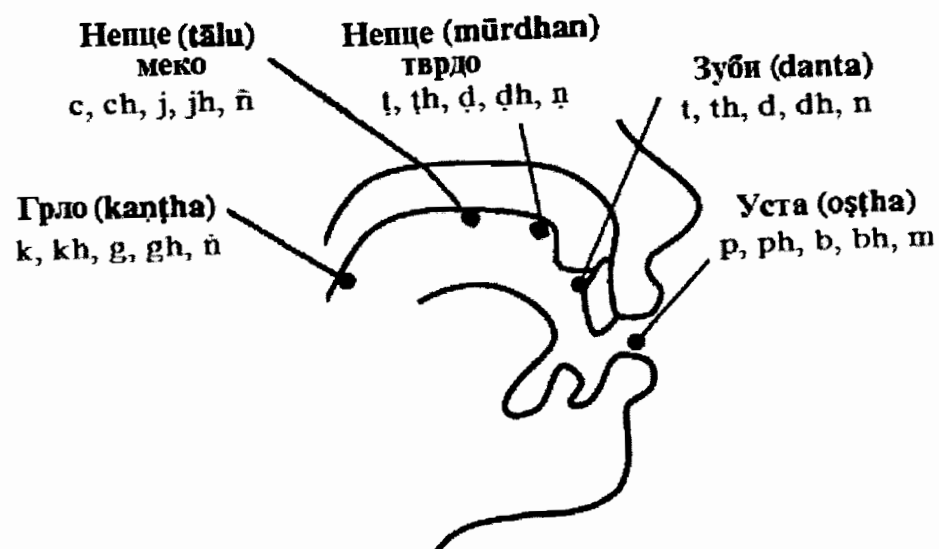
Финално **as** *испед* сваког звучног сугласника и **a** претвара се у **o** након чега се **a** губи: *nalo nāma, anyonyā* (< *anyas +*

anya). Од тог правила одступају заменице **sas**, **eṣas**, **syas** које губе **s** испред сугласника (**esa purusah**); понекад, хијатус се избегава спајањем последњег и иницијалног самогласника (**tato 'vaca** < **tatas + uvaca**, **payoṣṇī** < **payas + uṣṇī**, **adhāsana** < **adhas + āsana**)...

Финално **ās** губи **s** и *прећивара* се у **a** испред сваког самогласника осим **a**, а *створени хијатус* остаје (**āditya iva**). Испред звучних гласова (било самогласника или сугласника) губи се **s** а остаје **ā**. Настали хијатус се одржава.

Једначење по месту и начину творбе

96. До једначења долази и када су у непосредном контакту два сугласника различита по месту творбе али блиска по квалитету. То се, пре свега, односи на *денћале* које асимилују *церебрални/рећрофлексни* и *палатални*.

97. *Денћални сибиланти* **s** често се (у *инћерним* и *екстерним* комбинацијама) претвара у *церебрални сибиланти* **ṣ** (нпр. **yudhiṣṭhira**, **goṣṭha**...). То се дешава када се **s** нађе *иза самогласника* или **k** и **g** (осим после **a** или **ā**; кад је крајње; испред **g** које спречава ту промену, нпр. **usra**, **tisras**...). Другим речима, сви самогласници (сем **a** и **ā**) узрокују церебрализацију овог гласа. Зато се он не задржава унутар санскритских речи него уместо њега готово увек стоји **ṣ** (изузетак је углавном када се избегава нагомилавање **ṣ** – нпр. **sisakṣi**, али **ṣaṣ**, **ṣeṣṭī**, вероватно од **ṣakṣ**).

98. Финално **s** у првом члану сложенице прелази после самогласника у **ṣ** које је стабилније и у *коренима* (**kaṣ**, **laṣ**...), *прилозима*, *предлозима*, *заменицама*... (**hi ṣma**, **hi ṣaḥ**, **divi ṣṭha**, **niṣ ṭe**, **triṣ pūtvā**...).³⁴

Финално *церебрално* **ṣ**, које није оригиналан глас већ настао церебрализацијом **s**, не *прећивара* се као **s** него углавном као **ś** у *инћерним комбинацијама*. Наиме, оно испред **t** и **th** остаје непромењено и палатализује их (**dviṣṭas**). У *инћерним* и *екстерним* комбинацијама испред **dh**, **bh** и **su**, оно утиче на ове гласове, претварајући **dh** у *церебрално* **ḍh** (**piṅḍḍhi**, **viḍḍhi**, **dviṣṭsu**...). Изузетно, **ṣ** се у *инћерним комбинацијама* испред **s** (сем **su**) претвара у **k** (што се објашњава аналогijом са гласом **ś**): **dveṣvi**...

³⁴ У нашем језику имамо алтернацију **с** : **ш**, односно **з** : **ж**, када се струјни зубни сугласници **с** и **з** нађу испред предњонепчаних **ђ**, **ћ**, **џ**, **џ**, **џ**, **љ**... (*замислиши* – *замисљен*, *сносиши* – *сношљив*, *иазиши* – *иазљив*...).

99. Дентални безвучни у контакту с церебралним и њалаталним безвучним и сибилантима, бивају трансформисани у одговарајуће церебрале и њалатале:

а) **t**, **th** или **s** непосредно после **ṣ** се претварају у одговарајући церебрални: **ṭ**, **ṭh**, **ṣ**. Отуда у рукописима врло честе комбинације **ṣṭ**, **ṣṭh**;

Под утицајем овог правила се и звучни дентал **dh**, мада знатно ређе, претвара у **ḍh** после финалног **ṣ** у основама и коренима.

б) финално **t** бива асимилковано од иницијалног **l**: **tal labhate** (у екстерној комбинацији), односно **ulluṭtam** (у интјерној).

в) финално **t** или **d** у екстерним комбинацијама асимилирају иницијални церебрални безвучни сугласници: **taṭṭika**, **taḍḍaya-te**, **brhadḍhakkā**... Али њочетни дентал се не мења њосле финалног церебрала: **ānaḍḍivah**, **ekarāṭṭvam**...

У неколико случајева се јавља **ḍ** као резултат церебрализације денталног **d** и каснијег губљења сибиланта (нпр., **pīḍ** < **piśd**, **mṛḍ** < **mṛsd**). Изузеци су (како смо видели) сложенице са **ṣaṣ** где се јавља дупли церебрални назал (**ṣaṣṣavati**, **ṣaṣṣābhi**) или се церебрални сибилант губи а самогласник мења (**ṣoḍhāṣaḍḍhā**; **ṣoḍant**...). Најчешће се умеће дентално **t** између финалног церебрала и иницијалног **s** (**ṣaṭṣaṭ sahasrāh**).

з) финални дентал такође бива асимилван од иницијалног њалатала. У екстерним комбинацијама финално **t** постаје **s** испред **s** или **ch**, или се претвара у **j** када му следи иницијално **j** (**sarijjalam** < **sarit**; **jh** није забележено); **t** такође

бива асимилван од стране иницијалног **ś**, постајући **s** које се углавном претвара у **ch**.

100. Посебну пажњу заслужује промена денталног **n** које, мада у многоме прати горе наведене процесе, има своје специфичности:

а) **n** постаје церебрално **ṅ** када се у истој речи нађе њосле церебралног **ṣ**, полувокалног **ṅ**, самогласног **ṅ** или **ṅ**, а испред самогласника, назала **n** или **m**, односно полувокала у или **v**. Тако добијамо: **rudreṅa**, **vāriṅi**, **kaṅga**, **dātṅi**, **harāṅi**, **dveṣāṅi**, **kṣubhāṅa**; **raṅanti** < **ran**, **brahmaṅā** < **brahman**. Сем тога, дентално **n** само или удвојено (после кратког самогласника— **āsan atra** > **āssan atra**) њослаје церебрално ако му претходи церебрални назал (нпр., **arṅga**, **kṣuṅga**, **chrṅga**), или префикс (нпр., **niṣaṅga**, **pariviṅga**);

б) церебрализација **n** се протеже и на екстерне комбинације, односно сложенице. То се дешава: са иницијалним коренским **n** када њредлоз или коренски њрефикс садрже или се завршавају на **ṅ** (звучни парњак уместо **s**) —увек после **antar**, **dur** (за **dus**), **nir** (**nis**), **parā**, **pari**, **pra** (нпр., **parā ṅaya**, **pra ṅudasva**, **parāṅutti**, **nirṅij**, **durṅaśa**...); са финалним коренским **n** у неким облицима **an** или **han** (**prāṅa**, **pra hanṅate**...); ако му непосредно претходи церебрално **ṣ** —отуда у рукописима врло честе комбинације **ṣṅ**;

в) **n** подлеже процесу њалатализације: у интјерним комбинацијама кад му њрећходи њалатални неасћировани

глас (*yācā, yajā, jajā, gājā...*); у екстерним комбинацијама финално **n** постаје **ñ** испред иницијалних **j** или **ś**;

з) финално **n** је подложно и следећим променама: финално коренско **n** у интерним комбинацијама трпи асимилацију од сибилантија који му следи и постаје *anusvāra*: **vañsi, mañsyate, jighāñsati**; оно се понекад одбацује (у суфиксу испред сугласника у флексијама и сложеницама); бива асимиловано од наредног иницијалног **l** и постаје назално **l** (*mahā^{*} labhah < mahān...*); остаје непромењено испред сибилантија **ṣ** и денталног **s** (супротно од процеса када долази после њих) или се после њега додаје **t** – *tān ṣaṭ* или *tānt ṣaṭ, mahān san* или *mahānt san* (у истом положају **ñ** и **ṇ** могу да се допуне са **k** односно **ṭ**); испред безвучног *īlālāla*, *cebrebrala* или *gentāla*, у екстерним комбинацијама *umehe* се сибилантиј одговарајућег низа после чега **n** постаје *anusvāra*: **devāñś ca, bhavāñś chidyate, kumārāñś trin, abharañś tataḥ...**; финални **n, ñ, ṇ** се (како смо већ изнели) после кратког самогласника *duḥliraḥ* пре почетног вокала: **pratyāññ ud eṣi, āsann-iṣu**; финално **ān** испред самогласника постаје палатализовано **āñ** (нпр., *mahāñ asi*)...

101. Интересантне су *трансформације* лабијалног **m**.

У интерним комбинацијама финално коренско **m** испред безвучног гласа претвара се у неки од **n**-гласова низа којем припада безвучни глас који га асимилије; испред сибиланта постаје *anusvāra*, испред **m** и **v** (по некима и испред **bh** и **su**) трансформише се у **n** (*agamā < gam*).

У екстерним комбинацијама финално **m** има улогу *сервилног* гласа који се прилагођава сваком сугласнику. Он се не мења само ако му следи самогласник или безвучни глас његове, лабијалне групе. Испред *ī*олувокала **u, l, v** постаје њихов назализовани полуглас. Испред **r**, *оклузива* и *назалних n* и **m**, као и *сибилантија* или **h**, претвара се у *anusvāra*. Ако иза **h** следи *назал* или *ī*олувокал, **m** је подложно асимиловању од стране тог гласа с обзиром на неодређену и слабу артикулацију гласа **h**.

Регресија

102. Неки гласови испољавају *враћање на оригинални глас* од кога су потекли. То су, пре свега, *палатални c, ch, j, jh, сибиланти ś* и африката **h**. Они се сматрају гласовима *најмање стабилности*, односно *вишестејене трансформације*. Њихова фонетска регресија иде према *журиуралима* од којих су настали – **c < k, h < gh, ś < k, j < g**.

103. Та регресија се дешава у неколико случајева:

а) глас **c** *враћа се* у **k, j** постаје **g** а **h** се враћа на **gh** *испред суфикса a* (*añka, arka, pāka, vāka, vṛka, marka, reka, seka, moka, roka...*; *yāga, bhāga, añgha, sañgha, tuñga, yuñga, varga, sarga, vega, nega...*; *agha, magha, dīrgha, degha, megha, ogha, dogha, drogha...*);

б) сличан процес се одвија *испред* назала **n** и **m** (**rek-
ṇas**, **vagṇu**; **tigma**, **yugma**, **ṛgmin**) и *испред* полувокала **ṅ** и **v** (**takra**, **sakra**, **vigra**, **ugra**; **ṛkva**, **ṛakva**, **vakva**, **vāgvīn**);

в) испред других самогласника долази до *регресије* (испред **u** – **brghu**, **raghu**...) или палатални глас *осијаје* (нпр. испред **i** – **āji**, **tuji**, **guci**...);

г) до регресије може доћи и у *флексијама* или *творби основа*.

104. Финално **s** корена или основе враћа се у *интерним* комбинацијама на оригинално **k** *испред* сваког гласа, сем самогласника, полувокала или назала (нпр., **vakti**, **vak-
ṣi**, **vagdhī**, **ukta**, **vaktar**...). То се дешава са *финалним s* и у *екстерним* комбинацијама.

105. Финално **ś** ревертира на оригинално **k** у *интерним* комбинацијама испред **s** глаголских основа или наста-
вка (творећи **kṣ**). У другим случајевима подложно је друга-
чијим трансформацијама: испред **t** и **th** постаје **ṣ** (одакле и **ṣt**, **ṣth**); кад је финално или испред **dh**, **bh**, **su**, постаје це-
ребрално **ṭ** или **ḍ** (сем у неколико корена када се трансфо-
рмише у **k** – **nak** < **naś**).

106. Финално **j** се *двоспироко* *понаша*: једном као **s**, други пут као **ś** (од **yuj** > **ayukta**, од **mṛj** > **amṛkṣat**).

107. Слично *двоспироко* *понашање* има и *коренско фи-
нално h*: у једном случају долази до *фонетске регресије* на
гутурал (нпр. у **duh** – **dugdham**, **dhuk**); у другом, *понаша* се
као **ś** и трпи *различите промене*: *враћа се на дутурал* (нпр.
испред **s** – **arukṣat**, **sakṣani**); *церебрализује се* (у екстерним
комбинацијама и испред **bh** и **su** – **turāṣāt**); када се, у флек-
сијама и деривацијама, нађе испред дентала (**t**, **th**, **dh**) оно
их претвара у *церебрале*, али и у *звучне* и *аспирације*, да би
потом само *несијало*, омогућујући претходном кратком
вокалу да се продужи (нпр., **guh** + **ta** > **rūḍha**, **leh** + **ti** > **leḍhi**,
guh + **tar** > **gūḍhar**...).

108. За *финално ch* пример је само корен **prach** где се
оно третирао као еквивалент **ś** (држи се да је **praś** прво-
битни облик). Финално **jh**, међутим, није забележено.

109. Као *финални глас корена* или *злаголских основа*
није редак ни сложени сугласник **kṣ** који се трансформише
по правилима за **ś** (**śakṣe** < **cakṣ** + **se**, **tvaṣtar**...).

Овакве промене у санскриту имају извесне паралеле и у
нашем као и другим индоевропским језицима. Оне указују на
сличне процесе *палајализације* (којима је *регресија повратни
процес*). Српски је у свом развоју претрпео *три палајализаци-
је* – две регресивне и једну прогресивну – у којима су се гласо-
ви **k**, **g**, **x** у додиру с палаталним самогласницима (**e**, **i**, **ь**, **ě**, **e**)
претварали у **ч**, **ж**, **ш** (нпр., **ḥak** > **ḥace**, **gṛuḥ** > **gṛuḥse**, **guh** >
guše) односно **ц**, **з**, **с** (нпр., **ruka** > **ruči**, **noḥa** > **nozi**, **orah** >
orasu; **oḥa** < **oiḥa** < **oiḥka**, **kneza** < **kṇeḥa**, **vsē** < **vḥo**...).

saṁdhi самогласници								
финални самогласник ⇨								иници- јални
a/ā	i/ī ¹	u/ū ²	ṛ	e ^{3,4}	ai ³	o ^{3,4}	au ³	↓
ā	y-a	v-a	r-a	e S	ā a	o	āv-a	a
ā	y-ā	v-ā	r-ā	a ā	ā ā	a ā	āv-ā	ā
e	ī	v-i	r-i	ā i	a i	a i	āv-i	i
e	ī	v-ī	r-ī	a ī	ā ī	a ī	āv-ī	ī
o	y-u	ū	r-u	a u	ā u	a u	āv-u	u
o	y-ū	ū	r-ū	a ū	ā ū	a ū	āv-ū	ū
ar	y-ṛ	v-ṛ	ṛ	a ṛ	ā ṛ	a ṛ	āv-ṛ	ṛ
ai	y-e	v-e	r-e	a e	ā e	a e	āv-e	e
ai	y-ai	v-ai	r-ai	a ai	ā ai	a ai	āv-ai	ai
au	y-o	v-o	r-o	a o	ā o	a o	āv-o	o
au	y-au	v-au	r-au	a au	ā au	a au	āv-au	au

¹ У интерним комбинацијама може дати iу; коренско i испред i даје у у перфекту ² У интерним комбинацијама може дати uv.

³ Код дифтонга, у интерним комбинацијама финални глас постаје полувокал: i (e=a+i) > y > ay; o (a+u) > av; ai > ay; au > āv. У екстерним, настали полувокал, по правилу, отпада, тако да: e (испред свих вокала сем a) > a; код o отпада v; код ai отпада у; али, код au обично опстаје v. Кад замењује as/aḥ финално o остаје.

⁴ После финалног e или o иницијално a нестаје (te abruvan > te 'bruvan).

saṁdhi сугласници										
финални сугласник ⇨									иници- јални	
k	ṭ	t	p	ṅ	n	m	ḥ/r	aḥ	āḥ	↓
k	ṭ	t	p	ṅ	n	m	ḥ/r	aḥ	āḥ	∅
g	ḍ	d	b	ṅ/ṅṅ ¹	n/nn ¹	m	r	a ²	ā	вокал
k	ṭ	t	p	ṅ	n	m	ḥ	aḥ	āḥ	k/kh
g	ḍ	d	b	ṅ	n	m	r	o	ā	g/gh
k	ṭ	c	p	ṅ	mś ³	m	ś	aś	ās	c/ch
g	ḍ	j	b	ṅ	ñ	m	r	o	ā	j/jh
k	ṭ	ṭ	p	ṅ	mś ³	m	ṣ	aṣ	ās	ṭ/ṭh
g	ḍ	ḍ	b	ṅ	ṇ	m	r	o	ā	ḍ/ḍh
k	ṭ	t	p	ṅ	mś	m	s	as	ās	t/th
g	ḍ	d	b	ṅ	n	m	r	o	ā	d/dh
k	ṭ	t	p	ṅ	n	m	ḥ	aḥ	āḥ	p/ph
g	ḍ	d	b	ṅ	n	m	r	o	ā	b/bh
ṅ	ṇ	n	m	ṅ	n	m	r	o	ā	назал
g	ḍ	d	b	ṅ	n	m	r	o	ā	y/v
g	ḍ	d	b	ṅ	n	m	∅ ⁴	o	ā	r
g	ḍ	l	b	ṅ	l ⁵	m	r	o	ā	l
k	ṭ	c(ch) ⁶	p	ṅ	ñ(sch) ⁷	m	ḥ	aḥ	āḥ	ś
k	ṭ	t	p	ṅ	n	m	ḥ	aḥ	āḥ	ś/s
g(gh) ⁸	ḍ(ḍh) ⁸	d(ḍh) ⁸	b(bh) ⁸	ṅ	n	m	r	o	ā	h

¹ Удвајање након кратког самогласника ² Пред кратким a > o; a после њега се губи (rāmaḥ + atra > rāmo 'tra). Исто важи за финално s ³ Умеће се сибилант а онда n постаје анусвара ⁴ ḥ/r отпада, а евентуално претходно кратко a, i, или u постају дуги ⁵ n бива асимиловано и постаје назално l ⁶ t + ś > cch ⁷ n + ś > ṅś/ñch ⁸ h које му следи постаје његов аспирирани глас (t+h > ddh, итд.)

Јачање и слабљење гласова

110. Ови процеси подразумевају: а) *јачање и слабљење самогласника*; б) *јачање и слабљење сузласника*.

Јачање самогласника

111. Најважније појаве ове врсте су *guṇa* и *vṛddhi*.

guṇa и vṛddhi				
самогласник	а ā	і ī	u ū	ṛ ṝ
guṇa	а ā	е	о	ar al
vṛddhi	ā	āi	āu	ār

У интерпретацији индијских лингвиста прост самогласник се узима као почетно стање које се мења у два степена префиксације. Европски језикословци, међутим, држе да је оригинални почетни облик *guṇa*, што се илуструје примером да је *ṛ* настало слабљењем првобитног *ar* или *ra*.

112. Први степен – *guṇa*³⁵ – је префиксација простог самогласника елементом *a* који се, потом, комбинује с другим самогласницима по уобичајеним правилима (на пример, *guṇa* за *i* или *ī* је *e < a + i/ī*).

³⁵ *guṇa*, *квалитет*, *ајрибути*, *карактеристички*; *превој*.

Као и у нашем језику, није неопходно уносити личну заменицу да би се знало *ко* врши радњу, на пример иде (у енглеском: *he goes*). То је разрешено личним наставком: *gacchami* – (ја) *идем*; *gacchasi* – (ти) *идеш*; *gacchati* – (он) *иде*...

Именице и придеви

319. *Именица* као *субјект* је увек у номинативу (*Rāmaḥ, Hitopadeśsaḥ, dvāram...*). У другим функцијама она се налази у другим падежима (као „инструмент“ у инструменталу, у односу „поседовања“ у генитиву, „места“ у локативу; у акузативу када је у вези с глаголом или партиципом који изражавају неку раздаљину...)

Придеви из дезидеративних основа су у акузативу. Који имплицирају „жељу“ или „поседовање“ су у инструменталу, а приврженост („драг“ неком) у генитиву. Када изражавају једнакост, сличност, обично су у генитиву и инструменталу. Компаратив придева захтева аблатив (ређе инструментал), док суперлатив иде уз генитив.

Глаголи

320. Глагол може бити изостављен или да се утврђује из контекста (*paricchedaḥ prajñā, расуђивање мудрости*; Сф. наше *младости лудости*).

Нема глагола „имати“ него се његово значење добија комбиновањем глагола *bhū* (бити) и генитива (поседовања): *vīrasya putro bhavati* (у *хероја је син*, тј. *херој има сина*).

Суштинске одлике санскритске синтаксе су преодминација именских облика (употреба имена уместо глагола) као и често коришћење пасивних конструкција. Сем тога, користи се понављање речи (ради истицања или појачавања интензитета): *pari pari, mā mā*, апсолутива (нпр. *avātīryāvātīrya*), глагола (*pacati pacati*, он кува и кува...)

Упитни говор и кондиционал

321. Упитна реченица је одређена самим смислом или употребом неких непроменљивих речи:

а) *api* (*шћавише, чак*): *api Rāmo phalam khādati* (*да ли Рама једе воће?*);⁴⁸

б) употребом (на почетку реченице) упитних заменица и других речи: *kutra* (*зге?*); *kva* (*зге?*); *yadā* (*кад?*); *kadā* (*кад?*) *kim* (*ко, шћа, како?*); *kuvid* (*ако, да ли?*)...: *kaḥ gacchati?* (*ко иде? -masculinum*); *kā gacchati?* (*femininum*); *Rāmaḥ kutra/kva gacchati?* (*зге Рама иде?*); *Rāmaḥ kadā gacchati?* (*када Рама иде?*); *yadā Rāmaḥ gacchati?* (*у које време Рама иде?*);

в) стављањем партикуле испред сваке речи у дво-струко или троструко упитној реченици: *kim* (*kim ... kim...*), *vā* (*vā...vā...*), *nu* (*nu...nu...*) *uta... āho*;

⁴⁸ Овај израз обично долази после речи на коју се односи: *Rāmaḥ api gr̥he phalam khādati* (*код куће чак и Рама једе воће*); *Rāmaḥ gr̥he 'pi phalam khādati* (*чак и код куће Рама једе воће*); *Rāmaḥ gr̥he phalam api khādati* (*Код куће Рама чак и воће једе*)...

118. То се *пре свега* односи на **а**. Кратко **а** се у *творбеним* процесима повремено замењује с **і** или **у**, сем у коренима на **р** или **ар**. У *коренима и насћавцима*, када се нађе у слабом слогу између сугласника, оно се неретко *зуби*.

119. Овај процес је изразитији код *гузог а* (**ā**) које је најнестабилније од свих самогласника. Оно се најчешће *прећивара* у **і** самогласнике или се *зуби*. Код глаголске групе на **nā** у славим облицима оно се мења у **ī** док се испред вокалног завршетка губи (попут финалног **ā** неких корена – **mā, hā**); у неким глаголским облицима коренско **ā** добија улогу везног **і** (нпр., презент *jahmas* < **hā**), а у редуплираним основама слаби као и у оним на **а** (**dada, piba...**); коренско **ā** испред у постаје **е** (**deya**); неки корени на **ā** се, због замене са **і/ī**, неретко представљају с финалним **е, ai, o** (од **gā = gāi**, „певати“ имамо презент **gāyati**, партицип **gīta**, пасив **gīyate...**);

120. Замењивање самогласника **і, у, р, л** и њихових полувокала **у, v, г, l** названо је *samprasāraṇa*. Реч је о промени иницијалног **v > u, ya > i** (**vac > uvāca, yaj > iyāja...**).

121. Карактер слабљења има и коришћење самогласника као *конективних* (везних) гласова/уметака између корена/основе и флективних или конјугационих наставака. То се пре свега односи на глас **і/ī** који се врло често користи у деривацијама (**jīvta, khaṇtum**), у неким глаголским

облицима испред *s* (*ajivṣam, āsṣ*), каткад у презенту (*anṣi, rodṣi, bravṣi*).

Сличне алтернације самогласника налазимо и у српском како у унуграшњој творби (нпр., *илош* < *илесѝи*, *млаз* < *мусѝи*) тако и у коренима сродних или речи исте етимологије, када се јављају разноврсни превоји (апофонија). У нашем језику су се ови процеси јавили у *ошѝрилик*е у *истѝо доба* (индоевропско и прасловенско) или *пог истѝим околностѝима* (акцентатске промене и промене квантитета вокала): алтернације *е-о-и* (*шеѝи, шок, ушѝцаѝи*), *и-о* (*бираѝи, избор*), *и-о-а* (*ишѝи, најој, најјаѝи*), *о-а* (*хром, храмаѝи*), *и-у* (*сиѝаѝи, усѝи*), *а-и* (*маѝи, миѝаѝи*), *е-у* (*шресѝи, шрус*). Нешто каснија је алтернација полувокала (сонанта) *л* у вокал *о* (*чиѝал* > *чиѝао*, *шеѝел* > *шеѝео*...).

Јачање и слабљење сугласника

122. Ове процесе (*јачање, уметање, слабљење*) налазимо и код *сузласника*.

Уметање

123. То се пре свега односи на *назал* или *anusvāra*. По назалу се најчешће разликује *јачина корена* и *завршетѝака*: слаби облици – *без њеѝа* (*ac, grath, vid, daṣ; bharatā*) и *јаки* облици – *с њим* (*aṣc, granth, vind, daṣṣ; bharaṣtam*). Финално *n* (као и финално *m*) је *најнесѝабилније* од свих *сузласника* у слабир облицима корена или основа (*rājā, rājabbhis*, у сложеницама *rāja* < *rājan; hatha, hata* < *han*...). *Конекѝивно n* је веома често и умеће се између самогласника (*agninā, agnīnām* < *agni, madhunas, madhunī, madhūni* < *madhu*...);

124. *Полувокал* у често се користи као конекѝивни консонант *после ā* и *исѝред самогласника* у *деривацијама* (*-gāya, -yāyam, -dāyaka, -gāyana*...), у флексијама (*adhāyi, śāyayati, gāyati*...); у заменицама (*ayam, vayam, iyam, svayam*).

125. Посебну врсту ојачања представља *регуѝликација*, удвајање корена: у творби *презентѝских* (*dadāmi, bibharmi*), *перфекѝивних* (*tatāna, cakara*), *аориских* (*adīdharam, acucyavam*), *инѝензивних* и *дезидератѝивних* (*jaṣghanti, pipāṣati*) *основа* као и у творби *именичких основа* (*paṣri, cakara, cikitu*).

Удвајање је ређе али је познато и у српском: *пошѝуно* (*злазол* < **зол-зол*) или *непошѝуно* (*шеѝел* > *шеѝео*).

Јачање сугласника

126. Јачање се по правилу огледа у следећем:

а) глас *ch* *после самогласника* се обично *удваја* и пише као *chch* или *cch*;

б) сваки *сузласник* (сем *сѝиранѝа* *исѝред самогласника*) такође *може* (али не мора) *биѝи регуѝиран* *после r* (по некима и после *h, l, v*) – нпр., *arka* или *arkka, artha* или *arttha, kārya* или *kāryya, dīrgha* или *dīrghha*;

в) *први гласови* консонантских низова (*k, c, ṣ, t, p*) *остају* или се *удвајају* после финалног самогласника претходне речи и то када су *средѝини* (унутар речи) или су *иницијални* (на почетку речи);

з) проширење консонантом (*назалом...*), односно његовим уметањем (између назалног и другог безвучног гласа; између **h** и назалног безвучног; уношење самогласног фрагмента званог **svarabhakti** између **г** и сугласника који му следи или између звучног и безвучног гласа...).

Поступак *удвајања сугласника* познат је и у нашем језику, али се он у писању очувао само *а)* у суперлативима (*најјачи, најјаснији, најједнославнији...*) и *б)* у неким сложеницама (*надгрушћивени, нуззарада...*).

Слабљење сугласника

127. Овај процес се манифестује у:

а) елиминацији једног од безвучних консонаната после назала (*indhe < inddhe, pañti < pañkti, yuñdhi < yuñgdhi*);

б) ујрошћавању редуплираних безвучних сугласника (*tatva* уместо *tattva*);

з) примерима *зубљења* гласа, *најчеиће s* у интерним и екстерним комбинацијама (између два безвучна гласа у комбинацијама корена **sthā** и **stambh** са префиксом **ut**, нпр., **utthita**, **ut thāpaya**; после аспираног звучног, нпр., **gdha** за **ghs-ta < √ ghas...**).

Процеси *ујрошћавања* постоје и у српском језику у случајевима непосредног контакта два иста или слична консонанта: *један редулирани или два сугласника* од којих је први настао једначењем *своде се* (сем у суперлативу придева са иницијалним *ј*) *на један* (*одужити < оддужити, иситити < изси-*

итити, ђесет < ђетдесет); *дентали* **т** и **д** губе се испред сливених **ц, ч, њ, џ** који садрже зубне елементе (*оца < оица, ђочеци < ђочетци, суци < судци*), сем у неким изузецима (углавном у личним именима, топонимима и сл.); *истити дентали* (**т** и **д**) *зубе се* испред групе **шт** (*болесник < болестник, радосно < радостно...*) и у још неким случајевима (када се испред њих налазе **з, с, ж, ш** а иза њих **б, к, л, љ, м, н, њ**); *зубни сугласник с* губи се иза сливених сугласника (африката) у придевима и прилозима на **-ски** (*младићи < младишки*), иза **ш** у наставцима **-ски, -ство** (*лујешки < лујешки*), сем иза **ћ** у именицама на **-ство** (*јокућство*), док се у случају када му следи **ч** овај сугласник (**с**) губи из **-ство** али се истовремено **ч** претвара у **ш** (*јунаштво < јуначство*); **л** се губи у слогу испред **љ** (*Владисављев/Владислављев*).

V. ОБЛИЦИ И ТВОРБА РЕЧИ

128. Основна јединица именовања појмова (лица, ствари, радњи...) је *реч*. У *фонологији* она се посматра као целина од једне или више *фонема*, тј. једног (нпр. *а*, *и*, *у*...) или више гласова (нпр., *īросвећеностī*...). Најпростије санскритске речи имају само једну фонему (глас), нпр., *а* (अ) – вокативни узвик (*а Ananta, О, Вишну*).

У *морфологији* (морф, гр. *облик*), која се бави облицима речи, као и у *творби*, реч се дефинише као скуп *морфема*, најмањих јединица носилаца значења и граматичке службе. Реч може имати једну или више морфема (нпр., у нашем језику *ја, о, и, сад, њага*...; у санскриту са *च, и*).

129. И санскритске речи могу бити *просіе* и *сложене*, *променљиве* и *непроменљиве*.

Променљиве речи су: *имена* (*nāman* – *именице*, *заменице*, *придеви*, *бројеви од 1 до 5*), *глаголи* (*ākhyāta*). Оне имају своје обрасце промена (*флексија*): за именске речи – *деклинација* са обележјима за *род* (мушки, женски, средњи), *број* (једнина, двојина, множина) и *падеж*; за глаголе – *конјугација* са обележјима *лица* (прво, друго и треће лице), *броја*

(једнина, двојина, множина), *времена* (време радње – садашње, прошло...), *глаголског начина* (зависно од односа субјекта према радњи – индикатив, императив, потенцијал...), *глаголског стињања/рода* (активног, медијалног...).

Непроменљиве речи (*nipāta*) су: *придеви*, *бројеви од њеи* *надаље*, *везници*, *речце*, *узвици*.

130. Санскрит је очувао основну морфолошку и творбену структуру речи из најранијег заједничког периода.

Индоевропска реч састојала се из *три* дела: *корен*, *суфикс* и *наставак за облик*. Корен је носилац значења, суфикс га ближе одређује а наставак за облик (заједно са вокалним алтернацијама и акцентом) обележава улогу речи у реченици. Ова три елемента су кључна како за облике речи (*морфологија*) тако и за творбу (*деривација*).

Све речи (сем сложеница) имају у санскриту (као и праиндоевропском) само *један корен* и *један наставак за облик*, док *суфикса може бити више*. На пример: скт. \sqrt{tu} (ИЕ **tewə*), *бити* *јак* > *tavi-ṣ-I*, *снага*; *tavi-ṣī-vat*, *који има снаге*; *tavi-ṣī-vat-tara-ḥ*, *који има више снаге*.

131. При *промени* како *имена* тако и *глагола* полази се од *основе*. Њу може чинити: *а) корен са суфиксом нула* (вероватно најстарија); *б) корен и суфикс* (од *gam/gacch*, *ићи* > *gacch-a-*).

На основу се додаје *наставак за облик*. Овде се разликују: *а) глаголски наставак за облик*. На пример, *abhavanta* означава глагол *бити* (*bhū*) у 3. лицу множине (-*nta*)

имперфекта (чији је маркер аугмент **a-**); б) *именски наставак* за облик. На пример: **kūrābhyām** је *именица мушког рода* (**kūra**, извор), у *дајиву двојине* (наставка **-bhyām**);

132. *Корен* који је оригинални облик глагола, се узима као *кључни твorbени елементи* како код глагола тако и имена.

На корен се додаје *афикс*³⁸ под чиме се подразумевају: *суфикси* (још из најстаријег периода); *префикси* и *инфикси* (који некада нису постојали и који су, у суштини, *аугментни* испред корена и *проширења* унутар корена или основе);

133. Код глагола и имена цео овај процес може се резимирати на следећи начин:

Код глагола, на *основу* (**aṅga**) добијену од корена (**dhātu**) или корена + суфикс (**pratyaya** *један или нула*), ставља се одговарајући додатак како би се добио нови флективни или деривациони облик:

а) у *флексијама* – *персонални наставак* (**tiñ**) за *финитни облик* (**tiñanta**, ознака лица, броја, времена, начина, стања). На пример, од √**kr**, *чинити*, *правити*, додавањем **tiñ** добијамо *глаголске облике* – **kṛoti**, **kṛute** итд. (садашње време), **akāra**, **akre**, **akartha** итд. (прошло време), **akaram**, **akar**, **akran** итд. (аорист);

³⁸ лат. affigo (sub-figo), fixi, fixum, *прибити*, *причврстити*.

Писање слоговних и неслоговних сугласника

слоговни	редуковани	слоговни	редуковани
क ka	k	व	va
ख kha	kh	रु	ru
ग ga	g	न na	na
घ gha	gh	प pa	pa
ङ ṅa	ṅ	फ pha	pha
च ca	c	ब ba	ba
छ cha	ch	भ bha	bha
ज ja	j	म ma	ma
झ jha	jh	य ya	ya
ञ ña	ñ	र ra	ra
ट ṭa	ṭ	ल la	la
ठ ṭha	ṭh	व va	va
ड ḍa	ḍ	श śa	śa
ढ ḍha	ḍh	ष ṣa	ṣa
ण ṇa	ṇ	स ca	ca
त ta	t	ह ha	ha
थ tha	th		

СУГЛАСНИЧКЕ ЛИГАТУРЕ

saṃyoga (Сугласничке лигатуре)							
क	क्क	क्ख	क्च	क्ण	क्त	क्त्य	क्त्र
ka	kka	kkha	kca	kṇa	kta	ktya	ktra
	क्त्र्य	क्त्व	क्न	क्न्य	क्म	क्य	क्त्र
	ktrya	ktva	kna	knya	kma	kyā	kra
	क्त्र्य	क्ल	क्व	क्व्य	क्ष	क्ष्म	क्ष्य
	krya	kla	kva	kvyā	kṣa	kṣma	kṣya
	क्ष्व						
	kṣva						
ख	क्ख्य	क्ख्र					
kha	khya	khra					
ग	ग्य	ग्र	ग्र्य				
ga	gya	gra	grya				
घ	घ्न	घ्न्य	घ्य	घ्र			
gha	ghna	ghnya	ghya	ghra			
ङ	ङ्क	ङ्क्	ङ्क्त्य	ङ्क्य	ङ्क्ष	ङ्क्ष्व	ङ्क्ष्य
ṅa	ṅka	ṅkta	ṅktya	ṅkyā	ṅkṣa	ṅkṣva	ṅkhyā

Морфеме у санскритским флексијама

	√dhātu >	aṅga	tiñ	tiñanta
ГЛЕГОЛ	gā/gam/ gach uḥu	gama/gacha uḥu	-mi,-si,-ti... (за 1., 2., 3. лице једнин ејрезенџа)	gacchā-mi ја иџем gaccha-ti он одлази gaccha-ti он слеџи
ИМСЕНА	√dhātu >	prātipadika	sup	subanta
	kam, воЛети	kāma љубав	-s > ḥ, -m... (N. и A. једнине) -bhyam (I. двојин- не) -bhyaḥ (D. множине)	kama-ḥ kama-m kāma-bhyaṃ kāme-bhyaḥ

Морфеме у санскритским деривацијама

	dhātu	upasarga	pratyaya	изведена реч
ГЛЕГОЛ	√gā/gach uḥu	ja-	-a -t -asu	gaccha, дрво ja-ga-t, џокрејџан ga-tā-su, mfn. јреминџо
ИМСЕНА	√kam, воЛети	a-	-a -na -ra -ta -hata	kāma, љубав kama-na, вољен, kama-ra, жељан a-kāmā-ta, f. без-жељна a-kāma-hata, m. без-жељан

Корен

136. Корен (*dhātu* – धातु – знак√) је најмањи део речи који се даље не може делити. Он је носилац основног значења заједничког свим сродним из њега изведеним речима (именима или глаголима). На пример, из √ *budh*, *зна̄тӣ*, може се извести велики број именица, придева, глагола: *bodha*, *bodhana*, *зна̄ње*; *buddhi*, *разум*; *bodhaka*, *учӣте̄љ*; *budha*, *мудар*; *bodhati*, *он зна*; *budhyate*, *позна̄тӣо је*; *bobudhyate*, *он добро зна...* Или од *man*, *мислӣтӣ*: *mata*, *мисао*; *mati*, *ум*; *manana*, *мисаон*; *manas*, *разум*; *manasvin*, *разуман*; *mana*, *о-данос̄ӣ*; *maniṣin*, *мудар*; *manu*, *човек*; *mantu*, *савет̄ник*; *mantṛ*, *мислилац*; *mantra*, *свет̄ӣӣ тек̄с̄ӣ*; *manman*, *жеља*; *mana*, *понос*; *manuṣa*, *људски*; *manu*, *кураж*; *anuman*, *сложит̄ӣ се*; *avaman*, *презира̄тӣ*...

137. Примарни корени у санскриту (као и у српском) одсликавају стање у праиндоевропском: они су *једносложни*. На пример, *ad* (*јес̄тӣ* > *adana*, *adanīya*, *atti*, *anna...*), *i/ī* (*ау*, (*ӣтӣ* > *eti*, *yanti...*, *aya*, *iti...*), *vid* (*зна̄тӣ* > *veda*, *vindati*, *vidura...*).⁴⁰ Секундарни корени су настали из примарних. Понекад је, ипак, тешко установити да ли је неки корен доиста секундаран, јер је попримио функцију примарног.

⁴⁰ Такви су и корени: *arc*, *славит̄ӣ*; *as*, *јесам*; *ar*, *добит̄ӣ*; *iṣ*, *иска̄тӣ*; *kaṁ*, *волет̄ӣ*; *kr̥*, *чинит̄ӣ*; *kr̥ṣ*, *цр̄ит̄ӣ*; *ci*, *скӯл̄ь̄атӣ*; *ciṁt*, *мислит̄ӣ*; *jan*, *ра̄џ̄ит̄ӣ*; *ji*, *осва̄ј̄ит̄ӣ*... Упоређи у српском: *пис(-а-ӣи)*, *коп(-а-ӣи)*, *вид(-е-ӣи)*.

Индијски граматичари оперишу с око 2000 корена. Међутим, правих корена, потврђених у литератури, је 800-900. Велики број је секундаран, диференциран од примарних корена, или вештачки установљен за етимолошко објашњење неких речи. Такви примери су: *ūh*, *огнет̄ӣ*, *огс̄т̄ранит̄ӣ* који је диференциран од *vah*, *нос̄ит̄ӣ*; *kan*, *ка*, *бӣтӣ* *задовољан*, *ужива̄тӣ*, неодојив од *kaṁ*; *gā*, *ӣтӣ*, исто што и *gam*; *jū*, *бӣтӣ* *брз*, повезан са *jīv*; *jṛ*, *ӣева̄тӣ*, секундарни облик *gr̥*; *tan*, *џрмет̄ӣ* – скраћен облик од *stan*; *trā*, *с̄ӣас̄ит̄ӣ*, *избавит̄ӣ* и *tvar*, *убрз̄ит̄ӣ*, *журӣтӣ* – секундарне форме од *tṛ*; *day*, *делит̄ӣ* – секундарни облик за *dā*; *dhanv*, *ше̄тӣ* – други облик *dhan*; *dhi*, *dhinv*, *хранит̄ӣ* – секундарна форма за *dhā*; *dhūrv*, *ранит̄ӣ*, *поверит̄ӣ* – други облик за *dhvṛ*, *dhur*, *dhru*... У овом последњем случају (*dhur*, *dhru*) имамо пример индоевропског тзв. „Бенвенистовог бинома“ – једног корена са две основе (као што су *sur/sru*, *sul/shu* из којих су могли бити изведени култни апелативи „Србин“, „Словен“...)

Неки корени су: алтернације *r/l* (*rabh* – *labh*, *mṛuc* – *mṛuc*, *car* – *cal*); са ојачаним назалом или без њега (*vand* – *vaḍ*, *mand* – *mad*); корени на *ā* или назал (*khā* – *khan*, *gā* – *gam*, *drā* – *dram*); корени са додатим *ā* (*trā* < *tra*, *mnā* < *man*, *yā* < *i*); корени настали удвајањем (*jaks* < *ghas*, *dudh* < *dhū*).

138. На старост санскрита и његове структуре указује и лакше издвајање и анализа његових корена. Они су главни формативни елемент, пре свега за основе. Али, и сами су могли настати од неких основа (на пример, од презентских на *-va* стварани су корени на *-v*: *jīv*, *живе̄тӣ*, *dhūrv*, *савит̄ӣ*, *ранит̄ӣ*, *поверит̄ӣ*...).

Неки корени имају проширења или суфиксе који су са њима срасли: на *-ar/r* (*dhar/dhṛ*, *др̄жа̄тӣ*); на *-an* (*kṣan*, *ранит̄ӣ*); на *-as/s* (*tras*, *bhyas*, *бо̄ја̄тӣ се*); на *-am* (*dram*, *бе̄жа̄тӣ*, *лӯта̄тӣ*; *gam*, *ӣтӣ*); *-i* (*kṣi*, *ӣребива̄тӣ*); *-u* (*śru*, *слӯш̄атӣ*; *dru*, *бе̄жа̄тӣ*); *-a* (*gā*, *ӣтӣ*; *mnā*, *о̄ӣаж̄атӣ*); *-c* (*mṛuc*,

сестии; yās, молитии, ипроситии; ruc; сижайии); -j (tarj, ирейтии; ruj, ломитии); -t (kṛt, крайитии, сеһи; mrit, расиаситии се); -th (prath, ипроситираитии; grath, везаитии); -d (kṣad, оделитии; chid, резаетии); -dh (mṛdh, занемаритии; edh, цветитии, раститии); -p (dīp, бьешититии; rip/lip, лейитии); -bh (śubh, свейлейитии; stubh, хвалитии); -h (sprh, жудейитии; druh, иовредитии)...

Најпродуктивнији ипримарни корени

ad јестии	aś, anś го- /иоситиһи	as јесам (бити)	i, ī, ay yā иһи	iṣ искаитии, желетии	ṛ, ṛch иһи, слатии
ṛṣ жзуритии, јуритии	kam волетии	kal возитии, носитии	kas кашьяитии	kṛ (skṛ) иравитии	kṛt сеһи
kṣi разоритии	gam, gach иһи	gṛ, gir, gil жуйитии	grabh, grah жрабитии	ghuṣ звучитии	car крейитии, мицаитии
chid кидаитии	jaṣ шайитии	ji освојитии свладатии	jīv живейитии	jñā знати	tan, ta расијезаитии ишањитии
tap жрејитии	tij битии ошитар	tu битии јак	tuṣ умириитии	tṛ, tir, tur ипроһи, ијрелазитии	tṛp битии задовољан
tṛh ломитии, дробитии, ијрзаетии	dabh, dambh шкодитии, ишпейитии	dah жорейитии	dā, dad даитии	dih мазаетии, (ио/за) мазаетии	dīu, dīv ијзраитии
duh мустии	dṛ (и)робоситии, (рас)цейитии	dṛś видетии, жледатии	dṛh, dṛnh учврститии	dyut, dīu/div свейлейитии	dru ишеһи, ијрчатии

druh шкодитии	dham, dhmā дуваитии	dhā, dadh стиавитии	dhā дојитии	dhū, dhu дрмаитии, ијрестии	dhṛ држжитии
dhṛṣ смейитии, усудитии се	nam савитии, иојнуйитии	naś неситаетии	nāth, nādh ијражситии иомоһ	nī (и)редвоги иһи	pac ишеһи
pat иаситии, лейейитии	pad иһи	pā иһитии	puṣ раститии, цветитии	pṛ, pṛṇ, pūr иунитии	pṛ ипроһи
prach ишититии	pṛi иријаетии	pṛu/plu ишеһи, иловитии	bandh ио/с-веза- итии	budh будитии, знаитии	bhas, psā (и)ро)жсгра иһи
bhā, bhas сијаетии	bhī, bhīṣ, bhyas бојаетии се	bhuj уживаетии	bhū битии	bhṛ (до)носи- итии	mañh, mah битии велик
math, manth ијрестии	mad, mand веселитии разжамитии	man, mnā мислитии, мнитии	muc, mokṣ иуситии	muṣ краситии	muh битии луд, иолудейитии
mṛ mṛch умрейитии	mṛ, mṛṇ брисаетии, ломитии	yaj нудитии	yam, yach (до/ио) ситииһи	yu, yuj (с)једини итии	rakṣ бранитии
ra(m)bh, држжитии	ram смиритии	rā, rās даитии	ri, rā ишеһи	ru илакатии	ruc (с., луч'')
rud илакатии, ридаитии	rudh ruh раститии	labh држжитии, узетии	lup ломитии, разбитии	lubh битии иохойтан	vac зборитии, жоворитии
vad жоворитии иоведатии	vas, uṣ, uch сијаетии, свейлейитии	vas обуһи	vas боравитии, ситановаитии	vā дуваитии	vid знаитии, видетии

vī ухваћати, узбудити	vṛ по-/с-кривити	vṛj (y)сукаити	vṛt враћити	ṣaṅs хвалити, величајти	śak бити способан
śas, śās сећи	śu(m)bh, улећити	śru чути	śvit свећити	sad седејти	san, sā добити
sah (наг-, о-) владајти	sādh, sadh успити	sīv, syū имати, упивати	sṛ ићи, (с)мити	sṛp узајати, змизати	skand скакајти
stu хвалити, величајти	str по/за/суити	sthā ситајати	smi смејати се	smṛ сећајти се, памити	sru ићи
svan звонити, звучити	svap спавати	svar, sur сијати, свећити	han убити, уништити	hā оћати, најухтити	hu жртвовати
hū, hvā звати	hṛ узети	hlād освежити	hvṛ, hru, hur кривити, вијужати	Ауторов избор	

Суфикс

139. Као основа може бити коришћен *чист* корен. Много чешће, међутим, на корен се додаје суфикс (*pratyaya*, प्रत्यय)⁴¹. Од првих се добијају *примарни* (*kṛdanta*) а од других *секундарни* (*taddhitanta*) деривативи.

140. Тако се и суфикси разврставају:

⁴¹ Термин *pratyaya* се неретко користи за афиксе уопште, односно као афикс или суфикс додат на корене (помоћу кога се творе глаголи, именице, придеви и сви деривативи). Панини, међутим, прецизира да је реч о *суфиксу*, афиксу који се додаје корену, али не *испред него после* њега.

а) *примарни* (*kṛt*) који иду директно на корен;

б) *секундарни* (*taddhita*) који се додају на већ афиксирани основе.

Оваква подела није строга, неки суфикси (као *-vant*) могу имати примарну и секундарну функцију, а некад је тешко утврдити какве је природе одређени суфикс. Каткада се примарни суфикси користе као секундарни или се додају на корен са глаголским префиксом. Не ретко секундарни изгледају као примарни (нпр. *-anīya* < *-an+īya*). Обе врсте могу бити повезане са кореном посредством конективног вокала.

Суфикси су временом постали специјализовани. У најранијем периоду разликовање речи није толико зависило од карактера суфикса (примарног или секундарног) колико од природе и места акцента (нагласак на корену је изражавао радњу а на суфиксу вршиоца радње или придев, односно припадање општем роду).

Примарне деривације

141. *Примарни деривативи* настају додавањем суфикса на корен који може бити: а) *чист* корен (*dyut-*, f. *сјај*, *раскош*; *budh-* f. *буђење*; *dā*, m. *давалац*); б) корен са *дејтерминативом* -t (*mi-t-*, f. *ситуб*, *stu-t-*, f. *похвала*, *величање*); в) *регулирани* (*cikit-*, mfn., *мудар* < *cit-*; *juhū-* f. *језик* < *hū-*; *daridra-*, mf. *скићане*, *лућане* < *drā-*).

Чисти корени (без суфикса) су обично у *слабом облику* (где коренски вокал нема ојачање). Ипак, код њих се запажају *две* *промене*: а) ако се завршава на *-i*, *-u*, *-ṛ*, корену се додаје *-t*; б) корен може бити *редуплиран*.

С примарним суфиксом, међутим, корен има јак облик (где је коренски вокал у степену *жуна* или *врџхи*): а) с *guṇa* ојачањем финалног или медијалног вокала (*veda* <√*vid*, *vardha* <√*vṛdh*, *savana* <√*su*); б) с ојачањем *vṛddhi* финалног *-i*, *-u*, *-ṛ* и продужењем медијалног *a* (*kāra* <√*kṛ*, *grābha* <√*grbh*, *nāya* <√*nī*).

Уобичајене су и следеће промене: *регресија* финалног *йалайшала* или *h* на *жушурале*; *зубљење* финалних *n* или *m*.

142. По значењу примарни деривативи спадају у:

а) *nomina actionis* (act.), које *аисцпракитно* означавају радњу имплицирану кореном (оне су, по правилу, женског рода са акцентом на корену);

б) *nomina agentis* (agt.), које означавају *вршиоца* радње (по правилу, с акцентом на суфиксу).

Ова подела није строга. Помоћу готово свих суфикса за *n. actionis* могу се изводити и *n. agentis* или придеви.

Најчешћи суфикси у примарним деривацијама

-a (act. agt.)	огроман број основа; апстрактне именице већином м. рода; посебно н. агентис; корен се обично удваја; највише с <i>guṇa</i>
Ha √	<i>krś-a</i> , сув, танак; <i>tura</i> , брз; <i>yuga</i> , јарам; <i>sruva</i> , кашика
C <i>guṇa</i>	<i>āya</i> , кретање; <i>veda</i> , знање; <i>tara</i> , прелаз; <i>megha</i> , облак
S <i>vṛddhi</i>	<i>kāma</i> , љубав; <i>nāda</i> , бук/хук; <i>dāva</i> , ватра; <i>jāra</i> , љубавник;
Регулиран √	<i>sacara</i> , покретан; <i>vavra</i> , скривен; <i>cākṣma</i> , дражестан; <i>calā-cala</i> , несигуран; <i>plava</i> , плован; <i>śubha</i> , леп
-aka (agt.)	(примарно <i>a</i> + секундарно <i>-ka</i>); редак; придеви и <i>n. agt.</i> (ж. род са <i>-ika</i>)

Уз √	<i>pīyaka</i> , злостављач; <i>sāyaka</i> , оружје, пројектил; <i>pāvaka</i> , чист, светао
-ata (agt.)	(примарно <i>a</i> + секунд. <i>ta</i>) за герунде; редак
Ha √	<i>darśata</i> , видљивост; <i>pacata</i> , печење; <i>rajata</i> , (по)сребрност
-at, -ant (agt.)	активни партиц. махом презента и футура; неколико придева <i>dadat</i> , дајући; <i>śāsat</i> , поучавајући; <i>bṛhant</i> , велик; <i>jagat</i> , покретан
-ana act. agt.)	велик број дериватива, углавном неутр.; <i>n. agt.</i> (ж. род – <i>anā, anī</i>); честа ојачања (више <i>guṇa</i> него <i>vṛddhi</i>)
Ha √	<i>dāna</i> давање; <i>rakṣana</i> , заштита; <i>samana</i> , сусрет; <i>tapana</i> , горући; <i>kṛpana</i> , беда
C <i>guṇa</i>	<i>pṛśana</i> , нежност; <i>kṛpana</i> , бедан; <i>karaṇa</i> , радан;
S <i>vṛddhi</i>	<i>sādana</i> , седало; <i>upa-vās-ana</i> , одело; <i>pra-vās-ana</i> , проглас
-anā act., agt.)	за партиципе; за именице ж. р.
Ha √	<i>as-anā</i> , стрела, оружје за бацање; <i>jaranā</i> , старо доба; <i>karanā</i> , гусеница; <i>tur-aṇā</i> , журећа; <i>spandanā</i> , ритажућа, ударајућа; <i>tvaraṇā</i> , убрзавајућа
-ani (act., agt.)	за act. ж. р.; за agt. м. и ж. р.
Ha √	<i>iṣaṇi</i> , импулс; <i>dyotani</i> , блесак; <i>śaraṇi-</i> , рана, повреда; <i>vartani</i> , колосек; <i>araṇi</i> , штап за потпалу; <i>caḥṣaṇi</i> , просветитељ
Регулиран √	<i>su-papt-ani</i> , брзи лет
-anī (act., agt.)	облик ж. р. за деривативе м. и с. р. на -ana
Ha √	<i>cod-anī</i> , пожурјућа; <i>sparaṇī</i> , чувајућа
-anīya (ana + īya)	за герундиве <i>ā-mantr-ānīya</i> , треба молити
-as	много act. с. р. и неколико agt.; најчешће с <i>guṇa</i> ојачањем корена
Ha √	<i>dā-s</i> , давање; <i>jñas</i> , рођак; <i>mās</i> , месец
C <i>guṇa</i>	<i>pray-as</i> , задовољство; <i>śravas</i> , слава; <i>tejas</i> , раскош, сјај
	<i>av-as</i> , помоћ; <i>tapas</i> , топлота; <i>prathas</i> , дисање; <i>vacas</i> , говор; <i>manas</i> , мисао, ум
Разно	<i>apas</i> , радан, активан; <i>taras</i> , брз; <i>vedhas</i> , обожавалац; <i>veśas</i> , сусед

-ā (act.)	највише секундарних придева ж.р. који одговарају м. и с. р. на а ; доста act. ж.р.; често без промене коренског вокала
<i>На √</i>	īś-ā , власт, поседовање; nindā , прекор;
<i>Разно</i>	bhikṣ-ā , мољење, прошење; apasyā , активност; aśvayā , коњељупство
-āna (agt.)	за партиципе презента; мало именица и придева
	takav-āna , убрзавајући; vasavāna , имућан
-i (act., agt.)	за многе деривативе act. ж.р.; неколико agt. м. и с. р. (именице, придеви)
<i>На √</i>	san-i , добит; rucī , светлост
<i>С гуџа</i>	rop-i , бол; śoci , топлота; āji , трка; ari , оданост; arci , зрак
<i>С vṛddhi</i>	kārṣi , цртање
<i>Регулиран √</i>	cikit-i , схватање; suṣvi , цеђење; yuyudhi , борбеност; papri , давање
<i>Разно</i>	-jāni , жена, супруга; śāri , стрела; granthi , чвор; śuci , светао
-in (agt.)	врло чест секунд. с улогом примарног; на крају сложеница
<i>Регулиран √</i>	-ād-in , једући; -eṣin , тражећи
	-yay-in , идући
-iṣṭha (agt.)	за придевске суперлативе
<i>На √</i>	jav-iṣṭha , најбржи; śociṣṭha , најсјајнији; manhiṣṭha , најслободнији; jyeṣṭha , најстарији
-is (act.)	именице с. р.; с guṇa ојачањем
	arc-is , пламен; kravis- , сирово месо; rocis , светло; havis , приношење жртве
-ī (act., agt.)	за именице и већином придеве ж.р. од м. и с. р. основа на -a, -i, -u, -r . Неке и м. р.
	deh-ī , бедем, грудобран; nadī , струја; veśī , игла; samī/simī , рад; ahī , змија
-īyāms	за творбу компаратива
(agt.) <i>На √</i>	jav-īyāms , бржи; tejīyāms , оштрији; preyāms , дражи; aṇīyāms , мањи
<i>Разно</i>	скраћено -yāms : tav-yāms/tavīyāms , јачи; canūyāms , старији

-u (agt.)	врло чест; придевски; именице махом. м. р.; на √ обично слаб, с guṇa , чешће vṛddhi
	ur-u , широк; ṛju , прав; mṛdu , мек; vidhu , усамљен; cikitu , сијајући; grh-u , просјак; asu , живот; vā-y-u , ветар; pādu , нога; bāhu , рука; manu , човек
-ūka (agt.)	придеви именице; од основа интензива
	vāvad-ūka , говорљив; yāyajūka , који стално жртвује
-era (agt.)	неколико придева и именица
	pat-era , летећи, птица; muhera , луд
-ka (agt.)	мало примарних дериватива (<i>врло честі секундарни суфикс</i>)
	at-ka , хаљина; śuṣka , сув; śloka , позив; stu-kā , пахуљица
-ta (agt.)	углавном за партиципе прошлог времена директно на √; неколико именица и придева, често с конективним -i-
	ṭṣ-ṭa , сиров, суров; ḍṛḍha , чврст; śita , хладан
	raḥṣ-i-ta , заштићен; jivita , живот; palita , сив; asita , црн; rohita/lohita , црвен
-tavya	за пасивне партиципе футура; често с конективним -i
	kar-tavya , да буде урађен; dātavya , да буде дат; stotavya , да буде стављен
-ti (act., agt.)	велик број act. ж. р. а мање м. р. и придева; каткад после конективног -a-, -i-, -ī-
	iṣ-ti , жеља; ūti , помоћ; pīti , суша; pūrti , награда; matī , мисао
	pat-ti , пешак; ar-a-ti , слуга; vṛkati , убица; pati , господар; muṣti , песница; dhṛṣ-ti , храбар; pūti , труп; am-a-ti , сиромашан
-ṭṣ /-tar	врло чест; с guṇa ; с везним -i-/ -ī- ; с предлозима; сродство
(agt.)	ne-tar , вођа; hotar , свештеник; dātar , давалац
<i>С гуџа</i>	sav-i-tar , побуђивач, стимулатор; pravitar , заштитник; grabh-ī-
<i>С -i- или -ī-</i>	tar , отимач
<i>Сродство</i>	jā-mā-tar , зет; duhitar , кћи; naptar , унук; pitar , отац; bhrātar , брат; mātar , мајка
-tya	за партиципе футура код корена на кратак вокал
	kr-tya , да се уради; i-tya , да буде послат

-tra (agt.)	од -ṭṛ +a ; већином именице с. р., неке м. и ж. р. (на ā); неколико придева
На √	putra , син; mitra , пријатељ; vṛtra , непријатељ; a-tra , јело;
С кон. a/-i	kṣetra , поље; kṣatra , власт;
	dātra , удео; śastra , наредба; aṣṭrā , подстрек; mātrā , мера; hotrā , жртва; am-a-tra , силовит; gāyatra , песма; patatra , крило
	car-i-tra , ток, поступак
-tva	Cf. секундарни -tva . За пасивне партиципе футура (вероватно од -tvya , -tavya); за партиципе перфекта (-tvā)
	kar-tva , да се учини; jetva , да се освоји; vaktva , да се каже
	kṛ-tvā , урадивши; uktvā , изговоривши; vṛtra , непријатељ; vid-i-tvā , сазнавши; likhitvā , написавши
-tha (act.)	за сва три рода; на корен, уз конективно a , u/ū или с предлогом у сложеницама; каткад a-tha
На √	ar-tha , циљ, мета; ratha , кола, кочија; hatha , покољ;
С прегл.	sam-i-tha , сукоб; nir-ṭ-tha , разарање; sam-ga-tha , савез
Конекш. a, u/ū	ay-a-tha , стопа; caratha , кретање; mat-u-tha , мудрац; var-ū-tha , заштита
-na (act/agt.)	за пасивне партиципе перфекта једнаке онима са -ta ; именице
-ina , -una	и придеви већином м., с. р., и ж. р. (-nā)
	aś-na , прождрљив; uṣṇa , врућ; ṛṇa , крив; kṛṣṇa , црн; śvitna , беличасто; ghṛ-ṇa , топлота; budhna , дно; śyena , орао; stena , лопов; ṭṇa , трава; ṭṣṇā , жеђ
-ma	знатан број именица и придева, махом м. р. Вокал ṛ увек у
(act/agt.)	guṇa облику
	jih-ma , искривљен; tigma , оштар; bhīma , страшан; śagma , моћан; hima , хладан; ū-ma , пријатељ; dharma , заповед, закон; soma , сома (пиће); himā , снег, лед
-man	бројни деривативи; скоро увек act., највише с. р.; неколико
(act/agt.)	именица м. р.
	ad-man , храна; janman , рођење; paman , име; brahman , посвећеност; bhārman , сто; bhūman , свет; śākman , моћ; homan , жртвовање; dharman , помагач; brahman , ко се моли; asman , камен; oman , пријатељ

-māna (agt.)	за партиципе презента и футура; углавном му претходи a bhara-māna , носећи; dasya-māna , дајући
Изузетак	sasṭ-māṇa , журећи
-min (agt.)	редак; придевски; могуће и деривативи на -in
	iṣ-min , нагао; bhāmin , сијајући, светао; śuṣmin , ричући, урлајући
-ya	за пас. партиципе футура; многе апстр. именице с. рода; ж. род на -yā ; нераздвојив од врло честог секундарног суфикса
	vāk-ya , говор; bhogyā , богатство; bhojya , храна; vidyā , знање; jāyā , жена
-ra (agt.)	много дериватива; углавном придева; често после конективних -a- , -i- , -ī- , -u-
	ak-ra , брз; ugra , моћан; citra , светао; tura , снажан; mūra , глуп; us-ra , во; kṣura , бритва; vamra , мрав; vīra , човек; śudra , из најниже класе; pat-a-ra , летење; gambh-a-ra , дубина; badh-i-ra , глуп; rudhira , црвен; dhīra , mudar; aṃhura , узак; vithura , колебљив, тетурав; ind-ra , Индра (бог); vajra , гром; sūra , херој; sura , отровно пиће
-la (agt.)	други облик -ra и замењив с њим; редак; придеви и неколико именица м. и с. р. понекад с конективним вокалом
	pā-la , чувар; śukla , бело; sthula , дебео; mus-a-la , маљ, an-i-la , ветар; taṇḍ-u-la , зрно; śakula , врста рибе
-va (agt.)	неколико партиципа, придева и именица, већином м.р.; углавном директно на корен
	aś-va (aś , бити брз), коњ; ūrdh-va , усправан; ṛṣva , узвишен, отмен; dhruva , учвршћен; yahva , брз; hrasva , кратак; eva , брз; pīva , дебео; pakva , печен; pūrva , претходни; viśva , сви; sarva , сви; ur-va , стаја; śarva , Сарва (бог), касније Шива; sruva , лопата
-van (agt.)	махом придеви и именице м.р.; додаје се -t- на кратак вокал корена; ж.р. се твори суфиксом -varī
	kṛt-van , активан; pīvan , дебео; rāvan , дарујући; sakvan , способан; adh-van , пут, стаза; arvan , коњ; gravan , камен; dhanvan , лук; parvan , зглоб

-vāṁs (agt.)	велик број партиципа перфекта; с везним -i или без њега caḥ-vāṁs , урадивши; īy-i-vāṁs , отишавши; vid-vāṁs , знавши
-vara (agt.)	за придеве и именице (ж.род -vant); с уметнутим -t- код корена на кратки вокал naś-vara , нестајући; īsvara , владар; sthāvara , непокретан; i-t-vara , идући; ji-t-vara , освајајући; ga-t-vara , одлазећи
-sa (agt.)	придеви и именице сва три рода; директно на корен или с конективним -ī, -ū
На √	grt-sa , окретан, вешт; prkṣa , пегав, шарен; drapsa , капља; rukṣa , дрво
Кон. вокал	tav-i-ṣa , јак; bhariṣa , грабљив; pur-ī-ṣa , ђубре; ar-u-ṣa , црвен; puruṣa , човек
-sna (agt.)	неколико придева tik-ṣṇa , оштар; ślakṣṇa , мек
-snu (agt.)	неколико придева; директно на √ или уз конективни вокал ji-ṣṇu , победнички; car-i-ṣṇu , лутајући; amaviṣṇu , непокретан

Секундарне деривације

143. У секундарним деривацијама суфикси се додају на основе које већ имају суфикс. Основе су већином мушког рода, али не ретко и женског.

После оваквог суфикса основе трпе промене:

а) најчешће се иницијални вокал ојачава с **vṛddhi** (**maula**, коренски < **mūla**, корен; **śauca**, чистиоћа < **śuci**, чисти);⁴²

⁴² То се дешава и у слојеницама (**sauhrīda**, *пријатељство* < **su-hrid**, *пријатељ*). Када је иницијални сугласник у контакту са у и в после којих следи а, ā (на пример, **vyāghra**, *тигар*; **svara**, *звук, глас*) онда у и в прелазе у **īy**, односно **uv** (**viyāghra**, **svvara**) а онда добијају ојачање **vṛddhi** (**vaiyāghra**, што се односи на тигра; **sauvara**, што се тиче звука, глас). На исти начин имамо **sva** > **sauva**, **śvan** > **śauvana**, **svasti** > **sauvastika**.

б) крајње -а, -ā и -i, -ī се одбацују пред суфиксима с иницијалним вокалом или полувокалом у (који се третира као i);

в) финално -u, -ū понекад остаје непромењено, али чешће добија **guṇa** ојачање о које потом прелази у **av** (**Manu** > **Mānava**, потомак Мануа);

з) о и **au** постају **av** и **āv** (**go**, крава > **gavya**, крављи; **nau** > **navya**, бродски);

г) финално **n** се задржава или понекад одбацује;⁴³

г) и овде се поштују **saṁdhi** правила.

144. По значењу секундарни суфикси су највећим делом *придеви* који имају *релациони* карактер. У том смислу неки су суфикси сасвим одређени: *патронимици* (-**ayana**, -**ī**, -**eya**); *присвојни* (-**in**, -**mant**, -**vant**); *компарациони* (-**tama**, -**tara**); творе *ајстџрактине именице* (-**tā**, -**tva**); служе за творбу *ајелатива* (м. и ж. рода), *ајрибутивна* (с. рода).

Најчешћи суфикси у секундарним деривацијама

-a	већином релациони/присвојни придеви; апелативи и патронимици; први слог основе већином добија vṛddhi
(fem. ī)	mārut-a , односи се на Маруге; mānava , човеков; tānva , телесни; yāmuna , од Јамуне; pauruṣa , мужество; śaiśava , детињство
-aka	после vṛddhi првог слога твори придеве (fem. -ī) и именице (- ika , - ka) aum-aka , ланен; auṣṭraka , од камила; vātsaka , телад

⁴³ По правилу, одбацује се код **taddhita** суфикса који почиње сугласником. Каткада се одбацују и **n** и вокал који му претходи ако се нађу испред вокала или **y** (**yuvan** > **yuva-tva**, *младост*; **ātman** > **ātmya/ātmiya**, *лични*). Овде, међутим постоје бројни изузеци (**yauvana** < **yuvan**; **rājanya** < **rājan**; **ātmanīna** < **ātman**).

-ā	за ж.р. придева који се у м. и с. роду завршавају на -a nav-ā , нова; priyā , драга; gatā , отишла
-āta	редак vāc-āta , говорљив, брбљив; śṛṅgāta , рогат
-ānī	за ж. р.; персонификација или означавање жене/супруге agaṇy-ānī , шумска нимфа; indr-ānī , Индрина жена; urj-ānī , снага (персонификована)
-āyana	патронимик; с vṛddhi у првом слогу ānty-āyana , потомок Āntyā ; dākṣ-āyana , потомак Дакше
-āyuṣa	за творбу герундива у старијем језику; за обичне придеве или апстракте с.р. śrav-āyuṣa , треба славити; nṛpāyuṣa , да чува људе; bahurp-āyuṣa , да брани многе; mahayāyuṣa , да ужива
-āla	редак vācāla , брбљив
-i	патронимици од именица на -a с иницијалним vṛddhi ; каткад са -i ; без vṛddhi патронимичког значења āgniveś-i , потомак Агнивеша; tapuṣ-i , горење
-ika	придеви и збирне именице; vṛddhi првог слога; fem. -ikī dhārmika , религиозан; vaiṇavika , фрулаш; āhnika , дневни; dauvārika , вратар (< dvāra)
-in	многи придеви од основа на -a/-ā ; крајњи вокал се губи пред суфиксом; неке речи губе финално -as или -ya ark-in , величајући; manīṣin , mudar; arcin , озарен, блистав; ret-in (< retas), богат семеном; hiran-in (< hiran-ya), позлаћен
-ina	редак; придевски phalina , плодан; malina , прљав; śṛṅgiṇa , рогат
-iya -ya	придевски за основе на -a ; после два консонанта (кад немогуће -ya) abhr-iya , облаков; samudriya , морски; indriya , Индрин
-iṣṭha	суперлативни alpiṣṭha , најмањи; kaniṣṭha , најмлађи
-ī	многи деривативи ж. рода; од основа на -a/-u или сугласник (код партиципа, компаратива, сложеница) aruṣ-ī , румена; devī , богиња; pṛthvī , широка; piprat-ī , браћећи; ad-at-ī , једући; jagm-uṣ-ī , отишавши; nav-īyas-ī , нови;

	avitr-ī , заштитница; arkin-ī , блистава
-īna	придевски, од основа на -ānc и др.; неколико именица arvāc-īna , усмерен; añjasīna , прав; navīna , нов
-eya	неколико патронимика и придева општег карактера; с vṛddhi иниц. слога; неколико именица ārṣ-eya , пророков (потомак); ādit-eya , Адитин син; pauruṣeya , човеков; jñāteya , веза, однос
-ka	оригинално корелативан, редуциран на додатак без измене значења; специјализован за деминутиве; каткад с vṛddhi иницијалног слога; за придеве и неколико именица ant-aka , крајњи; asmāka , наш; mamaka , мој; antika , близак; dūraka , далеко; arbhaka , мали; māma-ka , моје; vāsant-i-ka , пролећни; putraka , син
-ta	углавном за редне бројеве eka-ta , први; dvita , други, trita , трећи; ava-ta , извор; muhūrta , тренутак
tana/tna	неколико придева од прилога и предлога; темпоралног значења; fem. -tanī nū-tana , садашњи; sanātana/sanatna , вечни; pratna , стари(нски); śvastana , сутрашњи; hyastana , јучерашњи
-tama cf. -ma	за творбу суперлатива и редних бројева puru-tama , највиши; madhumat-tama , најслађи; śata-tama , стоти
-taya	неколико придева (-cīrukosī); fem. -ī catuṣ-taya , четвороструки; daśataya , десетоструки
-tara види -ra	за творбу компаратива tavas-tara , јачи; rathi-tara , бољи кочијаш; ut-tara , виши; divā-tara , дневни
-tavya	jan-i-tav-ya , рађање; himsitavya , рађавање
-tā cf. -tvā	придевски за ознаку квалитета; за апстрактне именице bandhu-tā , однос, веза; vasu-tā , богатство; devatā , божанственост
-tāti, -tāt	повезани са -ta ; за апстрактне именице a-riṣṭa-tāti , сигурност; jyeṣṭha-tāti , надмоћ; sarvatāti , потпуност; satyatāti , истина; upara-tāt , блискост; vṛkatāt , вучје својство

-tīya	fem на -ā за редне бројеве dvi-tīya, други; tṛ-tīya, трећи
-tna	придевски cira-tna, стар
-tya	неколико придева и именица од предлога, прилога, партикула apa-tya, потомство; amātya, друштво; niṣṭya, стран; sanutyā, тајан; aptya, воден
-trā	неколико колективних именица ж. рода go-trā, крдо (крава)
-tva	апстрактне именице истог значења као и са суфиксом -tā amṛta-tva, бесмртност; bhrātṛtva, братство; anāgāstva, безгрешност
-tvana	(tva+na) неколико апстрактних именица с.р. kavi-tvana, мудрост; janitvana, женственост; patitvana, брак; vṛṣatvana, мужевност
-tha	нумеричка значења; редни бројеви; придеви од заменичких основа catur-tha, четврти; ṣaṣṭha, шести; saptaṭha, седми; katitha, колико
-na	придеви и именице; понекад уз vṛddhi првог слога pura-na, стар, древан; praṇa, стар; straiṇa, женски
-nī	за ознаку боје код придева на -ta; за ж. р. две именице rohi-nī, румена крава; asik-nī, црн; paliknī, сив; patnī (pati+nī), газдарица, господарица; paruṣṇī, квргаста, чворновата
-ma	неколико суперлатива; редни бројеви за 5, 7, 8, 9, 10
види tama	adha-ma, најнижи; apama, најдаљи; avama, најнижи; upama, највиши; pañca-ma, пети; saptaṃa, седми; aṣṭama, осми; navama, девети; daśama, десети
-mant	много присвојних придева; каткад замењив с -vant али различан јер твори придеве од основа на -ā; продужује финално i; понекад с конективним ī или s
сродан са	aśani-mant, громодржац; kratumant, који има снагу;
-vant	gomant, богат у стоци; tviṣṭ-mant, плаховит; jyotiṣ-ī-mant, пун светла; śuci-ṣ-mant, блистав

-maya	(ж.р. mayī) неколико придева који означавају <i>састав, начињен од...</i> ayas-maya, метални; aśmanmaya, камени; kim-ṣaya, од чега? manasmaya, духовни
-mātra	за ознаку мере, висине, итд. yava-mātra, као клас јечма; urumātra, до паса
-mna	(можда man +a > mna); апстрактне именице с.р. dyu-mna, светлост; nṛmṇa, мужевност; sumna, благостање
-ya	много релационих придева; патронимици; апстрактне именице; чешће се изговара ia него ya; код апстрактних именица ж.р -yā, код придева некад -ī; чешће без vṛddhi;
= -iya	герундне и act. именице вероватно имају примарни -ya; ādit-ya, син Адити; daivya, божански; āhipatya, господство; aśv-ya, коњски; avya, овчарски; vāyavya, што припада ветру; pitya, припада очевима (прецима); pāvyā, изезан; svarājya, аристократија; satya, истинит; pṛācya, источни
-ra	компаратив; неколико придева и именица; каткад с конективним i
види tara	adha-ra, доњи; apara, доцнији; dhūm-ra, сив; aśīra, ружан; medh-i-rā, мудра; karmā-ra, ковач; śambara, име демона; sahasra, хиљаду
-rūpa	„сачињен од“, „пун“, каткад и „добар“ и редуцдантан satya-rūpaṃ vākyam, истинит говор; āgya-rūpa, за поштовање; paṭurūpa, врло бистар; vaiyākaraṇa-rūpa, добар граматиچار
-la	каснији облик од -ra; замењив с њим; неколико придева aśī-la, ружан; kapila, таман; jivala, живахан; tilvila, плодан, родан
-va	неколико придева: keśa-va, длакав; śantiva, пријатељски
-vat	неколико апстр именица ж.р. од предлога и прилога arvā-vat, блискост; udvat, висина; nivat, дубина; parāvat, даљина; samvat, подручје
-van	мало дериватива у старијем језику, претежно придеви и неколико именица amatī-van, сиромашан; ṛghāvan, жесток; dhīvan, паметан; samadvan, ратоборан; athar-van, свештеник ватре; muṣṭvan,

	пљачкаш; sani-t-van , награда
-vant	велики број посесивних придева од разних основа
сродан с	sakhi-vant , који има пријатеље; śaktivant , моћан; dyavā-
-mant	pr̥thivī-vant , повезан с небом и земљом; śirṣaṅvant , имајући главу; svarvant , блистав; mā-vant , као ја; ivant , тако велик; nilavant , црномањаст
-vala	неколико придева и именица
	ūrjas-vala , јак; śikhāvala , са крестом (паун); dantāvala , слон (зубат)
-vin	малобројни присвојни придеви од основа на -а (> -ā, -as); исто-значни с онима на -in
	ubhayā-vin , обостран; yaśasvin , леп; dhṛṣadvin , храбар; vāgvīn , причљив
-vya	веома редак
	bhrātṛ-vya , братанац
-śa	само неколико придева и именица
	anku-śa , удица; kalaśa , крчаг; eta-śa , шаролик; yuvaśa , младалачки
-sa	неколико придева; понекад с vṛddhi
	tṛṇa-sa , травнат; tṛṇa-sa , лимен

Префикс

145. Улога *префикса* (*upasarga*, उपसर्ग) је да *нагласи* или *измени* значење корена. На пример, од √gam, *ићи*, *крећући се*, можемо добити **gacchati** (он *иде*), али и **ā-gacchati** (он *долази*, *враћа се*), **anu-gacchati** (он *следи*), **ava-gacchati** (он *зна*, *учи*), **adhi-gacchati** (он *добија*), **upa-gacchati** (*прилази*), **sam-gacchati** (*слаже се*, *сједињује*)... Додавањем префикса можемо добити: од √kṣip, *бацити* > **pra-kṣipati** (*бацајући*), **ni-kṣipati** (*бацајући доле*), **sam-kṣipati** (*сажејући*, *скраћујући*); од √nī, *водити* > **ā-nayati**, *донети*, **pari-nayati**, *оже-*

нити, **pra-nayati**, *сасијавијући* (књигу), **ni-nayati**, *одлучијући*, *изабрајући*...

Положај префикса у санскриту се мењао. У старијем језику они су могли стајати чак после корена. У класичном санскриту, међутим, њихово је место испред глаголског корена. Најчешћи префикси, посебно у старијем периоду, су: **pra**, **ā**, **vi**, **sam**, **abhi**, **ni**, **ud**, **pari**, **anu**, **upa**, **prati**, **ava**, **nis**, **ati**, **apa**, **parā**, **adhi**, **api**, **antar**.

Употреба више од једног префикса је у класичном санскриту уобичајена (најчешће два). Ређе су речи са три или четири префикса. Изузетак је ā- префикс који се никада не ставља испред других (сем ретко као прилог).

Преверб

146. У санскриту, као и у нашем језику, префикси су пореклом прилози, предлози, речце. Они су најчешће **преверби** јер стоје испред глаголских корена, односно основа, и служе за творбу сложених глагола. Има око 20 префикса који одређују значење глагола (термин за њих је **upasarga**), односно глаголских дериватива (тада се зову **gati**). Око десетак се може користити уз именске падеже (тада се називају **karma-pravacanīya**).

Најчешћи преверби

Префикс	Значење	Префикс	Значење
acchā	према, при (редак; испред глагола кретања) acchetya, приступити; acchādru, притрчати; acchābrū, призвати	ut- upa- ni- niḥ- niḥ, niś, niṣ	горе, над, изнад uttama, највиши, вођа ка, према, близу, крај upaniśad, седети крај/ близу; upayā, прићи доле, низ, у niśad, седети доле
ati-	преко, над, ван, мимо atyanta, бескрајан; atijīva, преживети; atimuc, избећи	parā-	од, ван, даље parāvat, удаљеност
adhi-	изнад, више, на adhiviśva, бити над свима; adhijan, бити рођен	pari- pra- prati-	око, окол parikṛta, опкољен пре, (на)пред, пра prakṛti, првостворена/природа (у)назад, против pratikāmin, непожељан
anu-	после, након, иза anusvāra, пратећи глас; anukram, набрајати; anupaś, освртати се	vi- sam-	од-до, у оба правца vyāna, циркулација са, заједно samdhā, спојити, сјединити
antaḥ-	(из)међу, унутар antar-agni, у ватри	ā-	ка (кретање) āgacchati, он долази; dā, узети
apa-	од, даље apākṛta, одстрањен; apānī, украсти		
api-	на, изнад, више; постао велики (ишакође) apihita, (по)стављен		
abhi-	ка, према, против abhitas, близу, према		
ava-	испод, ниже, доле avatāra, силазак, пад		

samāsa

147. Заједничка особина санскрита и других индоевропских језика (укључујући и наш) је разноврсност творбе именских речи. Оне су углавном од *три врсте*:

б) *kṛdanta subanta*: dhātu, глаголски корен + kṛt-(примарни) афикс > **именска реч¹** (*примарна деривација*);

а) *taddhitānta subanta*: **именска реч¹** + taddhita-(секундарни) афикс > **именска реч²** (*секундарна деривација*);

в) *samāsa subanta*: **именска реч¹** + **именска реч²** > **нова именска реч³**.

148. Само се *samāsa* (समास, веза, сједињавање) сматрају *сложеницама*. Оне се творе спајањем две или више речи сраслих у јединствени израз који означава један појам или обавља исту службу у реченици. У најранијем периоду развоја језика то су *синтазме* какве су и наши примери: *водопад, њлавокоса, свезналица, коњокрадица, акобогда (ако + боџ + га)...*

Творба сложеница се мењала: врло рано оне су углавном сачињене од *два* творбена елемента. У *Ведама* се доста ретко могу наћи изрази састављени од највише *три дела*. Касније, међутим, сложенице постају *све чешиће*, са *више делова и комбинованије*.

149. *Основне карактеристике* сложеница су:

а) све могу да се *рашчлане*, подвргну анализи (*vigraha*): *rājapurusaḥ* (rāja-puruṣaḥ); *virasena* (vira-sena);

б) *јединство акцената* (*kṛṣṇa-śakunī* < *kṛṣṇāḥ śakunīḥ*). Али акценат сложенице не подлеже строгим правилима и често је нерегуларан. Он може бити онај првог, последњег члана или сложенице у целисти;

в) *први део/делови су у нефлективном облику* (без *sup* или *tiñ*). Само се *последњи део речи мења*;

г) *новостворена реч има своје значење* (другачије од делова, нпр. *kṛṣṇa-śakunī*, *завран* < *kṛṣṇāḥ śakunīḥ*, *црна птица*);

д) *род сложенице је углавном овај*: код оних које се завршавају на именицу (у *којулативним* и *дејтерминативним*) *род је финалног дела*; *колективне* сложенице су *средњег рода*; сложенице које се завршавају на *придев* имају *род именице са којом се придев слаже*; *фемининум* је резултат проширења сложеница суфиксима женског рода;

ђ) *број сложенице је*: код *којулативних* – *двојина* или *множина* (у старијем језику), односно *једнина средњег рода* (у каснијем санскриту); код *дејтерминативних* сложеница – *род завршног члана*; код *колективних* – *једнина*; код сложеница са *придевом* – *број именице која их одређује*;

е) сложеница, као и проста реч, *може бити део неке групе сложенице*, које се могу стварати без ограничења;

ж) доста често долази *до промена у финалном делу*: прелаз у *а-* облик (из основа на *an-* отпада назални сугла-

сник: *akṣa, arva, astha, brahma, rāja, śva, sāma...*); промена *i/ī* у *a* (*aṅgula, aśra, khāra, nada, sakha...*); додавање *a* на завршни сугласник (*ṛca, pada, dhura, pura, rājña, urasa...*); понекад други додаци (*apanna-da, pañca-ṣa, śata-bhiṣā, yathā-pura...*).

Техника компоновања и декомпоновања сложеница је релативно проста: а) у већини сложеница сви делови, сем последњег *зубе* (*luk, одбацавање*) *облик за број и њагеж* (нпр. *devamitra*, пријатељ бога < *devasya mitra*); б) последњи члан је као самосталан; в) процес анализе (*vigraha*) тече *од краја* (последњег члана) *према почетку у њаровима* (на пример, у сложеници АБВГД: однос Д-Г према В; однос Г-В према Б; релација В-Б према А).

И овде има одступања. *Saṁdhi* је каткад различит од оног између речи у реченици. Речи се могу раздвојити уметањем друге (посебно у *dvandva* – *dyāvā ha kṣāmā, небо и земља*). Понекад преовлађује род првог дела сложенице...

150. Разликују се *три главне групе сложеница са њог-зрујама*:

– *dvandva* (*द्वन्द्व* *њар*), *којулативне*, где се осећа имплицитна веза *и* (*ca*), мање или два граматички једнака појма (*ubhayapadārthapradhānaḥ*) : *indrāvaruṇāu* (Индра *и* Варуна); *satyāṅṛte* (истина *и* лаж). Број чланова није строго ограничен на два;

– *tat-puruṣa* (*तत्पुरुष*, *његов слуга*), *дејтерминативне*, у којима се главни део налази у другом делу (*uttarapadā*^o): *rājapuruṣaḥ*, *краљев човек*; *āyurdā*, *животворни* (дајући живот).

– **bahuvrīhi** (बहुव्रीहि, *имавиш йуно йиринча*), сложенице које се, иако им је финални члан *именица*, сматрају *придевима*. Називају се и *йосесивима* јер им се значење може изразити као „имање, поседовање“: **bahvanna**, *који има йуно хране*; **virasena**, *који има херојску војску*. Овде је *основни йојам изван сложенице* (**anyapada**^o).

Класификација сложеница			
Група	Први део	Други део	Примери
dvandva द्वन्द्व	Оба дела су <i>главна</i>		sītā-rāmau , Сита и Рама ajā-vayas , козе и овце
tatpuruṣa तत्पुरुष	upasarjana (йодређен)	pradhāna (главни)	rāja-puruṣaḥ , краљев човек śukla-mālā , бели венац
bahuvrīhi बहुव्रीहि	Ниједан део није главни		nila-kaṇṭha , назив за Шиву (йлаво-враиш)

151. Први члан (**pūrvapada**) може бити: именица или придев, број, заменица, девербатив (ретко, лично име). Женски род обично опстаје у првом члану код именица а губи се код придева. У класичним текстовима постоји тенденција ка маскулинизацији, посебно код имена животиња.

Уколико основа првог члана има више облика најчешће се одржава слаби облик (каткад и средњи). Први део

може бити и у неком падежном облику. Најчешће је то акузатив (на **-m**, обично **-am**), али може бити и други (локатив, генитив, инструментал и аблатив).

152. Први део може бити и нека непроменљива реч: прилог или реч у прилошкој функцији; партикула (узвик, везник, често **yatha, yat**); преверб с истим значењем као код глаголских префикса. Код татпуруша именског значења преверб означава апстрактни или адвербијални појам, док код бахуврихи он указује на адвербијално значење (место, време, начин). Тако, на пример: **ati** указује на „вишак, изобиље“ (**ativara**, *гойунски дар*; **atibhara**, *йрекомерни йеретй*); **adhi** назначује супериорност (**adhirāja**, *цар, имйераййор*), додатак, интензитет (**adhidanta**, *гогайшни зуб*); **anu** указује на додир, контакт, подударност (**anubimba**, *огсјај*; **anuguna**, *огђоварајуђеђ квалитйетйа*); **antaḥ** – унутрашњост или међупростор (**antaḥpura**, *унуйтрашње огаје*; **antarduśāha**, *йериог од десетй дана*); **apa** – одвојеност, побочност (**apadvāra**, *бочна враййа*), недостатак (**apataru**, *без грвеђа*); **api** – извршност (**apiguna**, *йун врлина*); **abhi** – на, ка, према (**abhimukha**, *наклоњен, йовољан*; **abhirūpa**, *огђоварајуђеђ изгледа*); **ava** – низ, доле (**avakeśin**, *са глакама наголе*, тј. неплодан), негација са пејоративном конотацијом (**avarūpa**, *обезличен*; **avakvātha**, *рђава йробава*); **ā** (испред придева) – мало (**ātāmra**, *црвенкасй*; **ānila**, *йлавкасй*), у значењу *го* (**ābhūmipāla**, *све го краља*; **āsamudra**, *све го мора*); **ut** (испред именице) – на-

горе, изван, више, са стране (*utsvana*, *повишен ѿон*; *unmārga*, *стїранїуїица*; одатле и као проста негација – *udvasa*, *ненасїтаньен*); *upa* (пред именицом) – ствар мање важну (*upadvīpa*, *мало осїрво*), односно (пред придевом) – приближност (*upacatura*, *око четїри*); *ni* – унутрашњост, испод, маленкост (*nimūlam*, *у корену*; *nimuṣṭi*, *шачица*); *pari* – око, окол, наспрам (*pariyajña*, *їраїшећа жрїва*), пред придевом – врло, сасвим, потпуно (*paryaśru*, *сав у сузама*; *parinimna*, *врло їоїишиїен*); *pra* (испред придева) – врло, веома (*pralaghu*, *веома лак*; *prabala*, *врло јак*), а испред именица – први део, главна ствар (*prabāhu*, *їодлакїица*, *prācārya*, *главни учїиїељ*, „учитељ учитеља“); *prati* – одговарајући, подобан, противан (*pratibimba*, *слика у оґледалу*, *ограз*; *praticandra*, *лажни месец*; *prativira*, *їроїиивник*, *суїарник*); *vi* (у бахуврихи) – одсутан, недостајући, без (*vinidra*, *без сна*), реће – различит, разни (*vilakṣaṇa*, *различїи*, *с разним знацима*); *sam* (испред именице) – сав, пун, потпун (*sambīja*, *универзално семе*), док испред придева – врло, веома (*sambahula*, *веома бројан*), идентичност, сличност (*samartha*, *с иїїициљем*)...

153. Финални члан (*uttarapada*) може бити било која именска реч (никада заменица). Неке речи се јављају у облицима који самостално не постоје (зависна реч, *upapada*). То су, пре свега, глаголски облици (имена-корени; са суфиксом *-a* у презентској основи; *nomina agentis* на *-a*, *-ana*,

-i, *-in*, *-man*, *-van*, као и на *-ta*, *-ti*, *-aka*, *-ya*...); често с *pad-* (*pāda*, *ноґа*), *nas-* (*nāsikā*, *нос*), *niś-* (*niśa*, *ноћ*), *mās-* (*māsa*, *месец*), *dant-* (*danta*, *зуб*), *pṛt-* (*pṛtanā*, *војска*), *hṛd-* (*hṛdaya*, *срце*), *māms-* (*māmsa*, *месо*); *ātman* (*душа*), *parvan* (*зџлоб*), *rājan* (*краљ*), *nāman* (*име*). Други изрази се јављају у ослабљеном облику (*-jñu*, *-dru*, *-gu*).

Интересантну особину сложеница *бахуврихи* представља проширење основе другог дела секундарним суфиксом: најчешће са *-ka*, ређе с *-a*, *-i*, *-in*, каткад с *-vant*, *-mant*, *-ina*, *-ya*. То проширење се назива *samāsānta*, „крај сложенице“. Али, чешће него ово проширење користи се суфикс *-a* чија је функција мнострука (проширење сложенице са финалним сугласником, особито код *двандва* и *двїж*у; проширење *їаїїїуруша* на *as* > *svahsreyas-a*; уместо завршетка *an* > °*parva*, °*takṣa*; замена *r* – *māta* < *mātr*; замена *i* > °*akṣa*).

dvandva

154. Сложенице *dvandva* (द्वन्द्व *їар*) се творе од најмање *две* именице, ређе од *їригева*. Краћи и важнији део обично долази прво. Дрги део већином је у *двојини* (тип *itaretara: sītā-ramau*, *Сїїа и Рама*; *artha-dharmau*, *боґаїїсїво и врлина*) или *множїни*. Понекад се користи *елиїїиїичка* *двојина* (употреба једног члана у двојини, нпр. *dyāvā*, *небо и земља*). Код типа *samāhāra* последњи члан је у једнини (*sukhadukham*, *задовољство и бол*).

Код сложеница које се мењају у множини и двојини промену одређују: последњи глас/слово основе крајње речи; њихов род. Сложенице које се мењају у једнини имају увек –а на крају финалног члана или вокал који се може променити у а, односно сугласник коме се а може додати.

155. Ове сложенице су пролазиле разне фазе. У најранијем периоду су веома ретке (углавном за упаривање имена божанстава и митских особа, односно персонификованих природних појава и објеката). Оба члана су била у двојини и са засебним акцентима (нпр., **krátum dáksam**, *разумевање и воља*; **agníśómāu**, *Агни и Сома*). Касније први део постаје непроменљив, остајући у номинативу/акузативу и сложеница се третира као јединствена целина (нпр., **mitrā-varuṇayos**). Када је сложеница примила јединствен акцент први део добија улогу основе (нпр., **prāṇāpānāu**, *удах и издах*). Тада постају флексибилније и осим средњег рода творе се и оне женског рода (нпр. **dīkṣā-tapasos**, *по-свећености и једноставности*). С развојем се мењао и број сложенице. Појављују се и оне са особеностима множине (нпр. **aho-rātrāṇi**, *дани и ноћи*).

У Ведама постоје и сложенице у једнини, али искључиво средњег рода ради истицања колективног значења. Такве су и касније сложенице ове врсте (**bhūtabhavyam**, *прошлости и будућности*). Само неке имају први део у мушком или женском роду (**keśa-śmaśru**, *коса и брада*).

Ретка је појава придева у овим сложеницама: а) мешавине боја (**nīla-lohita**, *модро и црвено*); б) контраст (**śukla-kṛṣṇa**, *светлости и таме*); в) као атрибутив именицама у

двојини или множини (**padbhyām dakṣiṇa-savyābhyām**, *десном ногом и левом*).

Врсте dvandva			
dvandva द्वन्द्व Оба дела су главна	itare tara (itaras-itarā, „један и други“)	Делови се узимају засебно	sītā-rāmau Сита и Рама
	samāhāra (sam-ahara, „ск- упност“)	Делови се узимају као целина	ajā-vayaḥ , козе и овце

tat-puruṣa

156. Сложенице **tat-puruṣa** (तत्पुरुष, *његов слуга*) су најчешће именске комбинације у санскриту (као и у другим индоевропским језицима).

Друзи део је *главни* (**pradhāna**) и одређује први, *по-дређени* (**upasarjana**).

И ове сложенице се могу поделити на две подгрупе:
а) **vyadhikaraṇa**; б) **karmadhāraya**:

157. Код сложеница **vyadhikaraṇa** постоји *надежни однос* у коме је прва именица (каткад заменица) најчешће у генитиву и одређује другу (**devasenā**, *војска богова*; **jīvaloka**, *живи свет*; **rājapurusa**, *краљев слуга*). Први део може бити и у акузативу (**muhūrtasukha**, *шренућно задовољство*), дативу (**pādodaka**, *вода за ноге*), инструменталу (**pitṛbandhu**, *рођак*

по оцу), аблативу (**vṛkabhaya**, *страх од вука*), локативу (**gramavasa**, *стџан у селу*)...

Последњи члан може бити: партицип (најчешће) или именица у партиципној служби (*ређе* придев), који одређује први члан (именицу) у падежном односу који изражавају датив (**gohita**, *добро за стоку*), локатив (**yudisṭhira**, *истрајан у боју*), инструментал (**māṭṛsadṛṣa**, *налик мајци*), аблатив (**dṛśyetaṛa**, *невидљив*), акузатив (**vedavid**, *који зна веде*)...

158. Посебан облик чине оне сложенице у којима релација одговара односу између глагола и именице или прилога. Тада је други члан глаголска именица. Први члан је обично именска реч у акузативу (**kṣīrapa**, *млекопија*) или инструменталу (**abihata**, *убијен змијом*). Као први члан може бити употребљена и било која непроменљива реч или број са функцијом прилога. Могући су и други падежни односи. Овде спадају и сложенице у којима други део, иако глаголског порекла, има улогу предлога (°-gata, у, на, који се односи на; °-yukta, °-rahita, °-kṛta, °-krtya; °-bhuta);

159. Код **karmadhāraya** однос није падежан него *аџрибуџиван* (сф. наше *црноока*, *џроглав*...) или *аџозиџијски* (сф. наше *бубамара*, *бабарожа*...).

Први члан је обично придев, партицип или заменица, а други именица (**mahā-dhana**, *велики џлен*; **śukla-mālā**, *бели венаџ*; **nīlotpala**, *џлави лоџус*; **pūrvakāya**, *џредњи део џе-*

ла...). Апозициони однос је између две именице од којих прва одређује својства друге (**deva-jana**, *божџи народ*; **para-vīra**, *човек-херој*). Ово је честа врста сложеница у санскриту. Не ретко други део изражава неки квалитет или особину кроз преносно значење речи, обично животиње (**puru-ṣavyāghra**, *човек-џиџар*).

Знатан ових сложеница непроменљиву реч у првом члану (предлог, партикулу, итд.). Обично су то изрази: **a**, **an**, **ta**, **na**, **māna**, **su**, **dus**...(**an-agāra**, *бескуџник*; **dus-tara**, *неџобегив*; **an-adant**, *безуб*; **an-arya**, *безводан*; **sa-mad**, *сукоб*).

Врсте tatpuruṣa		
tatpuruṣa		<p>Злазолске именице</p> <p>именице: најчешће у односу <i>genitiviva</i>; најређе <i>акузатива</i></p>
तत्पुरुष	vyadhikaraṇa (vy-adhikaraṇa, одвојена моћ)	<p>Злазолски <i>йридеви</i></p>
pradhāna (Главни) је <i>друџи гео</i>	Падежни однос	<p><i>друџи гео</i>: најчешће <i>йартициј</i> или <i>N. agt.</i> у <i>йартицијној служби</i>; знатно ређе <i>обичан йридев</i></p>
upasarjana (йодређен) <i>йрви гео</i>	Делови означавају различите <i>објекте</i>	<p>деvasenā, војска богова; <i>jīvaloka</i>, живи свет; <i>tadvacas</i>, његов речи; <i>pādodaka</i>, вода за ноге; <i>pitṛbandhu</i>, рођак по оцу; <i>cāurabhaya</i>, страх од лопова; <i>grā-mavāsa</i>, стан у селу; <i>nagaragamana</i>, одлазак у град</p> <p>-----</p> <p><i>yudīṣṭhira</i>, истрајан у борби; <i>māṭṛsadṛṣa</i>, као мајка; <i>gohita</i>, добро за стоку; <i>dṛṣyetara</i>, невидљив; <i>dvijottama</i>, први од брахмана; <i>vedavid</i>, знајући Веде; <i>svayam-kṛta</i>, самотворан; <i>hṛdayāvid</i>, у срце прободен; <i>vrkabhīta</i>, боји се вука; <i>śaraṇāgata</i>, дошав у уточиште</p>

	<i>дескриптив</i>	
karmadhāraya (karma-dhāraya, „вршење посла“)	не	<i>mahā-dhana</i> , велико богатство; <i>śukla-mālā</i> , бели венац; <i>puru-ścandra</i> , многосјајни краљева болест; <i>deva-jana</i> , божји народ; <i>an-agāra</i> , бескућник; <i>dus-tara</i> , перобедив <i>an-adant</i> , безуб; <i>a-kṛta</i> , <i>su-jata</i> , <i>duś-carita</i> ...
Не-йадежни однос	<i>йрви гео</i> : <i>йридев</i> , <i>йрилоџ</i> ; реч у <i>йридевској/йрилошкој служби</i> (префикс)	– у апозиционој функцији)
<i>йридевско</i> или <i>йрилошко</i> одређење;	<i>друџи гео</i> : <i>именица</i> , <i>Злазолски йридев</i> , <i>йридев</i> ; <i>йартициј</i> ; <i>корен</i> (√)	
делови означавају <i>исте објекте</i> , одвојени били би у истом падежу (<i>samānādhi-karaṇa</i>)		

Употреба именица као апозиције, односно придева као атрибутива, раширена је у свим индоевропским језицима, укључујући и наш – нпр., *човек-вајра*, *особа-видра*, *сиви-соко* (јунак), *дуборуки*, *йлавобради*, *рићокоса*...

bahuvrīhi

160. Сложенице *bahuvrīhi* (बहुव्रीहि, *који има йуно йиринча*) нису истог карактера као претходне. Њихова природа се не може разумети дефинисањем односа делова од којих је сложеница састављена (као у случају *dvandva* и *tatpuruṣa*) јер се њихов референт (тима, главни део) налази изван дате комбинације која на њега упућује. На пример, израз *nila-kantha*, дословно „плави врат“ не односи се на врат уопште, него је то атрибут који означава особину приписану богу Шиви („плаво-врати“).

161. У морфолошком погледу **bahuvrīhi** се не могу одвојити од **tatpuruṣa**. Као именски посесиви могу се сматрати делом детерминативних сложеница. Али, оно што их разликује од њих јесте:

- а) оне су *īrivede* док су *tatpuruṣa* *именице*;
 б) значење *īrivesōjīti* (*имања, īsogovaња*);
 в) разлика у акценту: *sūryatejās*, *сунчев сјај (tatpuruṣa)* – *sūryatejas*, *који има сјај сунца (bahuvrīhi)*; *āhast*, *не-рука* (дескриптивна *tatpuruṣa*) – *ahastá*, *безрук (bahuvrīhi)*;

г) *eḷsoceṇīrīcnoṣīti* (за разлику од *endoceṇīrīcnoṣīti* *tatpuruṣa*, њихов „центар“, главни појам, је изван сложенице).

162. По облику оне могу бити комбинација: а) *īrivede* + *именица (dṛghabāhu, дуžоруки; śukravarna, свејлобојан)*; б) *īriloḷ/īredloḷ* + *именица (prākśiras, глава на зајад; atimātra, прекомеран, adhiyajña, жртвени; upakakṣa, до рамена)*; в) *именица + именица (patikāma, која ѡтражи мужа; naravīra, херој)*.

Држи се да **bahuvrīhi** воде порекло од предикативне и апозиционе употребе именица и других речи још у пре-ведском периоду. Можда на то упућују и њихова употреба: а) као *aitīrāktīvni*х и *kolectīvni*х именица *средњег рода* (нарочито са привативним *a-*, *an-*, или са *sarva*, сви: *a-śatru*, *без непријатеља*; *an-aparya*, *без деце/порога*; *sarva-vedasa*, *све имање*); б) за лична имена мушког и женског рода (*bṛhad-diva*, име пророка; *bṛhad-divā*, име богиње); в) као *aitīrībutīva* за *boжанствa* (*nila-kantha*, Шива).

Врсте bahuvrīhi

bahuvrīhi बहुव्रीहि	Придевски посесиви	īрви гео: aitīributīvna именица; іредика-	aśva-pata, коњокрили (чија крила су коњи – кола) śukra-varṇa, светлобојни rāta-havis, који жртвује ā-yad-vasu, коме богатство допада; vi-manas, широкоумни; vi-śakha, разгранат dakṣiṇa-tas, на десно; nīkā-vayas, мале снаге
	зависни (први део зависан у падежу, најчешће као <i>ženīvni</i> , <i>insīrum.</i> , <i>lokatīv</i>)	īvna именица; ірдег; īrīlīlī; іредлоḷ; ірлоḷ други гео: именица	
Ниједан део није главни	дескриптивни		
(референт је изван сложенице)	Придевски детерминативни	īрви гео: іредлоḷ или ірлоḷ; ірезенті ірīlīlī; Nomen agt/act	ati-mātra, преко мере; anu-pūrva, један за другим adhi-yajña, жртвени āpatti, на путу upa-kakṣa, до рамена vidad-vasu, имање/давање богатства kṣayad-vīra, владајући херојима
	ви	други гео: именица	

dvigu, avyayībhāva, āmreḍita

163. Две врсте сложеница – **dvigu** (द्विगु) и **avyayībhāva** (अव्ययीभाव) – индијски граматичари одвајају у посебне групе, док их европски сврставају у **karmadhāraya** и **bahuvrīhi**.

164. Израз **dvigu** (*вредан две краве*), примењује се на сложенице са *бројем* као првим делом: **dvi-**, два, **tri**, итд.:

*dvi-vacana, tri-yuga, њериод од њри живоџа, daśaṅgula, гу-
жина од десетџ ѡрстџију, pañcakapāla, сѣрављено у џетџ ча-
ша...* Овде се уклапају и неке сложенице сличне по карак-
теру: *triṣaṭī, ѡри сџоџине; trilokī, ѡри светџа; anamitra, сло-
бога од џеѡријатџеља; nikilbiṣa, ослобођење од кривице...*

165. Назив *avyayībhāva (avyaya, нефлекџиван + bhū,
биџи; са значењем џеѡроменљива реч)* користи се и за сло-
женице где је ѡрви члан џеѡроменљива реч или ѡарџикула.
Међу овим сложеницама чији је основни појам у првом де-
лу (*pūrvapada°*), а које имају адвербијалну улогу, има доста
оних чији је први члан: *а) ѡредлоџ (anu-śvadhā, на вољу;
abhi-pūrvam, у следу; pratidoṣam, увече); б) ѡрилоџ, посебно
yathā (yathāvaśam, џо жељи; yathā-nāma, џо имену); в) sa
(sakopam, џуџиџиџо; sādaram, с џоџиџовањем...);*

166. Неки изрази, који нису праве сложенице, на-
зивају се *āmreḍita (џонављање)* и творе се удвајањем име-
ница(обично у акузативу). Њихова вредност је итеративна
(*nitye, понављање ради истицања интензитета или учеста-
лости – ahar-ahar, дан за даном; gr̥he-gr̥he, у свакој кући...*)
или дистрибутивна (*vīpsāyām*)

Неке сложенице су *џеѡправилне* јер се у њима комби-
нују делови који се иначе не стављају у везу (по садржини,
облику, служби...). То се чешће дешавало у старијем санс-
криту. Такве су сложенице: са партикулом на крају (*apraṭī,*
неупоредив); од реченичких делова (*ītihāsa, легенда < iti-ha-
āsa, џако је доисџа било);* када први део задржава синтак-

тички облик (*paraspara, узајамно, рециџечно < paras, номи-
натив једине од para + para);* са измењеним ѡбичајеним
редоследом (*tatāmaha/pitāmaha, geg);* са предлогом на крају
(*dantāntaḥ, међу зубима*)...;

И наше сложенице имају сличности са санскритским.
Настају спајањем два или више делова: простим срастањем;
вокалском везом. Синтаксички се разврставају у *а) џаѡредне*
(копулативне, нпр. *сџар-мали, џлух-о-нем*), *б) доџунске* (детер-
минативне – *Бео-џраџ, самохран*) и *в) допунске* (рекцијске –
коло-вођа, дан-џубиџи...). Могу да се творе од свих врста речи,
а, као и санскритске, подразумевају јединство (*а) облика* (по
правилу, синтагме), (*б) значења* и (*в) акценџа*.

VI. ИМЕНИЦЕ И ПРИДЕВИ

167. Имена (*nāman*) у санскриту (као и у нашем језику) су променљиве речи: *а) именице; б) заменице; в) придеви; г) бројеви од 1 до 5.*

Именице и придеве граматичари разликују у погледу имена и функције: *viśeṣaṇa* (оно што *означава*) је *придев*; *viśeṣya* (оно што је *означено*, квалификовано) је *именица*. Али, не одвајају их што се тиче промене, јер се она, у начелу, не разликује. Једино код основа на сугласник постоје придевске групе различите од именичких. С друге стране, заменице и бројеви имају своје специфичности.

168. Како смо видели у одељку о морфологији и творби речи, имена се састоје од: *а) корена (dhatu); б) основе (prātipadika); в) насљавка (sup)* који означава падеж, број и, делимично, род.

Именичке основе

169. *Именичке основе* се могу се разврстати у:
а) основе на самогласник;

б) основе на сугласник.

170. *Основе на самогласник* се завршавају на:

(1) *крајико अ a;*

(2) *крајике इ i и उ u;*

(3) *дуге आ ā, ई ī, ऊ ū.* Ове основе се деле на: *а) коренске; б) деривативне;*

(4) *вокал ऋ ṛ (или अर् ar/ar);*

(5) *на дифтонг.*

171. *Код основа на сугласник* разликују се:

(6) *с једном основом : а) коренске; б) са суфиксом -s (-as, -s, -us)*

(7) *с две основе: а) са суфиксом -at (-mat, -vat); б) са суфиксом -in (-vin, -min); в) компаративи на -īyas;*

(8) *с три основе: а) гео именица на -an; б) придеви са значењем усмерења на -ac; в) партиципи перфекта на -vas.*

Градација основа

172. У променама се прави разлика између *јаких, средњих и слабих* основа, односно *падежа*.⁴⁴ Јаки облици су, по

⁴⁴ Општи изрази за основу (*anga, pada, bha*) овде се користе у специфичном смислу за разне врсте *prātipadika* модификоване суфиксима или падежним наставцима: *anga* за основе јаких падежа; *pada* за средње; *bha* за слабе облике.

правилу, у мушком и женском роду. Две и три основе се срећу код имена чије се основе завршавају на сугласник.

Јачина основе повезана је најпре са снагом коренског самогласника. Слаби облик је идентичан с првобитним кореном, а јаки, најчешће, с ојачањем *ḡuna* (или *vr-dhi*) коренског самогласника (*yuva* > *yuvān*). Јаке основе су развијеније од слабих. Други начини ојачања је инфиксација сугласником или његово уметање између основе на самогласник и надежног наставка (најчешће *n*, у – *dhanavat* > *dhanavazt*).

173. Облик основе је повезан и са *меситом акценџа* у речи. У *īeīī īadeḡa* где је *акценат* на *основи* а не на наставку (номинатив и акузатив једине и двојине, номинатив множине) говори се, углавном, о *јаком облику*. Основа у већини тих случајева није редукована. У *слабом облику акценџа може бити на наставку* а основа може претрпети редукацију (такав је случај код других падежа сингулара, генитива–локатива дуала, генитива плурала свих родова, акузатива множине м. и ж. рода, номинатива и акузатива двојине средњег рода). Остали падежни облици припадају *средњим/медијалним облицима* у којима не постоји стална кореспонденција између акцента и градације вокала.

174. Јачина основе се може представити на следећи начин:

	Masc.			Neut.		
	<i>Јед.</i>	<i>Двој.</i>	<i>Множ.</i>	<i>Јед.</i>	<i>Двој.</i>	<i>Множ.</i>
<i>N</i>	∅	-au	<i>aḥ</i>	∅	-ī	-ī
<i>A</i>	-am	-au	<i>aḥ</i>	∅	-ī	-ī
<i>I</i>	-ā	-bhyam	-bhiḥ	Као у <i>masc.</i> и <i>fem.</i>		
<i>D</i>	-e	-bhyam	-bhyaḥ			
<i>Ab</i>	-aḥ	-bhyam	-bhyaḥ			
<i>G</i>	-aḥ	-oḥ	-ām			
<i>L</i>	-i	-oḥ	-su			
<i>V</i>	∅	-au	<i>aḥ</i>	∅	-ī	-ī
Јаки облици		Средњи			Слаби	

Придеви

175. Придеви су несамосталне речи које се стављају уз именице да ближе одреде њихове особине. Они се (као и у нашем језику) обично стаљају *пре именица*. Још у раном ИЕ тешко је раздвојити именице од придева. То је још теже у класичном санскриту. Опште је правило да се придевске основе *мењају као и именичке*. Придеви се *слажу у роду, броју и падежу* са именицом коју одређују.

Придеви се разврставају обично у: а) *просџе*, творене непосредно из корена (нпр., *śubha*, *леј*, *добар*); б) *именичке*, творене секундарним (*taddhita*) суфиксима (*balavat*, *јак*, *снажан*); в) *сложене*, творене уз помоћ корена и именица на крају сложеница (*bahuvid*, *врло учен*).

правилу, у мушком и женском роду. Две и три основе се срећу код имена чије се основе завршавају на сугласник.

Јачина основе повезана је најпре са снагом коренског самогласника. Слаби облик је идентичан с првобитним кореном, а јаки, најчешће, с ојачањем *жуна* (или *вр-гхи*) коренског самогласника (*yuva* > *yuvān*). Јаке основе су развијеније од слабих. Други начини ојачања је инфиксација сугласником или његово уметање између основе на самогласник и падежног наставка (најчешће *n*, у – *dhanavat* > *dhanavant*).

173. Облик основе је повезан и са *местіом акценіа* у речи. У *іейі падежа* где је *акценаті* на *основи* а не на *наставку* (номинатив и акузатив једнине и двојине, номинатив множине) говори се, углавном, о *јаком облику*. Основа у већини тих случајева није редукована. У *слабом облику акцені* може *биіи* на *наставку* а основа може претрпети редукацију (такав је случај код других падежа сингулара, генитива–локатива дуала, генитива плурала свих родова, акузатива множине м. и ж. рода, номинатива и акузатива двојине средњег рода). Остали падежни облици припадају *средњим/медијалним облицима* у којима не постоји стална кореспонденција између акцента и градиције вокала.

174. Јачина основе се може представити на следећи начин:

	Masc.			Neut.		
	Јег.	Двој.	Множ.	Јег.	Двој.	Множ.
<i>N</i>	∅	-au	ah	∅	-ī	i
<i>A</i>	-am	-au	ah	∅	-ī	
<i>I</i>	-ā	-bhyam	-bhiḥ	Као у <i>masc.</i> и <i>fem.</i>		
<i>D</i>	-e	-bhyam	-bhyaḥ			
<i>Ab</i>	-aḥ	-bhyam	-bhyaḥ			
<i>G</i>	-aḥ	-oḥ	-ām			
<i>L</i>	-i	-oḥ	-su			
<i>V</i>	∅	au	ah	∅	-ī	
Јаки облици		Средњи		Слаби		

Придеви

175. Придеви су несамосталне речи које се стављају уз именице да ближе одреде њихове особине. Они се (као и у нашем језику) обично стаљају *іре именица*. Још у раном ИЕ тешко је раздвојити именице од придева. То је још теже у класичном санскриту. Опште је правило да се придевске основе *мењају као и именичке*. Придеви се *слажу у роду, броју и падежу* са именицом коју одређују.

Придеви се разврставају обично у: а) *іпросіе*, творене непосредно из корена (нпр., *śubha*, *лей*, *добар*); б) *именичке*, творене секундарним (*taddhita*) суфиксима (*balavat*, *јак*, *снажан*); в) *сложене*, творене уз помоћ корена и именица на крају сложеница (*bahuvīd*, *врло учен*).

Код основа на сугласник постоје придевске групе различите од именичких: а) сложени придеви чији је последњи члан чист глаголски корен а који има улогу партиципа презента (*su-dṛś*, *згодан, који лепо изгледа*; *a-druh*, *који не мрзи*; *veda-vid*, *који зна Веде*, *vṛtra-han*, *убица Врџре, који убија змаја*; б) сложени придеви чији је последњи члан именица са секундарним значењем посесивног придева, а који се мењају у сва три рода (нпр. *prajākāma*, *жељан њо-шомстива*).

Поређење придева

176. Облици за *komārayānīva* и *suīerlayānīva* су двојаки:

а) директно на корен додају се суфикси *īyas* (за *komārayānīva*) и *iṣṭha* (за *suīerlayānīva*): *uru*, *широк* > *varīyas* и *varīṣṭha*; *vṛddha*, *стари* > *varṣīyas* и *varṣiṣṭha*;

б) на изведену основу додају се суфикси *-tara* и *-tama*: *priyatara*, *vahnitama*, *tavastara*, *śarīntama*... У неколико речи, већином предлога, ови суфикси се скраћују на *-ra* и *-ma*: *adhara*, *adhama*, *antara*, *antama*, *upara*, *upama*...

Промена имена (деклинација)

177. Промена показује *īageḥ* (обележје односа међу речима у реченици), *broj* (количину, односно број лица или ствари) и *rog* (разлику у полу).

Род

178. И класични санскрит зна за *īpri roga (liṅga)*: *мушки, женски* и *средњи*. Граматички род није увек идентичан с природним. Примера ради, израз *go* (cf. наше *зоведо*) означава и *вола* и *краву*. Санскритске именице или придеви не ретко имају више родова (нпр., *pāta*, *пажен*, *zaiṣṭhi-hen* има сва три рода; *patī* може значити *žosiogor*, *муж* и *žosiogarića*, *сујруџа*).

179. Род је, у већини случајева, назначен основном: основе на *-a*, *-i* и на суфикс *-ti* су *женског* рода; апстрактне именице или оне које означавају средство, инструмент, творене суфиксом *-ana*, *-tva-ya*, *-tra*, *-as*, *-is*, *-us* и *-man* су *средњег* рода. Именице творене суфиксима *-na*, *-iman* су, углавном, *мушког* рода. Ипак, највећи број именица (на *-a*, *-i*, *-ṛ*) не могу се уклопити у чврста правила. У њиховом случају индикатор рода је: а) номинатив једине (*deva-s*, *божанство*, је *masculinum*; *phala-m*, *шлог*, *neutrum*); б) значење (*pitṛ*, *ошаци*, је *masculinum*; *mātṛ*, *мајка*, је *femininum*).

180. У начелу, *мушког* рода (*puṁs*) су имена земаља, дрвећа, богова, мора, временских периода. *Женског* (*strī*) рода су називи река, градова, биљака, ноћи, тла. *Средњег* (*napuṁsaka*) су називи плодова, цвећа, предмета, апстрактних појмова.

У индоевропско доба као граматички родови постојали су само *средњи* и *ошци*. Из *ошциг* су се диференцирали

мушки и женски. Родове немају личне заменице *īrзоž* и *grуžоž* лица (*ja, īhi*) и бројеви *изнад четири* (исто као у нашем језику).

Првобитна разлика на *средњи* и *оштри* род још је видљива, бар што се мушког и женског рода тиче. Већина суфикса у мушком има и женски род, као и што специфично женски суфикси (на *-ā, -ī*) имају свој еквивалент и у мушком. Суфикс *-tar* којим се творе имена вршиоца радње (*nomina agentis*) у мушком роду среће се и у женском, уз додаток *-ī (dātṛ – dātṛī)*. Суфикс *-sar (svasar, sesīpra)* има исту улогу као и мушки *-tar*, али се специјализовао за женски род. Придевски суфикс *-man*, који је уобичајен за мушки род (*brahman*), обично је неутралан у сложеницама, али се касније среће и у женским именима на *-ī (pañcanamī, која има њеи имена)*. Сем овога, суфикси *-as* и *-a* првобитно су били коришћени за имена мушког и женског рода.

Број

181. У санскриту постоје *три броја (vacana): једнина, двојина, множина*. Мањи број речи има само једину (*singularia tantum*), односно множину (*pluralia tantum*). *Једнина (eka-vacana)* подразумева *једно* лице, ствар, појам. *Множина (bahuvacana)* – *више* њих. *Двојина (dvi-vacana)* се користи за *два* (скт. *dvau/ubhau*) лица, објекта или појма.

И у погледу броја постоји индоевропска сродност санскрита и српског. Додуше, данас у *нашем језику нема двојине*. Али, она је постојала у старословенском и извршила је знатан утицај на облике множине у: промени неких именица (*очи, уши – очију, ушију, очима, ушима; њлеће, њрси, усџа – њлећи, њлећију, њлећима, њрсију, њрсима, усџију, усџима*); генитиву множине (*руке, ноге, слуге – руку, ногу, слугу; ваши, кокоши, костџи – вашију, кокошију, костџију; жосџи, њрџи – жосџију, њрџију*); у промени основних бројева и именица које се с њима употребљавају (*два – двају, двама, две – двеју, двема, три –*

трију, трима, четири – четирију, четирма; два сина, три деџеџа, четири имена, две руке, четири ноге). О великом утицају двојине на множину у српском сведоче и: уопштавање облика множине у номинативу и акузативу; изједначавање датива и инструментала множине, а с њима и локатива, усвајањем наставка *-ама*; уопштавање наставка *-а* у генитиву множине сва три рода. Двојина је данас очувана у неким словенским језицима (нпр. словеначком).

Падеж

182. Санскрит има *осам падежа (विभक्ति vibhakti): номинатив (प्रथमा prathamā, њрви), акузатив (द्वितीया dvitīyā, грүжи), инструментал (तृतीया tṛtīyā, њрећи), датив (चतुर्थी caturthī, четиврџи), аблатив (पञ्चमी pañcamī, њеџи), генитив (षष्ठी ṣaṣṭhī, шеџи), локатив (सप्तमी saptamī, сеџми) и вокатив (संबोधन sambodhana, обраћање, дозивање)*.

У санскриту се *вокатив* не изједначава са другим падежима. Зато се, понекад, број падежа своди на *седам*.

Само један падеж (*аблатив*) данас не постоји у нашем језику. Његову функцију је преузео *аблативни генитив* (који указује пре свега на однос *од кога/чега* нешто потиче или се одваја). Наведени *редослед* су индијски граматичари установили по блискости падежа, односно њихових наставака за облик, као и по структури реченице која, генерално, прати овај след: *субјект, њрви објект, глагол* (нпр. *narah aśvam gacchati, човек коњу иде*). Више падежа има *истџи наставак* за облик што је случај и у нашем језику (*датив, инструментал и локатив множине свџ именица, нпр., људима, кућама, рекама...*).

183. Именска промена (*vyaya*) се очитује у падежном наставку (*sup*). Они се могу представити табеларно на следећи начин:

Падежни наставци (sup)							
vibhakti (падеж)	С а р н. п.	уобичајени наставци за облик					
		Једнина		Двојина		Множина	
		муш/ жен.	сред.	муш. жен.	сред.	муш. жен.	сред.
prathamā номинатив	1. 1.	s*	ø	āu	ī	as*	i
dvitīyā акузатив	2. 4.	am	ø	āu	ī	as*	i
ṭṭīyā инструментал	3. 6.	ā		bhyām		bhis*	
caturthī датив	4. 3.	e		bhyām		bhyas*	
pañcamī аб- латив	5. ø	as*		bhyām		bhyas*	
ṣaṣṭhī генитив	6. 2.	as*		os*		ām	
saptamī локатив	7. 7.	i		os*		su	
sambodhana вокатив	8. 5.	* По правилима samdhi крајње s прелази у висаргу (h). Према Панинију, настав s је обавезан за номинатив једнине, мада трпи лора (одсецање, одбацавање). Код средњег рода наставци s и am трпе лук (потпуно нестајање) у номинативу, акузативу и вокативу једнине.					

Ова табела се може применити на све консонантске именске основе. Код самогласничких ситуација је нешто сложенија (каткада посебни наставци, скраћења, инфикси...)

184. Значење и функција падежа у санскриту је скоро иста као и у српском:

Падеж	Означава
Номинатив	ко ишис
Акузатив	кога ишиа
Инструментал	с ким чиме с чим
Датив	коме чему
Аблатив	од
Генитив	кога чега
Локатив	о коме о чему где у
Вокатив	обраћање, дозивање

185. Њихов карактер и употреба су следсћи:

(1) Номинатив (prathamā) је падеж „именовања“, субјективне реченице, онога који врши радњу (kṣatriyaḥ paṇati, *рајиник води*) или му се приписује неко стање или особина (putrāḥ bhavanti vīraḥ, *синови постојају хероји*). Њиме се означава атрибутивна или апозиција уз агента, субјект реченице (ramaḥ vīraḥ jāyati, *Рама, херој, осваја*).

(2) Акузатив (dvitīyā) је падеж директног (правог) објекта (kṣatriyaḥ putrān paṇati, *рајиник води синове*). Употреба се уз: *прелазне* (sakarmaḥ) *злаболе* (и неке непрелазне) и указује на то *кога, ишиа*, *обухвата* или је *усмерена* радња (agnim iḍe, *ја хвалим Агнија*); уз глаголе *обраћања* (tam abravīt, *он му је рекао*); глаголе *кретања, слања, доношења*, односно *доћи, ошћити, сити, дојасити...* (divam ya-yuḥ, *ошћити су у небо*). Иако најчешће без предлога (чија је употреба уз падежа ограничена), акузатив може ићи и са

њима: **anu**, *после*; **abhi**, *близу*; **abhitah**, *крај, насјрам*; **upa**, *крај, испод*; **paritah**, *унаоколо*; **sarvatah**, *свуда, са свих страна*; **prati**, *насјрам, супротивно од*; **anu**, *после, у току*; **antar(ā)**, *између*; ређе **ati**, *изнад, преко*. И падежни облици с улогом су акузативу: **antareṇa** (*између, унутар, током, за време; без, изузев*); **uttareṇa** (*северно*); **ūrdhvam** (*горе, нагоре*)... Акузатив се адвербијално користи и за *меру* или „тачку“ у *времену*, *просјору* (**gatvā trīn ahorātrān**, *пошто је путовао три дана*, **imān rajanīm vyuṣṭām**, *баи ове ноћи*).

(3) *Инструментал* (**tr̥tīyā**) је првобитно означавао *са* (**saha**), тј. *заједницу, повезаност, дружење*... То се рефлектовало у *с ким* и *с чим*, односно *чим* као *средством* (инструментом), се нека радња обавља што му је данас основно значење. Он се употребљава без предлога или са њима: да укаже на *заједнички* (**marudbhī rudraṁ huvema**, *призивамо Ругру с Марутима*); да укаже на *агентија глагола* у *пасиву*; као *инструментал оруђа* (**ṣastreṇa nidhanam**, *убиство/смрт/мачем*) или *средства/начина/пути* (**udnā na nāvam ayananta**, *пренели су за водом као да је брод*). У том погледу може се после њега користити предлог **saha**, *са* (**dā-sena saha gacchami**, *ја идем са слугом*). Он изражава и: *сходности, сличности, поређење* (**samaṁ jyotiḥ sūryeṇa**, *сјај једнак сунчевом*); *узрок или разлог* („зато што“, „због тога...“ – **duḥkhena prāmaṁ tyajami**, *због беде сам напустио село*); *временски* инстр. (**te ca kālena mahatā yāuvanam pratipedire**, и

дугим временом/кроз дуго време су достигли младости); *меру, цену* којом се нешто добија (**daśabhiḥ kṛṇāti dhenubhiḥ**, *кујује за десет крава*); инстр. *предикајски* (**kukkurah skandheno 'hyate**, *раменом се носи пас*). Уз њега иду предлози **saha** (*са*) и **vinā** (*без*), као и партикуле **alam** и **kutam** (*гостија*). Овим падежом се твори и пасив (глагол, партицип) – **yamena dattaḥ**, *дајто од Јаме*.

(4) *Датив* (**caturthī**) је падеж *индиректног* (неправог, даљег) *објекта* глагола са значењима *дајти, послати, обећати, говорити, показати*... (**yo na dadāti sakhye**, *ко не даје пријатељу*; **dhanur darśaya gāmāya**, *показати лук Рами*); уз изразе *интересовања, пажње, наклоности, свиђања* (**yayud-yad rocate viprebhyaḥ**, *ишја зог је угодно Брахманима*; **de-vebhyo namaskṛtya**, *одавши пошту боговима*); да означи лице или предмет у чију *корист/шлесту* се нешто ради и врло често као датив *намере, циља* (**yudhāya gacchati**, *иде да ратује*); после глагола *кретања* (**dāso prāmāya gacchati**, *слуга иде у село*); после партикуле за *поздрављање* – **namaḥ** (поздрав);

(5) *Аблатив* (**pañcamī**) указује на: *исходности, порекло акције* (**munirvanāt gacchati**, *мудрац иде из шуме*); *разлику од, поређење*; значење *истеривања, одбацавања, одвајања, одбране од* (**te sedhanti patho vṛkam**, *отерали су вука од пута*; **āre asmā astu hetih**, *нек је далеко од нас ваше оружје*); *настанак од* (**śukra kṛṣṇād ajaniṣṭa**, *светло се из тамног рађа*); *из неког узрока, околности* (**vajrasya śuṣṇād dadāra**, *он*

се расџао из/због гнева гнома); има значење *после, након* (*agacchann ahorātrāt tīrtham*, *после/након целог дана они су ошшли у храм*). Користи се са предлозима *потицања* (*из, од, због, рагу*): *adhi* (*samudrād adhi jajñiṣe*, *ти си из океана рођен*); уз *pari* (*jato himavatas pari*, *од Хималаја рођен*), *purā*, *puras*, *pūrvam* у значењу *пре, прво, раније...* (*purā jarasaḥ*, *пре старог века*); уз *anantaram* (*после*), *bahih*, (*напољу*), *vinā* (*без*), с *ā* у значењу (временски) *од*.

(6) *Генитив* (*ṣaṣṭhī*) је најсложенији падеж. Он није у вези са акцијом израженом глаголом. Његова улога је *адјективна*, он у потпуности зависи од именице којој *припада*. Овај падеж има толико *раширену употребу* да не ретко *заменењује групе* (датив, инструментал, аблатив, локатив). Његова употреба је разноврсна: најчешће *присвојни* (*посесивни*) *генитив* који обележава *поседника, власника, сродника, однос дела и целине, порекло...*; *партиципални генитив* (када се нешто само делимично односи на појам); *субјективни* и *објективни генитив*, итд. (*indrasya vajraḥ*, *гром Ингре*, *pitā putrāṇām*, *отац синова*; *putraḥ pituḥ*, *син оца*). Генитив се у старијем језику користи са прилогом за место или време (*idānīm ahnaḥ*, *у то време дана*, *yatra kva ca kurukṣetrasya*, *у ма ком делу Курукшетре*). Ретко се користи *адвербијално* (*aktos*, *ноћу*, *vastos*, *дану*).

(7) *Локатив* (*saptamī*) првенствено означава *локацију, место и време*, односно ситуацију (што имплицирају пред-

лози *на, у, о, по, према...*). *Просторни* локатив означава *локацију* (*ye devā divi stha*, *који од вас богова је на небу*; *parvatasya pṛṣṭhe*, *на ободу планине*), *временски* локатив – време *догађања* (*etasminn eva kale*, *таш у то време*), а локатив *околности* – *услове, расположење, атмосферу* у чему се нешто дешава (*made abhim indro jaghāna*, *у срџби Ингра змаја уби*). Локатив се често користи *предлошки* или *прилошки* (*-arthe/-kṛte*, *због, рагу; agre*, *наспрам; rte*, *без; samīpe*, *близу*).

(8) *Вокатив* (*sambuddhi, sambodhana*) је падеж за *обраћање, дозивање*. Често почиње реченицу (*rāma kutra gacchasi*, *О, Рама, где/куда идиш*).

kāraka

186. За разлику од падежа Панини је развио концепт који је у основи семантички а не формално-граматички („површински“) а који он назива *kāraka* (*कारक деловање*). Концепт је директно повезан с акцијом, учешћем у њој и процесом њеног одвијања. *Карака* се односи на глагол јер је акција с њим повезана⁴⁵.

Постоји шест *карака* :

а) *āpadāna* (*आपदान āpa-dāna*, *одстирање*, „*полазна тачка*“) еквивалентна с *аблативом*;

⁴⁵ Тако се глагол дефинише као *kriyāpradhāna*, „у коме је акција доминантна“.

б) **sampradāna** (सम्प्रदान sam-pradāna, давање, „долазна тачка“), еквивалентна с *гајтивом*;

в) **karaṇa** (करण инструменти) – *инструментал*;

з) **adhikaraṇa** (अधिकरण adhi-karaṇa, локација), *локатив*;

г) **karman** (कर्मन् директни објекти) – *акузатив*;

д) **kartṛ** (कर्तृ аґенти) < **kṛt** (देलатив) – *номинатив*.

Однос vibhakti – kāraṇa

prathamā	kartṛ-kāraṇa	pancamī	āpādāna
dvitiyā	karma-kāraṇa	ṣaṣṭhī	(sambandha – није kāraṇa)
tṛtiyā	karaṇa-kāraṇa	saptamī	adhikaraṇa
cathurtī	sampradāna		

Тако: **āpādāna** *карака* означава од чега, кога, акција полази, тј. „полазну тачку“ (**grām-āt a-gaccha-ti**, *долази из насеља*; овде је **grāma**, насеље, **āpādāna** *карака* изражена *аблативом*); **sampradāna** означава циљ (коме, чему...) или примаоца, корисника акције (**devadattāya gām dadāti**, *даје краву Девадату*; овде је **devadatta** корисник акције, онај коме се крава даје, изражена *гајтивом*); **karaṇa** *карака* означава средство уз помоћ кога, чиме, се нека акција одвија, постиже (**asinā vyāgram han-ti**, *мачем убија тигра*; овде је средство мач, **asi**, у *инструменталу*); **adhikaraṇa** *карака*

означава место (у, на...) дешавања (**sthāly-ām pac-a-ti**, *кува у лонцу*; овде је лонац, **sthāla** у *локативу*); **karman** *карака* означава шта агент (**kartṛ**) највише жели да постигне акцијом (**pattram likh-a-ti**, *пише писмо*; **pattra**, *писмо* је директни објект у *акузативу*); **kartṛ**-*карака* означава агента, вршиоца радње (**devadattaḥ pac-a-ti**, *Девадату кува*; **sthālī pac-a-ti**, *лонац кува*; овде су **devadatta** и **sthāla** агенти акције, **kartṛ-karaka**, обе у *номинативу*).

भो मित्र अयोध्यायां रामस्य भार्या सीता क्षुधितेभ्यः स्वकीयात्
bho mitra! ayodhyāyāṁ rāmasya bhāryā sītā kṣudhitebhyaḥ svakīyāt
О, пријатељу! у Ајодји¹ Рамина жена Сита² гладнима³ из своје

पाकग्रहात् हस्ताभ्याम् भोजनम् ददाति
pākagrhāt hastābhyām bhojanam dadāti
кухиње⁴ обема рукама⁵ храну⁶ даје

kāraṇāṇi (множина за **kāraṇa**)

¹у Ајодји (**adhikaraṇa**); ²Сита (**kartṛ**); ³гладнима (**sampradāna**); ⁴из кухиње (**āpādāna**); ⁵обема рукама (**karaṇa**); ⁶храну (**karman**)

Једини падеж који нема свој *карака*-сквивалент је *генитив* јер је у његовом значењу (*поседовање*) акција већ претходно завршена. На пример *слуга краља* значи да је однос владања, поседовања (**sambandha**), већ *раније* постигнут. С друге стране, *вокатив* не изражава никакав однос и индијски граматичари га не сматрају правим падежом већ модификацијом номинатива.

Лако је овде и у пратећим парадигмама промена уочити уочити сличности између санскрита и других индоевропских језика, међу њима и српског. Треба једнако обратити пажњу и на разлике, посебно:

1) Словенски језици су имали ове именичке основе: а) основе на *ǵ* (именице само *мушког* и *средњег* рода); б) основе на *ā* (претежно *женског* рода); в) основе на *ī* (*мушког* и *женског* рода); г) основе на *ū*; д) основе на *ū*; е) основе на *ū*; ж) основе на *сугласник*; 2) Сви словенски језици су током развоја *задржали систем основа* али то више *није био* онај стари ИЕ; 3) *Очувани* су углавном и *стари* ИЕ *наставци* али на *другим местима* од првобитних; 4) Велика је улога *граматичког* рода у словенским језицима. Али, граматички род није успео да словенску деклинацију сведе на три промене (мушки, женски и средњи род); 5) У словенској деклинацији дошло је до *укришћања* *наставака* *разних* *именских* *промена* (хетероклизија, позната и у санскриту).

Данас се у српском утврђују *четири* врсте промене именица: *I* *врста* – именице *мушког* рода чији се номинатив једнине завршава на *-ǵ, -o, -e* и *средњег* рода на *-o, -e* (*ћрозор, село, поље*); *II* *врста* – именице *средњег* рода са завршним вокалом у номинативу једнине на *-e* а чија основа се проширује у зависним падежима *сугласницима* *п, т* (*име, имена; буре, буреша...*); *III* *врста* – именице *мушког* и *женског* рода које се у номинативу једнине завршавају на *а* (*жена, судија*); *IV* *врста* – именице *женског* рода које у номинативу једнине имају наставак *ǵ* (*ствар*).

ПАРАДИГМЕ ПРОМЕНА ИМЕНИЦА И ПРИДЕВА

Основе на самогласник

На -а

	kūpa, m. (извор, врело)		vana, n. (шума)			
	Сингулар		Дуал		Плурал	
	masc	neut	masc	neut	masc	neut
<i>N</i>	kūpaḥ	vanam	kūpāu	vane	kūpāḥ	vanāni
<i>A</i>	kūpam	vanam	kūpāu	vane	kūpān	vanāni
<i>I</i>	kūpena	vanena	kūpābhyām	vanābhyam	kūpāiḥ	vanāiḥ
<i>D</i>	kūpāya	vanāya	kūpābhyām	vanābhyam	kūpebhyaḥ	vanebhyaḥ
<i>Ab</i>	kūpāt	vanat	kūpābhyām	vanābhyam	kūpebhyaḥ	vanebhyaḥ
<i>G</i>	kūpasya	vanasya	kūpayaḥ	vanayaḥ	kūpānām	vanānām
<i>L</i>	kūpe	vane	kūpayaḥ	vanayaḥ	kūpeṣu	vaneṣu
<i>V</i>	kūpa	vana	kūpāu	vane	kūpāḥ	vanāni

Специфичности: 1) Основе на *-а* су најчешће (45% свих именских основа у *Риџ Веги*). Оне немају покретни акценат; 2) Ове основе су *искључиво* *мушког* и *средњег* рода и разлика у падежном наставку постоји само у номинативу и акузативу (односно вокативу); 3) Нема женских основа на *-а* (оне су најчешће на дуге вокале).

Одступања: 1) *Једнина:* *-m* у *N*. ср. и *A*. м. рода (место *-am*); *-ena* уместо *-a* у *I*; у *-aya* *D*; *-sya* у *G*; *-e* (a+i) у *L*; 2) *Двојина:* *-y-* уметну-

то испред -os у *G.* и *L.*; 3) Множина: -ān (< старијег -āns) у *A.* м. р.; -āni у *N.*, *A.* ср. р.; -ais (уместо ведског ebhis) у *I.*; -bhyas у *D.* и *Ab.* са е (уместо финалног а) испред њега; у *G.* -ānām (с продужењем финалног а и уметањем н); -eṣu у *L.*

Придеви: Придеви на -а су најчешћи и чине највећи број свих адјектива. Нема придева ж.р. на -а. Они се творе променом основа м. -рода у -ā и ређе -ī. Исто тако, именица ж. р. на деривативно -ā скраћује овај вокал (на а) да би се добила основа м. и ср. рода.

Промена придева на -а pāra, m.зao						
	Сингулар		Дуал		Плурал	
	masc	neut	masc	neut	masc	neut
<i>N</i>	pārah	pāram	pārau	pāre	pāpāh	pāpāni
<i>A</i>	pāram		pārau	pāre	pāpān	pāpāni
<i>I</i>	pārena		pāpābhyām		pāpāih	
<i>D</i>	pāpāya		pāpābhyām		pāpēbhyaḥ	
<i>Ab</i>	pāpāt		pāpābhyām		pāpēbhyaḥ	
<i>G</i>	pāpasya		pāpāyoḥ		pāpānām	
<i>L</i>	pāpe		pāpāyoḥ		pāpānām	
<i>V</i>	pāpa		pāpau	pāpe	pāpāh	pāpāni

На -i

	muni, m. (мудрац)		mati, f. (ум)		vāri, n. (вода)	
	Сингулар		Дуал		Плурал	
	masc/fem	neut	masc fem	neut	masc fem	neut
<i>N</i>	muniḥ matiḥ	vāri	munī matī	vāriṇī	munayaḥ matayaḥ	vāriṇi
<i>A</i>	munim matim	vāri	munī matī	vāriṇī	munin matih	vāriṇi
<i>I</i>	muninā matyā	vāriṇā	munibhyām matibhyām	vāribhyām	munibhiḥ matibhiḥ	vāribhiḥ
<i>D</i>	munaye mataye/matyai	vāriṇe	agnibhyām matibhyām	vāribhyām	munibhyaḥ matibhyaḥ	vāribhyaḥ
<i>Ab</i>	muneḥ mateḥ/matyāḥ	vāriṇaḥ	munibhyām matibhyām	vāribhyām	munibhyaḥ matibhyaḥ	vāribhyaḥ
<i>G</i>	muneḥ mateḥ/matyāḥ	vāriṇaḥ	munyoḥ matyoḥ	vāriṇoḥ	muninām matinām	vārinām
<i>L</i>	munāu matāu/matyām	vāriṇi	munyoḥ matyoḥ	vāriṇoḥ	munīṣu matīṣu	vāriṣu
<i>V</i>	mune mate	vāri/vāre	munī matī	vāriṇī	munayaḥ matayaḥ	vāriṇi

Неправилне промене: Само неколико их је у основама на -i:

sakhī, m. (пријатељ) pati, m. (муж, супруг)			
	Сингулар	Дуал	Плурал
	masc	masc	masc
<i>N</i>	sakhā patiḥ	sakhāyāu patī	sakhāyaḥ patayaḥ
<i>A</i>	sakhāyam patim	sakhāyāu patī	sakhīn patīn
<i>I</i>	sakhyā patyā	sakhibhyām patibhyām	sakhibhiḥ patibhiḥ
<i>D</i>	sakhye patye	sakhibhyām patibhyām	sakhibhyaḥ patibhyaḥ
<i>Ab</i>	sakhyuḥ patyuḥ	sakhibhyām patibhyām	sakhibhyaḥ patibhyaḥ
<i>G</i>	sakhyuḥ patyuḥ	sakhyoḥ patyoḥ	sakhīnām patinām
<i>L</i>	sakhyau patyāu	sakhyoḥ patyoḥ	sakhiṣu patiṣu
<i>V</i>	sakhe pate	sakhāyāu patī	sakhāyaḥ patayaḥ

sakhī, fem. *пријатељица*, мења се као **nadhī**, devī по деκлинацији за -ī основе; **pati** у значењу *žoslogar* и у сложеницама мења се правилно; неке именице средњег рода су дефектне (**akṣi**, *око*; **asthi**, *кости*; **dadhi**, *жрушевина*; **sakthi**, *бедро*) мењају се у најслабијим облицима по основама на -an (**akṣṇā**, **asthne**, **dadhnaḥ**, **sakhtni**...).

Придеви: 1) Постоји неколико придева на i. Они не праве придеве ж.р. на ī као у случају именица (**krimi** > **krimī**, **sakhi** > **sakhī**, **dundubhi** > **dundubhī**, **dhuni** > **dhunī**); 2) Знатно више је придева на u. Има придева на u али већином се њихове основе праве продужењем на ū или додавањем ī (**kārū**, **carīṣṇū**, **vacasyū**; **urvī**, **gurvī**, **purvī**...); 3) Придеви сложени са именицом ове деκлинације као финалним чланом се углавном мењају као придеви с истим наставком. Финално i се понекад продужује при творби основа ж. р.

на -u

guru, m. (учитељ) dhenu, f. (крава) madhu, n. (мед)						
	Сингулар		Дуал		Плурал	
	masc/fem	neut	masc fem	neut	masc fem	neut
<i>N</i>	guruḥ dhenuḥ	madhu	gurū dhenū	madhunī	dhenavaḥ matayaḥ	madhūni
<i>A</i>	gurum dhenum	madhu	gurū dhenū	madhunī	dhenūḥ matīḥ	madhūni
<i>I</i>	guruṇā dhenvā	madhunā	gurubhyām dhenubhyām	madhubhyām	gurubhiḥ dhenubiḥ	madhubhiḥ
<i>D</i>	gurave dhenave/dhenvāi	madhune	gurubhyām dhenubhyām	madhubhyām	gurubhyaḥ dhenubhyaḥ	madhubhyaḥ
<i>A</i> <i>b</i>	guroḥ dhenoh/dhenvāḥ	madhunaḥ	gurubhyām dhenubhyām	madhubhyām	gurubhyaḥ dhenubhyaḥ	madhubhyaḥ
<i>G</i>	guroḥ dhenoh/dhenvāḥ	madhunaḥ	gurvoḥ dhenvoḥ	madhunoḥ	gurūnām dhenūnām	madhūnām
<i>L</i>	gurāu dhenāu/dhenvām	madhuni	gurvoḥ dhenvoḥ	madhunoḥ	guruṣu dhenuṣu	madhuṣu
<i>V</i>	guro dhenoh	madhu/madho	gurū dhenū	madhunī	guravaḥ dhenavaḥ	madhūni

Специфичности: 1) Велика је сличност у промени основа на -i и -u тако да су практично неодојиве. Где основе м. р. на -i имају i, ī, u и e, основе на -u имају u, ū, v и o; 2) Некада није постојала разлика између основа мушког и женског рода. Дистинкција *мушко-женско* каснија је од раздвајања *живо-неживо*; 3) Акцент код ср. р. већином на корену а код м. и ж. р. на суфиксу; 4) Придева с основом на i је мало док су чести с основом на -u.

Одступања од стандардних наставака: 1) У једнини: *N*. м. и ж. рода има нормалан наставак s(>ḥ), док је у *N*. и *A*. средњег рода го корен;

А. м. и ж. рода додаје **m** на основу; у *I* м. и с. роду испред **ā** се умеће **n** (> *inā, unā*); *D*. м. и ж. рода већином с *ḡуна* вокалом испред наставка **e** (> *aye, ave*), мада се јавља и **ye, ve** (или **ue**), а **ī** (уместо **ie**) за ж. р.; *Ab*. и *G*., м. и ж. рода имају наставак **s** уз гуна вокал (**es, os**), односно **yas/ias** и **vas/uas** у м. и с. роду; *L*. м. и ж. рода има редовно наставак **āu** уместо **i** и **u**; 7) *D*., *Ab*., *G*., *L*., ж.р. могу се завршавати на **āi, ās, ām** (што је ређе у ведском); у *V*. м. и ж. рода имамо гуна финални вокал основе; 2) У *двојини*: *N*., *A*., *V*., м. и ж. рода продужавају финални вокал основе; *I*., *D*., *Ab*., увек имају **-bhyām**; *G*., *L*., додају **os** у м. и ж. роду, а с. род умеће **n** у најслабијим основама; 3) У *множини*: *N*., *V*. м. и ж. рода на финални гуна вокал додају уобичајено **as** (> *ayas, avas*) док се *N*. и *A*. с. рода завршавају на **īni** и **ūni** (које се у ведском редуцира на **i** и **ī** одбацивањем **īn, ūn**); наставак за *I*. је **-bhis**, *D*., *Ab*., **bhyas**, за *G*., **īnām** и **ūnām**, за *L*., **su**.

Неправилне промене: Нема неправилних промена с основом на **-u**.

На ā, ī, ū (коренске)

jā, f. (пород) dhī, f. (мисао) bhū, f. (земља)			
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	jāḥ dhīḥ bhūḥ	jāu dhiyāu bhuvāu	jāḥ dhiyaḥ bhuvaḥ
<i>A</i>	jām dhiyām bhuvam	jāu dhiyāu bhuvāu	jāḥ dhiyaḥ bhuvaḥ jaḥ
<i>I</i>	jā dhiyā bhuvā	jābhyām dhībhyām bhūbhyām	jābhiḥ dhībhiḥ bhūbhiḥ
<i>D</i>	je dhiye bhuve dhiyāi bhuvāi	jābhyām dhībhyām bhūbhyām	jābhyaḥ dhībhyaḥ bhūbhyaḥ
<i>Ab</i>	jaḥ dhiyaḥ bhuvaḥ dhiyāḥ bhuvāḥ	jābhyām dhībhyām bhūbhyām	jābhyaḥ dhībhyaḥ bhūbhyaḥ
<i>G</i>	jaḥ dhiyaḥ bhuvaḥ dhiyāḥ bhuvāḥ	joḥ dhiyoḥ bhuvoḥ	jānām dhiyām bhuvām jām dhīnām bhūnām
<i>L</i>	ji dhiyi bhuvi dhiyām bhuvām	joḥ dhiyoḥ bhuvoḥ	jāsu dhīṣu bhūṣu
<i>V</i>	jāḥ dhiḥ bhūḥ	jāu dhiyāu bhuvāu	jāḥ nadyaḥ tanvaḥ

Специфичности: 1) Именице махом женског рода (у ведском неколико м. р.); 2) Основе се могу разврстати на: а) коренске, једносложне (углавном чисти корен); б) сложенице од њих настале; в) вишесложне речи различитог порекла; г) с наставцима на *дифтонз*. 3) Мало је вишесложних коренских основа у класичном санскриту (за разлику од ведског).

Одступања: 1) Код једносложних основа већих *огсџујања* нема. Пре наставка који почиње вокалом, финално **ī** се мења у **iy** а **ū** у **uv**; финално **ā** се одбацује (сем у јаким падежима и *A*. множини); основе на **ī** и **ū** могу опционо да имају пуније наставке за облик – **āi, ās, ām** у једн. (*D*., *A*., *G*., *L*.); испред **ām** у *G*. множ. може бити уметнуто **n**;

2) У сложеницама речи на -ī и -ū као крајње различито се понашају:
 а) финално ī, односно ū основе се пред вокалом наставка претварају у крајњи вокал и њолувокал (iy/uv) или само њолувокал (y/v); б) сложенице с финалним ā се могу мењати по другим деклинацијама кад се ā у *masc.* и *neutr.* скраћује на а; неколико *femin.* на -ī се твори од ових основа скраћених на а (gopī, goṣṭhī, pannagī, pañkajī, bhujagī, bhijāṅgī, surāpī).
 3) Код врло ретких *вишесложних* основа: а) неке м. р. имају варијанте на -an (м.р. panthā >panthan, manthā >manthan, ṛbhukṣā > ṛbhukṣan); uśanā има неправилан *N.* једине без s (uśanā), *L.* као *D.* uśane; mahā, велик, се налази само у *A.* једине и често у сложеницама; ātā, оквир, има само ātāsu; б) од неколико основа на ī мали број је у м. р. (rathī, prāvī, starī, ahī, āpathī...); в) још мање је основа на ū углавном у ж. р.; camū је *L.* једине (место camvi).

на ā, ī, ū (изведене)

senā, f. (војска) devī, f. (богиња) vadhū, f. (жена; ūḍhā, млада, удата)			
	Сингулар	Дуал	Плурал
	fem	fem	fem
<i>N</i>	senā devī vadhūḥ	sene devyāu vadvāu	senāḥ devyaḥ vadhvaḥ
<i>A</i>	senām devīm vadhūm	sene devyāu vadvāu	senāḥ deviḥ vadhūḥ
<i>I</i>	senayā devyā vadvā	senābhyām devībhyām vadhūbhyām	senābhiḥ devībhiḥ vadhūbhiḥ
<i>D</i>	senāyāi devyāi vadvāi	senābhyām devībhyām vadhūbhyām	senābhyaḥ devībhyaḥ vadhūbhyaḥ
<i>Ab</i>	senāyāḥ devyaḥ vadvāḥ	senābhyām devībhyām vadhūbhyām	senābhyaḥ devībhyaḥ vadhūbhyaḥ
<i>G</i>	senāyāḥ devyaḥ vadvāḥ	senayoḥ devyoḥ vadhvoḥ	senānām, devinām vadhūnām
<i>L</i>	senāyām devyām vadvām	senayoḥ devyoḥ vadhvoḥ	senāsu devīṣu vadhūṣu
<i>V</i>	sene devi vadhū	sene devyāu vadvāu	senāḥ nadyaḥ vadhvaḥ

Специфичности: 1) Основе на ā и ī које нису коренске (именичке и придевске ж. р.; већина деривативних основа жр. на ī, настале редуцијом наставка на уā); 2) Мало је основа на ū и пребачене су из других деклинација; 3) Ретке су *деривативне вишесложне коренске* основе у класичном санскриту (за разлику од ведског).

Одступања од стандардних наставка: 1) *N. једнине* нема *s*, сем у основама на *ū* и неколико на *ī* (*lakṣmī, tarī, tantrī, tandrī*); *A. једн.* и *множине* имају наставак *m* и *s*; *D., Ab., G., L., једнине* узима шири наставак *āi, ās, ām* испред кога се у основама на *ā* умеће *y*; финално основинско *ā* се третира као промена у *e* испред наставка *ā* у *I. једн.* и *os* у *G., L., двојине*; у *V. једнине* финално *ā* постаје *e* док се *ī* и *ū* скраћују; 2) Ова деклинација преузима од других наставка у *N., A., V., двојине* и *N. множине*.

Именица *strī, f. жена*, има мешану промену:

<i>strī, f. жена</i> (можда од <i>sūtrī</i> , „рађалица“)			
	<i>Сингулар</i>	<i>Дуал</i>	<i>Плурал</i>
<i>N</i>	<i>strī</i>	<i>striyāu</i>	<i>striyaḥ</i>
<i>A</i>	<i>striyam/strīm</i>	<i>striyāu</i>	<i>striyas/strīḥ</i>
<i>I</i>	<i>striyā</i>	<i>strībhyām</i>	<i>strībhiḥ</i>
<i>D</i>	<i>striyāi</i>	<i>strībhyām</i>	<i>strībhyaḥ</i>
<i>Ab</i>	<i>striyaḥ</i>	<i>strībhyām</i>	<i>strībhyaḥ</i>
<i>G</i>	<i>striyaḥ</i>	<i>striyoḥ</i>	<i>strīṇām</i>
<i>L</i>	<i>striyām</i>	<i>striyoḥ</i>	<i>strīṣu</i>
<i>V</i>	<i>stri</i>	<i>striyāu</i>	<i>striyaḥ</i>

Придеви: 1) Придеви ж.р. на *ū* или *ī* творе се од основа на *i/u*; 2) У сложеницама се за творбу придева ср.р. дуги финални вокал скраћује и тада се основа мења по правилима деклинација на *i/u*; 3) Сложенице са именицом као последњим чланом уобичајене су само код основа на *ā*. Овај финални вокал се у м. и ср.р. скраћује на *a*.

Промена *придева* на *-ā, -ī*.

<i>pārā, fem. зла, у ранијем језику parī</i>						
	<i>Сингулар</i>		<i>Дуал</i>		<i>Плурал</i>	
	<i>-ā</i>	<i>-ī</i>	<i>-ā</i>	<i>-ī</i>	<i>-ā</i>	<i>-ī</i>
<i>N</i>	<i>pārā</i>	<i>pārī</i>	<i>pāre</i>	<i>pāryāu</i>	<i>pārāḥ</i>	<i>pāryaḥ</i>
<i>A</i>	<i>pārām</i>	<i>pārīm</i>	<i>pāre</i>	<i>pāryāu</i>	<i>pārāḥ</i>	<i>pārīḥ</i>
<i>I</i>	<i>pārayā</i>	<i>pāryā</i>	<i>pāpābhyām</i>	<i>pāpībhyām</i>	<i>pāpābhiḥ</i>	<i>pāpībhiḥ</i>
<i>D</i>	<i>pāryāi</i>	<i>pāryāi</i>	<i>pāpābhyām</i>	<i>pāpībhyām</i>	<i>pāpābhyaḥ</i>	<i>pāpībhyaḥ</i>
<i>Ab</i>	<i>pāpāyāḥ</i>	<i>pāryāḥ</i>	<i>pāpābhyām</i>	<i>pāpībhyām</i>	<i>pāpābhyaḥ</i>	<i>pāpībhyaḥ</i>
<i>G</i>	<i>pāpāyāḥ</i>	<i>pāryāḥ</i>	<i>pāpāyoḥ</i>	<i>pāpīyoḥ</i>	<i>pāpānām</i>	<i>pāpīnām</i>
<i>L</i>	<i>pāpāyām</i>	<i>pāryām</i>	<i>pāpāyoḥ</i>	<i>pāpīyoḥ</i>	<i>pāpāsu</i>	<i>pāpīṣu</i>
<i>V</i>	<i>pāre</i>	<i>pārī</i>	<i>pāre</i>	<i>pāryāu</i>	<i>pārāḥ</i>	<i>pāryaḥ</i>

На -ṛ

pitṛ, m. (отац) dātṛ, m. (давалац) svasṛ, f. (сестра)						
	Сингулар		Дуал		Плурал	
	masc	fem	masc	fem	masc	fem
<i>N</i>	pitā	svasā	pitārāu	svasārāu	pitaraḥ	svasāraḥ
	dātā		dātārāu		dātāraḥ	
<i>A</i>	pitaram	svasāram	pitārāu	svasārāu	pitṛṇ	svasṛḥ
	dātaram		dātārāu		dātṛṇ	
<i>I</i>	pitrā	svasrā	pitṛbhyām	svasṛbhyām	pitṛbhis	svasṛbhis
	dātrā		datṛbhyām		dātṛbhis	
<i>D</i>	pitre	svasre	pitṛbhyām	svasṛbhyām	pitṛbhyas	svasṛbhyas
	dātre		dātṛbhyām		dātṛbhyas	
<i>Ab</i>	pitur	svasur	pitṛbhyām	svasṛbhyām	pitṛbhyas	svasṛbhyas
	dātur		dātṛbhyām		dātṛbhyas	
<i>G</i>	pitur	svasur	pitroḥ	svasroḥ	pitṛṇām	svasṛṇām
	dātur		dātroḥ		dātṛṇām	
<i>L</i>	pitari	svasari	pitroḥ	svasroḥ	pitṛṣu	svasṛṣu
	dātari		dātroḥ		dātṛṣu	
<i>V</i>	pitara	svasara	pitārāu	svasārāu	pitaraḥ	svasāraḥ
	dātara		dātārāu		dātāraḥ	

Специфичности: 1) Претежно именице изведене суфиксом ṛ/taṛ за вршиоце радње (*nomina agentis*) и за родбинске везе – pitṛ, оцац; f. matṛ, мајка; brātṛ, браћ; 2) Такође именице родбинског значења изведене суфиксом -sṛ/sar, vṛ...: svasṛ, сестра; devṛ, дегер; 3) Промена слична дефлексији на -i и -u, сем што ове основе имају два облика. 4) У слабијим падежима основа има крајње ṛ које се у најслабијим падежима или испред вокала наставка мења у r. У јаким падежима финално ṛ се понаша двојачко: а) ојачава на vṛddhi или постаје āṛ у

највећем броју случајева – код свих *nomina agentis* и имена сродства *patṛ, svasṛ*, као нерегуларних *stṛ* и *savyasṛ*; б) има гуна или се мења у ar – код већине имена сродства са nṛ и usṛ. У оба случаја основа у L јединице се завршава на ar.

Одступања од стандардних наставака: 1) Наставци су уобичајени; 2) Изузеци су: у јединици – N. (м. и ж. род) се завршава на ā (уместо оригиналног *ars/ ārs*); V. је на ar; A. на ојачану основу додаје am; Ab., G., врше промену ṛ на ur/us; у множини – A. множине (као у основама на i и u) додаје n на продужено ṛ (за м.р. pitṛṇ) и s (за ж.р.); у G. множине се (као у основама на i и u) умеће n испред ām уз претходно продужење финалног гласа основе (сем што код nṛ ово ṛ може бити кратко); 3) именица matṛ се мења у свему као pitṛ сем што у A. Множине има māṛḥ; 4) Основе средњег рода се мењају по парадигми основа на i, u као vāri или madhu.

Придеви: 1) Нема оригиналних придева с овим основама; 2) Основе ж. р. творе се суфиксом ī (dātrī, dhātṛī); 3) Као крајњи део сложенице корен на финално ṛ добија деклинационе основу додавањем (као код корена на i и u) t – karmakṛt (<kr), vajrabhṛt (<bhr), balihṛt (hr). 4) Од неких корена на ṛ творе се основе на ir и ur; 5) Именице као финални део сложеница мењају се као самосталне у м. и ж. роду док у ср. имају специфичне падежне наставке у N., A., V. свих бројева.

dhātṛ, neut. ајоџекар			
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	dhātṛ	dhātṛṇī	dhātṛṇi
<i>A</i>	dhātṛ	dhātṛṇī	dhātṛṇi
<i>I</i>	dhātṛṇā	dhātṛbhyām	dhātṛbhiḥ
<i>D</i>	dhātṛṇe	dhātṛbhyām	dhātṛbhyaḥ
<i>Ab</i>	dhātṛṇaḥ	dhātṛbhyām	dhātṛbhyaḥ
<i>G</i>	dhātṛṇaḥ	dhātṛṇoḥ	dhātṛṇām
<i>L</i>	dhātṛṇa	dhātṛṇoḥ	dhātṛṣu
<i>V</i>	dhātṛ/dhātar	dhātṛṇī	dhātṛṇi

на дифтонг (једносложне)

		nāu, m. (лађа)		rāi, f. (обиље)	
	Сингулар	Дуал		Плурал	
N	nāuḥ rāḥ	nāvāu	rāyāu	nāvaḥ	rāyaḥ
A	nāvam rāyam	nāvāu	rāyāu	nāvaḥ	rāyaḥ
I	nāvā rāya	nāubhyām	rābhyām	nāubhiḥ	rābhiḥ
D	nāve rāye	nāubhyām	rābhyām	nāubhyaḥ	rābhyaḥ
Ab	nāvaḥ rāyaḥ	nāubhyām	rābhyām	nāubhyaḥ	rābhyaḥ
G	nāvaḥ rāyaḥ	nāvoḥ	rāyoḥ	nāvām	rāyam
L	nāvi rāyi	nāvoḥ	rāyoḥ	nāuṣu	rāsu

		go, m., f. (во, крава)		dyo, f. (небо, дан)	
	Сингулар	Дуал		Плурал	
N	gāuḥ dyāus	gāvau	dyāvāu/ divāu	gāvaḥ	divas/ dyāvas
A	gām divam/ dyām	gāvau	dyāvāu/ divāu	gāḥ	divas, dyūn/ dyās
I	gavā divā (dyavā)	gobhyam	dyobhyām/ dyubhyām	gobhiḥ	dyubhis/ dyobhis
D	gave dive/ dyave	gobhyam	dyobhyām/ dyubhyām	gobhyaḥ	dyubhyas/ dyobhyas
Ab	goḥ divas/ dyos	gobhyam	dyobhyām/ dyubhyām	gobhyaḥ	dyubhyas/ dyobhyas
G	goḥ divas/ dyos	gavoḥ	dyavoḥ/ divoḥ	gavām	divām/ dyavām
L	gavi divi/ dyavi	gavoḥ	dyavoḥ/ divoḥ	goṣu	dyuṣu/ dyoṣu

Специфичности: Ових основа је врло мало; веома су разнородне: а) на āu – nāu и glāu; б) на āi – rāi; в) на o – go и dyo (или dyu, div). Основа nāu, f. лађа, има углавном правилну промену; rāi, f. или m. обиље, се понаша као rā са конективним у; промена go, m. бик, f. крава, је много неправилнија; dyo, f. (у ведском т.), небо, дан, има најнеправилнију промену.

Сугласничке основе

с једном основном

а) коренске

		vāc, f. говор		pad, m. нога		marut, m. ветар	
	Сингулар	Дуал		Плурал			
	fem	masc	fem	masc	fem	masc	
N	vāk	pāt	vācāu	pādāu	vācaḥ	pādaḥ	
		marut		marutāu		marutaḥ	
A	vācam	pādām	vācāu	pādāu	vācaḥ	padaḥ	
		marutam		marutāu		marutaḥ	
I	vācā	padā	vāgbhyām	padbhyām	vāgbhiḥ	padbhiḥ	
		marutā		marudbhyām		marudbhiḥ	
D	vāce	pade	vāgbhyām	padbhyām	vagbhyaḥ	padbhyaḥ	
		marute		marudbhyām		marudbhyaḥ	
Ab	vācaḥ	padaḥ	vāgbhyām	padbhyām	vagbhyaḥ	padbhyaḥ	
		marutaḥ		marudbhyām		marudbhyaḥ	
G	vācaḥ	padaḥ	vācoḥ	padoḥ	vācam	padām	
		marutaḥ		marutoḥ		marutām	
L	vāci	padi	vācoḥ	padoḥ	vakṣu	patṣu	
		maruti		marutoḥ		marutsu	
V	vāk	pāt	vācāu	pādāu	vācaḥ	pādaḥ	
		marut		marutāu		marutaḥ	

Специфичности: 1) Ова имена имају *icīu* основу током целе промене; 2) Већином су коренске (rc, cītiḥ, gir, īesma и др.), мада не морају бити истоветне с кореном (vāc <√vac; sraj <√sgj; uṣ <√vas) и обухватају оне настале из финалног ṛ (ir i ur – gir, stir, jir, tur...);

3) Основе *продужене* са *t* на финални кратки вокал корена (-jit, -srut, -krt, -srt...); 4) Једносложне основе сличне коренским (tvac, path, hrd...); 5) Коренске основе су по правилу у женском роду *poten actionis* а у мушком *poten agentis*; 6) Основе су *јаке* или *слабе*. *Јаке* се разликују по *присусићу* назала или по *дужом* финалном вокалу.

Одступања: 1) Нема већих одступања. Имена м. и ж. рода имају *исте* *падежне насјавке*; 2) Ср. род се од њих *разликује* само у *N., A., V.*

Masc. + Fem.				Neut.		
	Јед.	Двој.	Множ.	Јед.	Двој.	Множ.
<i>N</i>	∅	-au	<i>aḥ</i>	∅	-ī	-i
<i>A</i>	-am	-au	<i>aḥ</i>	∅	-ī	-i
<i>I</i>	-ā	-bhyam	-bhiḥ	Као у <i>masc.</i> и <i>fem.</i>		
<i>D</i>	-e	-bhyam	-bhyaḥ			
<i>Ab</i>	-aḥ	-bhyam	-bhyaḥ			
<i>G</i>	-aḥ	-oḥ	-ām			
<i>L</i>	-i	-oḥ	-su			
<i>V</i>	∅	-au	<i>aḥ</i>	∅	-ī	-i

Придеви: 1) Ретки су придеви са основом на корен. Сложенице са кореном као последњим чланом, у значењу партиципа презента, су, напротив, веома честе. Такође има сложених посесивних придева. Њихова промена је као и простих коренских основа – *masc.* и *fem.* имају истоветну промену, *neut.* се издваја у *N., A., V.* сва три броја.

Значајнији изузеци су сложенице од √ *han*, *убијти* и √ *vah*, *носити*. Сложенице са *han* као последњим чланом се мењају донекле као изведенице на *-an*. Оне са *vah* имају неправилну промену. Као пример се могу навести: *vṛtrahan*, *убица Вртре* (змаја); *јобедник*, и *anaḍvah*, *во* (*anas* + *vah*, *који носи шерећу, који вуче кола*).

	<i>vṛtrahan</i>		<i>anaḍvah</i>	
	Сингулар	Дуал	Дуал	Плурал
<i>N</i>	<i>vṛtrahā</i> <i>anaḍvān</i>	<i>vṛtrahaṇāu</i> <i>anaḍvāhāu</i>	<i>vṛtrahaṇaḥ</i> <i>anaḍvahaḥ</i>	
<i>A</i>	<i>vṛtrahaṇam</i> <i>anaḍvāham</i>	<i>vṛtrahaṇāu</i> <i>anaḍvāhāu</i>	<i>vṛtraghnaḥ</i> <i>anaḍuhaḥ</i>	
<i>I</i>	<i>vṛtraghnā</i> <i>anaḍuhā</i>	<i>vṛtrahabhyam</i> <i>anaḍubhyām</i>	<i>vṛtrahabhiḥ</i> <i>anaḍubhiḥ</i>	
<i>D</i>	<i>vṛtragne</i> <i>anaḍuhe</i>	<i>vṛtrahabhyām</i> <i>anaḍubhyām</i>	<i>vṛtrahabhyaḥ</i> <i>anaḍubhyaḥ</i>	
<i>Ab</i>	<i>vṛtraghnaḥ</i> <i>anaḍuhaḥ</i>	<i>vṛtrahabhyām</i> <i>anaḍubhyām</i>	<i>vṛtrahabhyaḥ</i> <i>anaḍubhyaḥ</i>	
<i>G</i>	<i>vṛtraghnaḥ</i> <i>anaḍuhaḥ</i>	<i>vṛtraghnoḥ</i> <i>anaḍuhoḥ</i>	<i>vṛtraghnām</i> <i>anaḍuhām</i>	
<i>L</i>	<i>vṛtragni, -haṇi</i> <i>anaḍuhi</i>	<i>vṛtraghnoḥ</i> <i>anaḍuhoḥ</i>	<i>vṛtrahasu</i> <i>anaḍutsu</i>	
<i>V</i>	<i>vṛtrahan</i> <i>anaḍvan</i>	<i>vṛtrahaṇāu</i> <i>anaḍvāhāu</i>	<i>vṛtrahaṇaḥ</i> <i>anaḍvahaḥ</i>	

б) са суфиксима на -s (-as, -is, -us)

manas, n. (мисао) havis, n. (жртвовање) cakṣus, n. (око)			
	Сингулар	Дуал	Плурал
N	manaḥ haviḥ cakṣu ḥ	manasī haviṣi cakṣuṣi	manānsi havīṅṣi cakṣūṅsi
A	manaḥ haviḥ cakṣus	manasī haviṣi cakṣuṣi	manānsi havīṅṣi cakṣūṅsi
I	manasā haviṣā cakṣuṣā	manobhyām havirbhyām cakṣurbhyām	manobhiḥ havirbhiḥ cakṣurbhiḥ
D	manase haviṣe cakṣuse	manobhyām havirbhyām cakṣurbhyām	manobhyaḥ havirbhyaḥ cakṣurbhyaḥ
Ab	manasaḥ haviṣaḥ cakṣusa ḥ	manobhyām havirbhyām cakṣurbhyām	manobhyaḥ havirbhyaḥ cakṣurbhyaḥ
G	manasaḥ haviṣaḥ cakṣusa ḥ	manasoḥ haviṣca cakṣuṣoḥ	manasām haviṣām cakṣuṣām
L	manasi haviṣi cakṣuṣi	manasoḥ haviṣca cakṣuṣoḥ	manaḥsu haviḥṣu cakṣuḥṣu
V	manaḥ haviḥ cakṣu ḥ	manasī haviṣi cakṣuṣi	manānsi havīṅṣi cakṣūṅsi

Специфичности: 1) Углавном срењеџ рода; 2) Основе именица м. и ж. рода на -as продужују финални вокал у N. једнине, а именице с.р. у

N., A., V. множине испред уметнутоџ назала; 3) Нема већих одступања.

Сандхи: Морају се доследно поштовати правила еуфоније: а) основе на йалайтал – финално с се мења у к у N. једнине и L. множине, у g испред bhyām, bhiḥ и bhyaḥ; финално ј се мења у к а каткада у ṭ у N. једнине и L. множине; финално ś се мења у к или ṭ у N. једнине и L. множине, а у g или ṅ испред bhyām, bhiḥ и bhyaḥ; б) основе на це-ребрал – финално ṣ се мења у ṭ у N. једнине и L. множине а у ḍ испред bhyām, bhiḥ и bhyaḥ; в) основе на денџал – финални дентал изузев п се мења у t у N. једнине и L. множине; з) основе на лабијал – финални лабијал се мења на p у N. једнине и L. множине, а у b испред bhyām, bhiḥ и bhyaḥ; г) основе на r – финално r се мења у висаргу у N. једнине; кратак вокал испред r се продужује у N. једнине и испред bhyām, bhiḥ, bhyaḥ и su; ђ) основе на s – финално s постаје висарга у N. једнине и испред bhyām, bhiḥ, bhyaḥ и su; испред падежног наставка на самогласник постаје ṣ; финално as код masc. и fem. продужује а у N. једнине; neutr. на -as, -is, -us продужују ове вокале или умећу назал (анусвара) у N., A. и V. множине; е) основе на h – финално h постаје k у N. једнине и L. множине, а g испред bhyām, bhiḥ и bhyaḥ; код именица које се завршавају на -liḥ, финално h постаје ṭ и ḍ.

с две основе

a) са суфиксом **-at (-mat, -vat)**

dhīmat, m. мудар, ђаметџан			
јака основа dhīmant		слаба основа dhīmat	
	<i>Сингулар</i>	<i>Дуал</i>	<i>Плурал</i>
<i>N</i>	dhīmān	dhīmantau	dhīmantaḥ
<i>A</i>	dhīmantam	dhīmantau	dhīmataḥ
<i>I</i>	dhīmatā	dhīmadbhyām	dhīmadbhiḥ
<i>D</i>	dhīmate	dhīmadbhyām	dhīmadbhyaḥ
<i>Ab</i>	dhīmataḥ	dhīmadbhyām	dhīmadbhyaḥ
<i>G</i>	dhīmataḥ	dhīmatoḥ	dhīmatām
<i>L</i>	dhīmati	dhīmatoḥ	dhīmatsu
<i>V</i>	dhīmat	dhīmantau	dhīmantaḥ
<i>Средњи род</i>			
	<i>Сингулар</i>	<i>Дуал</i>	<i>Плурал</i>
<i>N</i>	dhīmat	dhīmatī	dhīmanti
<i>A</i>	dhīmat	dhīmatī	dhīmanti
<i>V</i>	dhīmat	dhīmatī	dhīmanti
Остали падежи као у мушком роду Јаки облици наглашени			

Придев **mahat**, велики, има јаку основу **mahant**. Придев **bhavat** када се користи у учтивом обраћању (*ваша свеџосџи, ваше џосџо-*

џсџво, итд.) продужује а у *N*. јединице *masc.* (**bhavāt**). Придеви за количину (*kiyat*, колико; *iyat*, џолико, џако мноџо; *yāvat*, *tāvat*, џако мноџо, џако пуно; *etāvat*, џако мноџо, џако велик) међају се у *masc.* и *neut.* као **dhīmat**.

bhavant, mfn. џосџојеџи			
у учтивој комуникацији: <i>ви, ваша свеџосџи...</i>			
	<i>Сингулар</i>	<i>Дуал</i>	<i>Плурал</i>
<i>N</i>	bhavan (bhavāt)	bhavantāu	bhavantaḥ
<i>A</i>	bhavantam	bhavantāu	bhavataḥ
<i>I</i>	bhavatā	bhavadbhyām	bhavadbhiḥ
<i>D</i>	bhavate	bhavadbhyām	bhavadbhyaḥ
<i>Ab</i>	bhavataḥ	bhavadbhyām	bhavadbhyaḥ
<i>G</i>	bhavataḥ	bhavatoḥ	bhavatām
<i>L</i>	bhavati	bhavatoḥ	bhavatsu
<i>V</i>	bhavan	bhavantāu	bhavantaḥ

б) са суфиксом **-in** (-vin, -min)

balin, m. (јак)			
јака основа balin		слаба основа bali	
	<i>Сингулар</i>	<i>Дуал</i>	<i>Плурал</i>
<i>N</i>	balī	balinau	balinaḥ
<i>A</i>	balinam	balinau	balinaḥ
<i>I</i>	balinā	balibhyām	balibhiḥ
<i>D</i>	baline	balibhyām	balibhyaḥ
<i>Ab</i>	balinaḥ	balibhyām	balibhyaḥ
<i>G</i>	balinaḥ	balinoḥ	balinām
<i>L</i>	balini	balinoḥ	baḷiṣu
<i>V</i>	balin	balinau	balinaḥ
Средњи род			
	<i>Сингулар</i>	<i>Дуал</i>	<i>Плурал</i>
<i>N</i>	balī	balinī	balīni
<i>A</i>	balī	balinī	balīni
<i>V</i>	balī /balin	balinī	balīni

Слабе основе на -i јављају се испред **-bhyam, bhi, byaḥ** и **su**.

в) компаративи на **-īyas**

laghīyas, m. лакши			
јака основа laghīyāns		слаба основа laghīyas	
	<i>Сингулар</i>	<i>Дуал</i>	<i>Плурал</i>
<i>N</i>	laghīyan	laghīyānsau	laghīyānsaḥ
<i>A</i>	laghīyānsam	laghīyānsau	laghīyasaḥ
<i>I</i>	laghīyasā	laghīyobhyām	laghīyobhiḥ
<i>D</i>	laghīyase	laghīyobhyām	laghīyobhyaḥ
<i>Ab</i>	laghīyasaḥ	laghīyobhyām	laghīyobhyaḥ
<i>G</i>	laghīyasaḥ	laghīyasoḥ	laghīyasam
<i>L</i>	laghīyasi	laghīyasoḥ	laghīyaḥsu
<i>V</i>	laghīyan	laghīyānsau	laghīyānsaḥ
Средњи род			
	<i>Сингулар</i>	<i>Дуал</i>	<i>Плурал</i>
<i>N</i>	laghīyaḥ	laghīyasī	laghīyānsi
<i>A</i>	laghīyaḥ	laghīyasī	laghīyānsi
<i>V</i>	laghīyaḥ	laghīyasī	laghīyānsi

с *ī*ри основе

а) именице на -ап

Основе: -ān (јака); -а (средња); -п (слаба)						
		rājan, m. (краљ)		nāman, n. (име)		
	Сингулар		Дуал		Плурал	
	masc	neut	masc	neut	masc	neut
<i>N</i>	rājā	nāma	rājānāu	nāmnī nāmanī	rājānaḥ	nāmāni
<i>A</i>	rājānam	nāma	rājānāu	nāmnī nāmanī	rājānas	nāmāni
<i>I</i>	rājñā	nāmnā	rājabhyām	nāmabhyām	rājābhiḥ	nāmābhiḥ
<i>D</i>	rājñe	nāmne	rājabhyām	nāmabhyām	rājābhyaḥ	nāmābhyaḥ
<i>Ab</i>	rājñāḥ	nāmnāḥ	rājabhyām	nāmabhyām	rājābhyaḥ	nāmābhyaḥ
<i>G</i>	rājñāḥ	nāmnāḥ	rājnoḥ	nāmnoḥ	rājñām	nāmnām
<i>L</i>	rājñi rājani	nāmni nāmani	rājnoḥ	nāmnoḥ	rājasu	nāmasu
<i>V</i>	rājan	nāman nāma	rājānāu	nāmnī nāmanī	rājānaḥ	nāmāni

Специфичности: 1) Основе на *ī*ри суфикса (-ап, -ман, -ван) скоро искључиво мушког и средњег рода; 2) Губљење п у *N*. јединице; 3) *V*. јединице код м.р. (понекад и с. р.) је чисти корен.

Основе за: *vartman*, *īuṣ* – јака *vartmān*, средња *vartma*, слаба *vartman*; *karman*, *paḡ*, *deḷo* – јака *karmān*, средња *karma*, слаба *karman*.

б) *ī*ридеви на -ас

pratyāñc, задњи, зајадни			
јака о: pratyāñc средња: pratyac слаба: pratic			
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	pratyāñc	pratyāñcau	pratyāñcaḥ
<i>A</i>	pratyāñcam	pratyāñcau	praticāḥ
<i>I</i>	praticā	pratyagbhyām	pratyagbhiḥ
<i>D</i>	praticē	pratyagbhyām	pratyagbhyaḥ
<i>Ab</i>	praticāḥ	pratyagbhyām	pratyagbhyaḥ
<i>G</i>	praticāḥ	praticōḥ	praticām
<i>L</i>	praticī	praticōḥ	pratyakṣu
<i>V</i>	pratyāñc	pratyāñcau	pratyāñcaḥ
Средњи род			
<i>N</i>	pratyak	praticī	pratyanci
<i>A</i>	pratyak	praticī	pratyanci
<i>V</i>	pratyak	praticī	pratyanci

По овој парадигми се међају и придеви: *anvañc*, *segeḥu*; *udañc*, *okrenuṣ* увис, северни; *puāñc*, *okrenuṣ* доле; *prañc*, усмерен најпрег, источни; *viṣvañc*, раширен на све стране; *sañvañc*, *okrenuṣ* унутра.

Придев *tiryac*, *īōṣ*речан, водораван, има јак степен *tiryāñc*, средњи *tiryā*, слаби *tiraṣc*.

Придеви *paḡc*, *ōṣ*еран, *prañc*, *isṣ*очни, *avāc*, *juḥ*жни, имају само две основе: јаку на *ānc*, слабу на *āc*.

в) *īparīṣiṣṭīti* *īperfekṭā* на *-vas*

vidvās, учивши, учен cakṛvas, делавши јака о.: -vaṁs средња .: -vat слаба о.: uṣ			
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	vidvān cakṛvān	vidvāṁsāu cakṛvaṁsāu	vidvāṁsaḥ cakṛvaṁsaḥ
<i>A</i>	vidvāṁsam cakṛvaṁḥ	vidvāṁsāu cakṛvaṁsāu	viduṣaḥ cakṛuṣaḥ
<i>I</i>	viduṣā cakṛuṣa	vidvadbhyām cakṛvadbhyām	vidvadbhiḥ cakṛvadbhiḥ
<i>D</i>	viduṣe cakṛuṣe	vidvadbhyām cakṛvadbhyām	vidvadbhyaḥ cakṛvadbhyaḥ
<i>Ab</i>	viduṣaḥ cakṛuṣaḥ	vidvadbhyām cakṛvadbhyām	vidvadbhyaḥ cakṛvadbhyaḥ
<i>G</i>	viduṣaḥ cakṛuṣaḥ	viduṣoḥ cakṛuṣoḥ	viduṣām cakṛuṣām
<i>L</i>	viduṣi cakṛuṣi	viduṣoḥ cakṛuṣoḥ	vidvatsu cakṛvatsu
<i>V</i>	vidvan cakṛvān	vidvāṁsāu cakṛvaṁsāu	vidvāṁsaḥ cakṛvaṁsaḥ
<i>Средњи род</i>			
<i>N</i>	vidvat cakṛvat	viduṣī cakṛuṣī	vidvāṁsi cakṛvaṁsi
<i>A</i>	vidvat cakṛvat	viduṣī cakṛuṣī	vidvāṁsi cakṛvaṁsi
<i>V</i>	vidvat cakṛvat	viduṣī cakṛuṣī	vidvāns cakṛvāṁsi

VII. ЗАМЕНИЦЕ

202. Заменице (*sarva-nāman*) имају функцију да „замене“, тј. *ујуте на лица, ствари и особине*. Оне се разликују од именица и придева јер су настале из малог броја посебних, *прономиналних* или *демонстративних* корена. Користе се у именичкој и придевској служби, али имају специфичности у промени. Разврставају се у неколико група.

203. *Личне заменице првог и другог лица* имају (као у нашем језику) сасвим специфичну промену што је последица чињенице да су настале из различитих корена и њихових комбинација. Оне *не разликују род* а донекле *ни број*.

204. *Демонстративне заменице*. Најпростија заменица је наведена *ta/tad* (*што*) која има улогу *и личне заменице првегг лица* (некад и првог и другог) те се тако и мења. По истој парадигми се мењају и: *eṣaḥ, eṇa*, у значењу *овај* као и *amā-tya, onaḥ* (номинатив мушког рода *syah*).

Од основе *ta* творе се многи прилози (*tadā, śaga; tathā, śako, tāvant, śoliki, tati, śako* много...). Основа с.р. *tad* је често први део сложеница (*tad-anna, који има ту храну, tad-*

apas, навикнути на *шај раг*, *tad-okas*, који ужива у *шо*ме, *tad-ojas*, који има *шакову снагу*, *tad-vid-*, који зна *шо*...).

Од *ta-* су створене друге две заменице: *eta-* (*e+ta*) овај, која се мења као *ta*; секундарна демонстративна *tya* (*ta+ya*), *шо*, која има придевску функцију и претходи именици.

Две заменице имају *неправилну промену*: *ayam*, „овај овде“ (присутан); *asāu*, „онај тамо“ (одсутан).

205. Упитне заменице имају у корену *k* у три облика – *ka*, *ki*, и *ku*. Промена је заснована на деklinацији заменице *ka*, *ко*, *који*, *иша*. Она се мења као *ta*, сем у номинативу једнине (*kas*, m.; *kā*, f.) и акузативу (*kam*, m.; *kām*, f.). Средњи род, пак, има у номинативу и акузативу једнине наставак од *ki* (*kim*).

У старијем (ведском) налазимо и друге упитне заменице. Од *ka*, *ki* и *ku* настале су многе сложеница: *ka-ti*, колико, *ka-yant*, колики, *ka-thā/ka-tham*, како, *зашто*, *ka-dā*, када, у *које време*, *kī-dṛś*, какав, *које врсте*, *kim-māya*, од чега (сачињен), *ku-tra*, *где*, *ku-ha*, *где*...

206. Релативна заменица је *ya*, *који*, и мења се по обичној заменичкој парадигми. Она добија неодређено значење додавањем *kaś ca*, *kaś cid* или само *cid* (нпр. *yat kim ca duritam mayi*, *ма који зрех у мени*).

207. Рефлексивна заменица *svayam* (од √ *sva*, лично, сам) има непромењиви облик и користи се у сва три рода (*sva-yukta-*, *само-ујрежнути*, *sva-yugvan-*, *своје друштво*; *ahamsvayaṅtatkṛtavān*, *ја лично сам шо урадио*). Она се употребљава и у творби сложеница (нпр. *svayaṅjā*, *само-родни*; *svayambhū*, *самостојећи*, *независан*).

208. Нека имена користе се као *заменеце*: *ātman*, *душа* рефлексивно (у заменичкој функцији, *себе*, *се*; *ātmānam praśam-sata*, *хвалити се/шито себе хвалити*); *tanū*, *тело* (заменички, *себе*); придев *bhavant* (ж.р. *bhavati*) у учтивом опхођењу уместо заменице другог лица (*ви*, *ваша светлост*, *ваше господство*...).

Енклиитика (зависна) заменица *enam* (< *ena*) служи за указивање на треће лице (*њега*, *њу*) у неким падежима: у *акузативу сва штри рода и броја* (sing. masc. *enam*, neut. *enat*, fem. *enām*; dual. masc. *enāu*, neut. *ene*, fem. *ene*; plur. masc. *enān*, neut. *enāni*, fem. *enāḥ*); у *инструменталу сингулара* (m. i n. *enena*, f. *enayā*), у *генијиву и локајиву дуала* (m., n., f. *enayoh*).

209. Посесивне (присвојне) заменице су ретке. Већином су то придеви настали од прономиналних корена и основа.

Такве су: *madīya*, *мој/моја/моје*, *tvadīya*, *швој/швоја/швоје*, *tadīya*, *његов/његова/његово*; *māmaka*, *tavaka* (од генитива *mama*, *моје* и *tava*, *швоје*); *sva* (рефлексивна заменица) се доста често користи и као присвојна, пре свега за треће лице (*свој/његов*, *њен*, *њихов*), али и за прво и друго (*мој*, *швој*, *ваш*...).

210. Прономинални деривативи и сложенице. По обрасцу заменичких промена мењају се и придеви творени из прономиналних корена или у прономиналној служби.

Суфиксом *-ka*, у деминутивном и пејоративном значењу, изводе се деривативи од заменица *ta*, *ya*, *sa*, *asau* – *taka*, *шако мало*, *yaka*, *ко*, *иша*. Компаративним наставком *-tara* и суперла-

тивним **-tama** творе се заменице: **katara**, *који/од двојице* (mfn), **katama**, *који/од многих* (mfn), **yatara**, **yatama**, **itara**.

Други деривативи се творе наставцима: са **-ti** у разним значењима – **kati**, *колико*, **tati**, *иако много*, **yati**, *иако много*; са **i-** и **ki-** уз **yant** са значењем *много* – **iyant**, *иако много*, **kiyant**, *колико много*; са **-vant** у значењу као, сличан (од личних заменица: **māvant**, *као ја*, **tvāvant**, *као ти*), односно велик (**tāvant**, *иако велик*, **kīvant**, *колико далеко*).

211. Проминални придеви. Ови су придеви настали из проминалних корена или имају заменичку улогу. Сем творених компаративним и суперлативним наставцима **-tara** и **-tama** од **ka** и **ya**, ту спадају: **anya**, *дружачији, различити*; **sarva**, *сав, цео*; **viśva**, *сав*; **eka**, *један/сам*; **para**, *даљи*, **apara**, *нижи*; **uttara**, *виши*, *каснији*; **pūrva**, *први*, *преишходни*, *источни*; **dakṣiṇa**, *десни*, *јужни*; **paścima**, *иза*, *западни*; **ubhaya**, *оба*; **nema**, *неки*, *иола*; **alpa**, *мали*; **ardha**, *иола*; **kevala**, *сам*, *издвојен...*

У граматичи српског језика заменице се слично разврставају, али са нагласком на њиховој функцији: а) самосталне именичке (личне; заменица сваког лица себе-се; ујийна – ко, ишја/ишјо; неодређене); б) несамосталне придевске заменице (присвојне/посесивне; показне/демонстративне; односно-ујийне; неодређене; одричне; одређене). Није тешко уочити сличност како у карактеру појединих заменица у санскриту и у српском, тако и њихову семантичку (значењску) иодударност.

Заменице (преглед)

Личне	Ујийне	Релативне	Демонстративне
asmad ми mad ја tvad ти ta он, она, оно, они yuṣmad ви	kati колико kathā како, зашјо katham „ kadā када kaḥ ко kayant како велик kidṛś какав kiyacciram колико дуго kiyant колико kim-maya од чежа kutra где, камо kutaḥ зашјо kuha где kva где	kamam ујркос cid ма који ya који, чији yatra где yatas сјога yadā када yadi ако yadi api чак иако yādṛś како ша- ко yathā иошјо yāvant иолико yāvat док	atas ошјуда atra овде adhunā саг ayam овај (овде) asāu онај (иамо) itas одавде idānīm сага, ујраво īdṛśа шакав iyant иолико iyacciram иако дуго iha овде ittham иако evam иако ta оно tadā иага tat онда tatas оданде tatra онде tādṛśа шакав tathā иако tatha 'pi иако tāvant иолико tāvat иако дуго punar ишјави
Неодређене			
sama сваки, ма који sima сваки, сви kaś са било који, сваки (kaś+ca, cana, cid)			
Рефлективне	Посесивне		
sva- сам sva-y-am собом	asmāka наш tāvaka ивој māmaka мој yuṣmāka ваи sva-његов, њихов; мој, наш, ивој, ваи		

Као заменице се користе и проминални придеви, посебно облици компарације **-tara** (компаратив) и **-tama** (суперлатив)

ПРОМЕНА ЗАМЕНИЦА

Личне заменице 1. лица mad, ja, asmad, ми			
	Сингулар	Дуал	Плурал
N	aham	āvām	vayam
A	mām (mā)	āvām (nau)	asmān (naḥ)
I	mayḥ	āvābhyām	asmābhiḥ
D	mahyam (me)	āvābhyām (nau)	asmabhyam (naḥ)
Ab	mat	āvābhyām	asmat
G	mama (me)	āvayoḥ (nau)	asmākam (naḥ)
L	mayi	āvayoḥ	asmāsu

Специфичности: 1) Номинатив у сва три броја има суфикс **-am** (ah-am; av-ām; vay-am) који се среће и у српском (s-am); 2) енклитички облици (mā, me, nau, nas, tvā, te, vam, vas) су старији од развијених, основе су и немају падежног наставка (развијеније форме не постоје у другим ИЕ језицима што говори о њиховој каснијој појави). Основе **asma-**, **yuṣma-** су највероватније секундарни облици **ṛs** и **vas** које су очуване као енклитичке форме у множини (nas, vas). Некадашња повратна заменица **se** (лат. *se, sibi*) изгубила се и уместо ње се користи **sva** у сложеницама, односно адвербијално **svatas** (ог себе самоḥ), као и **svayam** (сам, лично). Такође су негдашњи присвојни придеви (лат. *meus*, „мој“, *tuus*, „твој“) уступили место иновацијама **māmaḥ**, **tāvaka**, **madīya**, **tvadīya**...

Личне заменице 2. лица tvad, tūi, yuṣmad, ви			
	Сингулар	Дуал	Плурал
N	tvam	yuvām	yūyam
A	tvām (tvā)	yuvām (vām)	yuṣmān (vaḥ)
I	tvayā	yuvābhyām	yuṣmābhiḥ
D	tubhyam (te)	yuvābhyām (vām)	yuṣmabhyam (vaḥ)
Ab	tvat	yuvābhyām	yuṣmat
G	tava (te)	yuvayoḥ (vām)	yuṣmākam (vaḥ)
L	tvayi	yuvayoḥ	yuṣmāsu

Специфичности: 1) *Дужи* (акцентски) и *краћи* (енклитички) облик, у А., D. и G. једине и множине (као и у српском); 2) У старијем (ведском) налазимо и друге облике: I. једине – tvā; L, D. једине – me, tve; D., L. множине – asme, yuṣme...

Основе ових заменица у првом делу сложеница су **ma-**, **asma-**, **tva-**, **yuva-**, **yuṣma-** (mā-vant, као ja, tvā-vant, као tūi, yuvā-datta, *gātho* од вас двојице, yuṣma-ūta, *īodržano* од вас). Понекад се као први део јавља **mad-**, **asmad-**, **tvad-** (mat-kr̥ta, учињено од мене, mat-tas, од мене/мноме, asmat-sakhi, имајући нас за другове, tvat-pitṛ, имавши њебе за оца).

Лична заменица 3. лица tad, mfn.. он/она/оно									
	Сингулар			Дуал			Плурал		
	masc	neut	fem	masc	neut	fem	masc	neut	fem
N	saḥ	tat	sā	tāu	te	te	te	tāni	tāḥ
A	tam	tat	tām	tāu	te	te	tān	tāni	tāḥ
I	tena	tayā		tābhyām			taiḥ	tābhiḥ	

<i>D</i>	tasmāi tasyāi	tābhyām	tebhyaḥ tābhyaḥ
<i>Ab</i>	tasmāt tasyāḥ	tābhyām	tebhyaḥ tābhyaḥ
<i>G</i>	tasya tasyāḥ	tayoḥ	teṣāṃ tāsām
<i>L</i>	tasmin tasyām	tayoḥ	teṣu tāsu

Демонстративне заменице

ayam, ovaḥ asāu, onaḥ

	Сингулар			Дуал			Плурал		
	masc	neut	fem	masc	neut	fem	masc	neut	fem
<i>N</i>	ayam	idam	iyam	imāu	ime	ime	ime	imāni	imāḥ
	asāu	adas	asāu		amū		amī	amūni	amūḥ
<i>A</i>	imam	idam	imām	imāu	ime	ime	imān	imāni	imāḥ
	amum	adaḥ	amūm		amū		amūn	amūni	amūḥ
<i>I</i>	anena	anayā		ābhyām			ebhiḥ	ābhiḥ	
	amunā	amuyā		amūbhyām			amibhiḥ	amūbhiḥ	
<i>D</i>	asmāi	asyāi		ābhyām			ebhyaḥ	ābhyaḥ	
	amuṣmāi	amuṣyāi		amūbhyām			amibhyaḥ	amūbhyaḥ	
<i>A</i>	asmāt	asyāḥ		ābhyām			ebhyaḥ	ābhyaḥ	
<i>b</i>	amuṣmāt	amuṣyāḥ		amūbhyām			amibhyaḥ	amūbhyaḥ	
<i>G</i>	asya	asyāḥ		anayoḥ			eṣām	āsām	
	amuṣya	amuṣyāḥ		amuyoḥ			amīṣām	amūṣām	
<i>L</i>	asmin	asyām		anayoḥ			eṣu	āsu	
	amuṣmin	amuṣyām		amuyoḥ			amīṣu	amūṣu	

Релативна заменица

ya, koḥi

	Сингулар			Дуал			Плурал		
	masc	neut	fem	masc	neut	fem	masc	neut	fem
<i>N</i>	yaḥ	yat	yā	yāu	ye	ye	ye	yāni	yāḥ
<i>A</i>	yām	yat	yām	yāu	ye	ye	yān	yāni	yāḥ
<i>I</i>	yena	yayā		yābhyām			yāiḥ		yābhiḥ
<i>D</i>	yasmāi	yasyāi		yābhyām			yebhyaḥ		yābhyaḥ
<i>Ab</i>	yasmāt	yasyāḥ		yābhyām			yebhyaḥ		yābhyaḥ
<i>G</i>	yasya	yasyāḥ		yayoḥ			yeṣām		yāsām
<i>L</i>	yasmin	yasyām		yayoḥ			yeṣu		yāsu

VIII. БРОЈЕВИ

212. Бројеви (*samkhyā*) у санскриту су, као и у другим индоевропским језицима, засновани на децималном систему чији основ чине бројеви од 1–10.

Бројеви се деле на *основне* (кардиналне) и *редне* (ординалне).

Основни бројеви			
1 eka एक	10 daśa दश	100 śata शत	
2 dva द्व	20 vimśati विंशत्	1000 sahasra सहस्र	
3 tri त्रि	30 trimśat त्रिंशत्	10.000 ayuta अयुत	
4 catur चतुर्	40 catvārimśat चत्वारिंशत्	100.000 lakṣa लक्ष	
5 pañca पञ्च	50 pañcāśat पञ्चाशत्	1.000.000 prayuta प्रयुत	
6 ṣaṣ ṣष्	60 ṣaṣṭi षष्टि	10.000.000 koṭi कोटि	
7 sapta सप्त	70 saptati सप्तति	10 ⁸ arbuda अर्बुद	
8 aṣṭa अष्ट	80 aśīti अशीति	10 ⁹ mahārbuda महाअर्बुद	
9 nava नव	90 navati नवति	10 ¹⁰ kharva खर्व	
10 daśa दश	100 śata शत	10 ¹¹ nikharva निखर्व	

Не постоји општа сагласност у погледу назива бројева виших од 10.000 (*ayuta*). У практичној употреби изнад 1000 су углавном *lakṣa/lac/lakh* и *koti*.

Број један (*eka*) настао је од старог ИЕ корена *oi* (*један*) уз суфикс *-ka*.

Број *ṣaṣ* (6) је оригинално *ṣakṣ* са третирањем *kṣ* као *ṣ*. У сложеницама се *dva* јавља као *dvā* и *dvi* док је *catur* акцентовано као *cātur*. Старији облик за *aṣṭa* је *aṣṭā*. За декадне бројеве поред *-śat* јавља се и *-śati*.

Међудекадни основни бројеви			
11 ekādaśa	31 ekatrimśat	61 ekaṣaṣṭi	81 ekāśīti
12 dvādaśa	32 dvātrimśat	62 dvāṣaṣṭi/dviṣaṣṭi	82 dvyaśīti
13 trayodaśa	33 trayatrimśat	63 trayāṣaṣṭi/triṣaṣṭi	83 tryaśīti
14 caturdaśa	34 catustrimśat	64 catuḥṣaṣṭi	84 caturaśīti
15 pañcadaśa	35 pañcatrimśat	65 pañcaṣaṣṭi	85 pañcaśīti
16 ṣoḍaśa	36 ṣaṭtrimśat	66 ṣaṭṣaṣṭi	86 ṣaḍaśīti
17 saptadaśa	37 saptatrimśat	67 saptaṣaṣṭi	87 saptāśīti
18 aṣṭadaśa	38 aṣṭātrimśat	68 ṣṭaṣaṣṭi/aṣṭāṣaṣṭi	88 aṣṭāśīti
19 navadaśa	39 navatrimśat	69 navaṣaṣṭi	89 navāśīti

213. Изнад 10 основни бројеви (који се додају као *префикси* на десетице) се мењају (мада не увек): *eka* постаје *ekā* само у 11 (*ekādaśa*); *dva* прелази у *dvā* (*dvādaśa*, итд.) или се

може заменити и са **dvi** (у бројевима од 42-72, 92), док се у 82 користи само **dvi**; уместо **tri** употребљава се **trayas** (*N.* множине м. рода, нпр. **trayastrimśat**=33), али је и **tri** могуће у 43-73 а обавезно у 83; **śaṣ** постаје **ṣo** у 16 а трпи и друге промене; **aṣṭa** у 18-38 постаје **aṣṭā** док у другим бројевима може имати један или други облик. На исти начин се творе: бројеви 21-29 и 31-39; бројеви 41-49, 51-59, 61-69, 71-79 и 91-99.

214. Други начин изражавања међудекадних бројева је додавање речи за *одузимање* (**ūna**, *мање, минус; на, мање...*) или *додавање* (**adhika**, *више, плус; са, и*), за углавном мање бројеве: **tryūnaśaṣṭiḥ**, *три мање од шездесет* (=57); **saptādhikanavatiḥ**, *седам више од деведесет* (=97); **ekān na śaṣṭi**, *један мање од шездесет* (=59); **dvābhyām na 'śtīm**, *два мање од осамдесет* (=78); **navatiṃ nava** (*деведесет-девет*) или **nava ca navatiṃ ca** (*девет и деведесет*, тј. 99); **daśa śatam ca** (110).

215. Множење се исказује на два начина: а) стављањем већег броја у двојину или множину и додавањем мањег: **dve śate**, *двеста* („две стотине“); **pañca pañcāśatas**, *двистаидесет* („петидесетница“); б) стварањем посесивне сложенице путем префиксације већег броја мањим, уз стављање акцента на последњи део (**daśaśatās**, *хиљаду*, тј. „десет стотина“; **aṣṭādaśaśatī**, *хиљадуосам стотина*).

216. Што се *промене* тиче, основни бројеви се могу поделити у *три групе*: а) *прва четири броја* који имају *адјективни карактер*, тиме *род и број*; б) бројеви *од пет до деведесет*,

шнаест, који се такође користе као *придеви* али *не разликују род; в*) бројеви *од двадесет надаље* који се третирају и мењају као *именице*.

Специфичности неких бројева су: **eka** (*један*) се мења као група *проминалних* придева (нпр. **sarva**), *има једину* а у множини значење „неки, извесни“; **dvi** *има само двојину* и у сложеницама (**dvā-daśa**, *дванаест*) а у деривацијама се користи **dvi-** (**dvi-dhā**, *двострук*); **tri** је у *множини* и у м. и с. роду мења се као друге речи с *основом* на **i-**, док је *основа* ж. рода **tisr-**; **catur** (четири) има *основу* **catvār-** у *јаким облицима* м. и с. рода, добија **n** испред суфикса **-am**, док у ж. роду има **catasṛ** које се мења као и **tisr-**...

Основни бројеви *немају вокатив*. Бројеви од 5 до 19 *се не слажу у роду с именима*.

217. Редни бројеви *од 7. до 19. имају исту основу* као *кардинални*, а *акценти* на *последњем слогу*; 11. до 19. су *скраћени облици* основних на **-a** (**ekādaśa**, **dvādaśa**, итд.); од 20. *надаље имају два облика* (*дужи и краћи*) – уз *додавање суперлативног суфикса* **-tama** (**viṃśatitama**, **triṃśatitama**...) или на **-a** уз *редукцију основних бројева* (**viṃśa**, *двадесети*, **triṃśa**, *тридесети*); уз *суфикс* **-tama** творе се и *редни бројеви* за *сто и хиљаду* (**śata-tama**, **sahasratama**), али *њихове сложенице имају и краћи облик* (**ekaśatā**, *стопрви*).

Редни бројеви од 1-10

основни	редни	суфикс	други облици
1 eka	∅; prathama प्रथम (најпре, прво)	-tama (супер.)	ādyā (<ādi, почетак); आद्य ādima (прво, најпре) आदिम
2 dva	dvitīya, други द्वितीय	-īya	dvi-ta (и као име) द्वित
3 tri-	tṛtīya तृतीय	-īya	tṛ-ta (и као име) तृत्
4 catur	caturtha चतुर्	-tha	tur-īya/turya (*ktur-īya) तुरीय
5 pañca	pañcama पञ्चम	-ma	
6 ṣaṣ	ṣaṣṭha षष्ठ	-tha	
7 sapta	saptama सप्तम	-ma	sapta-tha सप्तथ
8 aṣṭa	aṣṭama अष्टम	-ma	
9 nava	navama नवम	-ma	
10 daśa	daśama दशम	-ma	

218. Сем 6 и 8 сви остали бројеви се мењају као 5.

Редни бројеви се мењају према деκлинацији а- у м. и с. роду док у ж. р. прва четири броја имају -ā, а остали -ī. Ови бројеви од „првог“ до „десетог“ се творе од основних разним суфиксима (-t, -īya, -tha, -thama, -ma).

219. Редни бројеви и у санскриту имају придевску улогу са разним значењима (вишеструкост, од више делова, део неке целине...), на пример: **dvitīya** (исто што и **ardha**, *пола, половина*); **tṛtīya**, *трећина*...

220. Од речи изведених из бројева добијају се: *прилози* (**dvīs**, *двајуи*; **tris**, *тријуи*; **catus**, *четиријуи*; уз

суфиксе **dhā** и **śas** – **ekadha**, *одједном, на један начин*; **ekaśas**, *појединачно*); збирне именице (**dvitaya/dvaya**, *пар, двоје*; **daśataya/daśat**, *десетина, деценија*)...

ПРОМЕНА БРОЈЕВА

eka, <i>један</i> (f. ekā)			dvi, <i>два</i> (f. dvā)			
	<i>masc</i>	<i>fem</i>	<i>neut</i>	<i>masc</i>	<i>fem</i>	<i>neut</i>
<i>N</i>	ekaḥ	ekā	ekam	dvai	dve	dve
<i>A</i>	ekam	ekām	ekam	dvai	dve	dve
<i>I</i>	eken	ekayā	kao <i>masc.</i>	dvāsyām		
<i>D</i>	ekasmai	ekasyai		dvāsyām		
<i>Ab</i>	ekasmāt	ekasyāḥ		dvāsyām		
<i>G</i>	ekasya	ekasyāḥ		dvayoḥ		
<i>L</i>	ekasmin	ekasyām		dvayoḥ		
tri, <i>три</i> (f. tīr)			catur, <i>четири</i> (f. catasṛ)			
	<i>masc</i>	<i>fem</i>	<i>neut</i>	<i>masc</i>	<i>fem</i>	<i>neut</i>
<i>N</i>	trayaḥ	tisraḥ	trīṇi	catvāraḥ	catasṛaḥ	catvāri
<i>A</i>	trīn	tisraḥ	trīṇi	caturaḥ	catasṛaḥ	catvāri
<i>I</i>	tribhiḥ	tisrabhiḥ	kao <i>masc.</i>	caturbhiḥ	catasrabhiḥ	kao <i>masc.</i>
<i>D</i>	tribhyaḥ	tisrabhiḥ		caturbhyaḥ	catasrabhiḥ	
<i>Ab</i>	tribhyaḥ	tisrabhiḥ		caturbhyaḥ	catasrabhiḥ	
<i>G</i>	trayānām	tisraṇām		caturṇām	catasraṇām	
<i>L</i>	triṣu	tisraṣu		caturṣu	catasraṣu	

	pañcan, <i>пет</i>	ṣaṣ, <i>шест</i>	aṣṭan, <i>осам</i>
<i>N</i>	pañc	ṣaṣ	aṣṭ или aṣṭai
<i>A</i>	pañc	ṣaṣ	aṣṭ или aṣṭai
<i>I</i>	pañcabhiḥ	ṣaṣbhiḥ	aṣṭabhiḥ или aṣṭābhiḥ
<i>D</i>	pañcabhyaḥ	ṣaṣbhyaḥ	aṣṭabhyaḥ/ aṣṭābhyaḥ
<i>Ab</i>	pañcabhyaḥ	ṣaṣbhyaḥ	aṣṭabhyaḥ/ aṣṭābhyaḥ
<i>G</i>	pañcānmi	ṣaṣṇām	aṣṭānām
<i>L</i>	pañcasu	ṣaṣsu	aṣṭa или aṣṭāsu

IX. ГЛАГОЛ

221. Глаголи (*ākhyāta, kriyā*) у морфолошком погледу имају корен (*dhātu*), основу и наставке (*tiñ*) у флексијама. Код њих разликујемо *īrimarṇu* и *sekundarṇu, izvedenu (pratyayāntadhātu)* промену (*konjugaćiju*).

222. У одељку о морфологији и творби видели смо да нема велике разлике између имена и глагола. И једни и други користе исте корене, суфиксе и поступак. Глаголске и именске основе се развијају паралелно. Оне имају неколико заједничких елемената: *a)* творба од чистог корена; *b)* творба од корена са суфиксом; *v)* акценат на корену или суфиксу; *ž)* тематску и атематску поделу...

У санскриту је дошло до прогресивног губљења глагола, односно до јачања именских облика (супстантивизације). Имена су преузела место глагола. Овај процес је нарочито запажен у прози. Документи сведоче да су не ретко преживели само презент и футур док је ограничена употреба аориста и перфекта, а неки модуси и облици (кондиционал, прекатив, интензив) практично не постоје...

Финитни глагол

223. Финитни глаголи (*tiñanta*), облици са личним наставцима, развијају се из *основе* (чији је главни елемент *корен*) на коју се додаје *tiñ*, *лични наставак* (за индикатив, конјунктив, потенцијал, императив...).

Сви финитни глаголи знају за:

a) *īri* основна времена (*kāla काल*) – *īprezenti, īperfekti, aoristi* који имају одговарајуће основе. *Футур* који се најчешће узима засебно (као четврто време), у ствари, је специјализовани облик презента.

Презентска се користи и за творбу имперфекта, а основа футура за творбу кондиционала. Од основе перфекта твори се давно-прошло време (плусквамперфект);

b) *īri* лица (*puruṣa, पुरुष*): *īrvo* лице (*uttama, йоследње – उत्तम पुरुष*), *друго* лице (*madhyama, средње – मध्यम पुरुष*), и *īprehe* лице (*prathama, йрво – प्रथम पुरुष*).

У санскриту је редослед обрнут од оног у европским језицима: наше *йрво* лице се сматра *йоследњим* а полази се од *īprehež*.

v) *īri* броја (*vacana, वचन*) као и код именица: *једнина (ekavacana, एकवचन)*, *двојина (dvivacana, द्विवचन)*, *множина (bahuvacana, बहुवचन)*;

ž) *dva* *рода/стања (upagraha)* различита по личним наставцима: *активни* и *медијални*. *Активно* стање (*kartari prayoga, कर्तरि प्रयोग*) се обележава као “реч за другог (*para*)”,

parasmaipada (परस्मैपद), а медијално као “реч за себе (ātman)”, – ātmanepada (आत्मनेपद).

g) основни модуси/начини: *индикатив*, *попцијал* (оптатив), *императив*. Данас су још сачувани облици из старијег језика – *кондиционала* и *конјунктива* (субјунктив). Нека времена (имперфект) немају начине (модусе), аорист има специфичан потенцијал (зван *прекатив*), футур има конјунктив само за корен *kr-* чинити (*karisyās*) и уз њега се веже кондиционал.

la-kāra

224. Панини је разрадио систем кодирања свих глаголских времена и начина. Они су разврстани по систему названом *la-kāra* (са 1-гласом или словом):

la-kāra			
laṭ	<i>презент индикатив</i>	loṭ	<i>императив</i>
liṭ	<i>имперфект</i>	lan	<i>имперфект</i>
luṭ	<i>империфразични футур</i>	lin	<i>попцијал (оптатив)</i>
lṛṭ	<i>обични футур</i>	luṅ	<i>аорист</i>
leṭ	<i>конјунктив (субјунктив)</i>	lṛṅ	<i>кондиционал (погодбени начин)</i>

Лични глаголски наставци

225. Главна одлика финитног (личног) глаголског облика је *лични наставка* (*vibhakti tiṅ*). Њиме се, у ствари,

одређује карактер глагола у погледу *броја* и *лица*, *начина* и *времена*.

Ови наставци се разликују за *активни* и *медијални* род (стање) и обично имају *два облика* за свако лице и род: а) *примарни* (пуни) и б) *енклитички* (краћи).

Личне наставке и вербалне афиксе граматичари групишу у *sārvadhātuka* (на “пун корен”, тј. на *основу*), а у које спадају сви афикси у презенту и сви лични наставци (сем у перфекту и прекативу) и *ārdhadhātuka* (који се додају на “полу-корен”, тј. на *сам корен*). Ови наставци су стабилнији него у именским променама.

Лични глаголски наставци

наставка	лице	активни			медијални		
		једн	двој	множ	једн	двој	множ
<i>Примарни</i> презент индикатив; футур; делимично конјунктив	1 л	mi	vaḥ	maḥ	e	vahe	mahe
	2 л	si	thaḥ	tha	se	āthe	dhve
	3 л	ti	taḥ	anti, ati	te	āte	ante, ate
<i>Секундарни</i> имперфект; кондиционал; аорист; потенцијал; делимично конјунктив	1 л	am	va	ma	i, a	vahi	mahi
	2 л	ḥ	tam	ta	thaḥ	ātham	dhvam
	3 л	t	tam	an/uḥ	ta	ātam	anta, ata, ran

Аугмент

226. *Аугмент* је префиксни додатак кратког *a* на основу одговарајућег глаголског времена. Ако основа почиње самогласником он се обично трансформише у дифтонг или *vṛdhi*.

Овај префикс је увек акцентован и карактеристичан је маркер разних глаголских облика за прошло дешавање (имперфект, аорист, плусквамперфект) и кондиционал.

Аугмент је у почетку био самостална реч. У најстаријем периоду његова употреба није била обавезна, осим за наглашавање радње у прошлости.

Удвајање

227. Удвајање (*abhyāsa*) је карактеристично за неке глаголске облике. У променама долази до редупликације глаголских корена – обично прва два гласа (самогласника и сугласника или сугласника и самогласника) који се стављају на почетак (префиксација). У примарним конјугацијама редупликација се дешава: у *īprezentīu* (код неких глагола), *īperfektīu* (скоро код свих) и *aoristīu* (код многих). Такви су примери: *praprac* (< *prach*), *bubudh* (< *budh*)... Аспирирани консонант се замењује неаспирираним (*dadhā* < *dhā*) а гутурал палаталом (*caṅ* < *ṅ*). Ако корен почиње с два консонанта, обично се други (ако је безвучан и долази после сибиланта) понавља (*tastṛ* < *stṛ*, *caskand* < *skand*...). Редупликацију налазимо и у секундарним облицима (дизидеративима и интензивима).

Глаголски род/стање

228. Два глаголска стања разликују се по личним наставцима. *Активно* стање (*kartari prayoga*) се обележава као “реч за другог (*para*)”, *parasmaipada* а медијално као “реч за

себе (*ātman*)”, – *ātmanepada*. Неки глаголи се мењају у активном, неки у медијалном, а неки у оба (*ubhayapada*).

Активно стање (*parasmaipada*, *реч за друго*) означава радњу у име и за рачун неког (*pacati*, *īeḥi/kuvatīi* подразумева припрему хране за другог, што је, на пример, посао куvara; *yajati*, *īrinostīi jṛīvu*, има у виду посао жреца, свештеника који приноси жртву у име некога).

Насупрот томе, медијално стање (*ātmanepada*, *реч за себе*) има у виду акцију у име и за рачун извршиоца (*pacate*, *īeḥi sebi* храну; *yajate*, кад неко сам у своје име *īrinostīi jṛīvu*). Ова разлика се у неким глаголима рефлектује у њиховој *īprelaznostīi* или *neīprelaznostīi*: *активно* стање има *īprelazni* глагол; *медијално* *neīprelazni*. Тако, на пример, *vahati*, *vozitīi* (кочија вози неког) и *vahate* (када неко вози).

Медијално стање не треба изједначавати са рефлексивним (повратним) деловањем за шта се користе рефлексивне заменице, нпр. *ātmanam* (акузатив) у значењу *себе, се*.

И наш језик разликује глаголске родове (*активни, медијални, пасивни*).

Глаголи по стањима и групама (избор)

parasmaipada

aṅ	aṅati	gaṅa 1.	taṅ	taṅati	gaṅa 1.	rakṅ	rakṅati	gaṅa 1.
arc	arcayati	10.	tud	tudati	6.	raṅ	raṅati	1.
ard	ardati	1.	tuṅ	tuṅyati	4.	ru	rauti	2.
arh	arhati	1.	ṭṛ	ṭarati	1.	rud	roditi	2.
aś	aśnati	9.	daś	daśati	1.	ruh	rohati	1.

as	asti	2.	daṇḍ	daṇḍayati	10.	likh	likhati	6.
as	asyati	4.	dah	dahati	1.	lup	lumpati	6.
āp	āpnoti	5.	dā	yacchati	1.	lubh	lubhyati	4.
i	adhyati	2.	dā	dāti	2.	vac	vakti	2.
iṣ	icchati	6.	div	dīvyati	4.	vad	vadati	1.
kath	kathayati	10.	diś	diśati	6.	vas	vasati	1.
kāṅkṣ	kāṅkṣati	1.	dhāv	dhāvati	1.	vah	vahati	1.
kup	kupyati	4.	dhṛ	dhārayati	10.	vā	vāti	2.
kṛt	kṛtati	6.	nam	namati	1.	vid	vindati	6.
kṛṣ	karṣati	1.	naś	naśyati	4.	vid	vetti	2.
kṛṣ	kṛṣati	6.	nind	nindati	1.	viś	viśati	6.
krand	krandati	1.	nī	nayati	1.	vraj	vrajati	1.
kṛḍ	kṛḍati	1.	pac	pacati	1.	śak	śaknoti	5.
kruś	krośati	1.	paṭh	paṭhati	1.	śap	śapati	1.
kliś	kliśnāti	9.	pat	patati	1.	śarṁs	śarṁsati	1.
kṣi	kṣiṇāti	9.	pā	pāti	2.	śam	śāmyati	4.
kṣi	kṣiṇoti	5.	pā	pibati	1.	śās	śāsti	2.
kṣip	kṣipati	6.	pāl	pālayati	10.	śuc	śocati	1.
kṣubh	kṣubhyati	4.	puṣ	puṣṇāti	9.	śuṣ	śuṣyati	4.
khan	khanati	1.	puṣ	puṣyati	4.	śram	śrāmyati	4.
khād	khādati	1.	pṛ	pūrayati	10.	śvas	śvasiti	2.
khel	khelati	1.	pracch	pṛchati	6.	sad	sīdati	1.
khyā	khyāti	2.	phal	phalati	1.	sādh	sādhnoti	5.
gam	gacchati	1.	bandh	bandhnāti	9.	sic	siñcati	6.
garj	garjati	1.	bādh	bādhate	1.	sṛ	sarati	1.
gai	gāyati	1.	budh	bodhati	1.	sṛj	sṛjati	6.

granth	granthnāti	9.	bhā	bhāti	2.	sṛp	sarpati	1.
ghrā	jighrati	1.	bhid	bhinati	7.	sev	sevate	1.
darnś	daśati	1.	bhī	bibheti	3.	sthā	tiṣṭhati	1.
car	carati	1.	bhū	bhavati	1.	snā	snāti	2.
cud	codayati	10.	bhram	bhrāmyati	14.	smṛ	smarati	1.
chad	chādayati	10.	mad	mādyati	4.	svad	svādayati	10.
ji	jayati	1.	manth	mathnāti	9.	svap	svapiti	2.
jīv	jīvati	1.	mā	māti	2.	han	hanti	2.
jval	jvalati	1.	muc	muñcati	6.	has	hasati	1.
taḍ	tāḍayati	10.	yaj	yajati	1.	hṛ	harati	1.

ātmanepada

arth	arthayate	gāṇa 10.	dyut	dyotate	1.	rāj	rājate	1.
aś	aśnute	5.	nāth	nāthate	1.	ruc	rocate	1.
ās	āste	2.	palāy	palayāte	10.	labh	labhate	1.
arth	arthayate	10.	nud	nudate	6.	vand	vandate	1.
i	adhite	2.	bādh	bādhate	1.	vṛt	vartate	1.
īkṣ	īkṣate	1.	bhaj	bhajate	1.	vep	vepate	1.
īh	īhate	1.	bhaṣ	bhaṣate	1.	vid	vidyate	4.
kam	kāmayate	10.	bhās	bhāṣate	1.	vṛt	vartate	1.
kamp	kampate	1.	bhikṣ	bhikṣate	1.	vṛdh	vardhate	1.
kliś	kliśyate	4.	man	manute	8.	vep	vepate	1.
kṣam	kṣamate	1.	man	manyate	4.	śi	śete	2.
gāh	gāhate	1.	mantr	mantrayate	10.	śubh	śobhate	1.
gras	grasate	1.	mā	mimīte	3.	ślāgh	ślāghate	1.
jan	jāyate	4.	mud	modate	1.	sah	sahate	1.

traī	trāyate	1.	mṛ	mriyate	4.	sū	sūte	2.
tvar	tvarate	1.	yat	yatate	1.	sev	sevate	1.
day	dayate	1.	yāc	yācate	1.	syand	syandate	1.
dīp	dīpyate	4.	ram	ramate	1.	svad	svadate	1.
ubhayapada								
ad	atti, atte	2.	duh	dogdhi dugdhe	2.	rac	racayati racayate	10.
kṛ	karoti kurute	8.	dviṣ	dveṣti dviṣte	2.	ric	riṅakti riṅkte	7.
krī	krīṇāti krīṇīte	9.	dhā	dadhāti dhatte	3.	rudh	ruṅaddhi rundhe	7.
kṣal	kṣālayati kṣālayate	10.	dhū	dunāti dhunīte	9.	lih	leḍhi liḍhe	2.
gaṇ	gaṇayati gaṇayate	10.	pū	punāti punīte	9.	lū	lunāti lunīte	9.
grah	grhṇāti grhṇīte	9.	pūj	pūjayati pūjayate	10.	vṛ	vṛṇoti vṛṇīte	5.
ghuṣ	ghoṣayati ghoṣayate	10.	prī	prīṇāti prīṇīte	9.	vṛ	vṛṇāti vṛṇīte	9.
ci	cinoti cinute	5.	brū	bravīti brūte	2.	śikṣ	śikṣati śikṣate	1.
cint	cintayati cintayate	10.	bhakṣ	bhakṣayati bhakṣayate	10.	śru	śṛṇoti śṛṇute	5.
cur	corayati corayate	10.	bhaj	bhajati bhajate	1.	su	sunoti sunute	5.
jñā	jānāti jānīte	9.	yaj	yajati yajate	1.	stu	stauti stute	2.
tan	tanoti tanute	8.	yuj	yunakti yunakte	7.	hā	jahāti jahīte	3.

Глаголски начини (модуси)

229. Основни начини (модуси) су: а) *индикатив*; б) *поштенцијал*; в) *императив*. У употреби су још и: г) *кондиционал* и в) *конјунктив*. Ретко се користи *прекатив*, зван и *бenedиктив* (за изражавање наде, благосиљања...) чију функцију могу обављати и императив и потенцијал.

Нека времена немају све начине. Неки начини могу прелазити један у други, будући да се разликују само у *степену*: изражавање *молбе*, *жеље* (оптатив) прелази у *вољу* (конјунктив) и коначно *зајавести* (императив).

230. *Индикативом* се одређује глаголска радња у односу на време говорења: индикатив презента указује на радњу која се дешава у моменту говорења; индикатив футура на неку будућу, још не започету радњу; индикатив прошлих времена на радњу која је започета у прошлости и завршила се давно (перфект), у времену непосредно пре говорења (имперфект) или у некој неодређеној прошлости (аорист). Индикатив је најчешћи глаголски начин.

231. *Поштенцијал (општив)* се користи за изражавање *жеље*, *молбе*, односно *могућности*. Од његове основе се твори тзв. *прекатив* или *бenedиктив*.

Он је редак у ведском али је касније чешће у употреби. Твори се од основа презента, перфекта и аориста уз

наставак **-i** (у основама на **-a**) или **-yā** (у другим основама) које се често изговара као **iā** (нарочито у *Ведама*).

232. *Императив* је *заповедни* начин. Он означава захтев, *заповест*, наредбу изречену од стране онога који говори. Императив нема модалне ознаке него се твори посебним наставцима непосредно на глаголски корен, као и индикатив. Ознаке за прво лице у сва три броја су *субјунктивне* а за друго и треће лице углавном од старог *инјунктива* (заповедног облика). Једини специфични наставци су активни у другом лицу једнине (**-dhi**, **-hi**, **-āna**, **-tāt**) и медијални у другом (**-sva**) и трећем лицу једнине (**-tam** или **-am**). Облик императива на **-tāt** се користио у старијим текстовима да укаже на будућу радњу: **brūtāt** (<**brū**), *peṣiḥeṣu*; **rakṣatāt**, *īaziḥeṣu*; **jāgrtāt**, *īrobudhiḥeṣu se...*

233. *Конјунктив* (*субјунктив*) изражава вољу говорника. Овај начин је био у већој употреби у ведском санскриту док се у класичном очувао само у траговима. Сматра се да је настао од старог *инјунктива* и има значења као и он (изражавање жеље; заповест уз прохибитивно **mā**; будуће време...).⁴⁶ Битно се од *инјунктива* разликује по томе што изражава радњу у будућности. Такође, он се не користи са прохибитивним **mā** и далеко је чешћи за изражавање условности.

Од *конјунктива* (*субјунктива*) су у класичном санскриту остали само реликти: прво лице императива и облици

⁴⁶ *Инјунктив* је, у ствари, по облику аорист, односно имперфект без аугмента.

завршава истим вокалом он се продужава на **ā**): од презентске основе **doh** (\sqrt{duh} , мусти) > *конјунктивну* основу **doh-a**; од **juho** (\sqrt{hu} , давати жртву) > **juhava**; од **suno** (\sqrt{su} , цедити) > **sunava**; од **bhava** (\sqrt{bhu} , бити) > **bhavā**.

234. *Кондиционал* се разликује од потенцијала по томе што изражава само хипотетичку ситуацију, стање супротно стварном дешавању.

Овај начин је веома ретко у потреби У ведском се за њега наводи само пример од корена **bhr**, *nosiṣi*). Твори се од основа за футур уз додавање аугментатива (**á-**) и секундарних наставака.

Некадашњи модални облици у старословенском данас су се редуковали на *императив* (заповедни), *потиенцијал* (могући начин или опатив) и *футур II* (начин условности, облик кондиционала/потенцијала). Сем тога, постоји и модална употреба глаголских времена (аориста, футаура I, имперфекта, перфекта, презента).

Наставци императива потенцијала и конјунктива							
Модус	Лице	активни			медијални		
		јед.	двој.	множ.	јед.	двој.	множ.
<i>Императив</i>	1	-ani	-āva	-āma	-āi	-āvahai	-āmahai
	2	-dhi, hi	-tam	-ta	-sva	-āthām	-dhvam
	3	∅, -tu	-tam	-antu, -atu	-tām	-ātām	-antām/ -atām
<i>Потиенцијал</i> основе без -а	1	-yā-m	-yā-va	-yā-ma	-ī-y-a	-ī-vahi	-ī-mahi
	2	-yā-ḥ	-yā-tam	-yā-ta	-ī-thāḥ	-ī-y-āthām	-ī-dhvam
	3	-yā-t	-yā-tām	-y-uḥ	-ī-ta	-ī-y-ātām	-ī-r-an

ОСНОВЕ НА -а	1	-e-y-am	-e-va	-e-ma	-e-y-a	-e-vahi	-e-mahi
	2	-e-ḥ	-e-tam	-e-ta	-e-thāḥ	-e-y-āthām	-e-dhvam
	3	-e-t	-e-tām	-e-y-uḥ	-e-ta	-e-y-ātām	-e-r-an
Прек аїиив	1	-yāsam	-yasva	-yasma	(īya)	(īvahi)	(īmahi)
	2	(yās>ḥ)	-yastam	-yasta	-īṣṭhāḥ	-īyasthām	-iḍhvam
	3	(yā-t)	-yastam	-yasuḥ	-īṣṭa	-iyāstām	(īran)
Конју нкїиив	1	āni, -ā	-ā-va	-ā-ma	-āi	-ā-vahāi/ -ā-vahe	-ā-mahāi/ -ā-mahe
	2	-a-si, -a-ḥ	-a-thaḥ	-a-tha	-a-se, -ā-sāi	-āithe	-a-dhve/ -ā-dhvāi
	3	-a-ti, -a-t	-a-taḥ	-a-n	-a-te, -ā-tāi	-āite	-a-nte/ -a-nta/ -ā-ntāi

X. ПРЕЗЕНТ

235. Презент (laṭ) је најважнији систем глаголских облика. Он је заступљен више него сви други системи заједно. Њиме се, пре свега, означава радња која се обавља кад се о њој говори. Али, презент се користи и за означавање сталне радње, уобичајене активности, односно акције у прошлом или будућем времену (приповедачки презент).

236. Према томе како творе презентску основу индијски граматичари разврставају глаголе у десет зруја (gaṇa). Типолошки, међутим, постоје две основне класе: тематска (I, IV, VI и X група; она је највећа и једина продуктивна) и атематска (II, III, V, VII, VIII, IX група).

Од око 2000 корена којима оперишу индијски граматичари наведеним групама припадају: I – око 1000 примарних корена; II – око 70 примарних корена; III – око 20 примарних корена; IV – око 130 примарних корена; V – око 30 примарних корена; VI – око 140 примарних корена; VII – 24 примарна корена; VIII – око 10 примарних корена; IX – 52 примарна корена; X – неколико примарних корена. Разлику до 2000 чине секундарни корени.

Презент (глаголске групе)*					
गाण	корен √	афикс	место афикса	ојачање основе (и друге одлике)	3. лице јединице
I T	bhū भू	अ -a ¹	суфикс на корену	गाण коренског вокала где год је могуће	bhava ¹ -ti nayati < nī
II A	ad अद्	∅	—	गाण корен. вокала код јаких основа	at-ti
III A	hu हु	अभ्यास (abhyāsa- ² удвајање)	префиксно удвајање корена	गाण корен. вокала код јаких основа	ju ² -ho-ti dadati < da;
IV T	div दिव्	य -ya ³	суфикс на корену	∅ (корен акцентован)	dīv-ya ³ -ti (с дугим ī)
V A	su सु	नु -nu ⁴	суфикс на корену	गाण суфиксног вокала код јаких основа	su-no ⁴ -ti āpnuti < āp
VI T	tud तुद्	अ -a ¹	суфикс на корену	∅ (акцентовано -á)	tud-á ¹ -ti
VII A	rudh रुध्	न/न् -na/n- ⁵	инфикс у корену	(инфикс -na- код јаких, -n- код слабих основа)	ru-na ⁵ -ddhi
VIII A	tan तन्	उ -u ⁶	суфикс на корену	गाण суфиксног вокала код јаких основа	tan-o ⁶ -ti
IX A	krī क्री	ना/नी -nā/nī ⁷	суфикс на корену	(инфикс -nā- код јаких, -nī- код слабих основа)	krī-nā ⁷ -ti
X	cur चूर्	अय - āya ⁸	суфикс на корену	गाण коренског вокала где год је могуће	cor-āya ⁸ -ti

* Детаљније особености, одступања и неправилности дати у свакој групи

T тематска класа A атематска класа

1-8 афикси и њихово место

И у нашем језику галаголи се деле на неколико група према основама (презентска или инфинитивна; тематска или атематска). Најшире прихваћена је класификација у осам *ṛvā* (А. Белић) касније модификона на *sedam* (М. Стевановић): I са през. основом на -ē и инфинитвном на сугласник (*īpese-*: *īpēs-*); II са през. Основом на -ē и инф. на -a (*ore-*: *ora-*); III са през. основом на -ne а инф. на -nu (*brine-*: *brinu-*); IV са през. основом на -je и инф. ∅, односно са през. основом на -je и инф. ана -a (*cuje-*: ∅; *kuje-*: *кова-*); V са през. основом на дуго ā/ē а инф. кратко a/e (*īevā-*: *īева-*; *umē-*: *уме-*); VI са през. основом на дуго ī а инф. на кратко и или е (*nosī-*: *носи-*; *vidī-*: *виде-*); VII са през. основом на и и инф. на a (*grjasi-*: *грјса-*).

Тематска класа

237. Највећи број глаголских корена твори систем презента на овај начин (скоро половина презентских основа). Овој класи припадају I, IV и VI и X гаṇа. Основа се формира уметањем а између корена и наставка. Нису забележени корени с финалним ā.

238. Групе које припадају овој класи су изразито сличне што се огледа у неколико карактеристика:

а) финално, *īемайтско* а *īрезентиске* основе;

б) *сїтални акцентаї;*

в) *краћи облик йоїенцијала (ī а не уā);*

з) *групе заједничке карактеристике:* финално а основе претвара се у ā испред m и v наставка за 1. лице (сем испред -am 1. лица имперфекта); претварање иницијалног ā > е у медијалним наставцима 2. и 3. лица; коришћење пуних наставака (*ante, anta, antam*) у медијалним наставцима

3. лица множине; одсуство наставака (сем кад се користи *tāt*) у активном 2. лицу једнине имперфекта као и употреба *an* (не *us*) у активном наставку 3. лица множине истог времена; коришћење *māna* (уместо *āna*) код медијалног наставка партиципа.

Атематска класа

239. Глаголи ове класе разврстани су у II, III, V, VII, VIII, IX гану. За разлику од глагола тематске класе, они су различити по структури и имају своје специфичности. Они творе презентску основу на *два* типична начина:

- a) чисти корен без промена;*
б) афиксацијом корена.

Код II, III и VII групе мора се пази ги на правила еуфоније будући да лични наставак долази у непосредан додир са финалним сугласником корена.

ПАРАДИГМЕ ПРОМЕНА У ПРЕЗЕНТУ

Тематска класа

I или *bhu-* гаṇа

I <i>bhu-</i> gaṇa						
√ <i>bhū</i> , бити			основа <i>bhava</i> (<i>bho</i> + <i>a</i>)			
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	<i>једн.</i>	<i>двој.</i>	<i>множ.</i>	<i>једн.</i>	<i>двој.</i>	<i>множ.</i>
1	<i>bhavāmi</i>	<i>bhavāvaḥ</i>	<i>bhavāmaḥ</i>	<i>bhave</i>	<i>bhavāvahe</i>	<i>bhavāmahe</i>
2	<i>bhavasi</i>	<i>bhavathaḥ</i>	<i>bhavatha</i>	<i>bhavase</i>	<i>bhavethe</i>	<i>bhavadhve</i>
3	<i>bhavati</i>	<i>bhavataḥ</i>	<i>bhavanti</i>	<i>bhavate</i>	<i>bhavete</i>	<i>bhavante</i>
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
1	<i>bhaveyam</i>	<i>bhaveva</i>	<i>bhavema</i>	<i>bhaveya</i>	<i>bhavevahi</i>	<i>bhavemahi</i>
2	<i>bhaveḥ</i>	<i>bhavetam</i>	<i>bhaveta</i>	<i>bhavethāḥ</i>	<i>bhaveyāhām</i>	<i>bhavedhvam</i>
3	<i>bhavet</i>	<i>bhavetām</i>	<i>bhaveyuḥ</i>	<i>bhaveta</i>	<i>bhaveyātām</i>	<i>bhaveran</i>
ИМПЕРАТИВ						
1	<i>bhavāni</i>	<i>bhavāva</i>	<i>bhavāma</i>	<i>bhavāi</i>	<i>bhavāvahāi</i>	<i>bhavāmahāi</i>
2	<i>bhava</i>	<i>bhavatam</i>	<i>bhavata</i>	<i>bhavasva</i>	<i>bhavethām</i>	<i>bhavadhvam</i>
3	<i>bhavatu</i>	<i>bhavatām</i>	<i>bhavantu</i>	<i>bhavatām</i>	<i>bhavetām</i>	<i>bhavantām</i>

Партицип презента се твори додавањем на презентску основу: *a) ant* (активно стање) испред кога се губи финално *a* основе (*bhavant*, f. *bhavantī*); *б) медијално стање* – *māna* (*bhavamāna*).

Творба основе (активно сћање): а) крајњи и медијални (између два консонанта) коренски самогласници имају ојачање *guṇa*; б) кратки самогласник се сматра дугим када му следе два консонанта (*nindh*, *bhaks*); в) испред наставка додаје се а (अ) на акцентовани корен. То а постаје ā пред наставцима који почињу са *m* или *v* а одбацује се испред наставака који почињу са *a*; г) неки глаголи творе презентску основу уз нејравилну промену вокала или додавање других гласова: остају нејромењени (*kṛ*, *oḷakivati*); добијају *guṇa* ојачање на почетном самогласнику (*ūh*, *smāyati* > *ohate*); имају *īrodjjeṇe* уместо *guṇa* (*guh*, *skrivati* > *gūhati*; *kram*, *koracati* > *krāmati*...); добијају ојачање *vṛddhi* (*mṛj*, *bricati* > *mārjasva*); неки глаголи *ḷube nazal* (*danś*, *ḷrisi* > *daśati*; *sañj*, *obesi* > *sajati/saj-jati*...); други додају *cha* на тематско -а (или га замењују), као, на пример, *gam*, *iḥi* > *gaccha*, или *yam*, *sihi* > *yaccha*; у ову групу се пребацују и мењају по њој неки корени на ā: *sthā* (као *stha*), *siyajati* > *tiṣṭhāmi*; неки корени се удвајају: *pā* (као *pa*), *iḥi* > *piḥāmi*; *ghrā*, *miricati* > *jighrāmi*, итд.; г) У *īoṣṇicijalu* (оптативу), с обзиром да је његов наставак -i у основама на -а (за друге основе је акцентовано *yá*), према правилима *saṁdhi* добија се е (а + i) -*bhava-i-aṅ* > *bhav-e-y-am*, *bhava-i-va* > *bhav-e-va*, итд.

Наставци (активно сћање):

Лице	Једнина	Двојина	Множина
1.	-mi	-vaḥ	-maḥ
2.	-si	-thaḥ	-tha
3.	-ti	-taḥ	-anti

Неки глаголи ове групе: *khan* (*khanati*), *koḷati*; *khād* (*khādati*), *jeṣi*, *ḷsvacati*; *kṛṣ* (*kṛṣati*), *ḷriḷati*; *gam* (*gacchati*), *iḥi*; *car* (*carati*), *kreṣati*; *cal* (*calati*), *kreṣati*; *ji* (*jayati*), *osvajati*; *jīv* (*jīvati*), *ḷsveti*; *tyaj* (*tyajati*), *naḷsiḷiḷi*; *dah* (*dahati*), *ḷoreḷi*; *dru* (*dravati*), *iḷeḷi*, *ḷsuriti*; *ḷṣ* (*paśyati*), *viḷeti*, *oiḷaziti*; *dhāv* (*dhāvati*), *iḷrcati*; *nam* (*namati*), *īozdraviḷi*; *nī* (*ḷayati*), *voḷiti*; *pac* (*pacati*), *iḷeḷi*, *kuḷati*; *pat* (*patati*), *iḷasi*; *pā* (*piḷati*), *ḷiti*; *budh* (*bodhati*), *buḷiti*, *znati*; *bhū*

(*bhavati*), *biḷi*, *īoṣṷati*; *yaj* (*yajati*), *obojivati*, *iḷiḷovati*; *rakṣ* (*rakṣati*), *iḷiḷiḷiḷi*; *ruh* (*rohati*), *rasiti*; *vad* (*vadati*), *ḷovoriti*; *vap* (*vapati*), *sejati*; *vas* (*vasati*), *siḷanovati*, *obiḷiḷavati*; *vah* (*vahati*), *nositi*, *iḷeḷi*; *vraj* (*vrajati*), *iḷi*, *īrolaziti*; *śams* (*śamsati*), *velicati*, *ḷvaliti*; *sad* (*sidati*), *ceḷeti*; *sṛ* (*sarati*), *iḷi*, *kreḷiḷati se*; *sthā* (*tiṣṭhati*), *stajati*; *smṛ* (*smarati*), *seḷati se*, *īamiti*...

IV или *div-* gaṇa

IV <i>div-</i> gaṇa (<i>div</i> , правилније <i>dīv</i> , <i>uḡraīti</i>)						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	<i>једн.</i>	<i>двој.</i>	<i>множ.</i>	<i>једн.</i>	<i>двој.</i>	<i>множ.</i>
1.	<i>divyāmi</i>	<i>divyāvaḥ</i>	<i>divyāmaḥ</i>	<i>divye</i>	<i>divyāvahe</i>	<i>divyāmahe...</i>
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТИВ)						
1.	<i>divyeyam</i>	<i>divyeva</i>	<i>divyema</i>	<i>divyeya</i>	<i>divyevahi</i>	<i>divyemahi...</i>
ИМПЕРАТИВ						
2.	<i>divya</i>	<i>divyatam</i>	<i>divyata</i>	<i>divyasva</i>	<i>divyethām</i>	<i>divyadhvam.</i>

Партицип презента је активни *divyant* (f. *divyantī*) а медијални *divyamāna* (*divyamānā*).

Специфичности: Значајан број корена изражава *ментално или физичко стање или осећање* (*kur*, *биџи љути*; *kṣudh*, *биџи гладан*; *śuṣ*, *биџи сув...*). Известан број с основом на *ya* пише се с финалним дифтонзима *āi*, *e*, *o* (*gāi*, *īevāiti* > *gāyati*; *dhe*, *dojūiti* > *dhayati*; *do*, *ceḥi* > *dyati*...). Корени који се завршавају на *-am* продужују вокал при творби презентске основе (*tam*, *dam*, *bhram*, *śam*... > *tāmyati*, *śrāmyati*...). Исто се понаша и *mad*, *веселиџи се* > *mādyati* као и корени на *īv* (*dīv*, *sīv*, *srīv*...).

Најнепосредније је повезана група глагола која твори презентску основу с акцентованим *yá* а има *медијалне насљавке* и користи се *искључиво у пасивном/шпринном значењу* (*hanuá*, *погубљен, убијен* < *han*; *āruá*, *добијен* < *ār*...). Пошто је корен у слабом облику, одбацује се назал на претпоследњем слогу (*badhyá* < *bandh*; *ajyá* < *añj*). Коренски вокали испред *y* трпе уобичајене промене: финално *i* и *u* се продужавају (*mīyá* < *mī*, *sūyá* < *su*); завршно *ā* се обично претвара у *ī* (*dīyá* < *dā*, али *jīyá* < *jīā*); финално *ṛ* се мења у *ri* (*kriyá* < *kṛ*) осим када му претходе два сугласника, када добија гуна ојачање (*smaryá* < *smṛ*). Од корена *mṛ*, *умреџи* и *dhṛ*, *држаџи*, пасивни облици су *mriyáte* и *dhriyáte*.

Конјугација је скоро истоветна са променом *ya*-групе сем што има другачији акценат.

Творба основе (активно стање): *a*) коренски самогласник не добија *ḡunu*; *b*) *ya* се додаје корену; *v*) пре наставка се додаје *a*. Ово *a* постаје *ā* испред наставка који почиње са *m* или *v*; то *a* се одбацује ако наставак почиње с *a*; *ḡ*) Основе се већином творе од слабог облика корена. Али, има случајева када се оне ојачавају назалом на претпоследњем слогу: *muñcá* < *muc*, ослободити; *vindá* < *vid*, наћи; *kṛntá* < *kṛt*, сећи; *lumpá* < *lup*, ломити...

Наставци (активно стање): Исти као код прве конјугације.

Неки глаголи ове групе: *as* (*asyati*), *баџиџи*; *tuṣ* (*tuṣyati*), *задовољџи*; *naś* (*naśyati*), *несџаџи*; *nṛt* (*nṛtyati*), *uḡraīti*; *puṣ* (*puṣyati*), *храниџи*; *muh* (*muhyati*), *онесвесџиџи*; *bhramś* (*bhraśyati*), *оџасџи*, *уџоџасџи*; *div* (*dīvyati*), *uḡraīti*; *śam* (*śāmyati*), *биџи џих*; *kṣam* (*kṣamyati*), *оџросџиџи*; *śram* (*śrāmyati*), *биџи уморан, заморан*; *mad* (*mādhati*), *веселиџи се*; *vyadh* (*vidhyati*), *уџобосџи*; *bhram* (*bhramyati*), *луџаџи*; *bhramś* (*bhraśyati*), *оџасџи*, *уџроџасџи*; *śam* (*śāmyati*), *уџрекинуџи*...

tud- gaṇa

VI tud- gaṇa (tud, žuraṭi, uđaraṭi)						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1.л	tudāmi	tudāvaḥ	tudāmaḥ	tude	tudāvahe	tudāmahe...
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
1.л	tudeyam	tudeva	tudema	tudeya	tudevahi	tudemahi...
ИМПЕРАТИВ						
2.л	tuda	tudatam	tudata	tudasva	tudethām	tudadhvam

Партицип презента је *tudánt* (активни, f. -ṅ) односно *tudāmāna* (медијални).

Специфичности: има акценат на тематском *á*; њен *z* промена је истоветна са I групом; глаголски корени који се завршавају на *i*, *u*, *ū* мењају те вокале испред тематског *á* у *iy* и *uv* – *kṣiyá*, *yuvá*, односно *suvá*; *huvá* (за ове последње у старијем језику – *sva*, *hva*). Неколико корена на *ṛ* твори презентску основу са *-ir* или *-ur* (*kirá*, *tirá*, *gur*, *jur*...). Чест корен *ṛacch*, питати, има основу *ṛacchá*.

Творба основе (активно сћање): а) коренски самогласник нема ојачање *ž*уна; б) у се не додаје на корен; в) а се додаје испред наставка. Оно се претвара у *ā* пред наставком који почиње с *m* или *v*; отпада пред наставком који почиње с *a*.

Наставци (активно сћање): исти као у првој конјугацији.

Неки глаголи ове групе: *kṛṣ* (*kṛṣati*), *орати*; *kṣip* (*kṣipati*), *бацити*; *tud* (*tudati*), *ударити*; *diś* (*diśati*), *показати*; *likh* (*likhati*), *писати*; *viś* (*viśati*), *ући*; *srj* (*srjati*), *стварати*; *spṛś* (*spṛśati*), *шаћи*; *kṛt* (*kṛntati*), *сећи*; *muc* (*mucati*), *ослободити*; *lup* (*lumpati*), *ломити*; *lip* (*limpati*), *мазати*; *vid* (*vindati*), *наћи*; *sic* (*siñcati*), *ирскати*, *искропити*; *iṣ* (*icchati*),

искати, *желети*; *ṛacch* (*ṛacchati*), *ишати*; *has* (*hasati*), *смејати се*; *hve* (*hveyati*), *звати*.

cur- gaṇa

X cur- gaṇa (cur, красити, ошимаити)		
--------------------------------------	--	--

наставак	активни	медијални
Презент индикатив:	coráyāmi	coráye итд.
Потенцијал:	coráyeyam	coráyeya итд.
Партицип презента:	coráyant	coráyamāna

(у каснијем језику чешће се твори с *āna* него *māna*).

Специфичности: додаје *áya* на углавном ојачани корен. Пошто се мења као и све тематске групе, наведени само основни облици.

Творба основе (активно сћање): а) кратки медијални самогласник има *ž*уна ојачање; б) финални самогласник има *vrđhi*; в) *aya* се додаје на корен; г) слово *a* се додаје испред наставка. Оно се претвара у *ā* испред *m* или *v* наставка. Ово *a* отпада испред почетног *a* наставка.

Наставци (активно сћање): исти као у првој конјугацији.

Глаголи ове групе: *kath* (*kathyati*), *казати*, *иричати*; *kṣal* (*kṣālayati*), *иричати*; *gaṇ* (*gaṇayati*), *бројати*; *ghuṣ* (*ghoṣyati*), *иричати*; *cint* (*cintayati*), *мислити*; *cur* (*corayati*), *красити*; *chad* (*chādayati*), *покривати*; *daṇḍ* (*daṇḍayati*), *казнити*; *pāl* (*pālayati*), *ишати*; *pīḍ* (*pīḍayati*), *сћиснути*, *зњечити*; *pūj* (*pūjayati*), *ишовати*; *bhṛ* (*bhārayati*), *дуговати*; *bhakṣ* (*bhakṣayati*), *хранити*; *bhūṣ* (*bhūṣayati*), *украсити*; *rac* (*racayati*), *уредити*; *sāntva* (*sāntvayati*), *ушешити*; *spṛh* (*spṛhayati*), *жувети*, *завидити*.

Атематска класа

II ad- gaṇa

II ad- gaṇa √ad, јести					
активни			медијални		
ИНДИКАТИВ					
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1. admi	advaḥ	admaḥ	ade	advahē	admahe
2. atsi	atthaḥ	attha	atse	adāthe	addhve
3. atti	attaḥ	adanti	atte	adāte	adate
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)					
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1. adyām	adyāva	adyāma	adīya	adīvahi	adīmahi
2. adyāḥ	adyātam	adyāta	adīthāḥ	adīyāthām	adīdhvam
3. adyāt	adyātām	adyuḥ	adīta	adīyātām	adīran
ИМПЕРАТИВ					
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1. adāni	adāva	adāma	adai	adāvahai	adāmahai
2. addhi	attam	atta	atsva	adāthām	addhvam
3. attu	attām	adantu	attām	adātām	adatām

Партицип презент: акт.– *adat* (f. *adatī*); медијални – *adāna* (f. *adānā*). И остали глаголи творе партицип презент на *-ant* (слаби облик *-at*) додат на неојачан корен; феминин на *atī* (*āntī/atī* код корена на *ā*); наставак за медијални партицип *āna*.

Творба основе (активно сћање): а) твори се од чистог корена; б) лични наставак се директно ставља на корен, уз одговарајуће адаптације у модалним облицима (потенцијал и конјунктив) и аугментацијом у имперфекту; в) наставак су *примарни*. Кад је акценат на наставку (што је најчешће случај) корен је непромењен. Када акценат није на наставку корен има гуџа ојачање; г) корени на *u* имају у јаким облицима *vṛddhi* уместо *guṇa* када наставак почиње сугласником (*stau-mi < stu*).

Наставци (активно сћање):

Лице	Једнина	Двојина	Множина
1.	-mi	-vaḥ	-maḥ
2.	-si	-yaḥ	-ya
3.	-ti	-taḥ	-anti

Неки глаголи ове конјугације: *as, јесам; ad, јести; ās, сести, оситају;* *i, ићи; khyā, рећи, причају;* *caḥ, зоворити dā, сећи* (различно од *dā, дају*); *duh, дојују, мустју; dviṣ, мрзети; pā, иттијују, чувају* (различно од *pā, итију*); *bhā, сјају;* *nu, хвалију;* *yā, ићи; ru, урлају, илакају;* *rud, ридају, илакају;* *lih, лизају;* *vac, зоворити; vā, дубају;* *vid, знају;* *śās, јоучавају;* *śī, лећи, засјају;* *śvas, дисају;* *snā, куџају;* *stu, хвалију, славију;* *svap, спавају;* *han, убију...*

* Веома раширен корен *as* (*јесам/бити*) има својствену промену (губи вокал у слабир облицима, сем када му претходи аугмент; у императиву 2. л. једине има *edhi*, неправилно од *asdhi...*).

√as, јесам (бити)					
ИНДИКАТИВ					
активни			медијални		
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1. asmi	svaḥ	smaḥ	he	svahē	smahe
2. asi	sthaḥ	stha	se	sāthe	dhve
3. asti	staḥ	santi	ste	sāte	sate
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)					
једн.	двој.	множ.			
1. syām	syāva	syāma			
2. syāḥ	syātam	syāta			

3.	syāt	syātām	syuḥ
императив			
1.	asāni	asāva	asāma
2.	edhi	atam	asta
3.	astu	stām	santu

III hu- gaṇa

III hu- gaṇa √hu, жРТВОВАТИ						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	juhomi	juhuvaḥ	juhumaḥ	juhve	juhuvahe	juhumahe
2	juhoṣi	juhuthaḥ	juhutha	juhuṣe	juhvāthe	juhudhve
3	juhوتي	juhutaḥ	juhvati	juhute	juhvāte	juhvate
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТИВ)						
1	juhuyām	juhuyāva	juhuyāma	juhvīya	juhvīvahi	juhvīmahi
2	juhuyāḥ	juhuyātam	juhuyāta	juhvīthāḥ	juhvīthām	juhvidhvam
3	juhuyāt	juhuyātām	juhuyuḥ	juhvīta	juhvīyātām	juhvīran
ИМПЕРАТИВ						
1	juhavāni	juhavāva	juhavāma	juhavai	juhavāvahai	juhavāmahai
2	juhudhi	juhutam	juhuta	juhuṣva	juhvāthām	juhudhvam
3	juhotu	juhutām	juhvatu	juhutām	juhvātām	juhvatām

Партицип презент: акт. – juhvat (f. juhvatf); медијални – juhvāna (f. juhvānā).

Специфичности: Главна одлика ове групе је удвајање корена.

Творба основе (активно сјање): а) наставак иде директно на корен; б) основа има два облика – јачи (са гуа коренским вокалом, када је наставак ненаглашен) и слабији (без ојачања коренског самогласника, када је наставак акцентован): juho и juhu < hu; bibhe и bibhī < bhī; в) корен се удваја. Сугласник редулираног слога је обично први консонант корена (paprach < prach, bubudh < budh). Изузеци су: уместо аспираног сугласника долази неаспиран (dadhā < dhā; bibhṛ < bhṛ); уместо гутурала или h долази палатал (cakṛ < kṛ; jagrabh

< **grabh**); други консонант се некад удваја уместо првог и долази после сибиланта (**tastr** < **stṛ**; **pushpuṭ** < **sphuṭ**). У неким случајевима постоји одступање од овог правила (**sasnā** < **snā**; **sasmṛ** < **smṛ**; **susru** < **sru**); *ḷ*) дуги самогласник у редуцираном слогу се скраћује (**dadā** < **dā**; **bibhī** < **bhī**; **juhū** < **hū**) а самогласник *ṛ* се замењује са *i* (**bibhṛ** < **bhṛ**; **pipṛc** < **pṛc**); *g*) осим корена на *ṛ* или **ar** (**ṛ**, **ṛṣ**, **pṛ**, **bhṛ**, **sṛ**, **hṛ**, **pṛc**) и неки корени с финалним а или **ā** мењају тај вокал у *i* (**gā**, **uhi**; **mā**, **meriṭi**; **mā**, **muḥiṭi**; **śā**, **hā**, **skloniṭi**) односно у *ī* (**śā**, **oṣṭiṭi**, има **śiṣati**, итд.) док други имају оба (**vac**, **sac**, **vaś**); *h*) на посебан начин творе презент корени **sthā**, **stījati** (**tiṣṭhāmi**...), **pā**, **iṇiṭi** (**piḥāmi**...) и **ghrā**, **miriṣati** (**jighrāmi**...); корен **has**, **ḥvakaṭi**, у слабом облику има основу **baps** акорен **bhī**, **bojati** се, **īlaniṭi**, може скратити вокал у слабој форми (**bibhīmas** или **bibhimas**...).

Наставци (активно **стање**): *a*) у основи исти наставци као у другој конјугацији; *b*) у 3. лицу множине губи се уобичајено **n**; *v*) У имперфекту се јавља **us/uḥ** уместо **an** а финални коренски вокал се ојачава с **g**уа; *ḷ*) у императиву 2. л. једине активни наставак је обично **hi** после самогласника, а **dhi** после сугласника, док **hu** користи **-dhi** (**juhudhi**).

Неки глаголи ове конјугације: **hu** (**juhoti**), **жртви** **говати**; **bhṛ** (**bharati**), **држати**; **dā** (**dadāti**), **дати**; **dhā** (**dadhāti**), **ставити**, **меинути**; **mā** (**māti**), **мерити**; **hā** (**jahāti**), **ославити**; **bhī** (**bibheti**), **бојати** се...

* Два најчешћа корена – **dā** и **dhā** – губе у слабир облицима коренски самогласник и при удвајању се скраћују на **dad** и **dadh**.

√dhā, ставити...						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	dadhāmi	dadhvaḥ	dadhmaḥ	dadhe	dadhvahe	dadhmahe
2	dadhāsi	dhatthaḥ	dhattha	dhatse	dadhāthe	dhaddhve
3	dadhāti	dhattaḥ	dadhati	dhatte	dadhāte	dadhate

ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
1	dadhyām	dadhyaḥ	dadhyaṃ	dadhyā	dadhyaḥi	dadhyāmi
2	dadhyāḥ	dadhyaṃ	dadhyaṃ	dadhyāḥ	dadhyaṃ	dadhyaḥ
3	dadhyāt	dadhyaṃ	dadhyaḥ	dadhyā	dadhyaṃ	dadhyā
ИМПЕРАТИВ						
1	dadhāni	dadhāva	dadhāma	dadhāi	dadhāvahai	dadhāmahai
2	dhehi	dhattam	dhatta	dhatva	dadhātham	dhaddhvam
3	dadhātu	dhattām	dadhatu	dhattām	dadhātām	dadhatām

Партицип презента: акт. – **dadhat** (f. **dadhati**); мед. – **dadhāna** (f. **dadhānā**).

VII rudh- gaṇa

VII rudh- gaṇa (rudh, спречити, закрчити...)						
презентске основе: ruṇadh и rund						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	ruṇadhmi	rundhvaḥ	rundhmaḥ	rundhe	rundhvahe	rundhmahe
2	ruṇatsi	runddhaḥ	runddha	runtse	rundhāthe	runddhve
3	ruṇaddhi	runddhaḥ	rundhanti	runddhe	rundhāte	rundhate
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТИВ)						
1	rundhyām	rundhyāva	rundhyāma	rundhīya	rundhīvahi	rundhīmahi
2	rundhyāḥ	rundhyātam	rundhyāta	rundhīhāḥ	rundhīyāthām	runddhvam
3	rundhyāt	rundhyātām	rundhyuḥ	rundhīta	rundhīyātām	rundhīran
ИМПЕРАТИВ						
1	ruṇadhāni	ruṇadhāva	ruṇadhāma	ruṇadhahi	ruṇadhāvahai	ruṇadhāmahai
2	runddhi	runddham	runddha	runtsva	rundhāthām	runddhvam
3	ruṇaddhu	runddhām	rundhantu	runddhām	rundhātām	rundhatām

Партицип презента: акт. – *rundhat* (f. *rundhatī*); мед. – *rundhāna* (f. *rundhānā*).

Специфичности: Корени ове групе се завршавају на консонант.

Творба основе (активно сјање): а) нема уметања између корена и наставка; б) корен се у слабом облику завршава на прост назал а у јаком на акцентован слог **па**; в) карактеристичан инфикс ове конјугације **-па-** не умеће се после корена него после коренског самогласника (*bhid* > *bhind*; *rudh* > *rund...*); г) Два корена ове групе одступају од опште парадигме: √*ṛh* комбинује *ṛṇah* са *tī*, *tu*, итд. у *ṛṇedhi*, *ṛṇedhu*; √*hiṅs* има акцентовани коренски слог у слабом облику (*hiṅsanti*, *hiṅsāna...*).

Глаголи ове групе: *chid* (*chinatti*), *сећи*, *резати*; *piṣ* (*piṇaṣṭi*), *млећи*; *bhañj* (*bhanakti*), *сломити*; *bhid* (*bhinatti*), *ломити*; *yuj* (*yunakti*), *сјојити*, *ујређнути*; *ric* (*riṇakti*), *исјразнити*; *rudh* (*ruṇaddhi*), *сјречити*; *hiṅs* (*hiṅsati*), *ранити*, *убити*...

V su- и VIII tan- gaṇa

V su- gaṇa (su, цедити)						
јака основа suno слаба sunu						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	sunomi	sunuvaḥ	sunumaḥ	sunve	sunuvahe	sunumahe
2	sunoṣi	sunuthaḥ	sunutha	sunuṣe	sunvāthe	sunudhve
3	sunoti	sunutaḥ	sunvanti	sunute	sunvāte	sunvate
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
1	sunuyām	sunuyāva	sunuyāma	sunvīya	sunvīvahi	sunvīmahī
2	sunuyāḥ	sunuyātam	sunuyāta	sunvīthāḥ	sunvīyāthām	sunvīdhvam
3	sunuyāt	sunuyātām	sunuyūḥ	sunvīta	sunvīyātām	sunvīran
ИМПЕРАТИВ						
1	sunavāni	sunavāva	sunavāma	sunavāi	sunavāvahāi	sunavāmahāi
2	sunu	sunutam	sunuta	sunuṣva	sunvāthām	sunudhvam
3	sunotu	sunutām	sunvantu	sunutām	sunvātām	sunvatām

Партицип презента: акт. – *sunvat* (f. *sunvatī*); мед. – *sunvāna* (f. *sunvānā*).

Специфичности: Глаголи ове групе се квалификују као *su-* (по индијским), односно *pu-* (према европским граматичарима). Имају веома сличну промену са глагила *tan-* односно *u-*гане.

Неки глаголи V групе: *aś* (*aśnāti*), *jesti*, *ujjivati*; *āp* (*āpnoti*), *gobhīti*; *ci* (*cinoti*), *skūḷati*; *śak* (*śaknoti*), *biṣti* *јак*, *kaḡar*; *śru*, (*śṛṇoti*) *слушати*; *su* (*sunoti*), *cediti*...

VIII tan- gaṇa (tan, истезати, тањити)						
јака основа tano слаба tanu						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	tanomi	tanuvaḥ	tanumaḥ	tanve	tanvahe	tanumahe
2	tanoṣi	tanuthaḥ	tanutha	tanuṣe	tanvāthe	tanudhve
3	tanoti	tanutaḥ	tanvanti	tanute	tanvāte	tanvate
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
1	tanuyām	tanuyāva	tanuyāma	tanvīya	tanvīvahi	tanvīmahī
2	tanuyāḥ	tanuyātam	tanuyāta	tanvīthāḥ	tanvīyāthām	tanvīdhvam
3	tanuyāt	tanuyātām	tanuyūḥ	tanvīta	tanvīyātām	tanvīran
ИМПЕРАТИВ						
1	tanavāni	tanavāva	tanavāma	tanavāi	tanavāvahāi	tanavāmahāi
2	tanuhi	tanutam	tanuta	tanuṣva	tanvāthām	tanudhvam
3	tanotu	tanutām	tanvantu	tanutām	tanvātām	tanvatām

Партицип презента: активни – *tanvat* (f. *tanvatī*); медијални – *tanvāna* (f. *tanvānā*).

Творба основе (активно сјање): у *su-*конјугацији а) презентска основа се твори тако што се на корен додаје *pu* које у јаком акцентваном облику постаје *pō*; б) код корена са финалним самогласником *pu* се редуцира на *p* испред иницијалног *m* или *v*; в) *hi* у 2. л. једнине императива се одбацује; г) у слабим основама *u* или *p* се мењају у *v* испред самогласника наставка; д) код корена на консонант *u* или *p* се претварају у *uv*; у *tan-*конјугацији а) инфикс *-u-* се умеће између корена и наставка; б) Ово *u* се опционо губи испред иницијалних *m* и *v*; в) такође се *hi* у 2. л. једнине императива одбацује.

Неки глаголи VIII групе: *kṛ* (*karoti*), *chini*, *raḡiti*; *kṣan* (*kṣanoti*), *ivrediti*, *rani*; *tan* (*tanoti*), *taṇiti*, *istezati*; *man* (*manyati*), *misti*, *razmishati*...

* Веома чест корен *kr̥*, *правити*, *чинити*, мења се по правилима и-групе, иако је то њен једини корен који се не завршава на *n* (न). У јакој основи он има гуна ојачање а у слабој се мења у *kur*. Дистинктивни знак групе (*u*) отпада испред *v* и *m*, односно у.

√kr̥/kar, правити, чинити основе: <i>karō</i> и <i>kurū</i>						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	karomi	kurvaḥ	kurmaḥ	kurve	kurvahe	kurmahe
2	karoṣi	kuruthaḥ	kurutha	kuruse	kurvāthe	kurudhve
3	karoti	kurutaḥ	kurvanti	kurute	kurvāte	kurvate
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
1	kuryām	kuryāva	kuryāma	kurvīya	kurvīahi	kurvīmahi
2	kuryāḥ	kuryātam	kuryāta	kurvīhāḥ	kurvīāthām	kurvīdhvam
3	kuryāt	kuryātām	kuryuḥ	kurvīta	kurvīyātām	kurvīran
ИМПЕРАТИВ						
1	kuravāni	karavāva	karavāma	karavāi	karavāvahāi	karavāmahāi
2	kuru	kurutam	kuruta	kuruṣva	kurvāthām	kurudhvam
3	karotu	kurutām	kurvantu	kurutām	kurvātām	kurvatām

Партицип презента: активни – *kurvant* (f. *kurvatī*); медијални – *kurvāna* (f. *kurvānā*).

IX nā- или krī- gaṇa

IX nā- или krī- gaṇa (krī, куповати) јака основа <i>krīṇā</i> и слаба <i>krīṇī</i> (krīṇ пред вокалом)						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	krīṇāmi	krīṇīvaḥ	krīṇīmaḥ	krīṇe	krīṇīvahe	krīṇīmahe
2	krīṇāsi	krīṇīthaḥ	krīṇītha	krīṇīṣe	krīṇāthe	krīṇīdhve
3	krīṇāti	krīṇītaḥ	krīṇānti	krīṇīte	krīṇāte	krīṇāte
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
1	krīṇyām	krīṇīyāva	krīṇīyāma	krīṇīya	krīṇīvahi	krīṇīmahi
2	krīṇīyāḥ	krīṇīyātām	krīṇīyāta	krīṇīhāḥ	krīṇīyāthām	krīṇīdhvam
3	krīṇīyāt	krīṇīyātām	krīṇīyuḥ	krīṇīta	krīṇīyātām	krīṇīran
ИМПЕРАТИВ						
1	krīṇāni	krīṇāva	krīṇāma	krīṇāi	krīṇāvahāi	krīṇāmahāi
2	krīṇīhi	krīṇītam	krīṇīta	krīṇīṣva	krīṇāthām	krīṇīdhvam
3	krīṇātu	krīṇītām	krīṇāntu	krīṇītām	krīṇātām	krīṇātām

Партицип презента: активни – *krīnat* (f. *krīnatī*); медијални – *krīṇyāna* (f. *krīṇyānā*).

Творба основе (активно сјање): а) дистинктивни знак групе је инфикс *nā* (न) у јакој форми а у слабој *nī*; б) у слабој основи се инфикс редуцира на *n* испред иницијалног самогласника наставка; в) код корена на консонант афикс у императиву сингулара је *āna*; г) коренски самогласник не добија ојачање гуна; д) назал у претпоследњем слогу корена се губи у презенту, имперфекту, императиву и потенцијалу.

Неки глаголи ове групе: *krī* (*krīṇāti*), *куйоваи*; *kliś* (*kliśnāti*), *мучи*; *grah* (*grhṇāti*), *зѣраби*, *ухваи*; *jñā* (*jñāti*), *зна*; *pū* (*punāti*), *очисти*; *bandh* (*badhnāti*), *веза*; *math* (*mathati*), *бућка*; *li* (*lināti*), *приања*; *lū* (*lunāti*), *сећи*, *дели*; *vṛ* (*vṛṇoti*), *бирати* (за брак)...

XI. ИМПЕРФЕКТ

255. По значењу имперфект (*lañ*) је један од три *пре-теритија*: а) *имејрефект* (за прошле догађаје којима је говорник сведок); б) *аорист* (за блиску прошлост); в) *ѿерфект* (за прошле догађаје којима говорник није био сведок).

Прејтерит (лат. *praeteritum*) је *ѿрошло време* у најопштијем смислу. Као у санскриту и у српском језику прегеритна времена су: *имѿерфект*, *ѿерфект* (са *ѿлусквामѿерфект*ом) и *аорист*.

По начину *ѿворбе* имперфект се најтешње повезује са презентом. *Ређи* начин његове творбе је да се презентском облику дода *sma* (स्म), на пример: **Rāmaḥ gr̥ham gacchati sma**, *Рама иђаше кући*. То означава уобичајену радњу која се понавља (несвршено). Други, *сѿандардни* начин је употреба презентске основе уз аугмент **a** који представља његов маркер.

И у нашем језику имперфект (*пређашње несвршено време*) се твори од *ѿрезентске* или *инфинитивне* основе уз адаптацију гласова у контакту (између основе и наставка).

256. Имперфект нема глаголске начине (модусе).

С обзиром на његову најближу морфолошку везу са презентом имперфект се у конјугацијама најчешће јавља са

парадигмама промена за садашње време. Чињеница је, међутим, да је он по значењу блиско повезан с аористом (као и с перфектом). Зато је можда најумесније говорити о имперфекту *ī* после *ī* презентиа и *ī*ре аорисиа.

257. Дистинктивна карактеристика имперфекта је аугментација: префикс **a** на корен (**a**+√) на који се додају наставци/суфикси. Неки корени добијају ојачање **guṇa** а они с иницијалним **i**, **u** или **ṛ**, **vṛddhi** (**e**, **o**, **ār**).

258. Имперфект као и *ī* презентиа прати исту поделу.

Десет gaṇa			
īемајска класа		āīемајска класа	
I bhū-	тематско a + guṇa : bhāva < bhū ; naya < nī	II ad-	чист корен ad ; i ; ās , dviṣ ; duh
VI tud-	тематско á уз акценат tudá < tud ; srjá < srj	III hu-	префиксно удвајање корена juhu < hu ; dada < da ; bībhr < bhr
IV div-	-уа на акц. корен dīvyā < div ; nāhya < nah	VII rudh-	инфикс na/n испред финалног сугласника корена ruṇadh/rundh < rudh
X cur- gaṇa: суфикс áya на корен с guṇa ојачањем: corāya < cur ; bhāvaya < bhū <i>Смајтра се деривативном.</i>		V su-	суфикс pu (guṇa po) на корен: supu < su ; āpnu < āp
		VIII u- (<i>ūogžpyūa</i> su-)	суфикс u (guṇa o) на корен tanu < tan
		IX nā-/krī-	суфикс nā (или nī) на корен krīṇā/krīṇī < kri

ПАРАДИГМЕ ПРОМЕНА У ИМПЕРФЕКТУ

Тематска класа

I bhū- gaṇa √bhū, бити					
активни			медијални		
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1 abhavam	abhavāva	abhavāma	abhave	abhavāvahi	abhavāmahi
2 abhavaḥ	abhavatam	abhavata	abhavathāḥ	abhavethām	abhavadhvam
3 abhavat	abhavatām	abhavan	abhavata	abhavetām	abhavanta
IV div- gaṇa √div, исправније div, играти					
1 adivyam	adivyaṅva	adivyaṅma	adivye	adivyaṅvahi	adivyaṅmahi..
VI tud- gaṇa √tud, гурати, ударати					
1 atudam	atudāva	atudāma	atude	atudāvahi	atudāmahi..
X cur- gaṇa √cur, красти, отимати					
1 acorayam	acorayaṅva	acorayaṅma	acoraye	acorayaṅvahi	acorayaṅmahi

Специфичности и одступања: а) у I групи нема облика на **-tana**; б) постоје облици без аугментиа у I, IV, VI групи (**curvam**, **dahas**, **bodhat**, **bharat**; **srjas**, **tiranta**; **gāyat**, **paśyat**, **jāyathās**...)

Атематска класа

II ad- gaṇa √ad, јести						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	ādam	ādva	ādma	ādi	ādvahi	ādmahi
2	āt	āttam	ātta	āthāḥ	ādāthām	āddhvam
3	āt	āttām	ādan	āta	ādātām	ādata
√as, јесам (бити)						
1	āsam	āsva	āsma	Нема медијалне облике		
2	āsīs	āstam	āsta			
3	āsīt	āstām	āsan			
III hu- gaṇa √hu, жртвовати						
1	ajuhavam	ajuhuva	ajuhuma	ajuhvi	ajuhvahi	ajuhumahi
2	ajuhoh	ajuhutam	ajuhuta	ajuhuthāḥ	ajuhvāthām	ajuhudhvam
3	ajuhot	ajuhutām	ajuhavuḥ	ajuhuta	ajuhvātām	ajuhvata
√dhā, ставити, дати						
1	adadhām	adadhva	adadhma	adadhi	adadhvahi	adadhmahi
2	adadhāḥ	adhattam	adhatta	adhatthāḥ	adadhāthām	adhadhvam
3	adadhāt	adhattām	adadhuḥ	adhatta	adadhātām	adadhata
VII rudh- gaṇa √rudh, спречити, закрчити...						
1	aruṇadhām	arundhva	arundhma	arundhi	arundhvahi	arundhmahi
2	aruṇah-t	arunddham	arunddha	arunddhāḥ	arunddhāthām	arunddhvam
3	aruṇat	arunddhām	arundhan	arunddha	arunddhātām	arundhata

V su- gaṇa √su, цедити						
1	asunavam	asun(u)va	asun(u)ma	asunvi	asun(u)vahi	asun(u)mahi
2	asunoh	asunutam	asunuta	asunuthāḥ	asunvāthām	asunudhvam
3	asunot	asunutām	asunvan	asunuta	asunvātām	asunvata
VIII tan- gaṇa √tan, истезати, тањити						
1	atanavam	atanva	atanuma	atanvi	atanvahi	atanumahi
2	atanoḥ	atanutam	atanuta	atanuthāḥ	atanvāthām	atanudhvam
3	atanot	atanutām	atanvan	atanuta	atanvātām	atanvata
√kṛ/kaṛ, правити						
1	akaravam	akurva	akurma	akurvi	akurvahi	akurmahi
2	akaroḥ	akurutam	akuruta	akuruthāḥ	akurvāthām	akurudhvam
3	akarot	akurutām	akurvan	akuruta	akurvātām	akurvata
IX nā-/krī- gaṇa √krī, куповати						
1	akṛīṇām	akṛīṇva	akṛīṇma	akṛīṇi	akṛīṇvahi	akṛīṇmahi
2	akṛīṇāḥ	akṛīṇtam	akṛīṇta	akṛīṇthāḥ	akṛīṇāthām	akṛīṇdhvam
3	akṛīṇāt	akṛīṇtām	akṛīṇan	akṛīṇta	akṛīṇātām	akṛīṇata

Специфичности и одступања: а) у II групи су наставци секундарни; б) корени с финалним ā могу добити us/uḥ уместо an у акт. 3. л. множине; в) у старијем језику налазимо наставак -tana у акт. 2. л. множине; г) срећемо облике и без аугмента (kṣīṇām, ṛīṇan...).

ХИ. АОРИСТ

259. Аорист (*luñ, adyatanī*) се користи за блиску прошлост, веома често ону коју је говорник искусио (видео, присуствовао). У том погледу он се блиско повезује с имперфектом с којим га повезује и морфолошка особина да има *ау̀гмен̄и на корену (а + √)*.

Аорист се мање користи у класичном санскриту и нема свој партицип или начине/модусе (сем прекатива и прохибитивне употребе облика без аугмента и с партикулом *mā-*). Насупрот томе, у старијем језику је био доста чест и имао је своје модусе и партицип. У старијем језику он је означавао претерит, али у новијем се неретко употребљава и уместо презента.

261. Постоје *џри џӣӣа аористӣа*:

а) Простӣи аористӣ, у коме се наставци додају непосредно на корен или уз конективно **-а-**;

б) Реду̀лирани аористӣ, најчешће с *везним само̀гласником а* (у старијем језику и без њега);

в) Сѝзма̀ӣски аористӣ који се одликује *додавањем сѝзме,* гласа **s** (или алофоне **ṣ**) директно на корен (уз евентуално претходно **i**), као и *џрименом нас̀тавака нѐиосредно на сѝзму* (каткад уз везни само̀гласник **а**, односно прираст **s**).

У основи, разликују се два типа: *а) сѝзма̀ӣски* и *б) асѝзма̀ӣски* аорист. За такву поделу је *знао и с̀тарословенски језик* (сигматски, или „слаби аорист“ и асигматски, или „јаки аорист“).

262. Наведени типови аориста имају своје *џодврстӣе* (укупно *седам*):

Простӣи аористӣ, има две: (1) *коренски* (где је основа идентична с кореном); (2) *џема̀ӣски а-аористӣ* (где се основа завршава на **а** или се конективно **а** умеће између основе и наставака). Обе врсте одговарају сличним облицима имперфекта;

Реду̀лирани аористӣ (3), најчешће са *везним само̀гласником а* (у старијем језику и без њега). Држи се да је он био идентичан с имперфектом реду̀плираног облика;

Сѝзма̀ӣски аористӣ може бити *без конективно̀г а* – (4) *s-аористӣ* (са **s** додатим на корен); (5) *iṣ-аористӣ* (додавање **i** + **ṣ** на **√**); (6) *siṣ-аористӣ* (као и претходни уз **s** додато на корен); (7) *sa-аористӣ* с конективним **а**.

Прости аорист

263. Коренски аорист. Овај облик је у модерном санскриту ограничен углавном на: *а) неколико корена с фи-*

налним **ā** (**us** као наставак за 3. лице множине испред кога се обично губи финални глас); б) $\sqrt{\text{bhū}}$, бити (који не мења свој финални самогласник али умеће **v** испред наставака **-am** и **-an** 1. лица једнине и 3. лица множине).

Према индијским граматичарима овај аорист се користи само за *активно стање* док се за *медијално* употребљава **s-** или **iṣ-**аорист.

264. а-аорист. У каснијем санскриту овај аорист се прави од знатног броја корена, чешће у активном стању (медијално се твори обично по парадигми **s-** или **iṣ-**групе), и обично са slabим обликом корена (осим корена на **ṛ**). И овај облик је по промени у свему близак имперфекту.

Редуплирани аорист

265. Овај облик је карактеристичан за *старији језик*. Његове *две основне специфичности* су: а) *повезаност са деривативном конјугацијом* на **-āya**; б) *регулирање коренског слога* што га чини сличним са редуплираним имперфектом и плусквамперфектом.

У оба случаја, међутим, он има своје специфичности и разлику: а) од секундарне конјугације (**-āya**) се разликује по томе што се (у највећем броју случајева) *твори директним додавањем наставака на корен*; б) он се *разликује од имперфекта* по *дугом регулираном вокалу* (скоро редовно

тематском -a-) и *по значењу*; од плусквамперфекта се разликује *значењем* и *редупликацијом корена на -a или -ṛ*.

266. Редуплирани коренски сугласник следи раније изнета правила (удвајање првенствено првог сугласника; замена аспираног неаспираним; супституција гутура-ла или **h** палаталом). Коренско **a** или **ṛ** (**ar**) се удвајају самогласником **i** (као у редуплираном презенту).

Основна тенденција је очување *јакост регулираног* вокала и *слабост коренског*: а) када је *коренски слог слаб* (од кратког вокала и једног консонанта), *регулација је, по правилу, јака* – обично, с дугим **ī** уместо коренског **a**, **ṛ**, **l** (**arīṣam**, **avīṛdham**, **acīkṛam**); кад коренски слог има два консонанта (при чему је вокал јак без обзира на квантитет), самогласник остаје кратак (**acikṣam**, **atitrasam...**); б) ако *корен има јак слог* (дуги вокал или кратки испред два консонанта) редуплирани самогласник је кратак и **a**, **ā**, **ṛ** се удвајају с **a** (**adidikṣam**, **atataṅsam**); в) понекад се *тежак коренски слог олакшава* (скраћењем вокала или одбацивањем назалног гласа на претпоследњем слогу) да би се удовољило ојачању редупликације (**arīradham** < **rādh**, **avīvaśam** < **vāś**; **acikradam** < **krand**).

Сигматски аорист

267. Основно обележје овог аориста је *сизма*, *глас s* који се *додаје на корен*. Корен има *ауѓмент* и *секундарне наставке*.

Постоје четири подврсте већ према томе који варијетет корен има:

- а) *s-аорист* ($\sqrt{\quad} + s$);
- б) *iṣ-аорист* ($\sqrt{\quad} + i + ṣ$);
- в) *siṣ-аорист* ($\sqrt{\quad} + s + iṣ$);
- г) *sa-аорист* ($\sqrt{\quad} + s + a$).

268. s-аорист. На аугментовани корен додаје се сибилант *s*. Истовремено, ојачава се коренски самогласник:

а) *финални вокал* у активном стању има ојачање *vṛddhi* а у медијалном *guṇa* (сем код финалног *ṛ*): $\sqrt{\quad} nī$, *voḍiṭi* > *anāiṣ* (акт.), *aneṣ* (мед.); $\sqrt{\quad} śru$, *śruṭi* > *aśrāuṣ* (акт.), *aśroṣ* (мед.); $\sqrt{\quad} kṛ$, *īraṭi*, *cinīṭi* > *akārs* (акт.), *akṛṣ* (мед.); б) *средњи самогласник* има ојачање *vṛddhi* у активном, док се у медијалном не мења: $\sqrt{\quad} ric$, *oṣṭāvāṭi* > *arāikṣ* (акт.), *arīkṣ* (мед.); $\sqrt{\quad} rudh$, *īreṭi* > *arāuts* (акт.), *aruts* (мед.).

Наставци су, по правилу, *секундарни*, са следећим специфичностима: а) у 3. лицу множине јављају се *us* (а не *an*) за активни и *ata* (уместо *anta*) за медијални род; б) аориски знак *s* се изоставља после финалног коренског сугласника (сем после *ṛ* или назала *n/m* претворених у *anvāra*) а испред наставака који почињу са *t* или *th*, као и испред *dhvam*, док се после самогласника изоставља или асимилира (постаје *dhvam*); в) пре *s* и *t* 2. и 3. л. акт. Једнине умеће се *ī* (> *īs*, *īt*); г) три назална корена имају посебне облике у 2. и 3. л. мед. једнине (*gam* > *agathās*, *agata*; *tan* > *atathās*, *atata*; *man* > *amata*).

269. iṣ-аорист. Корен је, као код претходног облика, аугментован. На аугментовани корен додаје се сибилант који је префиксиран: *iṣ*. И овде се коренски самогласник најчешће ојачава: а) *финални вокал* у активном стању има *vṛddhi* а у медијалном *guṇa* – *apāviṣ* < $\sqrt{\quad} pū$, *čistiti*, *atāriṣ* < $\sqrt{\quad} tṛ$, *prolazi*; б) *средњи самогласник* има ојачање *guṇa* – *alesiṣ* (акт. и мед.) < *liś*, *čepati*, *arociṣ* < *rus*, *svetleti*, *avarṣiṣ* < *vṛṣ*, *kiṣiti*; в) *средњи а* је најчешће непромењено, али може бити продужено (код $\sqrt{\quad} kan$, *tan*, *gan*, *stan*, *han*, *mad*, *car*, *tsar*, *svar*...).

Наставци су у 3. л. множине *-us* (за акт.) и *-ata* (за мед.) а у 2. и 3. л. једнине (акт.) *īs* и *īt* (< *iṣ-s*, *iṣ-t*).

270. siṣ-аорист. Ово је практично варијанта претходног аориста. Твори се од корена на *ā* и неколико других ($\sqrt{\quad} mi$, *učvrstiti*, $\sqrt{\quad} mi/mī$, *oštetiti*, $\sqrt{\quad} li$, *prilepiti*; $\sqrt{\quad} nam$, *saviti*, $\sqrt{\quad} yam$, *stihi*, $\sqrt{\quad} gam$, *zadovoliti*). То важи за активно стање док је медијално у *s*-облику (сем за оптатив).

Промена је истоветна као и у *iṣ-аористу*.

271. sa-аорист. Овај аорист се твори од корена који се завршавају на *ś*, *ṣ* и *h* који у комбинацији са аориским знаком *s* дају *kṣ*. То су ови корени: *diś*, *riś*, *liś*, *viś*, *kliś*, *kruś*, *ruś*, *mṛś*, *sprś*; *tviṣ*, *dviṣ*, *cliṣ*, *viṣ*, *kṛṣ*; *dih*, *mih*, *lih*, *guh*, *duh*, *ruh*, *tṛh*, *vṛh* и *stṛh*.

Промена је као код тематског имперфекта будући да се и овде основа завршава на *a*.

Прекатив/Бенедиктив

272. *Прека̄тив* (**aśis**) је, у ствари, начин мољења, благосиљања (посебан облик потенцијала). Он се твори од аорисних основа додавањем наставака – *дирек̄тно на корен* (активни облик) или *на корен њроширен* са *s/iṣ* (медијални облик).

У *ак̄тивном* облику корен је у најслабијој форми док финални коренски самогласници трпе промене: **i** и **u** се продужују; **ṛ** се обично мења у **ri**, сем у **ṛ** коренима где постаје **īṛ** и **ūṛ**, односно **ar** код корена **ṛ** и **smṛ**; у неколико корена **ā** се мења у **e** (**dā**, **dhā**, **sthā**, **pā**, **gā**...).

У *медијалном* облику корен се ојачава (**guṇa** углавном код финалног самогласника, а код средишног само испред **iṣ**).

ПАРАДИГМЕ ПРОМЕНА У АОРИСТУ Коренски аорист

√dā, дати			√bhū, бити			
ак̄тивно			ак̄тивно			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1.	adā(sa)m	adā(s)va	adā(s)ma	abhūvam	abhūva	abhūma
2.	adā(sī)ḥ	adā(s)tam	adā(s)ta	abhūḥ	abhūtam	abhūta
3.	adā(sī)t	adā(s)tām	ad(ās)uḥ	abhūt	abhūtām	abhūvan

Специфичности и одступања: а) у ведском се овај аорист најчешће твори од корена **gā**, **dā**, **dhā**, **pā**, **sthā**, **bhū** (тек спорадично од **jñā**, **prā**, **sā**, **hā**); б) он се твори и од неколико корена на **ṛ**, **i/ī**, **u/ū** са уметањем **as** и ојачањем **guṇa** у једнини ($\sqrt{kṛ} > akar, akaram$; $\sqrt{vr} > āvar$...); в) творе га и неколико корена с радикалним **a** (најчешће \sqrt{gam} с финалним назалом $> agamam, agam, aganma, aganta$, итд.; $\sqrt{kram} > akram$; $\sqrt{tan} > atan$, итд.); г) имао је у старијем језику и своје начине/модусе: не-аугментовани *конјунк̄тив* са примарним (у активу, **karāṇi**, **karasi**, **karati**...; медијално, **karate**, **karamahe**...) и секундарним наставцима (активни, **karas**, **karat**, **karāma**...); *о̄й̄й̄а̄й̄ив*/*прека̄тив* с уметнутим **s** пред наставком или без њега (**bhūyāsam**, **bhūyāḥ**, **bhūyāstha**...); *им̄̄ерат̄ив* (медијално, само за 2. лице једнине – **kṛṣva**, **yakṣva**, **rāsva**...); *ин̄̄јунк̄тив* са прохибитивним **ma** (**ma gamaḥ**, не смеш ићи...); г) у најстаријем језику постоје и *ӯар̄ӣӣцӣӣ* (мање у активном – **krant**, **gmant**, **sthant**..., чешће у медијалном облику – **arāṇa**, **idhāna**, **nidāna**, **piśāna**, **budhāna**, **manāna**, **rucāna**, **vasāna**...); д) постојао је и *ӯасивни медијални облик* 3. лица једнине (који се творио додавањем **i** на аугментовани обично ојачани корен, нпр. **adhāyi**, **arāyi**...).

a-аорист

√sic, лити, сипати						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1.	asicam	asicāva	asicāma	asice	asicāvahi	asicāmahi
2.	asicaḥ	asicatam	asicata	asicathāḥ	asicethām	asicadhvam
3.	asicat	asicatām	asican	asicata	asiketām	asicanta
√vid, наћи						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1.	avidam	није	avidāma	avide	није	vidamahi
2.	avidaḥ	забеле-	avidata		забеле-	
3.	avidat	жена	avidan	avidata	жена	avidanta

Специфичности и одступања: а) редак и у *PB*; б) многи корени су овде пренети из коренског аориста; в) веома су ретки и облици оптатива, конјунктива, прекатива, као и императива сем од √sad; г) забележени су и партиципи активни (*tṛpant*, *rīṣant*, *vṛdhant*, *sadant*...) и медијални (*guhamāna*, *dhṛṣamāṇa*, *nṛtamāna*, *śucamāna*...)

Редуплирани аорист

√jan, рађати основа: jījana						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1.	ajījanam	ajījanāva	ajījanāma	ajījane	ajījanāvahi	ajījanāmahi
2.	ajījanaḥ	ajījanatam	ajījanata	ajījanathāḥ	ajījanethām	ajījanadhvam
3.	ajījanat	ajījanatām	ajījanan	ajījanata	ajījanetām	ajījananta

Специфичности и одступања: а) овај аорист има финално тематско а (као имперфект сличне конјугације); б) неки корени имају тематска одступања: *didyuta* < *dyut*; *jugūpa/jugupa* < *gur*... в) медијални облик је редак у старијем језику; г) финално *ṛ* има ојачање *gu-* (нпр. *arīparam*, *dīdaras*...) као и корени на *ī* и *u* (*abībhayanta*, *arīplavam*...); д) каткад се срећу облици без карактеристичног везног а; е) његови модални облици и у најстаријем језику су ретки (чешће се налази неаугментовани индикатив уместо конјунктива; врло су ретки оптатив, императив); е) није забележен његов партицип.

Сигматски аорист

s-аорист

√nī, ВОДИТИ						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1.	anāṣam	anāṣva	anāṣma	aneṣi	aneṣvahi	aneṣmahi
2.	anāṣiḥ	anāṣtam	anāṣta	aneṣthāḥ	aneṣāthām	aneṣdhvam
3.	anāṣīt	anāṣtām	anāṣuḥ	aneṣta	aneṣātām	aneṣata

Специфичности и одступања: а) изостављање s у акт. је врло ретко; б) неки корени (*dā*, *dhā*, *sthā*) претварају финално ā у i у мед. (*dā*, дати > *adiṣi*); в) каткада изостаје ојачање коренског самогласника; г) неки корени задржавају ī (уместо о) у мед. (*nū*, *dhū*, *hū*); д) у старијем санскриту јавља се одсуство ī у наставцима 2. и 3. л. акт. једине, те губљење консонантског наставка, каткада и коренског завршетка; е) када се корен завршава на самогласник неминовно се губи консонант наставка (*aprās* уместо *aprās-s* и *aprās-t* <√prā; *ajāis* уместо *ajāis-t* <√ji; *yāus* уместо *ayāus-t* <√yu...); е) каткад се наставак чува на уштрб аориског знака – губи се само s (поред *ajāis*, *ajāisīt* имамо и *ajāit*) или и знак и наставак (код корена на *r/ar* – *bhṛ*, *akṣār*, *atsār*, *asvār*, *ahār*, *hvār*; код корена који се завршавају на палатал и *h*, односно назал...); ж) модални облици (оптатив, конјунктив) нису ретки у старијем језику а у новијем углавном инјунктив (са прохибитивим *ma*) и прекатив; з) партиципи су ретки чак и у најстаријем језику.

iṣ-аорист

√budh, БУДИТИ						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	apāviṣam	apāviṣva	apāviṣma	apaviṣi	apaviṣvahi	apaviṣmahi
2	apāvīḥ	apāviṣtam	apāviṣta	apaviṣthāḥ	apaviṣāthām	apaviṣdhvam
3	apāvīt	apāviṣtām	anāiṣuḥ	apaviṣta	apaviṣātām	apaviṣata

Специфичности и одступања: а) одступања су мања; б) модални облици су, као и претходном аористу, доста ретки; в) није забележен ниједан партицип.

siṣ-аорист

siṣ-аорист √nam, САВИ(ЈА)ТИ						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	anarṣiṣam	anarṣiṣva	anarṣiṣma	anamiṣi	anamiṣvahi	anamiṣmahi
2	anamīḥ	anarṣiṣtam	anarṣiṣta	anamiṣthāḥ	anamiṣāthām	anamiṣdhva
3	anamīt	anarṣiṣtām	anarṣiṣuḥ	anamiṣta	anamiṣātām	anamiṣata

sa-аорист

√diś, ПОКАЗАТИ						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	adikṣam	adikṣāva	adikṣāma	adikṣi	adikṣāvahi	adikṣamahi
2	adikṣaḥ	adikṣatam	adikṣata	adikṣathāḥ	adikṣāthām	adikṣadhvam
3	adikṣat	adikṣatām	adikṣan	adikṣata	adikṣātām	adikṣanta

Специфичности и одступања: а) У ведском овај облик се творио од само девет корена који су се завршавали на *j*, *ś*, *ṣ* или *h* и имали су средишне самогласнике *i*, *u* или *r*. Ради избегавања нагомилавања консонаната додавано је тематско *a*; б) има неколико неаугментованих основа у старијем језику; в) модални облици су крајње ретки или незабележени (оптатив).

Прекатив/Бенедиктив

Прекатив – наставци и пример промене bhū, бити						
активни			медијални			
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	bhū-yāsam	-yāsva	-yāsma	bhaviṣ-īya*	-īvahi*	-īmahī*
2	-yāh*	-yāstam	-yāsta	-īṣṭhāh	-yāsthām	-īḍhvam
3	-yāt*	-yāstām	-yāsuḥ	-īṣṭa	-īyāstām	-īran*

* Наставци идентични са онима у обичном потенцијалу

XIII. ПЕРФЕКТ

273. Систем перфекта (*liṭ*, *parokṣa*) је претрпео битне промене. У најстаријем периоду је имао многе облике (укључујући своје начине и плусквамперфект). У класичном санскриту, међутим, он је сведен само на *индикатив* и *императив* који имају оба рода/стања (активно и медијално).

274. Перфект се користи за *оцањаје којима нараџор није био сведок*. Доста рано се по значењу *изједначава с имперфектом* (у Ведама не само као прошло време него и као еквивалент презенту и аористу). У каснијем језику он означава *радњу која се десила у прошлости* али се и за то мање користи од имперфекта (који се, како смо видели, *по творбеним карактеристикама* уклапа у систем презента).

275. Сви глаголи творе перфект, мање-више, на исти начин. Његове особине су:

- основа *створена* удвајањем корена;
- разлика између *јаке* и *слабе* основе;
- специфичности *наставака*;
- конективни *вокал i* (између основе и наставка).

Удвајање корена

276. Разликује се удвајање: а) корена који почињу сузласником и б) који почињу самогласником.

а) Корени који почињу сузласником удвајају се на раније описани начин: обично прва два гласа (сугласник и самогласник) се стављају на почетак (**praprach** < **prach**), **bubudh** < **budh**); аспиrowани консонант се замењује неаспиrowаним (**dadhā** < **dhā**) а гутурал палаталом (**caṅṅ** < **ṅ**). Код корена са два иницијална консонанта, обично се други (ако је безвучан и долази после сибиланта) понавља уместо првог (**tastṅ** < **stṅ**, **caskand** < **skand...**).

Али, за разлику од презента, коренско **a**, **ā**, **ṅ/ar** не постају **i** у редуплираном слогу него **a**: од **prṅ**, пунити, основа перфекта је **prapṅ** (у презенту **prṅ**); од **mā**, мерити, основа перфекта је **mamā** (презентска **mimā**).

б) код корена који почињу самогласником удвајање производи дуги самогласник.

Тако, иницијално **a** испред једног финалног сугласника постаје **ā** (**ād**, **jestīu** > **ād**; **aj**, **an**, **as**, **av**, **ah** > **āj**, **ān**, **ās**, **āv**, **āh**); иницијално **ṅ** постаје **ār** (као од **ar**); у истом положају се удвајају **i** и **u** (**iṣ** > **īṣ**; **uc** > **ūc**), али у јаким облицима (активно стање једине) добијају **ḡṇa** ојачање, постајући **e**, односно **o**. Наиме, гунирано (с додатком **a**) **i** постаје **e** (**a + i**), а **u** (додавањем **a**) постаје **o** (**a + u**). Има још једна специфичност – самогласник који се удваја остаје непромењен али се од коренског слога одваја својим по-

лувокалом (**iṣ** у слабом облику > **īṣ** али у јаком **i-y-eṣ**; **uc** у слабом облику > **ūc** али у јаком **u-v-oc**). На сличан начин \sqrt{i} има **īu** и **iye**.

Неколико корена с иницијалним **a** или **ṅ** има у старијем језику редупликацију **ān** (на пример, **añj/aj** > **ānañja**; **ṅc/arc** > **āṅcus/ānarca...**) која се касније установљава као правило за корене са иницијалним **a** и више консонаната (**akṣ**, **arj**, **añc**, али и **ac**).

Корени с иницијалним дугим вокалом немају перфект него користе перифрастични облик где се перфект неког помоћног глагола комбинује с акузативом глаголске именице. И од овог правила има изузетака – \sqrt{ar} има перфект **ār** (као од **ar**).

Корени с **ya** или **va** који могу да се замењују са својим полувокалима (**samprasāraṇa**) врше удвајање с **i** и **u** (**yaj**, **жршвовати** > **i-yaj**; **vyac**, **јпростирати** > **vi-vyac...**). На исти начин основу перфекта творе: **cyu**, мешати > **ci-cyu**; **dyut**, светлети > **didyut**; **vac**, говорити > **u-vac**; **vad**, причати, зборити > **u-vad**; **svap**, спавати > **su-svap**, итд. Неки други корени имају регуларно удвајање (**yam**, **гостити** > **ya-yam**; **van**, **јобегити** > **va-van**; **vas**, **обући** > **vā-vas...**).

Три корена творе основе перфекта с **a**: **bhū**, **бити** > **ba-bhū**; **sū**, **генерисати** > **sa-sū/su-sū**; **śī**, **лажати** > **śa-śī**.

277. Од свих ових правила има одређених одступања међу којима су типична ова: а) враћање коренског сугласника на оригинални гутурал (**ci**, скупљати, **ci**, посматрати, **ji**, освојити, **han**, убити... > **ciki**, **cikit**, **jigi**, **jaghan...**); б)

корен **bhṛ**, носити удваја се са **j** (**ja-bhṛ**); *в*) неки корени немају удвајање у перфекту (**vid**, знати)...

Јаке и слабе основе

278. Основе перфекта могу бити: *а*) *јака* (у једнини активног стања или рода), и *б*) *слаба* (у осталим облицима). То се постиже ојачавањем корена у основи за једнину, слабљењем у осталим лицима, или на оба начина:

а) *Ојачање основе*: гуџа ојачањем коренског финалног гласа у 2. лицу једнине; ојачањем **vṛddhi** у 3. лицу; једним или другим ојачањем у 1. лицу (од **bhī**, *бојати се*, *платити* – 2. л. је **bibhe**, 3. л. **bibhāi**, 1. л. **bibhe/ bibhāi**; од **kṛ**, *правити* – 2. л. **sakar**, 3. л. **sakār**, 1. л. **sakar/ sakār**); на исти начин се понаша и медијално **a** испред крајњег сугласника (од **tap**, грејати, 1. л. је **tatap/tatāp**, 2. л. **tatap**, 3. л. **tatāp**); медијални кратак самогласник добија ојачање гуна у сва три лица једнине (**druh**, ранити > **dudroh**). Али, нема промене вокала у корену **bhū**, бити, него се испред финалног самогласника умеће **v** (**babhūva**).

б) *Слабљење основе*: корени с иницијалним **i** и **u** (како смо видели) спајају удвојени и коренски слог у **i**, односно **ū**; корени где после иницијалног консонанта следи **ya** или **va**, такође скраћују ове слоге у **i** и **u** (**vivic** < **vyac**; **suṣup** < **svap**); неки корени губе назални глас (**tatasre** < **tarṇs**, *украшавати*; **bedhe** < **bandh**, *везати*), а неки медијално **a** између два консонанта (**jagm** < **gam**, *ићи*; **sakhn** <

khan, *копати*); у неким случајевима се интерконсонантско **a** које се при удвајању не мења претвара у **e** (**sed**, слаба основа од **sad**, седети; **pac** < **pac**, пећи); корен **ṭṛ** има **terus**, **√jṛ** > **jerus**, **√grabh/grah** се своди на **grh** и даје **jagrah** (1. и 2. л. једнине), односно **jagrāh/jagṛh** (3. л. једнине), док **√prach** остаје непромењен; финално **ā** у коренима се губи пред наставком који почиње вокалом.

Лични наставци

279. Лични наставци у перфекту су углавном примарни (сем секундарних **-va** и **-ma**). Они су специфични у индикативу активног стања/рода док су у медијалном идентични с истородним наставцима презента (сем **-e** у 3. л. једнине и **-re** у 3. л. множине).

Лични наставци у перфекту						
	активни			медијални		
1 л	-a	-va	-ma	-e	-vahe	-mahe
2 л	-tha	-athus/ṛ*	-a	-se	-āthe	-dhve
3 л	-a	-atus/ṛ	-us/ṛ	-e	-āte	-re

*Два су мишљења у погледу финалног гласа. По једнима оно је било **-s**, -по другима **-ṛ**. То, међутим није од значаја, будући да се финално **s** или **ṛ** не могу очувати у том положају и њих замењује **visarga**, безвучни финални **ḥ** глас.
Корени с финалним **ā** имају неправилан наставак **-āi** у 1. и 3. л. активном једнини (**dhā**, ставити > **da-dhau**).

280. Најважнија особеност перфекта у класичном санскриту је *скоро редовна ујошреба конективног i*:

а) *скоро увек* иде испред наставака с иницијалним консонантом (као и испред медијалног **-re** у 3. л. множине;

активног **-va**, **-ma**, и медијалног **-se**, **-vahe**, **-mahe**, **-dhve**; изузетак је активно **-tha** у 2.л. јединине);

б) *никад* *за* немају неки глаголи (к_т, *правити*; **bhṛ**, *носити*; **ṣṛ**, *ићи*; **vṛ**, *бирати*; **dru**, *шрчати*; **śru**, *слушати*; **stu**, *хвалити*; **śru**, *шећи*);

в) налази се код глагола који га иначе немају у другим променским облицима, или је опционо код неких (вешине оних на **-ā**, **-ī**, **-ī**, **-u**).

Некада се у санскриту користио и *илусквामीрфект* који је био давнопрошло време по форми али не и по значењу. Њега је веома тешко разликовати од имепрфекта глагола са редуплираном основом а нешто лакше од аориста исте врсте глагола.

Остали су и трагови *иерифрасичног иерфекта* који као помоћни глагол користи перфекатску основу глагола **as**, *јесам* (најчешћи облик у класичном санскриту, много ређи у ведском); **kr**, *чинити*, *радити* (у старијем језику једини облик); **bhū**, *бити* (ретко и у старом и класичном санскриту).

ПАРАДИГМЕ ПРОМЕНА У ПЕРФЕКТУ

√budh, БУДИТИ, ЗНАТИ						
ЈАКА ОСНОВА bubodh			СЛАБА bubudh			
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	bubodha	bubudhiva	-dhima	bubudhe	-dhivahe	-dhimahe
2	bubodhitha	-dhathuḥ	-dha	bubudhiṣe	-dhāthe	-dhidhve
3	bubodha	-dhatuḥ	-dhuḥ	bubudhe	-dhāte	-dhire

√tan, ИСТЕЗАТИ, ТАЊИТИ						
ЈАКА ОСНОВА tatan/tatān			СЛАБА ten			
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	tatana/-āna	teniva	tenima	tene	tenivahe	tenimahe
2	tatantha/tenitha	tenathuḥ	tena	teniṣe	tenāthe	tenidhve
3	tatāna	tenatuḥ	tenuḥ	tene	tenāte	tenire

√nī, ВОДИТИ						
ЈАКА ОСНОВА ninay/nināy			СЛАБА ninī			
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	ninaya/-āya	ninyiva	ninyima	ninye	ninyivahe	ninyimahe
2	ninetha/-ayitha	ninyathuḥ	ninya	ninyiṣe	ninyāthe	ninyidhve
3	nināya	ninyatuḥ	ninyuḥ	ninye	ninyāte	ninyire

√dā, дати јака основа dadā слаба dad/dadi						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	dadāu	dadiva	dadima	dade	dadivahe	dadimahe
2	dadāta/-itha	dadathuḥ	dada	dadiṣe	dadāthe	dadidhve
3	dadāu	dadatuḥ	daduḥ	dade	dadāte	dadire

√kṛ, правити, чинити						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	śakāra/-ara	śakṛva	śakṛma	śakre	śakṛvahe	śakṛmahe
2	śakartha	śakrathuḥ	śakra	śakṛṣe	śakrāthe	śakṛdhve
3	śakāra	śakratuḥ	śakruḥ	śakre	śakrāte	śakrire

√as, јесам Има само активну промену Користи се као помоћни глагол (као и глаголи bhū, бити и kṛ, правити)		
ИНДИКАТИВ		
	једн.	множ.
1.	āsa	āsiva
2.	āsitha	āsathuḥ
3.	āsa	āsatuḥ

XIV. ФУТУР

281. Постоје два футура (*bhaviṣyantī*). Један је старији и назива се s-футур (*lṛṣ*). Други је млађи *перифрастични футур* (*luṣ*).⁴⁷

s-футур

282. Овај облик је чешћи у каснијем санскриту, док је у ведском редак (у старијем језику се футур изражавао најчешће конјунктивом). Основа се твори додавањем суфикса -*śya* или, ређе, *iṣya* (*i + śya*) на корен у коме се финални самогласник (а каткад средишни вокал) ојачава с *guṇa* (*eṣya* < *i, iḥi*; *dāśya* < *dā, gaiti*; *dhokṣya* < *duh, gojiti*; *bhaviṣya* < *bhū, biti*; *vakṣya* < *vac, ḡovoritī*; *yāśya* < *yā, iḥi*...). Тако добијене основе мењају се као и презентске на -*a*.

283. Парадигма промене: √ + (i)śya + наставци за презент индикатив -*a* основа.

⁴⁷ Сложени облик какав постоји и у нашем језику.

Кондиционал

284. Кондиционал (*lṛṇ, kriyātipatti, sarṅketa*) је погодбени начин и подразумева неку хипотетичку ситуацију, која се није десила (*ga je йала киша йрава би йорасла; ga се десило А имали бисмо Б*). Погодбени начин се разликује од потенцијала/оптатива. Док потенцијал означава *отворену могућност* (*ја бих йевао*), кондиционал је *сујројан стварном дешавању* (нешто се није збило). На пример: **yadi rāmaḥ āgamiṣyat ahaṁ tasmai dakṣiṇam adāsyam** (*ga je Рама био дошао ја бих му био дао йоклон*), тј. Рама није дошао и није добио свештенички поклон.

Кондиционал је веома ретко у употреби, нарочито у старијем језику.

Овај облик се веже за **s-футур** (као и имперфект за презент) јер се твори од основе **s-футура** уз додавање аугмента прошлог имперфекта и секундарних наставака: **a + sya + наставак (á-dā-sya-m)**. Кондиционал се због тога најлакше изводи из овог облика за футур.

Перифрастични футур или футур II

285. Овај футур (*luṭ, śvastani*) је у најстаријем језику изузетно редак, али касније постаје уобичајен. Он нема медијални облик, начине/модусе и партицип.

Њега представља деривативна именица која означава вршиоца радње (*nomen agentis*) кога прати помоћни

глагол. Именица има вредност партиципа, а помоћни глагол означава будуће време.

Именица се твори суфиксом **ṭṛ/tar** који се додаје директно или уз **i** на корен с ојачањем **guṇa: dātṛ < dā, kartṛ < kṛ, bhavitṛ < bhū...**

Помоћни глагол је $\sqrt{\text{as}}$, јесам, чији се презент користи за сва лица сем за 3. л. које се употребљава без помоћног глагола (на пример, **bhavitā**, он/она/оно ће бити; **bhavitārau**, обоје ће бити; **bhavitāras**, они ће бити).

Наш језик такође има два футура: *просији* и *сложени*. У оба случаја користе се помоћни глаголи. *Просији* се твори од крњег облика инфинитива неког глагола и енклитичког (скраћеног) облика глагола *хшеји* (**-hy, -hes, -he...**, на пример, **радићу < радит-ћу**). *Сложени* футур у српском настаје употребом помоћних глагола *хшеји* (ја **ћу радити, футур I**), односно *бији/будем* (**будем радио, футур II**). У оба језика ови глаголски облици су слични по значењу: *йо времену* (обележаваће радње која треба да се деси) и *модалним вредностима* (условност, заповест, жеља, намера, воља, претња...).

ПАРАДИГМЕ ПРОМЕНА
У ФУТУРУ

s- футур √dā, дати						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	dā-syā-mi	dā-syā-vaḥ	dā-syā-maḥ	dāsyē	dāsyāvāhe	dāsyāmahe
2	dā-sya-si	dā-sya-thaḥ	dā-sya-tha	dāsyase	dāsyethe	dāsyadhve
3	dā-sya-ti	dā-sya-taḥ	dā-sya-nti	dāsyate	dāsyete	dāsyante
√ṛdh, расти						
√kr, правити, чинити						
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	ardhiṣyāmi	ardhiṣyāvaḥ	ardhiṣyāmaḥ	ardhiṣyē	ardhiṣyāvāhe	ardhiṣyāmahe
	игд.					
1	kariṣyāmi	kariṣyāvaḥ	kariṣyāmaḥ	kariṣyē	kariṣyāvāhe	kariṣyāmahe
	игд.					

Специфичности и одступања: а) већина корена с финалним самогласником (сем на *ṛ*) немају *i* пред суфиксом; б) сви корени с финалним њолувокалом имају *-i* као додатак на суфикс; в) код корена с финалним безвучним гласом половина има помоћно *-i* као и мањина корена с завршним спирантом; г) мањи број корена у класичном санскриту нема ојачање (*guṇa*); д) неколико корена са средишним *ṛ* има ојачање *ra*; е) модални облици овог футура су ретки.

Партиципиј се твори као код презентских основа на *-a*: наставком *-nt* (за акт.) и *-māna* (за мед.): *dāsyā-nt* и *dāsyā-māna* < *dā*.

Кондиционал √dā, дати						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	á-dāsyam	á-dāsyāva	á-dāsyāma	ádāsyē	ádāsyāvāhi	ádāsyāmahi
2	á-dāsyah	á-dāsyatam	á-dāsyata	ádāsyathāḥ	ádāsyethām	ádāsyadhvam
3	á-dāsyat	á-dāsyatām	á-dāsyān	ádāsyata	ádāsyetām	ádāsyanta

Перифрастични футур √dā, дати			
активни			
	једн.	двој.	множ.
1л	dātāsmi	dātāsvaḥ	dātāsmas
2л	dātāsi	dātāsthaḥ	dātāstha
3л	dātā	dātārāu	dātāraḥ

Напомена. У *s-футуру* санскрита помоћни глагол се не користи али у сложеном (перифрастични) да (глагол *as, јесам*).

XV. ИМЕНСКИ ОБЛИЦИ ГЛАГОЛА

286. Још од најранијег периода у санскриту постоји склоност ка коришћењу именских облика уместо глаголских. Они су чести и могу заменити не само глагол него и целу реченицу. Ти облици су специфични по томе што имају двоструки карактер: они су именски по форми али глаголски по функцији. У суштини су *девербални* јер настају од глаголских корена. Могу бити променљиви или непроменљиви.

Овде се сврставају: *партиципи*; *герунди* (*аисолутивни*); *инфинитиви*.

Партиципи

287. Партиципи се могу разврстати у *две* категорије: они који *припадају* сваком глаголском времену *посебно*; који *припадају* глаголском систему у *целини*:

Што се тиче *првих*, из основа *презентиа*, *перфектиа*, *аористиа* и *футура* могу се творити *активни* и *медијални* партиципи. Општи наставци *партиципија презентиа* су: активни *-ant* (слаби облик *-at, fem. -anti/-ati*); медијални – *āna (fem. -ānā)*, одно-

сно *-māna* после *-a* основе. У *перфектју* је активни облик *-vāns* (слаби облик *uṣ, vat, fem. uṣī*). Постоје и *пасивни* партиципи. *Презентиски* настаје од пасивне основе на *-ya*.

Презент активни партиципи се најлакше добија заменом наставка *-anti* (односно *-ati* код глагола треће конјугације) у 3. лицу множине афиксом *-at (gacch-anti > gacch-at, uḍuḥi/koḥi uḍe)*. На сличан начин се твори *активни партиципи футура*, од 3. лица једине (*gamisyati > gamisyat*). *Медијални партиципи презентиа* се твори додавањем суфикса *-māna* (за 1., 4., 6. и 10. групу), односно *-ana* (за друге глаголске групе). Истим суфиксом (*-māna*) твори се *пасивни партиципи презентиа* додавањем на пасивну основу 3. лица једине када се одбије наставак *-te (gamyate > gamyamāna)*.

Други партиципи се не сматрају делом посебног глаголског времена него припадају глаголском систему у целини. То се односи на: *а) пасивни партиципи перфектиа* (који је најчешће у употреби); *б) активни партиципи перфектиа*; *в) пасивни партиципи футура*.

288. *Пасивни партицип перфекта (bhūte kṛdanta)* је најраширенији. Он се користи код транзитивних, *прелазних (sakarmaka)* глагола (који имају објект) али и од *непрелазних (akarmaka)* за чије вршење није неопходан објект. Код *прелазних глагола* има право *пасивно* значење (не обавезно конотације прошлог него само извршеног), означавајући да је објект претпео акцију изражену глаголским кореном (*datta, gatiḥ; ukta, речено; dīṛṇa, иробожен; bhugna, савијен*). Партицип од *иниразијивних* глагола *нема пасивно значење* него означава да се збивање (*bhāva*) десило у прошлости. Најчешће се користи уз глаголе кретања или за обележавање неког стања,

положаја, неодређеног прошлог збивања (*gata*, *оћинио*; *bhūta*, *био*; *mṛta*, *умро*; *jata*, *рођен*). Такав партицип се користи и као именица (*buddha*, *мудросћ*; *vṛddha*, *ограслосћ*).

289. Партицип се твори акцентованим суфиксом *-tá* директно на корен, или, евентуално, на његов слабији облик (ако га има). Понекад се испред суфикса умеће *-i-* углавном уколико постоје еуфонске тешкоће повезивања корена са суфиксом (*kath-i-ta*, *величан*; *gr̥bh-i-ta*, *зграбљен*) или у специфичним случајевима за која не постоји правило (*nind* > *nindita*, *укорен*; *cumb* > *cumbita*, *пољубљен*; *śaṅk* > *śaṅkita*, *сумњив*; *paṭh* > *paṭhita*, *прочитан*; *bhāṣ* > *bhāṣita*, *речен*; *cal* > *calita*, *померен*; *jīv* > *jīvita*, *преживљен*; *sev* > *sevita*, *услужен*; *likh* > *likhita*, *написан*...).

Један број корена има суфикс *-ná* уместо *-tá* без уметнутог вокала (*vā-ta* < *vā*, *дувајти*; *gī-ṇa* < *gī*, *зупати*; *pūr-ṇa* < *pū*, *пунити*; *magna* < *majj*, *поноути*...).

Неки корени, чести у говору, губе финални назал пред суфиксом (*gam* > *gata*, *оћинио*; *nam* > *nata*, *савијен*; *han* > *hata*, *убијен*). Финално *-ā* или дифтонг прелазе у *-ī* испред суфикса *-tá* (*pā* > *pīta*, *поијен*; *gai* > *gīta*, *оћиван*, *gīā*, *исма*), али са значајним изузецима (*jñā* > *jñāta*, *познат*; *dā* > *datta*, *дајти*; *dhā*, *место* > *hita*, *смеитиен*). Финални аспирирани сугласник бива деаспириран а *-t* у суфиксу претвара се у аспирирани звучан (*budh* > *buddha*; *labh* > *labdha*). Неки корени са финалним *h* имају особене партиципе (*dah*, *горети* > *dagdha*; *duh*, *мусити* >

dugdha; *nah*, *везати* > *naddha*; *lih*, *цурети* > *liḍha*; *ruh*, *пењати* > *rūḍha*; *sah*, *шпрети* > *soḍha*; *vah*, *носиоити* > *voḍha*...)

290. Активни партицип перфекта је изведен из пасивног партиципа. Он се твори тако што се на суфикс пасивног партиципа перфекта (*-ta*) додаје други суфикс (*-vat*), тако да се као његов маркер узима *-tavat* (*-ta+vat*).

Овај партицип се може творити и суфиксом *-ta* који се користи за пасивни партицип перфекта. Разлика је у њиховој синтактичкој служби: пасивни партицип (*karmanī*) иде уз објект и у свему се слаже с њим; активни партицип (*kartari*), међутим, иде уз агента и слаже се с њим.

Пасивни и активни партиципи перфекта
глагола у честој употреби

корен	пасивни	активни	корен	пасивни	активни
arth	arthita	arthitavat	pat	patita	patitavat♦
īkṣ	īkṣita	īkṣitavat	pā	pīta	pītavat
kath	kathita	kathitavat	pūj	pūjita	pūjitavat
kup	kupita	kupitavat♦	pracch	pr̥ṣta	pr̥ṣtavat
kṛṣ	kṛṣta	kṛṣtavat	budh	buddha	buddhavat♦
kṛnt	kṛnta	kṛntavat	bhū	bhūta	bhūtavat♦
kṣip	kṣipta	kṣiptavat	man	mata	matavat
khan	khāta	khātavat	mantr	manrita	manritavat
khād	khādita	khāditavat♦	muc	mukta	muktavat
gam	gata	gatavat♦	mṛ	mṛta	mṛtavat♦
gāh	gāḍh♦	gāḍhavat♦	yaj	iṣta	iṣta
cal	calita	calitavat♦	rakṣ	rakṣita	rakṣitavat
cint	cintita	cintitavat	rac	racita	racitavat
cur	corita	coritavat	ruc	rucita	rucitavat

jan	jāna	jātavat♦	ruh	rūḍha	rūḍha♦
ji	jīta	jītavat	labh	labdha	labdhavat
jīv	jīvita	jīvitavat♦	likh	likhita	likhitavat
taḍ	taḍita	taḍitavat	vad	udita	uditavat
tuṣ	tuṣta	tuṣtavat♦	vas	uṣita	uṣitavat♦
tyaj	tyakta	tyaktavat	vah	uḍha	uḍhavat
dah	dagdha	dagdhavat	vid	vidita	viditavat♦
dā	dāṭta	dāṭtavat	viś	viṣta	viṣta
div	dyūt	dyūtavat	vṛt	vṛtta	vṛttavat♦
diś	diṣta	diṣtavat	vṛdh	vṛddha	vṛddhavat♦
ḍṛś	ḍṛṣta	ḍṛṣtavat	vep	vepita	vepitavat
nam	nata	natavat♦	śas	śānta	śāntavat♦
naś	naṣta	naṣtavat	śram	śrānta	śrāntavat♦
nind	nindita	ninditavat	sad	sanna	sannavat
nī	nīta	nītavat	sṛ	sṛta	sṛtavat
nṛt	nṛtta	nṛttavat	spṛś	spṛṣta	spṛṣtavat
pac	pakta	paktavat	smṛ	smṛta	smṛtavat
paṭh	paṭhita	paṭhitavat	has	hasita	hasitavat♦
♦ алтернативни облици на -ta (без -vat)					

291. Пасивни партицип футура (герундив). Као што пасивни партицип перфекта не означава да је нешто *прошло* него само *свршено* тако и овај партицип (који се, по аналогiji са сличним латинским обликом на *-ndus* назива *герундив*) не означава радњу у будућности него оно што је *неојходно* или *треба да се уради* (лат. *gerere*, учинити). Зато се герундиви називају и *партиципима нужности*.

Герундиви као глаголски облици у латинском су били вербални придеви, партиципи футура пасивног, са значењем да је радња глагола нужно потребна (Катон Старији је често своје го-

воре завршавао са “*Ceterum censeo Carthaginem delendam esse*” тј. “ја такође мислим да Картагина *треба да буде разорена*”). У неким језицима герундив може бити и глаголски прилог (у француском), док га други језици немају (енглески). У српском се овај облик може изразити са “треба, мора + глагол” (**kartaviya**, *што се мора учинити*; **bhavitavya**, *што треба да буде*; **śravanīya**, *што треба чути*).

292. Герундиви имају три суфикса: -ya, -tavya и -anīya.

Суфикс **-ya** је старији и среће се у ведском, док су друга два млађа. Он се ни по чему не разликује од истог суфикса којим се творе други придеви и именице. Његова првобитна вредност је **ia** (како се у *Vedama* чита) и због чега утиче на трансформацију **e** и **o** у **au** и **av** када му претходе. У том погледу, запажају се следеће промене на глаголском корену када се додаје овај суфикс: кратки вокал се не мења али се умеће **-t-** (**i-t-ya**, *треба да оде*; **apa-mi-t-ya**, *треба бацити*; **śru-t-ya**, *треба да се чује*; **kṛ-t-ya**, *треба учинити*); финално **ā** се претвара у **e** (**de-ya** < **dā**, *гаји*; **khye-ya** < **khyā**, *видети*; **me-ya** < **mā**, *мерити*); финални вокали **ī**, **ū**, **ṛ** обавезно добијају ојачање (**guṇa** или **vṛddhi**) и њихов крајњи елемент се јавља као **u**, **v**, **ṛ** (**nav-ya**, *треба величати* < **nu**; **hav-ya**, *треба призвати* < **hū**; **vār-ya**, *треба изабрати* < **vṛ**); средишни самогласник остаје или се ојачава с гуна, а **a** се понекад продужава (**id-ya**, *треба величати*; **guh-ya**, *треба кријти*; **ardh-ya**, *треба да се доврши*).

Суфикс **-tavya** је секундарна деривација од инфинитивне именице на **-tu** којој је додат суфикс **ia** > **ya** (**-tu** + **ia**) испред кога је финално **u** ојачано с гуна и претворено у **av**. Такође је суфикс **-anīya** секундарна деривација, настао од до-

давања адјективног суфикса **-īya** на именицу (*nomen actionis*) творену суфиксом **-ana**.

Ови суфикси су млађи. Они се скоро не срећу у ведском где постоје други (**-āyia/āy-ya**; **-en-ya** – чита се **enia**; **-tv-a**, који се чита **tua...**). Забележени су и глаголски придеви на **-elima**.

Герундиви глагола
у честој употреби

√корен	-ya /-anīya	-tavya	√корен	-ya /-anīya	-tavya
ad	adanīya	attavya	bandh	bandhanīya	baddhavya
arth	arthanīya		bādh	bādhanīya	badhitavya
aś	aśanīya	aśitavya	būdh	bodhanīya	bodhitavya♦
as	asanīya	astavya	bhaks	bhakṣanīya	bhaksavitavya♦
āp	āpanīya	āptavya♦	bhāṣ	bhāṣanīya	bhāṣitavya♦
iṣ	gaṣanīya	gaṣitavya♦	bhid	bhedanīya	bhetitavya♦
īkṣ	īkṣanīya	īkṣatavya	bhī		bhetavya
īś		īśitavya	bhū	bhavanīya	bhavitavya♦
kath	kathanīya	kathitavya	bhūṣ	bhūṣanīya	bhūṣitavya♦
kamp	kampanīya	♦kampya	bhṛ	bharanīya	bhartavya♦
kṛ	karanīya	kartavya♦	bhram	bhramanīya	bhramitavya
kṛṣ	kṛṣanīya		man	mananīya	mantavya
krand	krandanīya		mandh	mandhanīya	
kram	kramanīya		mā		mātavya♦
krī	krayanīya	kretavya	mān	mānanīya	mānavitavya♦
kṣam		kṣantavya♦	mṛ	maranīya	martavya
kṣal	kṣālanīya	♦kṣalya	yaj	yajanīya	yaṣtavya
kṣip	kṣepanīya	kṣeptavya♦	yat	yatanīya	yatitavya
kṣubh	kṣobhanīya	♦kṣobhya	yā	yāpanīya	yātavya
khan	khananīya		yāc	yācanīya	yācitavya♦
khād	khādanīya	khaditavya♦	yuj	yojanīya	yoktavya♦
gaṇ	gaṇanīya	♦gaṇya	rakṣ	rakṣanīya	rakṣitavya♦

gam	gamanīya	gantavya♦	rac	racanīya	racavitavya
gāh	gāhanīya	gāhitavya♦	ram	ramanīya	rantavya♦
granth	grathanīya	grathitavya	rud		roditavya
grah	grahanīya	grahitavya♦	rudh		roddhavya♦
car	caranīya	caritavya	ruh	rohanīya	
cint	cintanīya	cintitavya♦	labh	labhanīya	labdhavya♦
cur	coranīya	coravitavya♦	likh	lekhanīya	lekhitavya♦
chad	chādanīya	chādavitavya♦	vac	vacanīya	vaktavya♦
chid	chedanīya	chettavya♦	vañc	vañcanīya	vañcavitavya
ji		jetavya♦	vad	vadanīya	vaktavya
jan		janitavya♦	vand	vandanīya	♦vandyā
jīv	jīvanīya	jīvitavya♦	vas		aṣitavya
taḍ	tāḍanīya	tāḍavitavya♦	vah	vahanīya	voḍhavya
ṭṛ	taranīya	tartavya♦	vṛ	varanīya	
tyaj	tyajanīya	tyaktavya♦	vṛt	vartanīya	varitavya
dah	dahanīya	dagdavya	vṛdh	vardhanīya	
dā		datavya♦	vid	vedanīya	veditavya♦
diś	deśanīya	deṣtavya♦	viś	veśanīya	veṣtavya♦
duh	dohanīya	dogdhavya♦	śam	śamanīya	♦śāmya
ḍṣ	ḍṣanīya	ḍṣtavya♦	śās	śāsanīya	śāsitavya♦
dviṣ	dveṣanīya	♦dveṣya	śru	śravanīya	śrotavya♦
dhā	dhānīya	dhātavya♦	sah	sahanīya	soḍhavya♦
nand	nandanīya	♦nandya	sṛ	saranīya	sartavya
nam	namanīya	♦namya	stu		stotavya♦
nind	nindanīya	ninditavya♦	sthā		sthātavya♦
nī		netavya♦	spṛś	sparśanīya	spraṣtavya♦
nṛt		natitavya♦	spṛh	spṛhanīya	
pac	pacanīya	paktavya♦	smṛ	smaranīya	smartavya
paṭh	paṭhanīya	paṭhitavya♦	svap		svaptavya
pat	patanīya	patitavya♦	han		hantavya
pā	pānīya	pātavya♦	has	hasanīya	hasitavya♦

pūj	pūjanīya	pūjayitavya♦	hā		hātavya♦
puṣ	poṣanīya	♦poṣya	hu	havanīya	hotavya♦
praśch		praśtavya			

♦ алтернативни облици √ + -ya (без -tav-) са употребом *saṁdhi*

Инфинитив

293. Инфинитиви су у најстаријем језику деривативне айсипрактине именице у инфинитивном или квази-инфинитивном значењу, најчешће у облику *gatīva*, *a reḥe akuzāīva*, *ḡenīīva*, *ablāīva* и *lokaīīva*. У класичном санскрипу одржао се само акузативни облик на **-tum**, **-itum**.

Инфинитив се твори додавањем суфикса **-tu** (акузативно **-tum**), на ојачан (*guṇa*) и акцентован корен, најчешће директно или уз уметнуто **-i-** (*étum* < *i*; *kártum* < *kṛ*; *cáritum* < *car*; *bhávītum* < *bhu*; *patītum* < *pat*; *gr̥hītum* < *gr̥h*; али *dr̥ś* > *draṣṭum*). Инфинитивне именице ове групе (на **-tu**) могу се слободно творити од свих корена.

У ведском се творио и инфинитив на **-ase**; **-se**; **-mane**; **-taye**; **-syai**; **ṣani**; **tari**... Инфинитиви као (оригинално) именице постојали су и у старословенском. У модерном српском инфинитиви означавају неодређени глаголски начин (на **-ти**).

Иде најчешће уз помоћне глаголе, са ознаком *жеље*, *воље*, *намере*, *способности*... да се нешто учини. У том смислу, посебно се примењује уз корен √*śak* (*моћи*, *бити кадар*) који се употребљава скоро искључиво као помоћни глагол за инфинитив (*tatpustakamavagantum na śaknīti*, он није способан да разуме ту књигу); уз помоћни глагол *arh* (*заслуживати*,

имати право/моћ) и у облику учтиве заповести (инфинитив + финитни облик овог глагола: *bhavānāgantumarhati*, *иребало би да дође*); уз глаголе кретања у значењу “с циљем, с намером”; може да се користи и као пасив уз помоћни глагол (посебно *śak*) у трпном стању (*karmaṇi prayoga*) – *tyaktum na śakyate*, *што не може бити урађено*.

Апсолутив

294. Апсолутив (*герунд*), скт. *ktvānta* је, углавном, стереотипизирани облик инструментала изведених глаголских именица. Они су чести у каснијем језику и користе се као непроменљиви активни партицип или адвербијално.

Овај партицип подразумева *прећходну* или радњу која је *симултана* са оном у главном глаголу, који може бити у ма ком глаголском облику – презенту, перфекту или футуру... Ако имамо више апсолутива, радња у сваком од њих временски претходи другој, док главни глагол обележава акцију која се најпосле дешава у времену.

Апсолутив се твори на *два* начина: а) код корена без *префикса*, додавањем суфикса **-tvā** на слаби облик, без или уз уметање **-i-**. Ови облици се називају *tvānta* (*gam*, *iḥi* > *gatvā*; *gr̥h*, *uzeti* > *gr̥hītvā*; *dr̥ś*, *videti* > *dr̥śtvā*; *pā*, *īiti* > *pītvā*; *vas*, *reḥi*, *kaṣāi* > *uktvā*; *vas*, *sīanavāi* > *uṣītvā*; *vid*, *znāi* > *vidītvā*); б) код корена с *префиксом*, а који се не завршавају на *крајки вокал*, додавањем суфикса **-ya** на слаби облик корена (*sam* + *gam* + *ya*, *doṣavāi* *заједно*); али, ако се корен са *префиксом* завршава на *крајки вокал*

онда је суфикс **-tua**. Такви облици се називају **tyabanta** (**ji + tua, победивши; kṛ + tua, учивши**).

Ова правила имају изузетке. Као што се срећу герунди на **-ua** из простих корена тако има и оних на **-tva** код корена са префиксом.

У суштини, апсолутив је додатак субјекту реченице и описује његову акцију или стање. Он се назива и везним партиципом јер указује на везу с радњом у главном глаголу: и у једном и у другом агент је исти. На пример, реченица “када Рама иде кући тада пије воду” (**yadā ramo gṛhaṁ gacchati, tadā sa jalam pibati**) може да се изрази и апсолутивно: “пошавши (пошто оде) кући, Рама пије воду” (**gṛhaṁ gatvā Rāmo jalam pibati**).

Санскритски апсолутив (герунд) у оба значења (глаголско и прилошко) одговара нашем негдашњем *герундију* и може се превести употребом глаголских прилога (који се завршавају као и наши негдашњи герундији на **-ћи, -вши**): *пошавши кући, одравши руке, седнувши за сто...* *Рама пије воду.*

295. Апсолутив се може користити и адвербијално. То је случај с именицама (*nomen actionis*) у акузативу (на **-am**) које се не могу раздвојити од правих герунда. Апсолутиви на **-am** су постали у старијем језику а данас се користе као репетитивни изрази (у значењу “опет и опет”) као и у сложеницама где је први члан именица, придев или прилог.

Апсолутиви и инфинитиви глагола у честој употреби

корен	-tvā облик	-ya облик	инфинитив
kath	kathayitvā	prakathya	kathayitum
kup	kupitvā/kopitvā	saṁkupyā	kopitum
kṛṣ	kṛṣtvā	ākāṛṣya	karṣum,krṣum
kṛnt	kartitvā	utkṛtya	kartitum
kṣip	kṣiptvā	saṁkṣipyā	kṣeptum
khan	khanitvā	utkhāya	khanitum
khād	khāditvā	ākḥādyā	khāditum
gam	gatvā	āgamya, āgatyā	gantum
gāh	gāhitvā, gādva	avagāhya	gāhitum, gāhidum
cal	calitvā	saṁcalyā	calitum
cint	cintayitvā	saṁcintyā	cintayitum
cur	corayitvā	saṁcoryā	corayitum
jan	janitvā	saṁjāya (-nya)	janitum
ji	jītvā	vijityā	jetum
jīv	jīvitvā	saṁjīvyā	jīvitum
taḍ	taḍyitvā	pratāḍyā	taḍyitum
tuṣ	tuṣtvā	parituṣyā	toṣtum
tyaj	tyaktvā	saṁtyajyā	tyaktum
dah	dagdhvā	saṁdahyā	dagdhum
dā	dattvā	pradāyā	dātum
div	devitvā	ādīvyā	devitum
diś	diṣtvā	ādīśyā	deṣtum
dṛś	dṛṣtvā	saṁdṛśyā	draṣtum
nam	natvā	praṇamyā	nantum
naś	naśitvā, naṣtvā	vinaśyā	naśitum, naṣtum
nind	ninditvā	vinindyā	ninditum
nī	nātvā	ānīyā	netum

nṛt	nartivā	pranṛtya	nartitum
pac	paktvā	vipacya	paktum
paṭh	paṭhitvā	prapaṭhya	paṭhitum
pat	pativā	nipatya	patitum
pā	pītvā	nipīya	pātum
pūj	pujayitvā	saṁpujya	pujayitum
pracch	pr̥ṣṭva	āpr̥cchya	praṣṭum
budh	budhitvā/bodhitvā	saṁbudhya	bodhitum
bhū	bhūtvā	saṁbhuya	bhavitum
man	manitvā, matvā	avamatyā/-nya	mantum
mantr	mantrayitvā	āmantrya	mantrayitum
muc	muktvā	vimucya	moktum
mṛ	mṛtvā	anumṛtya	martum
yaj	iṣtvā	saṁijya	yaṣtum
rakṣ	rakṣitvā	saṁrakṣya	rakṣitum
rac	racayitvā	viracayya	racayitum
ram	ratvā, ramitvā	viramya/-tya	rantum
ruh	rūdvā	āruhya	rodum
labh	labdhvā	ālabhya	labdhum
likh	likhitvā, lekhitvā	ālikhya	lokhitum
vad	udivā	anudya	vaditum
vas	uṣitvā	proṣya	vastum
vah	ūdva	prohya	vodum
vid	viditvā, veditvā	saṁvidya	veditum, vettum
viś	viṣtvā	praviṣya	veṣtum
vṛt	vartitvā	anuvṛtya	vartitum
vṛdh	vardhitvā, vṛddhvā	samvṛdhya	vardhitum
vep	vepivā	pravepya	vepitem
śas	śantvā	niśamya	śamitum
śram	śrantvā, śramitvā	viśramya	śramitum
sad	sattva	niṣadya	sattum

spṛś	spr̥ṣṭva	saṁspṛśya	spraṣṭum
smṛ	smṛtvā	saṁsmṛtya	smartum
has	hasitva	vihasya	hasitum

Апсолутивни на -am

√ kṛ	karam	√ pā	pāyam
kṣip	kṣepam	piṣ	peṣam
gai	gāyam	puṣ	poṣam
grah	gr̥ham	pṛ	pūram
jīv	jīvam	bandh	bandham
taḍ	taḍam	bhuj	bhojam
trai	trāyam	mā	māyam
dah	dāham	mṛ	māram
dā	dāyam	vah	vāham
ḍṛś	darśam	śuṣ	śośam
dhā	dhāyam	śru	śrāvam
naś	nāśam	smṛ	smāram
paṭh	paṭham	han	ghatam

XVI. СЕКУНДАРНА КОНЈУГАЦИЈА

296. У санскриту постоји и секундарна конјугација, у којој је основа изведена и добила је специфично значење.

И у овој конјугацији постоје различити глаголски облици (од перфекта до футура), али су они доста ретки. Најчешће се користи презентска основа.

297. Секундарне конјугације обухватају: а) *ī*асив; б) *ин*тензив; в) *дезидератив*; г) *каузатив*; д) *деноминатив*.

Пасив

298. Пасив (*karman*) је по форми специјализовани презент на *-ya* у свом медијалном облику. Али, као пасив, овај презентски облик се теоријски може творити од свих корена. Санскрит је настојао да створи потпуни систем пасива именског и глаголског (презент на *-ya*; аорист на *-i*; глаголски придеви на *-ta*, *-na*, *-ya*, *-tavya*...; медијални глаголски облици; прекатив и футур на *-ta*, итд.).

Постоје два облика пасива: *ī*ранзитивни (*karmani*) и *ин*ранзитивни (*bhāva*):

а) сваки *ī*ранзитивни (прелазни) глагол може бити коришћен за творбу пасива (*karmani prayoga*). Он се *ī*ре-*ī*тира као да *ī*ријага IV конјугацији. Модел промене је следећи: √ + *yá* + медијални наставак (*ji-yá-te*, *освојен*; *dā-yá-te*, *даи*; *pī-yá-te*, *вођен*...). Глагол и објекат се слажу у роду и броју. За разлику од активног стања, овде је *објекат* у *номинативу* а *агенти* у *инструменталу*: *Rāmo bhūmim kha-nati*, Рама која земљу (*активно*), *Rāmena bhūmiḥ khan-ya-te*, земља је ископана од Рама (*пасивно*);

б) *ин*ранзитивни пасив (*bhāva prayoga*) се твори од *не*прелазних глагола као и од *ī*ранзитивних без *објекта*. У центру пажње је сама *акција* (*bhāva*) а не агент или објект. И у овом случају *агенти* је у *инструменталу* док је *пасивни глагол* увек у 3. лицу једнине (што је дистинктивно обележје овог стања): *aḥam a-patam*, ја сам *ī*ао (*активно*), *mayā a-pat-ya-ta*, *ī*ао се мени *де*сио (*пасивно*)...

Герунди и инфинтиви немају посебне пасивне облике.

Актив и пасив глагола у честој употреби*					
√корен	<i>актив</i>	<i>ī</i> асив	√корен	<i>актив</i>	<i>ī</i> асив
arth	arthayate	arthyate	pūj	pūjayati	pūjyate
iṣ	icchati	iṣyate	pracch	ṛcchati	ṛcchyate
kath	kathayati	kathyate	budh	bodhati	budhyate
kup	kupyati	kupyate	bhakṣ	bhakṣayati	bhakṣyate
kṛnt	kṛntati	kṛnyate	bhāṣ	bhāṣate	bhāṣyate
kṣip	kṣipati	kṣipyate	bhū	bhavati	bhūyate
khan	khanati	khanyate	bhram	bhrāmyati	bhramyate

khid	khindati	khidyate	man	manyate	manyate
gaṇ	gaṇyati	gaṇyate	mantr	mantrayate	mantryate
gam	gacchati	gamyate	mūc	mūñcati	mūcyate
gāh	gāhate	gāhyate	mud	modati	mudyate
cal	calati	calyate	mṛ	mriyati	mriyate
cint	cintayati	cintyate	yaj	yajati	ijyate
cur	corayati	coryate	rakṣ	rakṣati	rakṣyate
jan	jāyate	jānyate	raj	rajayati	rajyate
ji	jayati	jāyate	ram	ramate	ramyate
jīv	jīvati	jīvyate	ruc	rocate	rucyate
tud	tudati	tudyate	ruh	rohati	ruhyate
tuṣ	tuṣyati	tuṣyate	labh	labhate	labhyate
tyaj	tyajati	tyajyate	likh	likhati	likhyate
daś	daśati	daśyate	vad	vadati	udyate
dah	dahati	dahyate	vas	vasati	uṣyate
dā	yacchati	dīyate	vah	vahati	uhyate
div	dīvyati	dīvyate	vid	vidyate	vidyate
diś	diśati	diśyate	vid	vindati	vidyate
dṛś	paśyati	dṛśyate	viś	viśati	viśyate
dhṛ	dārayati	dārayate	vṛt	vartate	vṛtyate
nam	namati	namyate	vṛdh	vṛdhate	vṛdhate
naś	naśyati	naśyate	vep	vepate	vepyate
nind	nindati	nindyate	śaś	śaśati	śasyate
nī	nayati	nīyate	śram	śrāmyati	śramyate
nud	nudati	nudyate	sad	sīdati	sadyate
nṛt	nṛtyati	nṛtyate	sthā	tiṣṭati	sthīyati
pac	pacati	pacyate	spṛś	spṛśati	spṛśyati
paṭh	paṭhati	paṭhyate	spṛh	spṛhayati	spṛhyati

pat	patati	patyate	smṛ	smarati	smaryate
pā	pibati	pīyate	sṛ	sarati	sriyate
pāl	pālayati	pālyate	has	hasati	hasyate
puṣ	puṣyati	puṣyate	hṛ	harati	hriyate

*Као основна пасивна форма узима се 3. л. јединице презентиа из кога се могу извести сви остали облици

Интензив

299. Интензив/фреквентатив (*yañanta*) је облик презентиа и теоријски може да се твори од свих корена I-IX групе са иницијалним сугласником. Интензив означава интензификацију, односно понављање значења у корену, и има експресивну вредност (јаке емоције и сензације, крици, брзе акције...).

Његова специфичност је ојачана редуликација коренског слога: а) коренски самогласници *i* или *u* удвајају се као *e* или *o* (*cit*, *разумети* > *cekit*; *diś*, *показати* > *dediś*; *nī*, *водити* > *nenī*; *gu*, *звучати* > *jogu*; *ru*, *плакати* > *roru*; *hū*, *звати* > *johū*); б) корени са средишним *a* примају *ā* (*kas*, *појавити се* > *caḱās*; *gam*, *ићи* > *jaḱām*; *raj*, *бојити* > *raḱāj*); в) корени с финалним *-ṛ* и неколико са средишним *a* иза кога следе *r*, *l*, *n*, *m* прелазе у *-ar*, *-al*, *-an*, *-am* (*kr*, *памити* > *carḱr*; *gṛ*, *зупити* > *jaḱgur*; *car*, *покрепити* > *carcar*; *kram*, *корачити* > *caḱkram*).

Велики број интензива умеће *i* између корена и удвојеног слога. Конјугација је у свему осталом скоро идентична (у погледу ојачања основе, акцента и наставака) промени редулиране III или *hu*-групе, уз извесна одступања. У каснијем језику није ретка и промена с медијалним на-

ставцима која је слична пасиву (има акцентовано **ya** и медијалне наставке као пасив) али без пасивног значења.

Интензиви у честој употреби					
√корен	интензив са -ya	интензив без -ya	√корен	интензив са -ya	интензив без -ya
ad	adadayate		bhram	bambhramyate	bambhramīti
kṛ	cekṛyate	carṅkarti ♦	mṛ	memṛyate	marīmarti
kram	caṅkramyate	caṅkramīti	yaj	yāyajyate	yāyajīti
gam	caṅgamyate	caṅgamīti	raṭ	rāraṭyate	rāraṭīti
car	caṅcaryate	caṅcurīti ♦	ru	rorūyate	roravīti
jan	jaṅjanyaate ♦	jaṅjanīti ♦	ruc	rorucyate	rorucīti
jap	jaṅjapyate	jaṅjapīti	rud	rorudyate	rorudīti
jval	jājvalyate	jājvalīti	lih	lelihyate	lelihīti
tṛ	tetṛyate	tātarīti	lup	lolupyate	lolupīti
dandś	dandaśyate	dandaśīti	lubh	lolubhyate	lolubhīti
dah	dandahyate	dandahīti	vad	vāvadyate	vāvadīti
dā	dedīyate	dādāti	vṛt	varīvṛtyate	varīvartī ♦
dīp	dedīpyate	dedipīti	vraj	vāvrajyate	vāvrajīti
dhut	dedhutyate	dedhutīti ♦	śuc	śośucyate	śośucīti
nṛt	narīnṛtyate	narīnṛti	śubh	śośubhyate	śośubhīti
pā	pepīyate	pāpāti	sad	sāsadyate	sāsadīti
pac	pāpacyate	pāpacīti ♦	sṛ	sesṛyate	sarisartī
pracch	paṅpṛcchyate	pāpraccīti	sṛp	sarīsṛpyate	sarīsṛpīti
phal	pamphulyate	pamphulīti	smṛ	sāsmaryate	sāsmarīti
budh	b obudhyate	bobudīati	svap	soṣupyate	sāsvapīti
bhid	bebhidyate	bebhidīti	han	jedhnyate ♦	jaṅghanīti ♦

♦ *постоје алтернативни облици*

Дезидератив

300. Дезидератив (*sannanta*) је такође специфичан облик презента, односно футура, који се одликује удвајањем гласа **-i** (који се јавља у свим основама сем у коренима с вокалом **u**) и додавањем сигматског афикса **-sa** или **-iṣa** (аналогно суфиксацији у аористу или футуру). Дезидератив имплицира жељену акцију или стање назначено кореном (*pā*, *īyīti* > *pi-pā-sa*, *ḥselīti* *īḥe*). Редуплирано **i** се.

Код дезидеративних основа јављају се продужења или скраћења вокала: *a*) у неколико случајева имамо удвајање са дугим вокалом (*tur* > *tūtūrṣa* < *tṛ*); *b*) продужује се финални коренски вокал **i**, **u** (*ci*, *viḡeti* > *ci-kī-ṣa*; *yu*, *śjediniyīti* > *yu-yū-ṣa*), односно **ṛ** (> *ir*: *kṛ*, *īravīti* > *ci-kīr-ṣa*; *hṛ*, *uzeti* > *ji-hīr-ṣa*); *c*) неколико корена продужује средишно **a** испред **n** или **m** (*man*, *mīslīti* > *mī-māṅ-sa*; *gam*, *iḥi* > *ji-gāṅ-sa*); *ḡ*) у неким коренима радикално **ā** се своди на **ī** (*pā*, *īyīti* > *pi-pī-ṣa*; *dhā*, *śīlavīti* > *di-dhi-ṣa*); *g*) неколико корена с **a/ā** скраћује редуплирани слог (*dā*, *gati* > *dit-sa* за *di-d/ā-sa*; *dabh*, *īkoḡitīti* > *di-p-sa* за *di-d/a/bh-sa*; *āp*, *gobitīti* > *īp-sa...*); *g*) понекад скраћење има за резултат одбацивање дуплираног сугласника (*yaj*, *ḡṛīvovaitīti* > *i-yak-ṣa* за **yi-yak-ṣa*).

Дезидеративна конјугација је регуларна. У презенту она је као и код промена с тематским (**-a**) основама како у активном тако и медијалном стању и у свим начинима/модусима. Перфект је перифрастичан, аорист је у **-iṣ** облику, док се футур твори с конективним **i**.

Дезидеративи у честој употреби

√корен	дезидератив	√корен	дезидератив	√корен	дезидератив
ad	jidhatyati/-te♦	diś	didikṣati ♦	yuj	yuyukṣati ♦
arth	artihayīṣate	duh	dudhukṣati ♦	rakṣ	rirakṣiṣati
aś	aśiṣiṣati	ḍṛś	didṛkṣati	rac	riracayīṣati ♦
āp	īpsati	dviṣ	didvikṣati ♦	ram	riramṣate
i	jigamiṣati	dhā	dhitsati ♦	rāj	rirājisati ♦
iṣ	gaṣiṣiṣati	dhāv	didhāviṣati ♦	ru	rurūṣati
īkṣ	icikṣiṣate	dhṛ	didhārayīṣati ♦	ruc	ruruciṣati
īś	iśiṣiṣate	dyai	didhyāsati	rud	rurudiṣati
kath	cikathayīṣati ♦	nand	ninandiṣati	rudh	rurutsati ♦
kamp	cikampiṣate	nam	ninaṃsati	ruh	rurukṣati
kṛ	cikṛiṣati ♦	naś	ninaśiṣati	labh	lipsati
kṛt	cikartiṣati	nind	ninindiṣati	likh	lilikṣiṣati
kṛs	cikṛkṣati	nī	niniṣati	lih	lilikṣati ♦
krm	cikrmiṣati	nu	nunūṣati	vac	vivakṣati
krī	cikrīṣati ♦	nud	nunutsati ♦	vad	vivadiṣati
kṣam	cikṣamiṣate	nṛt	ninartiṣati	vand	vivandiṣate
kṣal	cikṣālayīṣati ♦	pac	pipakṣati ♦	vas	vivatsati
kṣip	cikṣobhiṣati ♦	path	pipathiṣati	vah	vivakṣati ♦
khan	cikhaniṣati ♦	pat	pipatiṣati	vā	vivāsati
khād	cikhādiṣati	pā	pipāsati	vāñch	vivañchiṣati
gaṇ	cigaṇayīṣati ♦	pāl	pipālayīṣati	vid	vividiṣati
gam	cigamiṣati	piṣ	pipikṣati	vid	vivitsati
gāh	cigāhiṣate	puṣ	pupukṣati	viś	vivikṣati ♦
gai	cigāsati	pūj	pupūjayīṣati ♦	vṛ	vivariṣati ♦
pranth	cipranyīṣati	pracch	pipṛcchisati	vṛ	vivariṣati ♦

grah	cighṛkṣati ♦	bandh	bibhantsati	vṛt	vivartiṣate
car	cicariṣati	bādh	bubudhiṣati ♦	vṛdh	vivardhiṣate
cal	cicaliṣati	brū	vivakṣati ♦	vep	vivepiṣate
cint	cicintayīṣati ♦	bhakṣ	bibhakṣayīṣati ♦	vṛj	vivrjiṣati
cur	cucorayīṣati ♦	bhaj	bibhakṣati ♦	śak	śikṣate
chad	cicchādayīṣati ♦	bhañc	bibhañkṣati	śap	śiśipsati ♦
chid	cicchitsati ♦	bhā	bibhāsati	śam	śiśimiṣati
jan	jijaniṣati	bhikṣ	bibhikṣiṣate	śamś	śiśamśiṣati
jagr	jijāgariṣati	bhid	bibhitsati ♦	śās	śiśāsiṣati
ji	jigīṣati	bhī	bibhīṣati	śī	śiśayīṣate
jīv	jijīviṣati	bhuj	bubhukṣati ♦	śubh	śuśubhiṣate
jñā	jijñasati ♦	bhū	bubhūṣati	śram	śiśramiṣati
jval	jijvalliṣati	bhūṣ	bubhūṣayīṣati ♦	śru	śuśūṣati
tan	titamṣati ♦	bhṛ	bibhariṣati	sad	siṣatsati
tud	tututsati ♦	bhram	bibhramiṣati	sah	sisahiṣate
tuṣ	tutukṣati	man	mimaṃsati	su	susūṣati ♦
tṛ	titṛiṣati	mantr	mimantrayīṣate	sṛ	sisīṛṣati
tyaj	tityakṣati	mā	mitsati	sṛp	sisṛpsati
daṇḍ	didanḍayīṣati ♦	muc	mumukṣati ♦	stu	tuṣtūṣati
daṃś	didanḅkṣati	mṛ	mumūrṣati	sthā	tiṣtāsati
day	didayīṣate	yaj	yiyakṣati ♦	smṛ	susmūrṣate
dah	didhakṣati	yat	yiyatiṣate	svap	suṣupsati
dā	ditsati ♦	yā	yiyāsati	han	jighamṣati
div	dideviṣati	yāc	yiyācisati ♦	hu	juhūṣati

♦ Алтернативни облици са -te

Каузатив

301. Каузативи (*ṅijanta*) су облици тематског презента с афиском **-ау**. Они указују да је објект подложен акцији или стању израженим кореном.

Основа се твори суфиксом **-ауа** на корен по правилу ојачан. Отуда сличност с конјугацијом *cur*-групе која додаје **-ауа** али нема каузативно значење. Облици корена који остају непромењени су скоро увек итеративног а не каузативног карактера. Али, неки корени могу творити оба облика (нпр. *pat*, *leiṣṣi* > итератив *patayati*, *on iroleḥe*; каузатив *pāṭayati*, *чинити да леи*).

Корен се ојачава на неколико начина: а) иницијални или средишни кратки вокали **i, u, ṛ, ḷ**, имају *guṇa* ојачање (*cit*, *разумети* > *cet-ауа*, *чинити да се учи*; *riṣ*, *бити озлеђен* > *reṣ-ауа*, *чинити повреду*; *viś*, *ући* > *veś-ауа*, *увести*, *узроковати улазак*; *kup*, *бити узрујан* > *kor-ауа*, *ипрести*; *ṛd*, *растворити* > *ard-ауа*, *уништити*); б) иницијално или медијално кратко **a** се продужује (*kam*, *жеља*, *жудња* > *kām-ауа*, *љубав*; *cat*, *кријти се* > *cāt-ауа*, *побећи*; *vas*, *сијати* > *vās-ауа*, *осветити*...); слично томе: *gam* > *gam-ауа* и *gām-ауа*; *pat* > *pat-ауа* и *pāt-ауа*...; в) финални **i, ū, ṛ** добијају *guṇa* или чешће *vṛddhi* (*kṣi*, *поседовати* > *kṣay-ауа*, *учинити безбедним боравак*; *dru*, *бежати* > *drav-ауа*, *ићи*, *drāv-ауа*, *узроковати шок*; *pṛ*, *уништити* > *pūr-ауа*, *исцунити*...).

У знатном броју случајева, међутим, корен остаје непромењен (вокали дуги по трајању или позицији; неко-

лико корена са иницијалним или медијалним кратким **a**; медијалним **ā** дугим по трајању или позицији...).

302. Каузативна конјугација у *iprezenti* је идентична с променама тематских (**-а**) група. *Перфект* је перифрастичног облика. *Аорист* има редуплирану основу. Оба *футура* имају основу у којој је финално **a** замењено с **i**.

Каузативи у честој употреби					
√корен	каузатив	каузативни īасив	√корен	каузатив	каузативни īасив
ad	ādayati/te♦	ādyate	dviṣ	dveṣayati♦	dveṣyate
arth	arthayati	arthyate	dhā	dhāpayati♦	dhāpyate
aś	āśayati	āśyate	dhṛ	dhārayati♦	dhāryate
āp	āpayati♦	āpyate	nand	nandayati♦	nandyate
i	gamayati	gamyate	nam	namayati♦	namyate
iṣ	eṣayati♦	eṣyate	nind	nindayati♦	nindyate
īkṣ	īkṣayati♦	īkṣyate	nī	nāyayati♦	nāyyate
īś	īśayati♦	īśyate	nu	nāvayati♦	nāvyyate
kath	kathayati♦	kathyate	nṛt	nartayati♦	nartyate
kamp	kampayati♦	kampyate	pac	pācayati♦	pācyate
kṛ	kārayati♦	karyate	paṭh	pāṭhayati♦	pāṭhyate
kṛt	kartayati♦	kartyate	pat	pāṭayati♦	pātyate
kṛṣ	karṣayati♦	karṣyate	pā 1.	pāyayati♦	pāyyate
kram	kramayati♦	kramyate	pā 2.	pālayati♦	pālyate
krī	krāpayati♦	krāpyate	puṣ 4.	poṣayati♦	poṣyate
kṣip	kṣepayati♦	kṣepyate	pūj	pūjayati♦	pūjyate
khan	khānayati♦	khānyate	pracch	pracchayati♦	pracchyate
khād	khādayati	khādyate	budh	bodhayati♦	bodhyate

gaṇ	gaṇayati ♦	gaṇyate	bhū	bhāvayati ♦	bhāvyaṭe
gam	gamayati ♦	gamyate	man	mānayati ♦	mānyate
gāh	gāhayati ♦	gāhyate	mṛ	mārayati ♦	māryate
gai	gāpayati ♦	gāpyate	rāj	rājayati ♦	rājyate
grah	grāhayati ♦	grāhyate	ru	rāvayati ♦	rāvyaṭe
car	cārayati ♦	ghoṣyate	ruc	rocayati ♦	rocyate
cal	calayati ♦	cāryate	rud	rodayati ♦	rodyate
cint	cintayati ♦	calyate	labh	lambhayati ♦	lambhyate
cur	corayati ♦	cintyate	likh	lekhayati ♦	lekhyate
chad	chādayati ♦	coryate	vac	vācayati ♦	vācyate
chid	chedayati ♦	chādyate	vad	vādayati ♦	vādyate
jan	janayati ♦	chedyate	vas	vāsayati ♦	vāsyate
ji	jāpayati ♦	jāpyate	vid	vedayati ♦	vedyate
jīv	jīvayati ♦	jīvyate	vṛt	vartayati ♦	vartyate
jñā	jñāpayati ♦	jñāpyate	vep	vepayati	vepyate
tan	tānayati ♦	tānyate	śak	sākayati ♦	śākyate
tud	todayati ♦	todyate	śubh	śobhayati	śobhyate
tuṣ	toṣayati ♦	toṣyate	śram	śramayati ♦	śramyate
tṛ	tārayati ♦	tāryate	sad	sādayati ♦	sādyate
tyaj	tyājayati ♦	tyājyate	su	sāvayati ♦	sāvyaṭe
dah	dāhayati ♦	dāhyate	sṛ	sārayati ♦	sāryate
dā	dāpayati ♦	dāpyate	stu	stāvayati ♦	stāvyaṭe
div	devayati ♦	devyate	smṛ	smārayati ♦	smāryate
diś	deśayati ♦	deśyate	svap	svāpayati	svāpyate
duh	dohayati ♦	dohyate	han	ghātayati ♦	ghātyate
dṛś	darśayati ♦	darśate	hu	hāvayati ♦	hāvyaṭe

♦ *Алтернативни облици са -te*

Деноминатив

303. Деноминатив (*nāmadhātu*, *pratyayadhātu*) је, по облику, облик тематског презнета изведен из именске основе, било путем директне афиксације или посредством морфеме која садржи -у. То је чест облик чији је суфикс у облику -уá истоветан оном код каузатива (разлика је у акценту: каузативни -áуа, деноминативни -уá). Постоји група глагола „на средини“ (деноминативни с каузативним акцентом). Деноминативи су крајње ретки ван система презента. Конјугација је као код глагола -а основе.

304. При творби деноминативних глагола основа остаје или трпи одговарајуће промене: а) финално -а обично остаје (*amitra-ya-ti*, *ионаша се неупријатељски*; *kṣema-ya-ti*, *одмара се*; *vasna-ya-ti*, *ценка се*); са каузативним акцентом (*arthā-ya*, *имати жељу*; *pālā-ya*, *иштити*; *mṛgā-ya*, *иосиуити као према живоитињи, ловити*); б) тематски вокал -а се продужава (*ajirā-ya*, *битти брз*; *ṛtā-ya*, *иошитовати свети ред/обичај*; *tilvilā-ya*, *битти илодан*); в) понекад се -а претвара у ī (*adhvarī-ya*, *обављати жртвовање*; *taviṣī-ya*, *битти снажан*; *śapathī-ya*, *клетити/изговарати клетву*); г) финално -а основе каткада отпада (*turaṇ-ya*, *битти брз*; *bhuraṇ-ya*, *битти радан/активан*; *saraṇ-ya*, *журиити*); д) финално -i у основама је скоро увек продужено (*kavī-ya*, *битти мудар*; *janī-ya*, *иображити жену*; *mahī-ya*, *битти усхићен*) као и финално -u (*asū-ya*, *жунхити*; *ṛjū-ya*, *битти ирав*); е) у основи на -о дифтонг се претвара у -av (*go > gav-ya*, *желити краве*); е) сугласничке основе углавном не трпе измене. Најчешће кон-

сонантске деноминативне основе су на **-as** (**apas-ya**, *биџи акџиван*; **avas-ya**, *џиражџи џомоћ*; **canas-ya**, *биџи заговољан*; **manas-ya**, *имаџи на уму...*). Неке су на **-us** (**taruṣ-ya**, *уђи у борбу*; **varuṣ-ya**, *чудџи се*).

305. Понекад се као посебан тип деноминативних глагола узимају они на **-kāmya**. Строго узев, реч је само о сложеним именским основама које имају **-kāma** као свој последњи члан (**rathakām-ya-ti**, *жели кола*; **arthakām-ya-ti**, *жели богаџиство...*).

Конструкција деноминативних глагола					
џиџи	основа	суфикс	наставак	значање	џример
I	именска	-ya	A (акџивни)	желеџи (за себе)	putra+ya+ti <i>жели да има сина</i>
		-ya	A/M	разна значања желеџи (за себе)	putra+kāmya+ti
		-kāmya	A		
II	именска	-∅	A	биџи као...	kṛṣṇa+ti <i>биџи/џонашаџи се као Кришна</i>
		-ya	M (медијал ни)		garuda+ya+te <i>(раџи, џонаша се) наџик орлу (као орао)</i>
III	именска	-ya	M	(у)чиџиџи	kṛṣṇa+ya+ti/te <i>џоцрџиџи (обојити) namas+ya+ti/te <i>џоздравџиџи (учинити наклон)</i></i>

И у нашем језику срећемо глаголе са значењима (иако не и облицима) као у напред наведеним. Такви су: а) *џџераџивни* – означавају радђу која се понавља (*куцкаџи, џрескаџи, завијаџи...*); б) *дезиџераџивни* – означавају жељу (*желеџи, хџеџи*); в) *каузаџивни*, фактивни, који означавају да се нешто чини каквим јесте (*белиџи, црвениџи*); г) најчешћи су *деноминаџивни* глаголи, изведени од имена (*жлас-а-џи, жости-и-џи, роб-ова-џи*), придева (*јач-а-џи, луд-ова-џи...*), заменица (*ниџи-и-џи*).

XVII. НЕПРОМЕНЉИВЕ РЕЧИ

306. Непроменљиве (увек у истом облику) речи су мање издвојене као граматичка категорија. Следећи праксу у европским језицима, граматичари их групишу у следеће врсте: *прилози*; *предлози*; *везници*; *речце* и *узвици*.

Иста подела је постојала и у старословенском као и у нашем језику данас: *прилози*; *предлози*; *везници*; *речце*; *узвици*. Непроменљиви су и *бројеви од њеи надаље*. Питање класификације у санскриту није тако строго, будући да су границе између променљивих и непроменљивих речи мање јасне него у другим индоевропским језицима.

Прилози

307. Прилози (*kriyāviśeṣaṇa*) се могу груписати у две основне групе:

- а) *суфиксални* (који се творе прилошким суфиксима);
- б) *падежни* (који се творе падежним наставцима).

308. Суфиксални *прилози* су чести. Они се творе додавањем суфикса на корене или именске основе. Неки су нејасног порекла.

Прилошки суфикси

-as	твори прилоге који означавају однос по месту или времену tir-as , преко; par-as , изнад; pur-as , пре; sa-div-as/sa-dy-as , данас, одмах; śv-as , сутра; hy-as , јуче; mith-as , погрешно
-tas	изражава аблативно значење („од“). Твори прилоге од заменица: a-tas , према томе, дакле; amu-tas , отуда; ku-tas , откуд, зашто; ta-tas , зато; ya-tas , зашто; i-tas , стога; mat-tas , од мене <i>придева</i> и <i>именица</i> : anya-tas , с другог места; dakṣiṇa-tas , с десна; sarva-tas , са свих страна; agra-tas , напред; hṛt-tas , из срца; pat-tas , с ногу <i>прилога</i> : anti-tas , из близа; abhi-tas , около; pari-tas , наоколо
-tāt	стари аблатив од ta- , овај, са аблативним или значењем места. Додаје се на адвербијалне падежне облике или адноминалне прилоге udak-tāt , одозго; prāk-tāt , од напред, спреда; ārāt-tāt , из даљине; uttarāt-tāt , са севера; parākāt-tāt , са дистанце; paścā-tāt , отпозади; adhas-tāt , низ; avas-tāt , доле; paras-tāt , изнад; puras-tāt , напред/спреда; upari-ṣ-tāt , одозго
-ti	an-ti , близу; i-ti , тако; a-ti , изнад; pra-ti , ка
-tra/-trā	за ознаку места; најчешће уз заменичке основе или значења a-tra , овде; amu-tra , онде; ku-tra , где; ta-tra , онамо; ya-tra , где; anya-tra , негде; ubhaya-tra , на оба места; viśva-tra , свуда; asma-tra , међу нама; sa-trā , на једном месту, заједно; dakṣiṇa-tra , на десној страни; puru-trā , на много места; bahu-trā , међу многима; deva-trā , међу боговима; pāka-trā , у простопи; puruṣa-trā , међу људима; marīya-trā , међу смртнима; śayū-trā , на постељи
-thā	за начин; посебно од прономиналних основа a-tha/a-thā , онда; i-t-thā , тако; ima-thā , на тај начин; ka-thā , како; ta-thā , тако; ya-thā , на који начин; anya-thā , иначе, другачије; viśva-thā , свакако; ūrdhva-thā , нагоре, увис; pūrva-tha , прво, пре; pratna-thā , као некад; ṛtu-thā , редовно; nāma-thā , по имену; eva-thā , баш тако

-tham	i-t-tham , тако; ka-tham , како
-dā	за време; скоро искључиво од прономиналних корена i-dā , сада; ka-dā , када; ta-dā , тада; ya-dā , у које време; sa-dā , увек; sarva-dā , увек
-dam	неколико именица животиња; с конект. -a , -i , -u ; ж.р. на -ī ; један придев sa-dam , увек; проширено -dā-nīm : i-dā-nīm , сада; ta-dā-nīm , онда; viśva-dā-nīm , увек
-di	само у ya-di , ако
-dhā	за прилоге бројног значења (-пута, -страно...) eka-dhā , једино; dvi-dhā , на два начина; tri-dhā/tre-dhā , троструко; catur-dhā , четвороструко; ṣo-dhā , на шест начина; dvādaśa-dhā , дванаестострано; kati-dhā , колико пута? tati-dhā , на толико делова; puru-dhā , различито; bahu-dhā , на много начина; viśva-dhā , на сваки начин; śaśva-dhā , опет и опет; priya-dhā , љубазно; pre-dhā , љубазно; bahir-dhā , споља; mitra-dhā , пријатељски; a-dhā/a-dhā , онда; a-d-dhā , тако, заиста; sama-dhā , на исти начин
-sa-dha	први део многих сложеница (значење: на један начин; заједно). Исти с претходним; у самосталној употреби saha , са.
-va / -vam	израчава сличност начина; i-va , као, налик; e-va/e-vā , тако; e-vam , тако.
-vat	прилози од именица и придева са значењем „као“. Оригинално од суфикса -vant са истим значењем aṅgiras-vat , као Ангирас; manu-vat , као Ману; purāṇa-vat , pūrva-vat , pratna-vat , као некад
-śas	за прилоге за меру или начин дистрибутивног значења sata-śas , стотинама; sahasra-śas , хиљадама; śreṇi-śas , у редовима; ṛtu-śas , сезона за сезоном; deva-śas , сваком од богова; parva-śas , део по део; manma-śas , сваки запамћен
-s	твори неколико нумеричких и других прилога dvi-s , двапут; tri-s , трипут; adha-s , доле; ava-s , надоле; ane-dyu-s , следећи

	дан; ubhaya-dyu-s , оба дана; āvi-s , отворено; bahi-s , споља
-ha	i-ha , овде (пракритски idha); ku-ha , где; viśva-hā , увек; sama-ha , на један или други начин
-hi	неколико прилога за време од заменичких корена amur-hi , тада; etar-hi , сада; kar-hi , када; tar-hi , тада; yar-hi , док, пошто...
Ретки, нејасног порекла	
-a	kv-a/ku-a , где; a-dy-a , данас
-ar	pun-ar , опет; sasv-ar , тајно
-ā	antar-ā , између; pur-ā , пре; можда и nā-nā , различито, тако-тако
-it/-vit	daksin-it , десном руком; cikit-vit , промишљено
-u	jāt-u , икад, увек; mith-u , погрешно; muh-u , изненада; anu-ṣṭh-u , одмах
-ur	muh-ur , изненада, неочекивано
-k	jyo-k , дуг; можда још у неким
-tar	prā-tar , рано; sanu-tar , удаљено
-tur	sani-tur , удаљено, од
-nam	nū-nam , сада; nānā-nam , различито

309. Прилози с *падежним насљавцима* су бројни. Они представљају падежне облике творене од основа које се на други начин не користе. Такву улогу имају: *акузатив* и *инструментал* (најчешће); *аблатив* (ређе); *датив* и *локатив* (понекад); *генитив* (скоро никад):

Падежни прилози	
Nom.	скоро никад у адвербијалној употреби можда у ведском упитном kis , да ли? и na-kis , нико, прохибитивно mā-kis , нека не, нека нико
Akuz.	најчешће се користи адвербијално; уобичајено за средњи род једнине, али и за женски род (адвербијални наставци поређења -taram, -tamam) од <i>заменичких</i> основа: yadā , ако, кад, онда; tad , онда; kim , зашто, да ли; idam , сада, овде; adas , тамо, онде; <i>печце</i> : kadā , кад; kam (афирмативно), id , тачно, чак; cid , заиста, такође; smad/sumad , скупа, истовремено; im , сад; sīm , икад; сложенице: са id – ced (ca+id) , ако; ned , да не би; ed, svid, kuvid ; са cid – kūcid ; са kim – nakīm, mākīm, ākīm... од <i>именичких</i> основа: nāma , именом; sukham , срећом; kāmam , по вољи; naktam , ноћу; rahas , тајно; oṣam , брзо... од <i>īrigевских</i> основа: satyam , заиста; ciram , дуго; pūrvam , пре, раније; nityam , стално; bhūyas , више, опет; visrabdham , у поверењу; prākaśam , отворено... Многи <i>прилози нејасног порекла</i> од именичких или придевских основа: tūṣṇim , тихо, у тишини; sāyam , увече; sākam , заједно; aram/alam , доста; prāyas , обично; iṣat , донекле; amnas , неочекивано; bahis , споља; mithu , погрешно; mithas , узајамно; muḥu , одједном, изненада; jātu , можда; madrik , к мени; niṇik , тајно; dravat , брзо; drahyat , храбро...
Instr.	доста често; обично у једнини, али и у множини од <i>заменичких</i> основа: enā , овде, тако; ayā , тако; kayā , како; anā , заиста, тако; amā , са, заједно... од <i>именичких</i> основа: kṣaṇena , одмах; aśeṣeṇa , потпуно; viśeṣeṇa , посебно; divā , дању; diṣṭya , срећом; sahasā , изненада; aktubis , ноћу... од <i>īrigевских</i> основа: akhilena , потпуно; prāyena , углавном; dakṣiṇena , јужно; uttareṇa , северно; antareṇa , унутар; cireṇa , дуго; śanāis/śanakāis , полако; uccāis , високо; nīcāis , ниско; parācāis , далеко; taviṣṭbhis , можда

	<i>нејасни облици у сīтаријем језику</i> : tiraścatā , попречно; devatā , међу боговима; bāhuta , рукама; dvitā , свакако; tādītānā , тада; mṛṣā , узалуд; vṛthā , по вољи; sacā , блиско, заједно; asthā , одмах; mudhā , узалуд; adhunā , сад
Dat.	понекад у адвербијалној употреби aparāya , убудуће; cirāya , дуго; arthāya , зарад; ahnāya , одмах
Ablat.	пеђе у адвербијалној употреби од <i>заменичких</i> основа: kasmāt , зашто? akasmāt , случајно; āt , потом; tāt , тако, на тај начин; yāt , док, пошто од <i>именичких</i> основа: āsāt , близу; ārāt , далеко; balāt , силом; kutūhalūt , супарнички; sakāśāt , јавно, отворено од <i>īrigевских</i> основа: dūrāt , даље; nīcāt , доле; paścāt , позади; sākṣāt , потпуно; samantāt , сасвим; acirāt , недуго; pratyakṣatamāt , најочигледније; pratyantāt , до краја...
Gen.	скоро никад адвербијално у најстаријем језику: aktos , ноћу; vastos , дању касније: cirasya , дуго
Lok.	каткад с адвербијалним значењем од <i>именичких и іrigевских</i> основа: āke , близу; āre/dūre , далеко; abhisvare , позади, иза; astamīke , кући; ṛte , без; agre , напред; sthāne , погодно; sapadi , одмах; aparīṣu , после, након; ādāu , најпре; rahasi , тајно...

310. Већина раније обрађених *глаголских ірреверба* су у суштини прилози у префиксалној служби.

Мањи број прилошких префикса је *срасіао* с другим елементима. Такав је, на пример, негативни префикс **a-** (**an** испред самогласника). Сличну улогу имају негативни префикси **na-** и **mā-**, као и везни **sa**, односно пејоративни **du-**, лоше, рђаво...

Предлози

311. Предлози у модерном смислу (речи које стоје уз падежне облике именских речи да означе њихов однос са другим речима) не *постоје* као засебна *категорија* у санскриту, него *многи изрази служе и као предлози*. Неки предлози су прилошког (адвербијалног) порекла и служе као преверби (глаголски префикси) мада могу имати и адноминалну функцију. Али, службу правих предлога најчешће обављају *падежни прилози*, најпре они у *жеништиву*, потом у *акузативу*, док у другим падежним облицима ређе.

Као праве предлоге граматичари наводе само неке речи: *vina*, *без, сем; ꣳte*, *осим, изузев...*

312. Предлози се, према томе, могу поделити у две групе: *а) адвербијални* (прилошки); *б) адноминални*.

Најчешћи адвербијални предлози	
ati <i>над</i>	с глаголима кретања често у значењу <i>над, изнад, кроз</i> ; адноминално у <i>акузативу</i>
adhi <i>на</i>	значење <i>код, на</i> ; адноминално најчешће уз <i>локаштив</i> ; иде и уз <i>аблаштив</i> и <i>акузатив</i>
anu <i>по, после</i>	адвербијално значење <i>по</i> (ићи <i>по</i> , следити...), <i>после</i> (временски); <i>по</i> (= у складу, према) адноминално само уз <i>акузатив</i>
antaḥ <i>међу</i>	адвербијално значење (<i>из</i>) <i>међу, унутар</i> , у најчешће уз <i>локаштив</i> ; иде и уз <i>аблаштив</i> и <i>акузатив</i>
api <i>у, на</i>	адвербијално с глаголима кретања значи <i>у</i> (ући <i>у...</i>), али модификовано и <i>на</i> ; у реткој адноминалној употреби (само уз <i>локаштив</i>)
abhi <i>ка, према</i>	адвербијално с глаголима кретања значи <i>ка, према</i> адноминално само уз <i>акузатив</i>

ava <i>доле, од</i>	адвербијално значи <i>доле</i> , проширено и <i>од</i> у реткој адноминалној употреби уз аблатив (= доле од)
ā <i>код, крај</i>	адвербијално врло чест у значењу <i>код, крај, амо...</i> адноминално најчешће уз <i>локаштив</i> , али иде и уз <i>аблаштив</i> , <i>акузатив</i>
upa <i>крај</i>	адвербијално значи <i>крај, поред, близу</i> , али и (субординативно) <i>испо</i> адноминално најчешће уз <i>акузатив</i> , али и испред <i>локаштива</i> (у значењу <i>поред</i>), а изузетно и уз <i>инструментал</i> (<i>по...</i>)
tīras <i>покрај, кроз</i>	адвербијално означава <i>покрај, устрану</i> , али фигуративно може значити и <i>напоштив, ујркос...</i> адноминално се користи у значењу <i>преко, кроз, изнад...</i> уз <i>акузатив</i>
pari <i>око(ло)</i>	означава <i>око, около</i> а фигуративно и <i>поштиву</i> адноминално иде уз <i>акузатив, аблаштив</i>
puras <i>пре</i>	иде с <i>ꣳt</i> , <i>чинити, dhā, сјавити</i> , у значењу <i>наспрам</i> адноминално (<i>пре</i>) уз <i>акузатив, аблаштив</i> и <i>локаштив</i>
prati <i>наспрам</i>	адвербијално означава <i>према, наспрам</i> одакле касније и смисао једнакости адноминално уз <i>акузатив</i> (можда и уз аблатив)

Адноминални предлози	
adhas <i>испо</i>	с <i>акузативом</i> ; ређе с <i>аблаштивом</i> (<i>adhaḥ...padoh</i> , испод ногу)
antara <i>између</i>	испред <i>акузатива</i> (<i>antara dampaṭī</i> , између мужа и жене)
abhitas <i>око(ло)</i>	с <i>акузативом</i> (... <i>abhito yanti sūryam</i> , ...иду око сунца)
avas <i>испо</i>	с <i>аблаштивом</i> ; касније с <i>инструменталом</i> као и adhi (<i>avaḥ sūryasya bhataḥ puriṣā</i> , испод пространих предела сунца)
upari <i>изнад</i>	после <i>акузатива</i> ; често с <i>жеништивом</i> ; ретко с <i>инструменталом</i> (<i>bhūmyā upari</i> , изнад земље)

ṛte без	пре и после аблајива; ретко с другим падежима (na ṛte tvat kriyate kim сана, без тебе ништа није учињено)
paras изнад	с инструментом, акузативом, аблајивом, локајивом... (paro mātrayā, преко мере; paro divaḥ, изнад неба)
purastād истрег	с генијивом (vājaḥ purastād uta madhyato naḥ, нека снага буде пред нама и у нама)
purā пре	испред и после аблајива; смисао пре (временски) касније проширен на осим, најпре, изузев (purā nu jarasaḥ, пре старог доба; purā mat, осим мене)
bahirdhā од, из	с аблајивом (из нечега, од нечега)
sacā са	пре и после локајива (асоцијативно, са, уз, заједно...)
sanitur осим	после акузатива (patiṃ sanitur, осим господара)
sanutar далеко од	сродан с претходним; с аблајивом (далеко од, подале од...)
saha са	пре и после инструмента (saha patyā, с мужем; manasā saha, с умом)
sākam са	истоветно, али ређе од претходног; пре и после инструмента (sākam sūrasya raśmibhiḥ, са сунчевим зрацима)
sumad са, заједно	с инструментом; sumad gaṇa, заједно с гомилом
smad са	поред адвербијалног значења заједно, истовремено уз инструмента у значењу са (smat sūribhiḥ, са принчевима)

Речце

313. Речце (nipāta), партикуле, већином имају адвербијалну улогу.

Речце (партикуле)	
Потврдне	aṅga, заиста, истина; hanta, пази, хајде; kila, сигурно, тачно; khalu, тачно, доиста; tu, молим; vāi, баш тако, управо; vāva, доиста, чак; hi (закључно), стога, зато; hina, зато, због тога; u (за сагласност); aha, аха (да); ha, доиста, наравно; gha, сигурно, доиста, посебно; samaha, некако, било како; sma, доиста, сигурно; bhala, сигурно, заиста Њима су сличне: kam (афирмативно), id, тачно, чак; cid, заиста, такође; jātu, уопште, увек, икад; eva, доиста, заиста...
Одричне	na, не; mā (прохибитивно)... Не користе се у одричним сложеницама (уместо њих долазе а- и an-), сем nakis, mākis, mākim (у ведском)...и у paciram, māciram, недуго, кратко...
Упитне	kadā, кад? kim, шта, како? kuvid, ако, да ли? svid, можда? nanu, зар не?
Упоредне	iva, као, слично; yathā, као, на тај начин; na, ni...
За место, време, начин	kva (у ведском kva), где? nu/nū, сада; sadyas, одмах; jyok, дуго; punar, опет... nāna, различито; sasvar, тајно...

Везници

314. Везници као посебна група речи готово да и не постоје будући да је синтакса у санскриту једноставнија. Ред речи је слободнији и односи међу речима се утврђују њиховом композицијом и употребом герундија, апстрактних именица у падежним облицима итд.

Многи прилози имају службу везника. Прави везници су: **са**, **и** (каткад, *или*); **vā**, *или*. Раније су се чешће користили као везници изрази: **uta** (*и, иакође, чак*), **api** (емфатичко *и*), **tatas** (*онда*), **tathā** (*иако*), **kirī** **са** (*ишавише, иошом*)... Адверзативно се употребљава **tu**, *али*, и **u** (мање истакнуто). Као везник за закључивање користи се **hi**, *зато, стога*...

Узвици

315. Ову врсту речи лингвисти класификују као: *а) гласовне жестилове; б) ономајојеје, имитативне изразе; в) корупције других изрза.*

Као *гласовни жестилови* у ранијем и новијем санскриту се третирају: **ā**, **hā**, **hāhā**, **ahaha**, **he**, **hāi**; **ayi**, **aye**, **haue**; **aho**, **baḥ**, **bata/vata**; **hiruk**, **huruk**...

Ономајојејско су карактера: **ciścā**, *фијук*; **kikirā** (*расцепити*); **bāl** (*кад нешто пада*) и **phaḥ** или **phal**, *пљус (прскање)*; **bhuk**, *ав-ав (пас)*; **śal**, *пљесак*; **āṣ**, **hīs**, **as**, **has**...

Именске речи које су иопримиле везнички карактер су: **bhos** (< вокатив **bhavas**); **are/re** (< вок. **ari**, *непријатељ*); **dhik** (*можда повезано са √dih*), *аваж*; **kaṣṭam**, *јао мени*; **diṣṭyā**, *хва-ла богу*; **svasti**, *живео, здраво*; **suṣṭhu**, **sādu**, *добар, одличан*.

XVIII. РЕЧЕНИЦА

(елементи синтаксе)

316. Санскритска реченица (**vākya**) је стилски врло развијена, али је граматички једноставна.

Ми смо се упознали са многим елементима синтаксе приликом обраде правила еуфоније и сложеница, односно говорећи о повезивању речи приликом обраде разних граматичких категорија (*именице, придеви, глаголи*...).

Ред речи у реченици

317. С обзиром да је санскрит флективни језик (као и српски, други индоевропски језици), ред речи у реченици нема, са становишта разумевања и значења, пресудан значај. Исто су: **aham pṛcchami** (*ја ишам*); **pṛcchami aham** (*ишам ја*). Ипак, у неким сложеницама (типа двандва) он је утврђен док је у неким (татпуруша) слободнији. Такође, у прози он носи печат веће регуларности него у поезији.

Уобичајени редослед је: **субјект + директан објект + глагол**. Тако, на пример, **Rāmo 'śvam gacchati** (*Рама коњу иде*). Субјект (агент) је у номинативу. Али, **Rāma** је *ипраити-џади*ка и мора добити падежни наставак који је за номинатив именица на **а** мушког рода **-s**. Ово **s** се (по правилима еуфоније) мења у **ḥ** тако да добијамо: **Rāmaḥ**. Речени-

ца би сада гласила: **Rāmaḥ aśvam gacchati**. Директан објект (у овом случају “коњ” **aśva**) је у акузативу (**aśvam**, номинатив **aśvaḥ**), падежу који служи за означавање објекта и имплицира кретање (“ја у *zpaq* идем”). Даљом применом **sarṁdhi** добија се правилна реченица **Rāmo 'śvam gacchati**, где је **as/aḥ** претрпело промену (> о) а иницијално **a** из следеће речи отпало (**aśvam** > 'svam).

Слагање

318. Као и у другим индоевропским језицима води се рачуна о слагању (**sāmānādhikarāṇya**) речи у реченици:

а) глагол се слаже са субјектом у *лицу* и *броју* (**Rāmaḥ ...gacchati**). Када партицип има улогу финитног глагола и он се мора слагати са субјектом у *роду* и *броју* (**sa gataḥ**, он је отишао, али **sā gatā**, она је отишла);

б) придев, партицип или придевска заменица, када одређују именицу са којом нису спојени у сложеницу, морају се са њом слагати у *роду*, *броју* и *падежу* (**sadduḥ puruṣaḥ**);

в) релативна заменица се слаже у *роду*, *броју* и *лицу* са именицом која јој претходи. Иначе, релативна заменица, углавном, претходи именици на коју се односи. У том случају именица има исти падеж као и заменица у другом делу (**yasya narasya buḍiḥ sa balavat**, човек који има разум је моћан).

Други степен – **vṛddhi**³⁶ – је даља префиксација **guṇa** самогласника елементом **a** (на пример, **vṛddhi** за **i** или **ī** је **āi** < **a** + **guṇa**, тј. **a** + **e**). Једино се кратко **a** не мења у **guṇa** док **ā** остаје исто и у степену **vṛddhi**. С друге стране, у пракси није забележено да **ḷ** има прираст **vṛddhi** као што ни **ṛ** нема ни један од ових степена ојачања (**guṇa** и **vṛddhi**).

113. Промена у **guṇa** степен се сматра индоевропском карактеристиком, процесом повезаним с акцентом на одговарајућем слогу. Овај поступак се уочава у: акцентованим *коренским* *слоговима* у *флексијама* (**dvēṣṭi** < **divṣ**) и *деривацијама* (**dvēṣa**, **dvēṣtum**); у *формативним* или *деривационим* елементима, односно суфиксима (**matāye** < **matī**, **pitāram** < **pitār**). Он се не јавља код дугих самогласника (сем ако нису финални или су кратки али се третирају као „дуги“ по свом положају: **nindati** < **nind**, **jīvati** < **jīv**; али **nayati** < **nī**).

114. Степен **vṛddhi** је индијска специфичност, ређи је, мање устаљен и јавља се у разним околностима: у *коренским* и *суфиксалним* *слоговима* уместо **guṇa** (нпр. **kāya** < **kr**, **stāuti** < **stu**); у *иницијалним* *слоговима* *секундарних* *деривација* (**bhāuma** < **bhumi**, **mānasa** < **manas**). И овде има

³⁶ **vṛddhi**, *ūpuraṣṭi*, *paṣṭi*.

изузетака (*cha* < *ih*, *coṣa* < *cūṣ*, *ohate* < *ūh* и корена на *-iv*, нпр., *devana* < *dīv*, *srevana* < *srīv*...).³⁷

115. Самогласник *ṛ* има разноврсне облике, међу којима су од посебног значаја: прираст *ra* или *rā* (уместо оригиналног почетног степена *ar* или *ra*), посебно у тешким консонантским комбинацијама (*drś* > *drakṣyāmi*); код неких корена се мења с *ar*, *ir* или *ur* (продужено *īr* или *ūr*) – *ṛ* > *tarati*, *tīrati*, *tīrā*, *turyāma*...; у неколико случајева *ṛ* је настало од скраћења других слогова а не *ar* и *ra* (од *ri* у *ṛta*, *ṛtīya*, од *ru* у *ṛnu*, од *rū* у *bhṛkūṭi*).

116. Самогласници могу бити *продужени*, пре свега *i* и *u*. Примери за то су: продужење коренског *i* и *u* испред *y*; коренских *ir* и *ur* испред консонаната (сем *y*, *tvā*, *na*, *bh*, *s*); продужење финалног самогласника код првог члана сложенице; продужење финалног *a* у низу везника, падежа, глаголских облика (*athā*, *evā*, *ivā*, *enā*, *tenā*, *svenā*, *pibā*, *syā*, *sthā*...).

Слабљење самогласника

117. У класичном санскриту присутан је и процес *слабљења* самогласника.

³⁷ Уколико је дуг по позицији (испред два консонанта) ни коренски самогласник не може добити гуна или врди при творби именских или глаголских основа, сем ако је крајњи. Ипак, у секундарним деривацијама дуги самогласници могу добити степен врди.

з) негативна упитна реченица почиње с *na* или, чешће *na* повезано са неком партикулом (*напи*, *нану*).

Одрична реченица

322. Негација се изражава партикулом *na*:

а) Она се, по правилу, ставља одмах пре глагола или онога што се одриче: : *aḥam aśvam na gacchami* (*ја коњу не идем*). Може се, међутим, рећи и: *na aḥam aśvam gacchami* или *aḥam na aśvam gacchami* са другачијим наглашавањем.

б) Као и у нашем језику постоји двострука негација (уз коришћење два пута партикуле *na*): *yadyapi na Rāmo na paṇḍitaḥ*... (*мада није да Рама није учен...*);

в) за прохибитивну негацију користи се *mā* која се ставља испред глагола (*mā phalam khād*, *не једи воће*). Не ретко, међутим, забрана се ублажава упитношћу: *mā bhūd agataḥ*, *зар није требало да је шамо?*

Индијектни говор

323. У санскриту не постоји посредни, индијектни говор (попут нашег: *Ја ућиниам мајку зашио ме не ћушиа да се израм*). Уместо њега се користи директни уз употребу *iti* (*шако*): *Rāmaḥ gṛhaṁ gacchati iti ahaṁ vadāmi* (*Ја шако велим "Рама иде кући"*).

Често коришћене речи

324. Посебни изрази који су често у употреби су:

а) везник са (и) долази после прве или после сваке речи (никад на почетку): **vadami gacchati са** (*ја говорим и он иде*); **vadami са gacchati са** (*ја говорим и он иде*). Када повезује две реченице, везник се умеће после прве речи следеће реченице;

б) слично је с везником **vā** (*или*): **Rāmaḥ vā Kṛṣṇaḥ vā pibati/Rāmaḥ Kṛṣṇaḥ vā pibati** (*Рама или Кришна пије*);

в) **eva** (*доиста, само*) се ставља уз реч коју наглашава: **Rāmaḥ eva jalam pibati** (*само Рама пије воду*); **Rāmaḥ jalam eva pibati** (*Рама само воду пије*); **Rāmaḥ jalam pibati eva** (*Рама заиста пије воду*).

г) **adya**, *данас*; **śvaḥ**, *сутира*; **hyaḥ**, *јуче*; **adhunā**, *сада*; **ekadā**, *некада*; **kadācit**, *ионекад*; **na kadāpi**, *никада*; **kimtu**, *ишак*; **yadyapi**, *чак иако*; **tathāpi**, *чак и онда...*

д) за неодређено „неко“, „неки човек“... користи се енклитичко **cit** или **cana** после упитне заменице **kim** која онда губи упитно а поприма неодређено значење (*неко, неки...*). Тако **kena**, *како, чиме? од кога?* > **kenacit**, *од некога, нечим*; **kaḥ narah**, *који човек?* > **kaścit/kaścana narah**, *човек, неки човек...* Исто значење има **kim** + **api**. Али, уз одречно **na** значење није *не некада* или *не неко...* него *никад* (**na kadāpi**), *нико* (**na ke 'pi**)...

smāraṇa

Подсетник

САНСКРИТСКИ ГЛАСОВИ

Санскритски гласови*			
<i>самогласници</i>	<i>сугласници</i>		
а као у кад, сад	к као у кап, куд	т као у тата, то	у као у јак, јека
ā рад, пад	kh к+х (заједно)	th т+х (заједно)	г река, рука
і бити, крити	g град, гром	d деда, доле	l лав, лево
ī вила, крила	gh г+х (заједно)	dh д+х (заједно)	v вече, вук
u бука, мука	ṅ ринг, динг-донг	ṇ нана, неко	ś дијал. ш'е- кира, ш'утра (меко <i>ш</i>)
ū пут, љут	ṣ љебе, љурка	ṛ пити, пући	ṣ шала, шило
ṛ крв, прст	ch ч+х (заједно)	ph п+х (заједно)	s сад, со
ṛ дуго р	j љак, риљ	b бес, бити	h хајдук, хук
ṛ дијал. влк, влна	jh љ+х (заједно)	bh б+х (заједно)	* латинична трансли- терација и изговор
ṛ дуго л	ñ њушка, њисак	m мама, мој	
e пет, лет	ṭ меко т (т')	<i>посебни гласови</i> ◌ṃ ṁ/ṛṁ/ṅ anusvāra ◌: ḥ visarga	
ai наићи, наиме	ṭh т'+х (заједно)		
o бор, море	ḍ меко д (д')		
au аух, чаура	ḍh д'+х (заједно)		
	ṇ меко н		

varṇa-samānāya (листа фонема према Śiva-sūtras)*						
	Глоџа ли	Гуџу рали	Пала џали	Цереб рали	Дентџали	Лабџали
Самогласници						
Кратки	a		i	ɾ	ɳ	u
Дуги	ā		ī	ṛ	ṣ	ū
Продужени	a3		i3	ɾ3		u3
Дифтонзи			e			o
			ai			au
Полувокали						
			y	r	l	v
Сугласници						
Безвучни						
Неаспировани		k	c	ʈ	t	p
Аспировани		kh	ch	ʈh	th	ph
Звучни						
Неаспировани		g	j	ɖ	d	b
Аспировани		gh	jh	ɖh	dh	bh
Назали						
		ṅ	ṅ	ṇ	n	m
Сибиланти						
Безвучни						
			ś	ṣ	s	
Звучни						
		h				

* Према легенди, 14 суџра према којима је организовао своје дело (aṣṭādhyāyī) Панини је чуо од бога Шиве.

ПИСМО

samskr̥ta varṇa-mālā						
svara	vyañjana					
a अ	ka क	ta त	ya य			
ā आ	kha ख	tha थ	ra र			
i इ	ga ग	da द	la ल			
ī ई	gha घ	dha ध	va व			
u उ	ṅa ङ	na न	śa श			
ū ऊ	ca च	pa प	ṣa ष			
ṛ ॠ	cha छ	pha फ	sa स			
ṛ ॠ	ja ज	ba ब	ha ह			
ḷ ॡ	jha झ	bha भ				
ḷ ॡ	ña ञ	ma म				
e ए	ṭa ट	णोसेबни знаци ः ṁ/ṁ/ṅ anusvāra (ṁ - anunāsika) ः ḥ visarga ऽ avagraha				
ai ऐ	ṭha ठ					
o ओ	ḍa ढ					
au औ	ḍha ढ					
	ṇa ण					

Писање самогласника			
У иницијалном положају		У постконсонантском	
a	अ	-	क =ka
ā	आ	ा	नप्र. का =kā
i	इ	ि	कि =ki
ī	ई	ी	की =kī
u	उ	ु	कु =ku
ū	ऊ	ू	कू =kū
ṛ	ऋ	ृ	कृ =kṛ
ṛī	ठ	ृ	कृ =kṛī
ḷ	ळ	ळ	कळ =kḷ
ḷ	ळ	ळ	कळ =kḷ
e	ए	े	के =ke
ai	ऐ	ै	कै =kai
o	ओ	ो	को =ko
au	औ	ौ	कौ =kau

б) у деривацијама – афикс (*upasarga, pratyaya*) за нову реч (глагол, именицу, придев...). На пример, употребом *pratyaya* (суфикса), *upasarga* (префикса), добијамо *deverbatiive*: *kara* (чини^{ти}иел, онај ко ^{ти}рави), *karaṇa* (веш^{ти}и, умешан, ^{ти}амешан), *karas* (дело, акција), *kṛtya* (ш^{ти}ио ва^{ти}а уради^{ти}и, ^{ти}одесно...), *kratu* (и^{ти}лан, намера, одлука), *sikīṣā* (намера, же^{ти}а), *kārayiṭ* (узрочник, ^{ти}окре^{ти}иач, ^{ти}одс^{ти}прекач), *akara*, не-ак^{ти}иван, *anukaraṇa*, им^{ти}и^{ти}ира^{ти}ње, сличнос^{ти}и, *ā-hṛta-yajña-kratu*, намеран да изврши ^{ти}при^{ти}рем^{ти}љено ж^{ти}р^{ти}ивова^{ти}ње...

134. Код имена, на основу (*prātipadika*, „што припада свакој речи“) добијену од корена (*dhatu*) или корена + суфикс (*pratyaya* један или нула) такође се ставља одговарајући додатак:

а) у флексијама – на^{ти}ставак за облик (*sup*) како би се добио ^{ти}адеж^{ти}ни облик (*subanta*). Основа *prātipadika* је „сирови облик деклинабилне речи“ (која има значење али није претрпела флексију). Она се користи у речницима али се не употребљава у говору где је нужна *pada* (множина *padāni*) облик који ^{ти}веш^{ти} има одређену ^{ти}промену (наставка за *rod*, *broj*, ^{ти}адеж). Дакле, *pada* је *prātipadika* + *sup*.³⁹ Примера ради, реч *kūpa* (*извор*, *врело*) је непромењени облик (*prātipadika*). Да би се користила у реченици она мора добити свој *broj*

³⁹ Панини користи следеће термине: *dhatu*, корен, глаголска основа; *prātipadika*, именска основа без референце на афикс; *aṅga*, основа која захтева афикс; *pada*, основа (или део речи) која има именски (*sup*) или глаголски (*tiṅ*) наставак.

(једину, двојину, множину) и *падеж* (vibhakti): *kūpaḥ* (номинатив једине), *kūpāu* (акузатив двојине), *kūpebhyaḥ* (датов множине)...;

б) у *деривацијама* – примарни или секундарни *префикс* (upasarga); примарни или секундарни *суфикс* (pratyaya)... Када се именици *kāma* дода суфикс *-na* твори се друга именица *kaṃana* и *kāmana*; додавањем привативног префикса *a-* добија се супротно значење (*a-kaṃana*, *невољен*); додавањем префикса *a-* и суфикса *-hata* твори се *akāmahata*, са значењем *смирен, необузет жљеом...*

135. Посебан облик творбе и код глагола и код имена представљају *сложенице* (на пример: *deva-jana*, божји народ; *kaṃana-cchada*, *чайла*, „са лепим перјем“...).

Већина имена (именица, придева...) настају од глаголских корена. Али и глаголи, односно њихови облици (инфинитиви, деноминативи...) могу настати од имена.

	ङ्	ञ्	ङ्	ञ्	ङ्	ञ्	ङ्
	ṅga	ṅgya	ṅgha	ṅghya	ṅghra	ṅṅa	ṅṅa
	ञ्	ञ्					
	ṅma	ṅya					
च	च	च	च	च	च	च	
ca	cca	ccha	cchra	cña	cma	cya	
छ	छ	छ					
cha	chya	chra					
ज	ज	ज	ज	ज	ज	ज	ज
ja	jja	jjha	jña	jña	jma	jya	jra
	ज						
	jva						
ज	ञ	ञ	ञ	ञ	ञ	ञ	
ña	ñca	ñcma	ñcya	ñcha	ñja	ñjya	
ट	ट	ट					
ṭa	ṭṭa	ṭya					
ठ	ठ	ठ					
ṭha	ṭhya	ṭhra					
ड	ङ	ञ	ङ	ञ	ङ	ञ	
ḍa	ḍga	ḍgya	ḍgha	ḍghra	ḍma	ḍya	

ढ	ढ्य	ढ्र					
ḍha	ḍhya	ḍhra					
ण	ण्ट	ण्ठ	ण्ड	ण्ड्य	ण्ड्र	ण्ड्र्य	ण्ढ
ṇa	ṇṭa	ṇṭha	ṇḍa	ṇḍya	ṇḍra	ṇḍrya	ṇḍha
	ण्ण	ण्य	ण्व				
	ṇṇa	ṇya	ṇva				
त	त्क	त्क्र	त्त	त्त्य	त्त्र	त्त्व	त्थ
ta	tka	tkra	tta	ttya	ttra	ttva	ttha
	त्न	त्न्य	त्प	त्प्र	त्तम	त्तम्य	त्त्य
	tna	tnya	tpa	tpra	tma	tmya	tya
	त्र	त्र्य	त्व	त्स	त्स्र	त्स्र्य	
	tra	trya	tva	tsa	tsna	tsnya	
थ	थ्य						
tha	thya						
द	द्ग	द्ग्र	द्घ	द्घ्र	द्द	द्घ्य	द्घ्र
da	dga	dgra	dgha	dghra	dda	ddya	ddha
	द्ध्य	द्द	द्द	द्द	द्ध्य	द्द	द्घ्य
	ddhya	dna	dba	dbha	dbhya	dma	dya

	द्र	द्र्य	द्र्व	द्र्य			
	dra	drya	dva	dvya			
ध	ध्न	ध्न्य	ध्म	ध्न्य	ध्र	ध्व	
dha	dhna	dhnyā	dhma	dhya	dhra	dhva	
न	न्त	न्त्य	न्त्र	न्द	न्द्र	न्ध	न्न
na	nta	nntyā	ntra	nda	ndra	ndha	nna
	न्प	न्प्र	न्म	न्य	न्स		
	npa	npra	nma	nya	nsa		
प	प्स	प्स्य	प्प्र	प्प	प्म	प्घ	प्प्र
pa	pta	ptya	pna	ppa	pma	pya	pra
	प्ल	प्ल	प्ल	प्ल			
	pla	pva	psa	psva			
ब	ब्घ	ब्ज	ब्द	ब्घ्य	ब्न	ब्ब	ब्भ
ba	bgha	bja	bda	bdha	bna	bba	bbha
	ब्भ्य	ब्भ्य	ब्ब्र	ब्ब			
	bbhya	bya	bra	bva			
भ	भ्न	भ्न्य	भ्र	भ्व			
bha	bhna	bhya	bhra	bhva			

म	म्र	म्प	म्प्र	म्ब	म्भ	म्म	म्य
ma	mna	mpa	mpra	mba	mbha	mma	mya
	म्र	मु	म्व				
	mra	mra	mva				
य	य्य	य्व					
ya	yya	yva					
ल	लक	ल्प	लम	ल्य	ल्ल	ल्व	लह
la	lka	lpa	lma	lya	lla	lva	lha
व	व्र	व्य	व्र	व्व			
va	vna	vya	vra	vva			
श	श्च	श्च्य	श्च	श्य	श्च	श्च्य	श्च
śa	śca	ścya	śna	śya	śra	śrya	śla
	श्व	श्व्य	श्श				
	śva	śvya	śśa				
ष	ष्ट	ष्ट्य	ष्ट्र	ष्ट्र्य	ष्ट्व	ष्ठ	ष्ठ्य
ṣa	ṣṭa	ṣṭya	ṣṭra	ṣṭrya	ṣṭva	ṣṭha	ṣṭhya
	ष्ण	ष्ण्य	ष्ण	ष्प्र	ष्म	ष्ण्य	ष्ण
	ṣṇa	ṣṇya	ṣṇa	ṣpra	ṣma	ṣya	ṣva

स	स्क	स्व	स्त	स्त्य	स्त्र	स्त्व	स्थ
sa	ska	skha	sta	stya	stra	stva	stha
	स्न	स्न्य	स्प	स्फ	स्म	स्म्य	स्य
	sna	snyā	spa	spha	sma	smya	sya
	स्र	स्व	स्स				
	sra	sva	ssa				
ह	ह्र	ह्र	ह्र	ह्य	ह्र	ह्र	ह्र
ha	hra	hna	hma	hya	hra	hla	hva

САНДХИ

saṁdhi самогласници								иници- јални
финални самогласник ⇨								
a/ā	i/ī ¹	u/ū ²	ṛ	e ^{3,4}	ai ³	o ^{3,4}	au ³	↓
ā	y-a	v-a	r-a	e S	ā a	o	āv-a	a
ā	y-ā	v-ā	r-ā	a ā	ā ā	a ā	āv-ā	ā
e	ī	v-ī	r-ī	ā i	a i	a i	āv-ī	i
e	ī	v-ī	r-ī	a ī	ā ī	a ī	āv-ī	ī
o	y-u	ū	r-u	a u	ā u	a u	āv-u	u
o	y-ū	ū	r-ū	a ū	ā ū	a ū	āv-ū	ū
ar	y-ṛ	v-ṛ	ṛ	a ṛ	ā ṛ	a ṛ	āv-ṛ	ṛ
ai	y-e	v-e	r-e	a e	ā e	a e	āv-e	e
ai	y-ai	v-ai	r-ai	a ai	ā ai	a ai	āv-ai	ai
au	y-o	v-o	r-o	a o	ā o	a o	āv-o	o
au	y-au	v-au	r-au	a au	ā au	a au	āv-au	au

¹ у интерним комбинацијама може дати iу; коренско i испред i даје у у перфекту ² у интерним комбинацијама може дати uv

³ код дифтонга, у интерним комбинацијама финални глас постаје полувокал: i (e=a+i) > y > ay; o (a+u) > av; ai > ay; au > āv. У екстерним, настали полувокал, по правилу, отпада, тако да: e (испред свих вокала сем a) > a; код o отпада v; код ai отпада y; али, код au обично опстаје v. Кад замењује as/aḥ финално o остаје.

⁴ после финалног e или o иницијално a нестаје (te abruvan > te 'bruvan)

saṁdhi сугласници

финални сугласник ⇨										иници- јални
k	ṭ	t	p	ṅ	n	m	ḥ/r	aḥ	āḥ	
k	ṭ	t	p	ṅ	n	m	ḥ/r	aḥ	āḥ	∅
g	ḍ	d	b	ṅ/ṅṅ ¹	n/nn ¹	m	r	a ²	ā	вокал
k	ṭ	t	p	ṅ	n	m	ḥ	aḥ	āḥ	k/kh
g	ḍ	d	b	ṅ	n	m	r	o	ā	g/gh
k	ṭ	c	p	ṅ	mś ³	m	ś	aś	ās	c/ch
g	ḍ	j	b	ṅ	ñ	m	r	o	ā	j/jh
k	ṭ	ṭ	p	ṅ	mś ³	m	ṣ	aṣ	ās	t/th
g	ḍ	ḍ	b	ṅ	ṇ	m	r	o	ā	ḍ/ḍh
k	ṭ	t	p	ṅ	mś	m	s	as	ās	t/th
g	ḍ	d	b	ṅ	n	m	r	o	ā	d/dh
k	ṭ	t	p	ṅ	n	m	ḥ	aḥ	āḥ	p/ph
g	ḍ	d	b	ṅ	n	m	r	o	ā	b/bh
ṅ	ṇ	n	m	ṅ	n	m	r	o	ā	назал
g	ḍ	d	b	ṅ	n	m	r	o	ā	y/v
g	ḍ	d	b	ṅ	n	m	∅ ⁴	o	ā	r
g	ḍ	l	b	ṅ	l ⁵	m	r	o	ā	l
k	ṭ	c(ch) ⁶	p	ṅ	ñ(ś/ch) ⁷	m	ḥ	aḥ	āḥ	ś
k	ṭ	t	p	ṅ	n	m	ḥ	aḥ	āḥ	ś/s
g(ḥ) ⁸	ḍ(ḥ) ⁸	d(ḥ) ⁸	b(ḥ) ⁸	ṅ	n	m	r	o	ā	h

¹ удвајање након кратког самогласника ² пред кратким a > o; a после њега се губи (rāmaḥ + atra > rāmo 'tra). Исто важи за финално s ³ умеће се сибилант а онда n постаје анусвара ⁴ ḥ/r отпада, а евентуално претходно кратко a, i, или u постају дуги ⁵ n бива асимилковано и постаје назално l ⁶ t + ś > cch ⁷ n + ś > ṅś/ch ⁸ h које му следи постаје његов аспирирани глас (t+h > ddh, итд.)

КОРЕНИ

Најпродуктивнији <i>п</i> римарни корени					
ad <i>јестии</i>	aś, anś <i>go- /носииићу</i>	as <i>јесам (бити)</i>	i, ī, ay yā <i>ићу</i>	iṣ <i>искаии, желеии</i>	ṛ, ṛch <i>ићу, слаии</i>
ṛṣ <i>журиии, јуриии</i>	kam <i>волеии</i>	kal <i>возии, носиии</i>	kas <i>кашљаии</i>	kṛ (skṛ) <i>п्रावии</i>	kṛt <i>сећу</i>
kṣi <i>разориии</i>	gam, gach <i>ићу</i>	gṛ, gir, gil <i>жуииаии</i>	grabh, grah <i>џрабии</i>	ghuṣ <i>звучаии</i>	car <i>крейаии, мицаии</i>
chid <i>кидаии</i>	jap <i>шаииаии</i>	ji <i>освојиии свладаии</i>	jīv <i>живеии</i>	jñā <i>знати</i>	tan, ta <i>расијезаии ишањии</i>
tap <i>џрејаии</i>	tij <i>бити оштар</i>	tu <i>бити јак</i>	tuṣ <i>умириии</i>	ṭṛ, ṭir, tur <i>пороћу, пирелазии</i>	ṭṛ <i>бити задовољан</i>
ṭh <i>ломии, гробии, пирџаии</i>	dabh, dambh <i>шкодиии, ишлеиии</i>	dah <i>џореии</i>	dā, dad daii <i>мазаии, (ио/ за) мазаии</i>	dih <i>мазаии, (ио/ за) мазаии</i>	dī, dīv <i>иџраии</i>
duh <i>мусии</i>	dṛ <i>(поро)босии, (рас)цеиии</i>	dṛś <i>видеии, џледаии</i>	dṛh, dṛh <i>учерсиии</i>	dyut, diu/div <i>свейлети</i>	dru <i>ићећу, пирчаии</i>
druh <i>шкодиии</i>	dham, dhmā <i>дуваии</i>	dhā, dadh <i>силавии</i>	dhā <i>дојиии</i>	dhū, dhu <i>дрмаии, пиресии</i>	dhṛ <i>држаии</i>
dhṛṣ <i>Смеии/с ураии се</i>	nam <i>савии, иоџнуии</i>	naś <i>несииаии</i>	nāth, nādh <i>пиражити и иомоћ</i>	nī <i>(пиред)вог иии</i>	pac <i>ићећу</i>

pat <i>иасии, летииеии</i>	pad <i>ићу</i>	pā <i>иии</i>	puṣ <i>расии, цветаии</i>	ṛ, ṛm, ṛir <i>пунии</i>	ṛ <i>пороћу</i>
prach <i>ишиаии</i>	prī <i>пирјаии</i>	pru/plu <i>ићећу, иловии</i>	bandh <i>ио/с-веза- иии</i>	budh <i>будии, знаии</i>	bhas, psā <i>(поро)жгр аии</i>
bhā, bhas <i>сијаии</i>	bhī, bhīṣ, bhyas <i>бојаии се</i>	bhuj <i>уживаии</i>	bhū <i>бити</i>	bhṛ <i>(до)носи- иии</i>	mañh, mah <i>бити велик</i>
math, manth <i>пиресии</i>	mad, mand <i>веселиии разџалиии</i>	man, mnā <i>мислиии, мниии</i>	muc, mokṣ <i>пустаиии, иустиии</i>	muṣ <i>красии</i>	muh <i>бити луг, иолудеии</i>
mṛ mṛch <i>умреии</i>	mṛ, mṛh <i>брисаии, ломии</i>	yaj <i>нудии</i>	yam, yach <i>(до/ио) сићуићу</i>	yu, yuj <i>(с)једини иии</i>	raṣ <i>браниии</i>
ra(m)bh, <i>држаии</i>	ram <i>смириии</i>	rā, rās <i>даии</i>	ri, rā <i>ићећу</i>	ru <i>илакаии</i>	ruc <i>(с, луч'')</i>
rud <i>илакаии, ридаии</i>	rudh ruh <i>расии</i>	labh <i>држаии, узееии</i>	lup <i>ломии, разбии</i>	lubh <i>бити иохоиан</i>	vac <i>збории, џовориии</i>
vad <i>џовориии иоведаии</i>	vas, uṣ, uch <i>сијаии, свейлети</i>	vas <i>обућу</i>	vas <i>боравии, сиановаии</i>	vā <i>дуваии</i>	vid <i>знаии, видеии</i>
vī <i>уживаии, узбудии</i>	vṛ <i>ио/с-криии</i>	vṛj <i>(у)сукаии</i>	vṛt <i>враиии</i>	ṣaṅs <i>хвалии, величаии</i>	śak <i>бити сиособан</i>
śas, śās <i>сећу</i>	śu(m)bh, <i>улеишаии</i>	śru <i>чуии</i>	śvit <i>свейлети</i>	sad <i>седеии</i>	san, sā <i>добии</i>
sah <i>(наг-, о-) владаии</i>	sādh, sadh <i>усиети</i>	sīv, syū <i>ишии, уииваии</i>	sṛ <i>ићећу, (с)лиии</i>	sṛp <i>иузаии, џмизаии</i>	skand <i>скакаии</i>

stu хвалити, вельчатити	str їо/за/суйти	sthā сїајати	smi смејати се	smṛ сеһати се, їамити	sru їеһи
svan звонити, звучити	svap сїавати	svar, sur сїјати, свейлїти,	han убити, унити	hā оїти, наїсїти	hu жрївова їти
hū, hvā звати	hṛ узети	hlād освежити	hvṛ, hru, hur кривити, вијужати	Ауторов избор	

АФИКСИ

Најчешћи суфикси у примарним деривацијама

-a (act.agt.)	огроман број основа; апстрактне именице већином м.рода; посебно н. агентис; корен се обично удваја; највише с guṇa
Ha ✓ C <i>guṇa</i> S <i>vṛddhi</i> Регулиран ✓	krś-a , сув, танак; tura , брз; yuga , јарам; sruva , кашика аџа, кретање; veda , знање; tara , прелаз; megha , облак kāma , љубав; nāda , бук/хук; dāva , ватра; jāra , љубавник; casara , покретан; vavra , скривен; cākṣma , дражестан; calā-cala , несигуран; plava , плован, śubha , леп
-aka (agt.)	(примарно а + секундарно -ка); редак; придеви и n. agt. (ж. род са -ика)
Уз ✓	pṛyaka , злостављач; sāyaka , оружје, пројектил; pāvaka , чист, светао
-ata (agt.)	(примарно а +секунд. та) за герунде; редак
Ha ✓	darśata , видљивост; pacata , печење; rajata , (по)сребрност
-at, -ant (agt.)	активни партиц. махом презента и футура; неколико придева
-ana act.agt.)	велик број дериватива, углавном неутр.; n. agt. (ж.род с anā, anī); честа ојачања (више guṇa него vṛddhi)
Ha ✓ C <i>guṇa</i> S <i>vṛddhi</i>	dāna давање; rakṣana , заштита; samana , сусрет; tapana , горући; kṛpana , беда pṛśana , нежност; kṛpaṇa , бедан; kaṇaṇa , радан; sādana , седало; upa-vās-ana , одело; pra-vās-ana , проглас
-anā act.,agt.) Ha ✓	за партиципе; за именице ж.р. as-anā , стрела, оружје за бацање; jaranā , старо доба; kaṇanā , гусеница; tur-anā , журећа; spandanā , ритажућа, ударајућа; tvaraṇā , убрзавајућа
-ani (act.,agt.)	за act. ж.р.; за agt. м. и ж.р.

Ha √	iṣaṇi , импулс; dyotani , бљесак; śaraṇi- , рана, повреда; vartani , колосек; araṇi , штап за потпалу; caḥṣaṇi , просветитељ
Регулиран √	su-papt-ani , брзи лет
-anī (act., agt.)	облик ж. р. за деривативе м. и с. р. на -ana
Ha √	cod-anī , пожурујућа; sparaṇī , чувајућа
-anīya	за герундиве
(ana + īya)	ā-mantr-anīya , треба молити
-as	много act. с. р. и неколико agt.; најчешће с guṇa ојачањем корена
Ha √	dā-s , давање; jñas , рођак; mās , месец
С guṇa	pray-as , задовољство; śravas , слава; tejas , раскош, сјај
Разно	av-as , помоћ; tapas , топлиота; prathas , дисање; vacas , говор; manas , мисао, ум
	apas , радан, активан; taras , брз; vedhas , обожавалац; veśas , сусед
-ā (act.)	највише секундарних придева ж.р. који одговарају м. и с. р. на a ; доста act. ж.р.; често без промене коренског вокала
Ha √	īś-ā , власт, поседовање; nindā , прекор;
Разно	bhikṣ-ā , мољење, прошење; apasyā , активност; aśvayā , коњелупство
-āna (agt.)	за партиципе презента; мало именица и придева
	takav-āna , убрзавајући; vasavāna , имућан
-ī (act., agt.)	за многе деривативе act. ж.р.; неколико agt. м.и с. р. (именице, придеви)
Ha √	san-ī , добит; ruci , светлост
С guṇa	gor-ī , бол; śoci , топлиота; āji , трка; ari , оданост; arci , зрак
С vṛddhi	kārṣi , цртање
Регулиран √	cikit-ī , схватање; suṣvi , цеђење; yuyudhi , борбеност; papri , давање
Разно	-jāni , жена, супруга; śāri , стрела; granthi , чвор; śuci , светао
-in (agt.)	врло чест секунд. с улогом примарног; на крају сложеница
	-ād-in , једући; -eṣin , тражећи
Регулиран √	-yay-in , идући
-iṣṭha (agt.)	за придевске суперлативе

Ha √	jav-iṣṭha , најбржи; śociṣṭha , најсјајнији; mamhiṣṭha , најслободнији; jyeṣṭha , најстарији
-is (act.)	именице с.р.; с guṇa ојачањем
	arc-is , пламен; kravis- , сирово месо; rocis , светло; havis , приношење жртве
-ī (act., agt.)	за именице и већином придеве ж.р. од м. и с.р. основа на -a- , i- , -u- , -r . Неке и м.р.
	deh-ī , бедем, грудобран; nadī , струја; veśī , игла; samī/simī , рад; ahī , змија
-īyāns	за творбу компаратива
(agt.) Na √	jav-īyāns , бржи; tejīyāns , оштрији; preyāns , дражи; aṇīyāns , мањи
Разно	скраћено -yāns : tav-yāns/tavyāns , јачи; canyāns , старији
-u (agt.)	врло чест; придевски; именице махом. м. р.; на √ обично слаб, с guṇa , чешће vṛddhi
	ur-u , широк; ṛju , прав; mṛdu , мек; vidhu , усамљен; cikitu , сијајући; gṛh-u , просјак; asu , живот; vā-y-u , ветар; pādu , нога; bāhu , рука; manu , човек
-ūka (agt.)	придеви именице; од основа интензива
	vāvad-ūka , говорљив; yāyajūka , који стално жртвује
-era (agt.)	неколико придева и именица
	pat-era , летећи, птица; muhera , луд
-ka (agt.)	мало примарних дериватива (врло честі секундарни суфикс)
	at-ka , хаљина; śuṣka , сув; śloka , позив; stu-kā , пахуљица
-ta (agt.)	углавном за партиципе прошлог времена директно на √; неколико именица и придева, често с конективним -i-
	tṣ-ṭa , сиров, суров; dṛḥa , чврст; śīta , хладан
	rakṣ-i-ta , заштићен; jīvita , живот; palita , сив; asita , црн; rohita/lohita , црвен
-tavya	за пасивне партиципе футура; често с конективним -i
	kar-tavya , да буде ураћен; dātavya , да буде дат; stotavya , да буде стављен

-ti (act., agt.)	велик број act. ж.р. и мање м.р.и придева; каткад после конективног -a- , -i- , -ī- iṣ-ti , жеља; ūti , помоћ; pīti , суша; pūrti , награда; mati , мисао pat-ti , пешак; ar-a-ti , слуга; vṛkati , убица; pati , господар; muṣti , песница; dhṛṣ-ti , храбар; pūti , труо; am-a-ti , сиромашан
-tṛ /-tar (agt.) С <i>guṇa</i> С <i>-i</i> или <i>-ī</i> С <i>прогство</i>	врло чест; с guṇa ; с везним -i- / -ī- ; с предлозима; сродство ne-tar , вођа; hotar , свештеник; dātar , давалац sav-i-tar , побуђивач, стимулатор; pravitar , заштитник; grabh-i-tar , отимач jā-mā-tar , зет; duhitar , кћи; naptar , унук; pitār , отац; bhrātar , брат, mātar , мајка
-tya	за партиципе футура код корена на кратак вокал kṛ-tya , да се уради; i-tya , да буде послат
-tra (agt.) На <i>√</i> С <i>кон. a/i</i>	од -tṛ +a ; већином именице с.р., неке м. и ж.р. (на <i>ā</i>); неколико придева putra , син; mitra , пријатељ; vṛtra , непријатељ; a-tra , јело; kṣetra , поље; kṣatra , власт; dātra , удео; śastra , наредба; aṣṭrā , подстрек; mātrā , мера; hotrā , жртва; am-a-tra , силовит; gāyatra , песма; patatra , крило car-i-tra , ток, поступак
-tva	Сf. секундарни -tva . За пасивне партиципе футура (вероватно од -tvyā , -tavya); за партиципе перфекта (-tvā) kar-tva , да се учини; jetva , да се освоји; vaktva , да се каже kṛ-tvā , урадивши; uktvā , изговоривши; vṛtra , непријатељ; vid-i-tvā , сазнавши; likhitvā , написавши
-tha (act.) На <i>√</i> С <i>упредл.</i> Конект. a, u/ū	за сва три рода; на корен, уз конективно a, u/ū или с предлогом у сложеницама; каткад a-tha ar-tha , циљ, мета; ratha , кола, кочија; hatha , покољ; sam-i-tha , сукоб; nir-ṛ-tha , разарање; sam-ga-tha , савез ay-a-tha , стопа; caratha , кретање; mat-u-tha , мудрац; var-ū-tha , заштита

-na (act/agt.) -ina, -una	за пасивне партиципе перфекта једнаке онима са -ta ; именице и придеви већином м., с.р. и ж.р. (-nā) aś-na , прождрљив; uṣṇa , врућ; ṛṇa , крив; kṛṣṇa , црн; śvitna , беличасто; ghṛ-ṇa , топлота; budhna , дно; śyena , орао; stena , лопов; tṛṇa , трава; tṛṣṇā , жеђ
-ma (act/agt.)	знатан број именица и придева, махом м.р. Вокал ṛ увек у guṇa облику jih-ma , искривљен; tigma , оштар; bhīma , страшан; śagma , моћан; hima , хладан; ū-ma , пријатељ; dharma , заповед, закон; soma , сома (пиће); himā , снег, лед
-man (act/agt.)	бројни деривативи; скоро увек act., највише с.р.; неколико именица м.р. ad-man , храна; janman , рођење; naman , име; brahman , посвећеност; bhārman , сто; bhūman , свет; śākman , моћ; homan , жртвовање; dharman , помагач; brahman , ко се моли; asman , камен; oman , пријатељ
-māna (agt.) <i>Изузетљак</i>	за партиципе презента и футура; углавном му претходи a bhara-māna , носећи; dasya-māna , дајући sasṛ-māna , журећи
-min (agt.)	редак; придевски; могуће и деривативи на -in iṣ-min , нагао; bhāmin , сијајући, светао; śuṣmin , ричући, урлајући
-ya	за пас. партиципе футура; многе апстр. именице с. рода; ж. род на -yā ; нераздвојив од врло честог секундарног суфикса vāk-ya , говор; bhogya , богатство; bhojya , храна; vidyā , знање; jāyā , жена
-ra (agt.)	много дериватива; углавном придева; често после конективних -a- , -i- , -ī- , -u- ak-ra , брз; ugra , моћан; citra , светао; tura , снажан; mūra , глуп; us-ra , во; kṣura , бритва; vamra , мрав; vīra , човек; śudra , из најниже класе; pat-a-ra , летење; gambh-a-ra , дубина; badh-i-ra , глуп; rudhira , црвен; dhīra , mudar; amhura , узак; vithura , колебљив, тетурав; ind-ra , Индра (бог); vajra , гром; sūra , херој; sura , отровно пиће

-la (agt.)	други облик -ra и замењив с њим; редак; придеви и неколико именица м. и с. р. понекад с конективним вокалом pā-la , чувар; śukla , бело; sthula , дебео; mus-a-la , маљ, an-i-la , ветар' taṇḍ-u-la , зрно; śakula , врста рибе
-va (agt.)	неколико партиципа, придева и именица, већином м.р.; углавном директно на корен aś-va (aś , бити брз), коњ; ūrdh-va , усправан; ṛṣva , узвишен, отмен; dhruva , учвршћен; yahva , брз; hrasva , кратак; eva , брз; pīva , дебео; pakva , печен; pūrva , претходни; viśva , сви; sarva , сви; ur-va , стаја; śarva , Сарва (бог), касније Шива; sruva , лопата
-van (agt.)	махом придеви и именице м.р.; додаје се -t- на кратак вокал корена; ж.р. се твори суфиксом -varī kṛt-van , активан; pīvan , дебео; rāvan , дарујући; sakvan , способан; adh-van , пут, стаза; arvan , коњ; gravan , камен; dhanvan , лук; parvan , зглоб
-vāms (agt.)	велик број партиципа перфекта; с везним -i или без њега saḥ-vāms , урадивши; īy-i-vāms , отишавши; vid-vāms , знавши
-vara (agt.)	за придеве и именице (ж.род -varī); с уметнутим -t- код корена на кратки вокал naś-vara , нестајући; īśvara , владар; sthāvara , непокретан; i-t-vara , идући; ji-t-vara , освајајући; ga-t-vara , одлазећи
-sa (agt.)	придеви и именице сва три рода; директно на корен или с конективним -ī , -ū
На √	grt-sa , окретан, вешт; ṛkṣa , пегав, шарен; drapsa , капља; rukṣa , дрво
Кон. вокал	tav-i-ṣa , јак; bhariṣa , грабљив; pur-ī-ṣa , ђубре; ar-u-ṣa , црвен; puruṣa , човек
-sna (agt.)	неколико придева tīk-ṣṇa , оштар; ślakṣṇa , мек
-snu (agt.)	неколико придева; директно на √ или уз конективни вокал ji-ṣṇu , победнички; car-i-ṣṇu , лутајући; amaviṣṇu , непокретан

Најчешћи суфикси у секундарним деривацијама

-a (fem. ī)	већином релациони/присвојни придеви; апелативи и патронимици; први слог основе већином добија vṛddhi mārut-a , односи се на Маруте; mānava , човеков; tānva , телесни; yāmuna , од Јамуне; pauruṣa , мужество; śaiśava , детињство
-aka	после vṛddhi првог слога твори придеве (fem. -ī) и именице (-ika , -ka) aum-aka , ланен; austraka , од камила; vātsaka , телад
-ā	за ж.р. придева који се у м. и с. роду завршавају на -a nāv-ā , нова; priyā , драга; gatā , отишла
-āta	редак vāc-āta , говорљив, брбљив; śṛṅgāta , рогат
-ānī	за ж. р.; персонификација или означавање жене/супруге arany-ānī , шумска нимфа; indr-ānī , Индрина жена; urj-ānī , снага (персонификована)
-āyana	патронимик; с vṛddhi у првом слогу ānty-āyana , потомок Āntyā; dāks-āyana , потомак Дакше
-āyua	за творбу герундива у старијем језику; за обичне придеве или апстракте с.р. śrav-āyua , треба славити; nṛpāyua , да чува људе; bahupāyua , да брани многе; mahayāyua , да ужива
-āla	редак vācāla , брбљив
-i	патронимици од именица на -a с иницијалним vṛddhi ; каткад са -i ; без vṛddhi патронимичког значења āgniveś-i , потомак Агнивеша; tapuṣ-i , горење
-ika	придеви и збирне именице; vṛddhi првог слога; fem. -ikī dhārmika , религиозан; vaiṇavika , фрулац; āhnika , дневни; dāvārika , вратар (< dvāra)
-in	многи придеви од основа на -a/-ā ; крајњи вокал се губи пред суфиксом; неке речи губе финално -as или -ya ark-in , величајући; manīṣin , мудар; arcin , озарен, блистав; ret-in (< retas), богат семеном; hiraṇ-in (< hiraṇ-ya), украшен златом
-ina	редак; придевски phalina , плодан; malina , прљав; śṛṅgīna , рогат

-iya -ya	придевски за основе на -а; после два консонанта (кад немогуће -ya) abhr-iya, облаков; samudriya, морски; indriya, Индрин
-iṣṭha	суперлативни alpiṣṭha, најмањи; kaniṣṭha, најмлађи
-ī	многи деривативи ж. рода; од основа на -а/-у или сугласник (код партиципа, компаратива, сложеница) aruṣ-ī, румена; devī, богиња; pṛthvi, широка; piprat-ī, бранећи; ad-at-ī, једући; jagm-uṣ-ī, отишавши; nav-īyas-ī, нови; avitr-ī, заштитница; arkin-ī, блистава
-īna	придевски, од основа на -аṅс и др.; неколико именица arvāc-īna, усмерен; añjasīna, прав; navīna, нов
-eya	неколико патронимика и придева општег карактера; с vṛddhi иниц. слога; неколико именица ārṣ-eya, пророков (потомак); ādit-eya, Адитин син; pauruṣeya, човеков; jñāteya, веза, однос
-ka	оригинално корелативан, редуциран на додатак без измене значења; специјализован за деминутиве; каткад с vṛddhi иницијалног слога; за придеве и неколико именица ant-aka, крајњи; asmāka, наш; mama-ka, мој; antika, близак; dūraka, далеко; arbhaka, мали; māma-ka, моје; vāsant-i-ka, пролећни; putraka, син
-ta	углавном за редне бројеве eka-ta, први; dvita, други, trita, трећи; ava-ta, извор; muhūrta, тренутак
tana/tna	неколико придева од прилога и предлога; темпоралног значења; fem. -tanī nū-tana, садашњи; sanātana/sanatna, вечни; pratna, стари(нски); śvastana, сутрашњи; hyastana, јучерашњи
-tama cf. -ma	за творбу суперлатива и редних бројева puru-tama, највиши; madhumat-tama, најслађи; śata-tama, стоти
-taya	неколико придева (-струкости); fem. -ī catus-taya, четвороструки; daśataya, десетоструки
-tara види -ra	за творбу компаратива tavas-tara, јачи; rathi-tara, бољи кочијаш; ut-tara, виши; divā-tara, дневни

-tavya	jan-i-tav-ya, рађање; himsitavya, рађавање
-tā cf. -tvā	придевски за ознаку квалитета; за апстрактне именице bandhu-tā, однос, веза; vasu-tā, богатство; devatā, божанственост
-tāti, - tāt	повезани са -ta; за апстрактне именице a-riṣṭa-tāti, сигурност; jyestha-tāti, надмоћ; sarvatāti, потпуност; satyatāti, истина; upara-tāt, блискост; vṛkatāt, вучје својство
-tīya	fem на -ā за редне бројеве dvi-tīya, други; ṭṭ-tīya, трећи
-tna	придевски cira-tna, стар
-tya	неколико придева и именица од предлога, прилога, партикула apa-tya, потомство; amātya, друштво; niṣṭya, стран; sanutya, тајан; aptya, воден
-trā	неколико колективних именица ж. рода go-trā, крдо (крава)
-tva	апстрактне именице истог значења као и са суфиксом -tā amṛta-tva, бесмртност; bhrātṛtva, братство; anāgāstva, безгрешност
-tvana	(tva+na) неколико апстрактних именица с.р. kavi-tvana, мудрост; janitvana, женственост; patitvana, брак; vṛṣatvana, мужевност
-tha	нумеричка значења; редни бројеви; придеви од заменичких основа catur-tha, четврти; ṣaṣṭha, шести; saptatha, седми; katitha, колико
-na	придеви и именице; понекад уз vṛddhi првог слога pura-na, стар, древан; prāna, стар; straiṇa, женски
-nī	за ознаку боје код придева на -ta; за ж. р. две именице rohi-nī, румена крава; asik-nī, црн; paliknī, сив; patnī (pati+nī), газдарица, господарица; paṇuṣṇī, квргаства, чворновата
-ma види	неколико суперлатива; редни бројеви за 5, 7, 8, 9, 10 adha-ma, најнижи; aprama, најдаљи; avama, најнижи; ура-

tama	ma , највиши; pañca-ma , пети; saptama , седми; aṣṭama , осми; navama , девети; daśama , десети
-mant сродан са -vant	много присвојних придева; каткад замењив с -vant али различан јер твори придеве од основа на -ā ; продужује финално i ; понекад с конективним ī или s aśani-mant , громодржац; kratumant , који има снагу; gomant , богат у стоци; tviṣṭi-mant , плаховит; jyotiṣ-ī-mant , пун светла; śuci-ṣ-mant , блистав
-maya	(ж.р. mayī) неколико придева који означавају <i>сачињен од...</i> ayas-maya , метални; aśmanmaya , камени; kim-maya , од чега? manasmaya , духовни
-mātra	за ознаку мере, висине, итд. yava-mātra , као клас јечма; urumātra , до паса
-mna	(можда man + a > mna); апстрактне именице с.р. dyu-mna , светлост; ṛmna , мужевност; sumna , благостање
-ya = -iya	много релационих придева; патронимици; апстрактне именице; чешће се изговара ia него ya ; код апстрактних именица ж.р. -yā , код придева некад -ī ; чешће без vṛddhi ; герундне и ас. именице вероватно имају примарни -ya ; āditi-ya , син Адити; daivya , божански; ādhipatya , господство; aśv-ya , коњски; avya , овчарски; vāyavya , што припада ветру; pitṛya , припада очевима (прецима); pāvyā , шлован; svaṛājya , аристократија; satya , истинит; prāśya , источни
-ra види tara	компаратив; неколико придева и именица; каткад с конективним i adha-ra , доњи; apara , доцнији; dhūm-ra , сив; aśīra , ружан; medh-i-rā , мудра; karmā-ra , ковач; śambara , име демона; sahasra , хиљаду
-rūpa	„сачињен од“, „пун“, каткад и „добар“ и редундантан satya-rūpam vākyam , истинит говор; āgṛya-rūpa , за поштовање; raṭurūpa , врло бистар; vaiyākaraṇa-rūpa , добар граматичар
-la	каснији облик од -ra ; замењив с њим; неколико придева aśī-la , ружан; kapila , таман; jivala , живахан; tilvila , плодан, родан

-va	неколико придева: keśa-va , длакав; śantiva , пријатељски
-vat	неколико апстр именица ж.р. од предлога и прилога arvā-vat , блискост; udvat , висина; nivat , дубина; parāvat , даљина; sarvat , подручје
-van	мало дериватива у старијем језику, претежно придеви и неколико именица amati-van , сиромашан; ṛghāvan , жесток; dhīvan , паметан; samadvan , ратоборан; athar-van , свештеник ватре; muṣṭivan , пљачкаш; sani-t-van , награда
-vant сродан с -mant	велики број посесивних придева од разних основа sakhi-vant , који има пријатеље; śaktivant , моћан; dyāvā-prthivī-vant , повезан с небом и земљом; śirṣaṅvant , имајући главу; svarvant , блистав; mā-vant , као ја; ivant , тако велик; nilavant , црномањаст
-vala	неколико придева и именица ūrjas-vala , јак; śikhāvala , са крестом (паун); dantāvala , слон (зубат)
-vin	малобројни присвојни придеви од основа на -a (>-ā, -as) ; истозначни с онима на -in ubhayā-vin , обостран; yaśasvin , леп; dhṛṣadvin , храбар; vāgvīn , причљив
-vya	веома редак bhrātṛ-vya , братанац
-śa	само неколико придева и именица anku-śa , удица; kalaśa , крчаг; eta-śa , шаролик; yuvaśa , младалачки
-sa	неколико придева; понекад с vṛddhi tṛṇa-sa , травнат; trāpusa , лимен

Најчешћи преверби

Префикс	Значење	Префикс	Значење
acchā	према, при (редак; испред глагола кретања) acchetya, приступити; acchādru, притрчати; acchābrū, призвати	ut-	горе, над, изнад uttama, највиши, вођа
ati-	преко, над, ван, мимо atyanta, бескрајан; atijiv, преживети; atimus, избећи	upa-	ка, према, близу, крај upaniśad, седети крај/близу; upayā, прићи
adhi-	изнад, више, на adhiviśva, бити над свима; adhijan, бити рођен	ni-	доле, низ, у niśad, седети доле
anu-	после, након, иза anusvāra, пратећи глас; anukram, набрајати; anupaś, освртати се	niḥ- niś, niś, niś	ван, без niśkala, неподељен
antaḥ-	(из)међу, унутар antar-agni, у ватри	parā-	од, ван, даље parāvat, удаљеност
apa-	од, даље apākṛta, одстрањен; apañī, украсти	pari-	око, околу parikṛta, опкољен
api-	на, изнад, више; постао велики (ишкочије) apihita, (по)стављен	pra-	пре, (на)пред, пра prakṛti, првостворена/природа
abhi-	ка, према, против abhitas, близу, према	prati-	(у)назад, против pratikāmin, непожељан
ava-	испод, ниже, доле avatāra, силазак, пад	vi-	од-до, у оба правца vyāna, циркулација
ā-	ка (кретање) āgacchati, он долази; dā, узети	sam-	са, заједно samdhā, спојити, сјединити

СЛОЖЕНИЦЕ

Класификација сложеница			
Група	Први гео	Други гео	Примери
dvandva द्वन्द्व	Оба дела су главна		sītā-rāmau, Сита и Рама ajā-vayas, козе и овце
tatpuruṣa तत्पुरुष	upasarjana (погређен)	pradhāna (главни)	rāja-puruṣaḥ, краљев човек śukla-mālā, бели венац
bahuvrīhi बहुव्रीहि	Ниједан део није главни		nila-kantha, назив за Шиву (плаво-врати)

Врсте dvandva

Врсте dvandva			
dvandva द्वन्द्व	itaretara (itaras-itara, „један и други“)	Делови се узимају засебно	sītā-rāmau Сита и Рама
Оба дела су главна	samāhāra (sam-ahara, „ску- упност“)	Делови се узимају као целина	ajā-vayaḥ, козе и овце

Врсте tatpuruṣa

tatpuruṣa तत्पुरुष	vyadhikaraṇa (vy-adhikaraṇa, одвојена моћ)	Злазолске именице	devasenā, војска бо- гова; jīvaloka, живи свет; tadvacas, његов речи; pādodaka, вода за ноге; piṭṛbandhu, рођак по оцу; cāurabhaya, страх од лопова; grā- mavāsa, стан у селу; nagaragamana, одлазак у град
		именице: најчешће у од- носу <i>ženaiṭiva</i> ; најређе <i>akuza- iṭiva</i>	
		Злазолски iридеви	yudisṭhira, истрајан у борби; māṭṣadṛṣa, као мајка; gohita, добро за стоку; dṛṣyetara, невид- љив; dvijottama, први од брахмана; vedavid, знајући Веде; svayam- kṛta, самотворан; hṛdayāvid, у срцепро- боден; vṛkabhīta, боји се вука; śaraṇāgata, до- шав у уточиште
		дрући гео: најчешће iарийцији или <i>N. agt.</i> у iарийцијној служби; знатно ређе о- бичан iридев	
pradhāna (главни) је дрући гео	Падежни однос		
upasarjana (iодређен) iрви гео	Делови означа- вају различите о- бјекте		

karmadhāraya (karma-dhāra- ya, „вршење по- ста“)	Не-iадежни однос	дескриптивни не	mahā-dhana, велико богатство; śukla-mālā, бели венац; puru- ścandra, многосјајећи raja-yakṣma, краљева болест; deva-jana, божји народ; an-agāra, бескућ- ник; dus-tara, перобедив an-adant, безуб; a-kṛta, su-jata, duś-carita... an-arya, безводан div-it, одлазак у небо a-guc, не-светлећи; sa- mad, сукоб
		iрви гео: iридев, iрилоџ;	
		реч у iридевској/ iрилошкој слу- жби (префикс – у апозицио- ној функцији)	
		iридевско или iрилошко одређење;	
делови означава- ју исти објект, одвојени били би у истом падежу (samānādhikaraṇa)		дрући гео: именица, злаго- л. iридев, iри- дев; iарийцији; корен (√)	

Врсте bahuvrīhi

bahuvrīhi बहुव्रीहि	Придевски iосесиви зависни (први део за- висан у паде- жу, најчешће као <i>ženaiṭiv</i> , инiирум., локаiiv)	iрви гео:	aśva-pama, коњокрили (чија крила су коњи–кола) śukra-varṇa, светлобојни rāta-havis, који жртвује ā-yad-vasu, коме богатст во допада; vi-manas, широ- коумни; vi-śakha, разгранат dakṣiṇa-tas, на десно; nīcā-vayas, мале снаге
		атрибутивна именица; iредика-	
		iивна именица; iри- дев; iарийцији; iред- лоџ; iрилоџ	
		дрући гео: именица	
Ниједан део није главни	дескриптивни		

(референт је изван сложенице)	Придевски дејтерминативи ви	први део:	ati-mātra, преко мере;
		прилог или прилог:	am-pūrva, један за другим
		презент прилог:	adhi-yajña, жртвени
		Noten agt/act	āraṅhi, на путу
		групи део:	ura-kakṣa, до рамена
		именица	vidad-vasu, имање/давање
			богатства kṣayad-vīra, владајући херојима

ИМЕНИЦЕ И ПРИДЕВИ

Јачина основа						
	Masc.			Neut.		
	Јед.	Двој.	Множ.	Јед.	Двој.	Множ.
<i>N</i>	∅	-au	aḥ	∅	-ī	-i
<i>A</i>	-am	-au	aḥ	∅	-ī	-i
<i>I</i>	-ā	-bhyam	-bhiḥ	Као у <i>masc.</i> и <i>fem.</i>		
<i>D</i>	-e	-bhyam	-bhyaḥ			
<i>Ab</i>	-aḥ	-bhyam	-bhyaḥ			
<i>G</i>	-aḥ	-oḥ	-ām			
<i>L</i>	-i	-oḥ	-su			
<i>V</i>	∅	-au	aḥ	∅	-ī	-i
Јаки облици		Средњи			Слаби	

Падежни наставци (sup)								
vibhakti (падеж)	С а н.	С р п.	уобичајени наставци за облик					
			Једнина		Двојина		Множина	
			муш/ жен.	сред.	муш. жен.	сред.	муш. жен.	сред.
prathamā номинатив	1.	1.	s*	ø	āu	ī	as*	i
dvitīyā акузатив	2.	4.	am	ø	āu	ī	as*	i
trītyā инструментал	3.	6.	ā		bhyām	bhis*		
caturthī датив	4.	3.	e		bhyām	bhyas*		
pañcamī аб- латив	5.	ø	as*		bhyām	bhyas*		
ṣaṣṭhī генитив	6.	2.	as*		os*	ām		
saptamī локатив	7.	7.	i		os*	su		
sambodhana вокатив	8.	5.	* По правилима sandhi крајње s прелази у висаргу (ḥ). Према Панинију, настав s је обавезан за номинатив једине, мада трпи јора (одсецање, одбацавање). Код средњег рода наставци s и am трпе лук (потпуно нестајање) у номинативу, акузативу и вокативу једине.					

Парадигме промена именица и придева

Основе на -а

		kūpa, m. (извор, врело)		vana, n. (шума)		
	Сингулар		Дуал		Плурал	
	masc	neut	masc	neut	masc	neut
N	kūpaḥ	vanam	kūpāu	vane	kūpāḥ	vanāni
A	kūpam	vanam	kūpāu	vane	kūpān	vanāni
I	kūpena	vanena	kūpābhyām	vanābhyam	kūpāiḥ	vanāiḥ
D	kūpāya	vanāya	kūpābhyām	vanābhyam	kūpebhyaḥ	vanebhyaḥ
Ab	kūpāt	vanat	kūpābhyām	vanābhyam	kūpebhyaḥ	vanebhyaḥ
G	kūpasya	vanasya	kūpayoḥ	vanayoḥ	kūpānām	vanānām
L	kūpe	vane	kūpayoḥ	vanayoḥ	kūpeṣu	vaneṣu
V	kūpa	vana	kūpāu	vane	kūpāḥ	vanāni

Основе на -i

muni, m. (мудрац) mati, f. (ум) vāri, n. (вода)						
	Сингулар		Дуал		Плурал	
	masc/fem	neut	masc fem	neut	masc fem	neut
<i>N</i>	muniḥ matiḥ	vāri	munī matī	vāriṇī	munayaḥ matayaḥ	vāriṇi
<i>A</i>	munim matim	vāri	munī matī	vāriṇī	munin matīḥ	vāriṇi
<i>I</i>	muninā matyā	vāriṇā	munibhyām matibhyām	vāribhyām	munibhiḥ matibhiḥ	vāribhiḥ
<i>D</i>	munaye mataye/matyai	vāriṇe	agnibhyām matibhyām	vāribhyām	munibhyaḥ matibhyaḥ	vāribhyaḥ
<i>Ab</i>	muneḥ mateḥ/matyāḥ	vāriṇaḥ	munibhyām matibhyām	vāribhyām	munibhyaḥ matibhyaḥ	vāribhyaḥ
<i>G</i>	muneḥ mateḥ/matyāḥ	vāriṇaḥ	munyoḥ matyoḥ	vāriṇoḥ	muninām matinām	vārinām
<i>L</i>	munāu matāu/matyām	vāriṇi	munyoḥ matyoḥ	vāriṇoḥ	munīṣu matīṣu	vāriṣu
<i>V</i>	mune mate	vāri/vāre	munī matī	vāriṇī	munayaḥ matayaḥ	vāriṇi

Основе на -u

guru, m. (учитељ) dhenu, f. (крава) madhu, n. (мед)						
	Сингулар		Дуал		Плурал	
	masc/fem	neut	masc fem	neut	masc fem	neut
<i>N</i>	guruḥ dhenuḥ	madhu	gurū dhenū	madhunī	dhenavaḥ matayaḥ	madhūni
<i>A</i>	gurum dhenum	madhu	gurū dhenū	madhunī	dhenūḥ matīḥ	madhūni
<i>I</i>	guruṇā dhenvā	madhunā	gurubhyām dhenubhyām	madhubhyām	gurubhiḥ dhenubiḥ	madhubhiḥ
<i>D</i>	gurave dhenave/dhenvāi	madhune	gurubhyām dhenubhyām	madhubhyām	gurubhyaḥ dhenubhyaḥ	madhubhyaḥ
<i>A</i> <i>b</i>	guroḥ dhenoh/dhenvāḥ	madhunaḥ	gurubhyām dhenubhyām	madhubhyām	gurubhyaḥ dhenubhyaḥ	madhubhyaḥ
<i>G</i>	guroḥ dhenoh/dhenvāḥ	madhunaḥ	gurvoḥ dhenvoḥ	madhunoḥ	gurūnām dhenūnām	madhūnām
<i>L</i>	gurāu dhenāu/dhenvām	madhuni	gurvoḥ dhenvoḥ	madhunoḥ	guruṣu dhenuṣu	madhuṣu
<i>V</i>	guro dheno	madhu/madho	gurū dhenū	madhunī	guravaḥ dhenavaḥ	madhūni

Основе на ā, ī, ū коренске

jā, f. (пород) dhī, f. (мисао) bhū, f. (земља)			
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	jāḥ dhīḥ bhūḥ	jāu dhiyāu bhuvāu	jāḥ dhiyaḥ bhuvaḥ
<i>A</i>	jām dhiyām bhuvam	jāu dhiyāu bhuvāu	jāḥ dhiyaḥ bhuvaḥ jaḥ
<i>I</i>	jā dhiyā bhuvā	jābhyām dhībhyām bhūbhyām	jābhiḥ dhībhiḥ bhūbhiḥ
<i>D</i>	je dhiye bhuve dhiyāi bhuvāi	jābhyām dhībhyām bhūbhyām	jābhyaḥ dhībhyaḥ bhūbhyaḥ
<i>Ab</i>	jaḥ dhiyaḥ bhuvaḥ dhiyāḥ bhuvāḥ	jābhyām dhībhyām bhūbhyām	jābhyaḥ dhībhyaḥ bhūbhyaḥ
<i>G</i>	jaḥ dhiyaḥ bhuvaḥ dhiyāḥ bhuvāḥ	joḥ dhiyoḥ bhuvoḥ	jānām dhiyām bhuvām jām dhīnām bhūnām
<i>L</i>	ji dhiyi bhuvi dhiyām bhuvām	joḥ dhiyoḥ bhuvoḥ	jāsu dhīṣu bhūṣu
<i>V</i>	jāḥ dhiḥ bhūḥ	jāu dhiyāu bhuvāu	jāḥ nadyaḥ tanvaḥ

Основе на ā, ī, ū изведене

senā, f. (војска) devī, f. (богиња) vadhū, f. (жена; ūdhā, млада, удата)			
	Сингулар fem	Дуал fem	Плурал fem
<i>N</i>	senā devī vadhūḥ	sene devyāu vadvāu	senāḥ devyaḥ vadvāḥ
<i>A</i>	senām devīm vadhūm	sene devyāu vadvāu	senāḥ deviḥ vadhūḥ
<i>I</i>	senayā devyā vadvā	senābhyām devībhyām vadhūbhyām	senābhiḥ devībhiḥ vadhūbhiḥ
<i>D</i>	senāyāi devyāi vadvāi	senābhyām devībhyām vadhūbhyām	senābhyaḥ devībhyaḥ vadhūbhyaḥ
<i>Ab</i>	senāyāḥ devyaḥ vadvāḥ	senābhyām devībhyām vadhūbhyām	senābhyaḥ devībhyaḥ vadhūbhyaḥ
<i>G</i>	senāyāḥ devyaḥ vadvāḥ	senayoḥ devyoḥ vadhvoḥ	senānām, devinām vadhūnām
<i>L</i>	senāyām devyām vadvām	senayoḥ devyoḥ vadhvoḥ	senāsu devīṣu vadhūṣu
<i>V</i>	sene devi vadhū	sene devyāu vadvāu	senāḥ nadyaḥ vadvāḥ

Основе на ङ

pitṛ, m. (отац) dātṛ, m. (давалац) svasṛ, f. (сестра)						
	Сингулар		Дуал		Плурал	
	masc	fem	masc	fem	masc	fem
<i>N</i>	pitā	svasā	pitārāu	svasārāu	pitaraḥ	svasāraḥ
	dātā		dātārāu		dātāraḥ	
<i>A</i>	pitaram	svasāram	pitārāu	svasārāu	pitṛṇ	svasṛḥ
	dātaram		dātārāu		dātṛṇ	
<i>I</i>	pitrā	svasrā	pitṛbhyām	svasṛbhyām	pitṛbhis	svasṛbhis
	dātṛā		datṛbhyām		dātṛbhis	
<i>D</i>	pitre	svasre	pitṛbhyām	svasṛbhyām	pitṛbhyas	svasṛbhyas
	dātre		dātṛbhyām		dātṛbhyas	
<i>Ab</i>	pitur	svasur	pitṛbhyām	svasṛbhyām	pitṛbhyas	svasṛbhyas
	dātur		dātṛbhyām		dātṛbhyas	
<i>G</i>	pitur	svasur	pitroḥ	svasroḥ	pitṛṇām	svasṛṇām
	dātur		dātroḥ		dātṛṇām	
<i>L</i>	pitari	svasari	pitroḥ	svasroḥ	pitṛṣu	svasṛṣu
	dātari		dātroḥ		dātṛṣu	
<i>V</i>	pitara	svasara	pitārāu	svasārāu	pitaraḥ	svasāraḥ
	dātara		dātārāu		dātāraḥ	

Основе на дифтонг једносложне

nāu, m. (лађа) rāi, f. (обиље)						
	Сингулар		Дуал		Плурал	
	masc	fem	masc	fem	masc	fem
<i>N</i>	nāuḥ	rāḥ	nāvāu	rāyāu	nāvaḥ	rāyaḥ
<i>A</i>	nāvam	rāyam	nāvāu	rāyāu	nāvaḥ	rāyaḥ
<i>I</i>	nāvā	rāya	nāubhyām	rābhyām	nāubhiḥ	rābhiḥ
<i>D</i>	nāve	rāye	nāubhyām	rābhyām	nāubhyaḥ	rābhyaḥ
<i>Ab</i>	nāvaḥ	rāyaḥ	nāubhyām	rābhyām	nāubhyaḥ	rābhyaḥ
<i>G</i>	nāvaḥ	rāyaḥ	nāvoh	rāyoh	nāvām	rāyam
<i>L</i>	nāvi	rāyi	nāvoh	rāyoh	nāuṣu	rāsu

go, m., f. (бик, крава) dyo, f. (небо, дан)						
	Сингулар		Дуал		Плурал	
	masc	fem	masc	fem	masc	fem
<i>N</i>	gāuḥ	dyāus	gāvau	dyāvāu/ divāu	gāvaḥ	divas/ dyāvas
<i>A</i>	gām	divam/ dyām	gāvau	dyāvāu/ divāu	gāḥ	divas, dyūn/ dyās
<i>I</i>	gavā	divā (dyavā)	gobhyam	dyobhyām/ dyubhyām	gobhiḥ	dyubhis/ dyobhis
<i>D</i>	gave	dive/ dyave	gobhyam	dyobhyām/ dyubhyām	gobhyaḥ	dyubhyas/ dyobhyas
<i>Ab</i>	goḥ	divas/ dyos	gobhyam	dyobhyām/ dyubhyām	gobhyaḥ	dyubhyas/ dyobhyas
<i>G</i>	goḥ	divas/ dyos	gavoḥ	dyavoḥ/ divoḥ	gavām	divām/ dyavām
<i>L</i>	gavi	divi/ dyavi	gavoḥ	dyavoḥ/ divoḥ	goṣu	dyuṣu/ dyoṣu

Сугласничке с једном основом

коренске

		vāc, f. зовор		pad, m. нога		marut, m. вейтар			
	Сингулар		Дуал		Плурал				
	fem	masc	fem	masc	fem	masc			
<i>N</i>	vāk	pāt	vācāu	pādāu	vācaḥ	pādaḥ	marut	marutāu	marutaḥ
<i>A</i>	vācam	pādam	vācāu	pādāu	vācaḥ	padaḥ	marutam	marutāu	marutaḥ
<i>I</i>	vācā	padā	vāgbhyām	padbhyām	vāgbhiḥ	padbhiḥ	marutā	marudbhyām	marudbhiḥ
<i>D</i>	vāce	pade	vāgbhyām	padbhyām	vagbhyaḥ	padbhyaḥ	marute	marudbhyām	marudbhyaḥ
<i>Ab</i>	vācaḥ	padaḥ	vāgbhyām	padbhyām	vagbhyaḥ	padbhyaḥ	marutaḥ	marudbhyām	marudbhyaḥ
<i>G</i>	vācaḥ	padaḥ	vācoḥ	padoḥ	vācam	padām	marutaḥ	marutoḥ	marutām
<i>L</i>	vāci	padi	vācoḥ	padoḥ	vakṣu	patsu	maruti	marutoḥ	marutsu
<i>V</i>	vāk	pāt	vācāu	pādāu	vācaḥ	pādaḥ	marut	marutāu	marutaḥ

са суфиксима на -s (-as, -is, -us)

manas, n. (мисао) havis, n. (жрѣивовање) cakṣus, n. (око)			
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	manaḥ haviḥ cakṣu ḥ	manasī haviṣi cakṣuṣi	manānsi haviṅṣi cakṣūṅsi
<i>A</i>	manaḥ haviḥ cakṣus	manasī haviṣi cakṣuṣi	manānsi haviṅṣi cakṣūṅsi
<i>I</i>	manasā haviṣā cakṣuṣā	manobhyām havirbhyām cakṣurbhyām	manobhiḥ havirbhiḥ cakṣurbhiḥ
<i>D</i>	manase haviṣe cakṣuse	manobhyām havirbhyām cakṣurbhyām	manobhyaḥ havirbhyaḥ cakṣurbhyaḥ
<i>Ab</i>	manasaḥ haviṣaḥ cakṣusa ḥ	manobhyām havirbhyām cakṣurbhyām	manobhyaḥ havirbhyaḥ cakṣurbhyaḥ
<i>G</i>	manasaḥ haviṣaḥ cakṣusa ḥ	manasoḥ haviṣca cakṣuṣoḥ	manasām haviṣām cakṣuṣām
<i>L</i>	manasi haviṣi cakṣuṣi	manasoḥ haviṣca cakṣuṣoḥ	manaḥsu haviḥsu cakṣuḥṣu
<i>V</i>	manaḥ haviḥ cakṣu ḥ	manasī haviṣi cakṣuṣi	manānsi haviṅṣi cakṣūṅsi

Сугласничке с две основе
са суфиксом -at (-mat, -vat)

dhīmat, m. мудар, њамеџан			
јака основа dhīmant		слаба dhīmat	
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	dhīmān	dhīmantau	dhīmantaḥ
<i>A</i>	dhīmantam	dhīmantau	dhīmataḥ
<i>I</i>	dhīmatā	dhīmadbhyām	dhīmadbhiḥ
<i>D</i>	dhīmate	dhīmadbhyām	dhīmadbhyaḥ
<i>Ab</i>	dhīmataḥ	dhīmadbhyām	dhīmadbhyaḥ
<i>G</i>	dhīmataḥ	dhīmatoḥ	dhīmatām
<i>L</i>	dhīmati	dhīmatoḥ	dhīmatsu
<i>V</i>	dhīmat	dhīmantau	dhīmantaḥ
Средњи род			
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	dhīmat	dhīmatī	dhīmanti
<i>A</i>	dhīmat	dhīmatī	dhīmanti
<i>V</i>	dhīmat	dhīmatī	dhīmanti
Остали падежи као у мушком роду Јаки облици наглашени			

са суфиксом -in (-vin, -min)

balin, m. (јак)			
јака основа balin		слаба bali	
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	bali	balinau	balinaḥ
<i>A</i>	balinam	balinau	balinaḥ
<i>I</i>	balinā	balibhyām	balibhiḥ
<i>D</i>	baline	balibhyām	balibhyaḥ
<i>Ab</i>	balinaḥ	balibhyām	balibhyaḥ
<i>G</i>	balinaḥ	balinoḥ	balinām
<i>L</i>	balini	balinoḥ	balīṣu
<i>V</i>	balin	balinau	balinaḥ
Средњи род			
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	bali	balinī	balīni
<i>A</i>	bali	balinī	balīni
<i>V</i>	bali /balin	balinī	balīni

компаративи на -īyas

laghīyas, m. лакии јака основа laghiyāms слаба основа laghīyas			
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	laghīyan	laghīyāmsau	laghīyāmsaḥ
<i>A</i>	laghīyāmsam	laghīyāmsau	laghīyasaḥ
<i>I</i>	laghīyasā	laghīyobhyām	laghīyobhiḥ
<i>D</i>	laghīyase	laghīyobhyām	laghīyobhyaḥ
<i>Ab</i>	laghīyasaḥ	laghīyobhyām	laghīyobhyaḥ
<i>G</i>	laghīyasaḥ	laghīyasoḥ	laghīyasam
<i>L</i>	laghīyasi	laghīyasoḥ	laghīyaḥsu
<i>V</i>	laghīyan	laghīyāmsau	laghīyāmsaḥ
Средњи род			
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	laghīyaḥ	laghīyasī	laghīyāmsi
<i>A</i>	laghīyaḥ	laghīyasī	laghīyāmsi
<i>V</i>	laghīyaḥ	laghīyasī	laghīyāmsi

Сугласничке с три основе

Основе: -ān (јака); -a (средња); -n (слаба) rājan, m. (краљ) nāman, n. (име)						
	Сингулар		Дуал		Плурал	
	masc	neut	masc	neut	masc	neut
<i>N</i>	rājā	nāma	rājānāu	nāmnī nāmanī	rājānaḥ	nāmāni
<i>A</i>	rājānam	nāma	rājānāu	nāmnī nāmanī	rājñas	nāmāni
<i>I</i>	rājñā	nāmnā	rājabhyām	nārabhyām	rājabhiḥ	nārabhiḥ
<i>D</i>	rājñe	nāmne	rājabhyām	nārabhyām	rājabhyaḥ	nārabhyaḥ
<i>Ab</i>	rājñāḥ	nārnaḥ	rājabhyām	nārabhyām	rājabhyaḥ	nārabhyaḥ
<i>G</i>	rājñāḥ	nārnaḥ	rājnoḥ	nārnnoḥ	rājñām	nārnām
<i>L</i>	rājñi	nārnni	rājnoḥ	nārnnoḥ	rājasu	nārnasu
<i>V</i>	rājan	nāman nāma	rājānāu	nāmnī nāmanī	rājānaḥ	nāmāni

pratyāñc, задњи, заїадни јака о: pratyāñc средња: pratyac слаба: pratic			
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	pratyāñc	pratyāñsau	pratyāñcaḥ
<i>A</i>	pratyāñcam	pratyāñsau	pratīcaḥ
<i>I</i>	pratīcā	pratyagbhyām	pratyagbhiḥ
<i>D</i>	pratīce	pratyagbhyām	pratyagbhyaḥ
<i>Ab</i>	pratīcaḥ	pratyagbhyām	pratyagbhyaḥ
<i>G</i>	pratīcaḥ	pratīcoḥ	pratīcām
<i>L</i>	pratīci	pratīcoḥ	pratyakṣu
<i>V</i>	pratyāñc	pratyāñsau	pratyāñcaḥ
Средњи рог			
<i>N</i>	pratyak	pratīcī	pratyanci
<i>A</i>	pratyak	pratīcī	pratyanci
<i>V</i>	pratyak	pratīcī	pratyanci

vidvās, учивши, учен cakṛvas, делавши јака о.: -vañs средња .: -vat слаба о.: uṣ			
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	vidvān cakṛvān	vidvāñsāu cakṛvañsau	vidvāñsaḥ cakṛvañsaḥ
<i>A</i>	vidvāñsam cakṛvañḥ	vidvāñsāu cakṛvañsau	viduṣaḥ cakṛusaḥ
<i>I</i>	viduṣā cakṛuṣa	vidvadbhyām cakṛvadbhyām	vidvadbhiḥ cakṛvadbhiḥ
<i>D</i>	viduṣe cakṛuṣe	vidvadbhyām cakṛvadbhyām	vidvadbhyaḥ cakṛvadbhyaḥ
<i>Ab</i>	viduṣaḥ cakṛuṣaḥ	vidvadbhyām cakṛvadbhyām	vidvadbhyaḥ cakṛvadbhyaḥ
<i>G</i>	viduṣaḥ cakṛuṣaḥ	viduṣoḥ cakṛuṣoḥ	viduṣām cakṛuṣām
<i>L</i>	viduṣi cakṛuṣi	viduṣoḥ cakṛuṣoḥ	vidvatsu cakṛvatsu
<i>V</i>	vidvan cakṛvān	vidvāñsāu cakṛvañsau	vidvāñsaḥ cakṛvañsaḥ
Средњи рог			
<i>N</i>	vidvat cakṛvat	viduṣī cakṛuṣī	vidvāñsi cakṛvañsi
<i>A</i>	vidvat cakṛvat	viduṣī cakṛuṣī	vidvāñsi cakṛvañsi
<i>V</i>	vidvat cakṛvat	viduṣī cakṛuṣī	vidvāns cakṛvāñsi

Промена заменица

Личне заменице 1. лица mad, ja asmad, mi			
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	aham	āvām	vayam
<i>A</i>	mām (mā)	āvām (nau)	asmān (naḥ)
<i>I</i>	mayḥ	āvābhyām	asmābhiḥ
<i>D</i>	mahyam (me)	āvābhyām (nau)	asmabhyam (naḥ)
<i>Ab</i>	mat	āvābhyām	asmat
<i>G</i>	mama (me)	āvayoḥ (nau)	asmākam (naḥ)
<i>L</i>	mayi	āvayoḥ	asmāsu

Личне заменице 2. лица tvad, tūi yuṣmad, vi			
	Сингулар	Дуал	Плурал
<i>N</i>	tvam	yuvām	yūyam
<i>A</i>	tvām (tvā)	yuvām (vām)	yuṣmān (vaḥ)
<i>I</i>	tvayā	yuvābhyām	yuṣmābhiḥ
<i>D</i>	tubhyam (te)	yuvābhyām (vām)	yuṣmabhyam (vaḥ)
<i>Ab</i>	tvat	yuvābhyām	yuṣmat
<i>G</i>	tava (te)	yuvayoḥ (vām)	yuṣmākam (vaḥ)
<i>L</i>	tvayi	yuvayoḥ	yuṣmāsu

Лична заменица 3. лица

tad, mfn.. он/она/оно

	Сингулар			Дуал			Плурал		
	masc	neut	fem	masc	neut	fem	masc	neut	fem
<i>N</i>	saḥ	tat	sā	tāu	te	te	te	tāni	tāḥ
<i>A</i>	tam	tat	tām	tāu	te	te	tān	tāni	tāḥ
<i>I</i>	tena	tayā		tābhyām			taiḥ	tābhiḥ	
<i>D</i>	tasmāi	tasyāi		tābhyām			tebhyaḥ	tābhyaḥ	
<i>Ab</i>	tasmāt	tasyāḥ		tābhyām			tebhyaḥ	tābhyaḥ	
<i>G</i>	tasya	tasyāḥ		tayoḥ			teṣām	tāsām	
<i>L</i>	tasmin	tasyām		tayoḥ			teṣu	tāsu	

Демонстративне заменице

ayam, ovaḥ asāu, onaḥ

	Сингулар			Дуал			Плурал		
	masc	neut	fem	masc	neut	fem	masc	neut	fem
<i>N</i>	ayam	idam	iyam	imāu	ime	ime	ime	imāni	imāḥ
	asāu	adas	asāu		amū		amī	amūni	amūḥ
<i>A</i>	imam	idam	imām	imāu	ime	ime	imān	imāni	imāḥ
	amum	adaḥ	amūm		amū		amūn	amūni	amūḥ
<i>I</i>	anena	anayā		ābhyām			ebhiḥ	ābhiḥ	
	amunā	amuyā		amūbhyām			amībhiḥ	amūbhiḥ	
<i>D</i>	asmāi	asyāi		ābhyām			ebhyaḥ	ābhyaḥ	
	amuṣmāi	amuṣyāi		amūbhyām			amībhyaḥ	amūbhyaḥ	
<i>A</i>	asmāt	asyāḥ		ābhyām			ebhyaḥ	ābhyaḥ	

<i>b</i>	amuṣmāt amuṣyāḥ	amūbhyām	amībhyaḥ amūbhyaḥ
<i>G</i>	asya asyāḥ amuṣya amuṣyāḥ	anayoḥ amuyoḥ	eṣām āsām amīṣām amūṣām
<i>L</i>	asmin asyām amuṣmin amuṣyām	anayoḥ amuyoḥ	eṣu āsu amīṣu amūṣu

Релативна заменица
уа, који

	Сингулар			Дуал			Плурал		
	masc	neut	fem	masc	neut	fem	masc	neut	fem
<i>N</i>	yaḥ	yat	yā	yāu	ye	ye	ye	yāni	yāḥ
<i>A</i>	yām	yat	yām	yāu	ye	ye	yān	yāni	yāḥ
<i>I</i>	yena	yayā		yābhyām			yāiḥ		yābhiḥ
<i>D</i>	yasmāi	yasyaī		yābhyām			yebhyaḥ		yābhyaḥ
<i>Ab</i>	yasmāt	asyāḥ		yābhyām			yebhyaḥ		yābhyaḥ
<i>G</i>	asya	asyāḥ		yayoḥ			yeṣām		yāsām
<i>L</i>	asmin	asyām		yayoḥ			yeṣu		yāsu

Заменице (преглед)

Личне	Упитне	Релативне	Демонстративне
asmad ми mad ја tvad ти ta он, она, оно, они yuṣmad ви	kati колико kathā како, зашто katham „ kadā када kaḥ ко kayant како велик kidṛṣ како kiyacciram колико дуго kiyant колико kim-maya од чега kutra где, камо kutaḥ зашто kuha где kva где	kamam упркос cid ма који ya који, чији yatra где yatas стога yadā када yadi ако yadi api чак иако yādṛṣ-као што yathā пошто yāvant толико yāvat док	atas ошуда atra овде adhunā сада ayam овај (овде) asāu онај (шамо) itas одавде idānīm сада, управо īdṛṣa шакав iyant толико iyacciram шако дуго iha овде ittham шако evam шако ta оно tadā шада tat онда tatas оданде tatra онде tādṛṣa шакав tathā шако tatha 'pi иако tāvant толико tāvat шако дуго punar ипак
Неогређене			
sama сваки, ма који sima сваки, сви kaś са било који, сваки (kaś+ca, cana, cid)			
Рефлективне		Посесивне	
sva- сам sva-y-am собом		asmāka наш tāvaka швој māmaka мој yuṣmāka ваш sva-његов, њихов; мој, наш, швој, ваш	

Као заменице се користе и прономинални придеви, посебно облици компарације -tara (компаратив) и -tama (суперлатив)

Основни бројеви			
1 eka एक	10 daśa दश	100 śata शत	
2 dva द्व	20 vimśati विंशत्	1000 sahasra सहस्र	
3 tri त्रि	30 trimśat त्रिंशत्	10.000 ayuta अयुत	
4 catur चतुर्	40 catvārimśat चत्वारिंशत्	100.000 lakṣa लक्ष	
5 pañca पञ्च	50 pañcāśat पञ्चाशत्	1.000.000 prayuta प्रयुत	
6 ṣaṣ षष्	60 ṣaṣṭi षष्टि	10.000.000 koṭi कोटि	
7 sapta सप्त	70 saptati सप्तति	10 ⁸ arbuda अर्बुद	
8 aṣṭa अष्ट	80 aṣṭi अशीति	10 ⁹ mahārbuda महार्बुद	
9 nava नव	90 navati नवति	10 ¹⁰ kharva खर्व	
10 daśa दश	100 śata शत	10 ¹¹ nikharva निखर्व	

Међудекадни основни бројеви			
11 ekādaśa	31 ekatrimśat	61 ekaṣaṣṭi	81 ekāṣīti
12 dvādaśa	32 dvātrimśat	62 dvāṣaṣṭi/dviṣaṣṭi	82 dvyaśīti
13 trayodaśa	33 trayatrimśat	63 rayahṣaṣṭi/triṣaṣṭi	83 tryaśīti
14 caturdaśa	34 catustrimśat	64 catuḥṣaṣṭi	84 caturaśīti
15 pañcadaśa	35 pañcatrimśat	65 pañcaṣaṣṭi	85 pañcaśīti
16 ṣoḍaśa	36 ṣaṭtrimśat	66 ṣaṣṣaṣṭi	86 ṣaḍaśīti
17 saptadaśa	37 saptatrimśat	67 saptaṣaṣṭi	87 saptāśīti
18 aṣṭadaśa	38 aṣṭatrimśat	68 ṣṭaṣaṣṭi/aṣṭāṣaṣṭi	88 aṣṭāśīti
19 navadaśa	39 navatrimśat	69 navaṣaṣṭi	89 navāśīti

Промена бројева						
eka, jegaṇ (f. ekā)			dvi, gva (f. dvā)			
	masc	fem	neut	masc	fem	neut
N	ekaḥ	ekā	ekam	dvai	dve	dve
A	ekam	ekām	ekam	dvai	dve	dve
I	eken	ekayā	kao masc.	dvāsyām		
D	ekasmai	ekasyai		dvāsyām		
Ab	ekasmāt	ekasyāḥ		dvāsyām		
G	ekasya	ekasyāḥ		dvayoḥ		
L	ekasmin	ekasyām		dvayoḥ		
tri, ūpu (f. tistr)			catur, ceṭūpu (f. catasṭ)			
	masc	fem	neut	masc	fem	neut
N	trayaḥ	tisraḥ	trīṇi	catvāraḥ	catasṭaḥ	catvāri
A	trīn	tisraḥ	trīṇi	caturaḥ	catasṭaḥ	catvāri
I	tribhiḥ	tisrabhiḥ	kao masc.	caturbhiḥ	catasrabhiḥ	kao masc.
D	tribhyaḥ	tisrabhiḥ		caturbhyaḥ	catasrabhiḥ	
Ab	tribhyaḥ	tisrabhiḥ		caturbhyaḥ	catasrabhiḥ	
G	trayānām	tisraṇam		caturnām	catasranām	
L	triṣu	tisraṣu		catuṣu	catasraṣu	

	pañcan, <i>пет</i>	ṣaṣ, <i>шест</i>	aṣṭan, <i>осам</i>
<i>N</i>	pañc	ṣaṣ	aṣṭ или aṣṭai
<i>A</i>	pañc	ṣaṣ	aṣṭ или aṣṭai
<i>I</i>	pañcabhiḥ	ṣaṣbhiḥ	aṣṭabhiḥ или aṣṭābhiḥ
<i>D</i>	pañcabhyaḥ	ṣaṣbhyaḥ	aṣṭabhyaḥ/ aṣṭābhyaḥ
<i>Ab</i>	pañcabhyaḥ	ṣaṣbhyaḥ	aṣṭabhyaḥ/ aṣṭābhyaḥ
<i>G</i>	pañcānmi	ṣaṣṇām	aṣṭānām
<i>L</i>	pañcasu	ṣaṣsu	aṣṭa или aṣṭāsu

Редни бројеви од 1-10

основни	редни	суфикс	други облици
1 eka	Ø; prathama प्रथम (најпре, прво)	-tama (супер.)	ādya (<ādi, почетак); आद्य ādima (прво, најпре) आदिम
2 dva	dvitīya, други द्वितीय	-īya	dvi-ta (и као име) द्वित
3 tri	tṛtīya तृतीय	-īya	tṛ-ta (и као име) तृत
4 catur	caturtha चतुर्	-tha	tur-īya/turya (*ktur-īya) तुरीय
5 pañca	pañcama पञ्चम	-ma	
6 ṣaṣ	ṣaṣṭha षष्ठ	-tha	
7 sapta	saptama सप्तम	-ma	sapta-tha सप्तथ
8 aṣṭa	aṣṭama अष्टम	-ma	
9 nava	navama नवम	-ma	
10 daśa	daśama दशम	-ma	

ГЛАГОЛИ

la-kāra			
laṭ	<i>презент индикатив</i>	loṭ	<i>императив</i>
liṭ	<i>имперфект</i>	lañ	<i>имперфект</i>
luṭ	<i>иерифразитични футур</i>	liñ	<i>потенцијал (оптијатив)</i>
lṛṭ	<i>обични футур</i>	luñ	<i>аорист</i>
leṭ	<i>конјунктив (субјунктив)</i>	lṛñ	<i>кондиционал (уговорбени начин)</i>

Лични глаголски наставци

наставак	лице	активни			медијални		
		једн	двој	множ	једн	двој	множ
<i>Примарни</i> презент индикатив; футур; делимично конјунктив	1 л	mi	vaḥ	maḥ	e	vahe	mahe
	2 л	si	thaḥ	tha	se	āthe	dhve
	3 л	ti	taḥ	anti, ati	te	āte	ante, ate
<i>Секундарни</i> имперфект; кондиционал; аорист; потенцијал; делимично конјунктив	1 л	am	va	ma	i, a	vahi	mahi
	2 л	ḥ	tam	ta	thaḥ	ātham	dhvam
	3 л	t	tam	an/uḥ	ta	ātam	anta, ata, ran

Наставци императива потенцијала и конјунктива

Модус	Лице	активни			медијални		
		јед.	двој.	множ.	јед.	двој.	множ.
<i>Императив</i>	1	-āni	-āva	-āma	-āi	-āvahai	-āmahai
	2	-dhi, hi	-tam	-ta	-sva	-āthām	-dhvam
	3	Ø, -tu	-tam	-antu, -atu	-tām	-ātām	-antām/ -atām
<i>Потенцијал</i> основе без -а	1	-yā-m	-yā-va	-yā-ma	-ī-y-a	-ī-vahi	-ī-mahi
	2	-yā-ḥ	-yā-tam	-yā-ta	-ī-thāḥ	-ī-y-āthām	-ī-dhvam
	3	-yā-t	-yā-tām	-y-uḥ	-ī-ta	-ī-y-ātām	-ī-r-an
основе на -а	1	-e-y-am	-e-va	-e-ma	-e-y-a	-e-vahi	-e-mahi
	2	-e-ḥ	-e-tam	-e-ta	-e-thāḥ	-e-y-āthām	-e-dhvam
	3	-e-t	-e-tām	-e-y-uḥ	-e-ta	-e-y-ātām	-e-r-an
<i>Преконјунктив</i>	1	-yāsam	-yasva	-yasma	(īya)	(īvahi)	(īmahi)
	2	(yās>ḥ)	-yastam	-yasta	-īṣthāḥ	-īyasthām	-īdhvam
	3	(yā-t)	-yastam	-yasuḥ	-īṣta	-īyastām	(īran)
<i>Конјунктив</i>	1	āni, -ā	-ā-va	-ā-ma	-āi	-ā-vahāi/ -ā-vahe	-ā-mahāi/ -ā-mahe
	2	-a-si, -a-ḥ	-a-thaḥ	-a-tha	-a-se, -ā-sāi	-āithe	-a-dhve/ -ā-dhvāi
	3	-a-ti, -a-t	-a-taḥ	-a-n	-a-te, -ā-tāi	-āite	-a-nte/ -a-nta/ -ā-ntāi

parasmaipada

aṭ	aṭati	gaṇa 1.	tap	tapati	gaṇa 1.	rakṣ	rakṣati	gaṇa 1.
arc	arcayati	10.	tud	tudati	6.	raṭ	raṭati	1.
ard	ardati	1.	tuṣ	tuṣyati	4.	ru	rauti	2.
arh	arhati	1.	ṭṛ	ṭṛati	1.	rud	roditi	2.
aś	aśnati	9.	daś	daśati	1.	ruh	rohati	1.
as	asti	2.	daṇḍ	daṇḍayati	10.	likh	likhati	6.
as	asyati	4.	dah	dahati	1.	lup	lumpati	6.
āp	āpnoti	5.	dā	yacchati	1.	lubh	lubhyati	4.
i	adhyeti	2.	dā	dāti	2.	vac	vakti	2.
iṣ	icchati	6.	div	dīvyati	4.	vad	vadati	1.
kath	kathayati	10.	diś	diśati	6.	vas	vasati	1.
kāṅkṣ	kāṅkṣati	1.	dhāv	dhāvati	1.	vah	vahati	1.
kup	kupyati	4.	dhṛ	dhārayati	10.	vā	vāti	2.
kṛt	kṛtati	6.	nam	namati	1.	vid	vindati	6.
kṛṣ	karṣati	1.	naś	naśyati	4.	vid	vetti	2.
kṛṣ	kṛṣati	6.	nind	nindati	1.	viś	viśati	6.
krand	krandati	1.	nī	nayati	1.	vraj	vrajati	1.
krīḍ	krīḍati	1.	pac	pacati	1.	śak	śaknoti	5.
kruś	krośati	1.	paṭh	paṭhati	1.	śap	śapati	1.
kliś	kliśnāti	9.	pat	patati	1.	śarṅs	śarṅsati	1.
kṣi	kṣiṇāti	9.	pā	pāti	2.	śam	śāmyati	4.
kṣi	kṣiṇoti	5.	pā	pibati	1.	śās	śāsti	2.
kṣip	kṣipati	6.	pāl	pālayati	10.	śuc	śocati	1.

kṣubh	kṣubhyati	4.	puṣ	puṣṇāti	9.	śuṣ	śuṣyati	4.
khan	khanati	1.	puṣ	puṣyati	4.	śram	śrāmyati	4.
khād	khādati	1.	pr	pūrayati	10.	śvas	śvasiti	2.
khel	khelati	1.	pracch	prachati	6.	sad	sīdati	1.
khyā	khyāti	2.	phal	phalati	1.	sādh	sādhnoti	5.
gam	gacchati	1.	bandh	badhnāti	9.	sic	siñcati	6.
garj	garjati	1.	bādh	bādhate	1.	sṛ	sarati	1.
gai	gāyati	1.	budh	bodhati	1.	sṛj	sṛjati	6.
granth	granthnāti	9.	bhā	bhāti	2.	sṛp	sarpati	1.
ghrā	jighrati	1.	bhid	bhinatti	7.	sev	sevate	1.
darś	daśati	1.	bhī	bibheti	3.	sthā	tiṣṭhati	1.
car	carati	1.	bhū	bhavati	1.	snā	snāti	2.
cud	codayati	10.	bhram	bhrāmyati	1.4.	smṛ	smarati	1.
chad	chādayati	10.	mad	mādyati	4.	svad	svādayati	10.
ji	jayati	1.	manth	mathnāti	9.	svap	svapiti	2.
jīv	jīvati	1.	mā	māti	2.	han	hanti	2.
jval	jvalati	1.	muc	muñcati	6.	has	hasati	1.
taḍ	tāḍayati	10.	yaj	yajati	1.	hṛ	harati	1.

ātmanepada

arth	arthayate	gṛa 10.	dyut	dyotate	1.	rāj	rājate	1.
aś	aśnute	5.	nāth	nāthate	1.	ruc	rocate	1.
ās	āste	2.	palāy	palayāte	10.	labh	labhate	1.
arth	arthayate	10.	nud	nudate	6.	vand	vandate	1.
i	adhite	2.	bādh	bādhate	1.	vṛt	vartate	1.
īkṣ	īkṣate	1.	bhaj	bhajate	1.	vep	vepate	1.

īh	īhate	1.	bhaṣ	bhaṣate	1.	vid	vidyate	4.
kam	kāmayate	10.	bhās	bhāsate	1.	vṛt	vartate	1.
kamp	kampate	1.	bhikṣ	bhikṣate	1.	vṛdh	vardhate	1.
kliś	kliśyate	4.	man	manute	8.	vep	vepati	1.
kṣam	kṣamate	1.	man	manyate	4.	śi	śete	2.
gāh	gāhate	1.	mantr	mantrayate	10.	śubh	śobhate	1.
gras	grasate	1.	mā	mimīte	3.	ślāgh	ślāghate	1.
jan	jāyate	4.	mud	modate	1.	sah	sahate	1.
trai	trāyate	1.	mṛ	mriyate	4.	sū	sūte	2.
tvar	tvarate	1.	yat	yatate	1.	sev	sevate	1.
day	dayate	1.	yāc	yācate	1.	syand	syandate	1.
dīp	dīpyate	4.	ram	ramate	1.	svad	svadate	1.

ubhayapada

ad	atti, atte	2.	duh	dogdhi dugdhe	2.	rac	racayati racayate	10.
kṛ	karoti kurute	8.	dviṣ	dveṣti dviṣte	2.	ric	riṣakti riṣkte	7.
krī	krīṇāti krīṇīte	9.	dhā	dadhāti dhatte	3.	rudh	ruṇaddhi rundhe	7.
kṣal	kṣālayati kṣālayate	10.	dhū	dunāti dhunīte	9.	lih	leḍhi līdhe	2.
gaṇ	gaṇayati gaṇayate	10.	pū	punāti punīte	9.	lū	lunāti lunīte	9.
grah	grhṇāti grhṇīte	9.	pūj	pūjayati pūjayate	10.	vṛ	vṛṇoti vṛṇīte	5.
ghuṣ	ghoṣayati ghoṣayate	10.	prī	prīṇāti prīṇīte	9.	vṛ	vṛṇāti vṛṇīte	9.
ci	cinoti cinute	5.	brū	bravīti brūte	2.	śikṣ	śikṣati śikṣate	1.
cint	cintayati	10.	bhakṣ	bhakṣayati	10.	śru	śṛṇoti	5.

	cintayate			bhakṣayate			śṛṇute	
cur	corayati corayate	10.	bhaj	bhajati bhajate	1.	su	sunoti sunute	5.
jñā	jānāti jānīte	9.	yaj	yajati yajate	1.	stu	stauti stute	2.
tan	tanoti tanute	8.	yuj	yunakti yujkte	7.	hā	jahāti jahīte	3.

Презент (глаголске групе)*

गाण	корен √	афикс	место афикса	ојачање основе (и друге одлике)	3. лице једнине
I T	bhū भू	अ -a ¹	суфикс на корену	guṇa коренског вокала где год је могуће	bhava ¹ -ti nayati < nī
II A	ad अद्	∅	—	guṇa корен. вокала код јаких основа	at-ti
III A	hu हु	अभ्यास (abhyāsa ² удвајање)	префиксно удвајање корена	guṇa корен. вокала код јаких основа	ju ² -ho-ti dadati < da;
IV T	div दिव्	य -ya ³	суфикс на корену	∅ (корен акцентован)	dāv-ya ³ -ti (с дугим ā)
V A	su सु	नु -nu ⁴	суфикс на корену	guṇa суфиксног вокала код јаких основа	su-no ⁴ -ti āpnuti < āp
VI T	tud तुद्	अ -a ¹	суфикс на корену	∅ (акцентовано -á)	tud-á ¹ -ti
VII A	rudh रुध्	न/न् -na/n ⁵	инфикс у корену	(инфикс -na- код јаких, -n- код слабих основа)	ru-ṇa ⁵ -ddhi
VIII A	tan तन्	उ -u ⁶	суфикс на корену	guṇa суфиксног вокала код јаких основа	tan-o ⁶ -ti
IX A	krī क्री	ना/नी -nā/nī ⁷	суфикс на корену	(инфикс -nā- код јаких, -nī- код слабих основа)	krī-ṇā ⁷ -ti
X	cur चूर्	अय - áya ⁸	суфикс на корену	guṇa коренског вокала где год је могуће	cor-áya ⁸ -ti

* Детаљније особности, одступања и неправилности дати у свакој групи

T тематска класа A атематска класа

1-8 афикси и њихово место

Парадигме глаголских промена

I bhū- gaṇa √bhū, бити основа bhava (bho + a)						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	bhavāmi	bhavāvaḥ	bhavāmaḥ	bhave	bhavāvahe	bhavāmahe
2	bhavasi	bhavathaḥ	bhavatha	bhavase	bhavethe	bhavadhve
3	bhavati	bhavataḥ	bhavanti	bhavate	bhavete	bhavante
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	bhaveyam	bhaveva	bhavema	bhaveya	bhavevahi	bhavemahi
2	bhaveḥ	bhavetam	bhaveta	bhavethāḥ	bhaveyāthām	bhavedhvam
3	bhavet	bhavetām	bhaveyuḥ	bhaveta	bhaveyātām	bhaveran
ИМПЕРАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	bhavāni	bhavāva	bhavāma	bhavāi	bhavāvahāi	bhavāmahāi
2	bhava	bhavatam	bhavata	bhavasva	bhavethām	bhavadhvam
3	bhavatu	bhavatām	bhavantu	bhavatām	bhavetām	bhavantām

IV div- gaṇa (div, правилније dīv, иџраӣти)						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	divyāmi	divyāvaḥ	divyāmaḥ	divye	divyāvahe	divyāmahe...
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	divyeyam	divyeva	divyema	divyeya	divyevahi	divyemahi...
ИМПЕРАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
2	divya	divyatam	divyata	divyasva	divyethām	divyadhvam.

VI tud- gaṇa (tud, џураӣти, уџараӣти)						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1л	tudāmi	tudāvaḥ	tudāmaḥ	tude	tudāvahe	tudāmahe...
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1л	tudeyam	tudeva	tudema	tudeya	tudevahi	tudemahi...
ИМПЕРАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
2л	tuda	tudatam	tudata	tudasva	tudethām	tudadhvam

X sur- gaṇa (sur, крас̄ӣти, оӣтимаӣти)						
---	--	--	--	--	--	--

наставак

активни

медијални

Презент индикатив: sorāyāmi

sorāye итд.

Потенцијал: sorāyeyam

sorāyeya итд.

Партицип презента: sorāyant

sorāyamāna

II ad- gaṇa √ad, јести						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	admi	advaḥ	admaḥ	ade	advāhe	admahe
2	atsi	atthaḥ	attha	atse	adāthe	addhve
3	atti	attaḥ	adanti	atte	adāte	adate
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
1	adyām	adyāva	adyāma	adīya	adīvahi	adīmahi
2	adyāḥ	adyātam	adyāta	adīthāḥ	adīyāthām	adīdhvam
3	adyāt	adyātām	adyuḥ	adīta	adīyātām	adīran
ИМПЕРАТИВ						
1	adāni	adāva	adāma	adai	adāvahai	adāmahai
2	addhi	attam	atta	atsva	adāthām	addhvam
3	attu	attām	adantu	attām	adātām	adatām

III hu- gaṇa √hu, жртвовати						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	juhomī	juhuvaḥ	juhumaḥ	juhve	juhuvahe	juhumahe
2	juhoṣi	juhuthaḥ	juhutha	juhuṣe	juhvāthe	juhudhve
3	juhōti	juhutaḥ	juhvati	juhute	juhvāte	juhvate
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
1	juhuyām	juhuyāva	juhuyāma	juhvīya	juhvīvahi	juhvimahi
2	juhuyāḥ	juhuyātam	juhuyāta	juhvīthāḥ	juhviyāthām	juhvidhvam
3	juhuyāt	juhuyātām	juhuyuḥ	juhvīta	juhviyātām	juhviran

ИМПЕРАТИВ						
1	juhavāni	juhavāva	juhavāma	juhavai	juhavāvahai	juhavāmahai
2	juhudhi	juhutam	juhuta	juhuṣva	juhvāthām	juhudhvam
3	juhōtu	juhutām	juhvatu	juhutām	juhvātām	juhvatām

VII rudh- gaṇa (rudh, спречити, закрчити...) презентске основе: ruṇadh и rund						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	ruṇadhmi	rundhvaḥ	rundhmaḥ	rundhe	rundhvahe	rundhmahe
2	ruṇatsi	runddhaḥ	runddha	runtse	rundhāthe	runddhve
3	ruṇaddhi	runddhaḥ	rundhanti	runddhe	rundhāte	rundhate
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
1	rundhyām	rundhyāva	rundhyāma	rundhīya	rundhīvahi	rundhīmahi
2	rundhyāḥ	rundhyātam	rundhyāta	rundhīthāḥ	rundhiyāthām	rundhidhvam
3	rundhyāt	rundhyātām	rundhyuḥ	rundhīta	rundhiyātām	rundhīran
ИМПЕРАТИВ						
1	ruṇadhāni	ruṇadhāva	ruṇadhāma	ruṇadhahi	ruṇadhāvahai	ruṇadhāmahai
2	runddhi	runddham	runddha	runtsva	rundhāthām	runddhvam
3	ruṇaddhu	runddhām	rundhantu	runddhām	rundhātām	rundhatām

V su- gaṇa (su, цедити) јака основа suno слаба suni						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	juhuyām	juhuyāva	juhuyāma	juhvīya	juhvīvahi	juhvimahi
2	juhuyāḥ	juhuyātam	juhuyāta	juhvīthāḥ	juhviyāthām	juhvidhvam
3	juhuyāt	juhuyātām	juhuyuḥ	juhvīta	juhviyātām	juhviran

1	sunomi	sunuvaḥ	sunumaḥ	sunve	sunuvahe	sunumahe
2	sunoṣi	sunuthaḥ	sunutha	sunuṣe	sunvāthe	sunudhve
3	sunoti	sunutaḥ	sunvanti	sunute	sunvāte	sunvate
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
1	sunuyām	sunuyāva	sunuyāma	sunvīya	sunvīvahi	sunvīmahi
2	sunuyāḥ	sunuyātam	sunuyāta	sunvīthāḥ	sunvīyāthām	sunvīdhvam
3	sunuyāt	sunuyātām	sunuyuḥ	sunvīta	sunvīyātām	sunvīran
ИМПЕРАТИВ						
1	sunavāni	sunavāva	sunavāma	sunavāi	sunavāvahāi	sunavāmahāi
2	sunu	sunutam	sunuta	sunuṣva	sunvāthām	sunudhvam
3	sunotu	sunutām	sunvantu	sunutām	sunvātām	sunvatām

VIII tan- gaṇa (tan, истезати, тањити)
јака основа tano слаба tanu

<i>активни</i>			<i>медијални</i>			
ИНДИКАТИВ						
	<i>једн.</i>	<i>двој.</i>	<i>множ.</i>	<i>једн.</i>	<i>двој.</i>	<i>множ.</i>
1	tanomi	tanuvaḥ	tanumaḥ	tanve	tanvahe	tanumahe
2	tanoṣi	tanuthaḥ	tanutha	tanuṣe	tanvāthe	tanudhve
3	tanoti	tanutaḥ	tanvanti	tanute	tanvāte	tanvate
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
1	tanuyām	tanuyāva	tanuyāma	tanvīya	tanvīvahi	tanvīmahi
2	tanuyāḥ	tanuyātam	tanuyāta	tanvīthāḥ	tanvīyāthām	tanvīdhvam
3	tanuyāt	tanuyātām	tanuyuḥ	tanvīta	tanvīyātām	tanvīran
ИМПЕРАТИВ						
1	tanavāni	tanavāva	tanavāma	tanavāi	tanavāvahāi	tanavāmahāi
2	tanuhi	tanutam	tanuta	tanuṣva	tanvāthām	tanudhvam
3	tanotu	tanutām	tanvantu	tanutām	tanvātām	tanvatām

IX nā- или krī- gaṇa (krī, куповати) јака основа krīṇā и слаба krīṇī (krīṇ пред вокалом)						
<i>активни</i>			<i>медијални</i>			
ИНДИКАТИВ						
	<i>једн.</i>	<i>двој.</i>	<i>множ.</i>	<i>једн.</i>	<i>двој.</i>	<i>множ.</i>
1	krīṇāmi	krīṇīvaḥ	krīṇīmaḥ	krīṇe	krīṇīvaha	krīṇīmahe
2	krīṇāsi	krīṇīthaḥ	krīṇītha	krīṇīṣe	krīṇāthe	krīṇīdhve
3	krīṇāti	krīṇītaḥ	krīṇānti	krīṇīte	krīṇāte	krīṇāte
ПОТЕНЦИЈАЛ (ОПТАТИВ)						
1	krīṇyām	krīṇyāva	krīṇyām	krīṇya	krīṇīvahi	krīṇīmahi
2	krīṇyāḥ	krīṇyātam	a	krīṇīthā	krīṇyāthā	krīṇīdhva
3	krīṇyāt	krīṇyātām	krīṇyāta	ḥ	m	m
			krīṇīyuḥ	krīṇīta	krīṇyātām	krīṇīran
ИМПЕРАТИВ						
1	krīṇāni	krīṇāva	krīṇāma	krīṇāi	krīṇāvahāi	krīṇāmahāi
2	krīṇīhi	krīṇītam	krīṇīta	krīṇīṣva	krīṇāthām	krīṇīdhvam
3	krīṇātu	krīṇītām	krīṇāntu	krīṇītām	krīṇātām	krīṇātām

Имперфект I bhū- gaṇa √bhū, бити						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	abhavam	abhavāva	abhavāma	abhave	abhavāvahi	abhavāmahi
2	abhavaḥ	abhavata	abhavata	abhavathāḥ	abhavethām	abhavadhvam
3	abhavat	m abhavatā m	abhavan	abhavata	abhavetām	abhavanta
IV div- gaṇa √div, исправити је div, играти						
1	adivya m	adivyāva	adivyāma	adivye	adivyāvahi	adivyāmahi..
VI tud- gaṇa √tud, гурати, ударати						
1	atudam	atudāva	atudāma	atude	atudāvahi	atudāmahi...
X cur- gaṇa √cur, красти, отимати						
1	acoraya m	acorayāva	acorayāma	acoraye	acorayāvahi	acorayāmahi

II ad- gaṇa √ad, јести						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	ādam	ādva	ādma	ādi	ādvahi	ādmahi
2	āt	āttam	ātta	āthāḥ	ādāthām	āddhvam
3	āt	āttām	ādan	ātta	ādātām	ādata

√as, јесам (бити)						
1	āsam	āsva	āsma	<i>Нема медијалне облике</i>		
2	āsīs	āstam	āsta			
3	āsīt	āstām	āsan			
III hu- gaṇa √hu, жртвовати						
1	ajuhavam	ajuhuva	ajuhuma	ajuhvi	ajuhvahi	ajuhumahi
2	ajuhōḥ	ajhutam	ajhuta	ajuhuthāḥ	ajuhvāthām	ajhuchhvam
3	ajuhot	ajhutām	ajhavuḥ	ajhuta	ajhvatām	ajhuvata
√dhā, ставити, дати						
1	adadhām	adadhva	adadhma	adadhi	adadhvahi	adadhmahī
2	adadhāḥ	adhattam	adhatta	adhathāḥ	adadhāthām	adhadhvam
3	adadhāt	adhattām	adadhuḥ	adhatta	adadhātām	adadhata
VII rudh- gaṇa √rudh, спречити, закрчити...						
1	arunadhām	arundhva	arundhma	arundhi	arundhvahi	arundhmahi
2	arunāḥ-t	arundham	arunddha	arunddhāḥ	arundhāthām	arunddhvam
3	arunat	arunddhām	arundhan	arunddha	arundhātām	arundhata
V su- gaṇa √su, цедити						
1	asunavam	asun(u)va	asun(u)ma	asunvi	asun(u)vahi	asun(u)mahi
2	asunoḥ	asunutam	asunuta	asunuthāḥ	asunvāthām	asunudhvam
3	asunot	asunutām	asunvan	asunuta	asunvātām	asunvata
VIII tan- gaṇa √tan, истезати, тањити						
1	atanavam	atanva	atanuma	atanvi	atanvahi	atanumahi
2	atanoḥ	atanutam	atanuta	atanuthāḥ	atanvāthām	atanudhvam
3	atanot	atanutām	atanvan	atanuta	atanvātām	atanvata

√kr/kar, правити						
1	akaravam	akurva	akurma	akurvi	akurvahi	akurmahi
2	akaroḥ	akurutam	akuruta	akuruthāḥ	akurvāthām	akurudhvam
3	akarot	akurutām	akurvan	akuruta	akurvātām	akurvata
IX nā-/krī- gaṇa √krī, куповати						
1	akrīṇām	akrīṇīva	akrīṇīma	akrīṇi	akrīṇīvahi	akrīṇīmahi
2	akrīṇāḥ	akrīṇītam	akrīṇīta	akrīṇīthāḥ	akrīṇīthām	akrīṇīdhvam
3	akrīṇāt	akrīṇītām	akrīṇīan	akrīṇīta	akrīṇītām	akrīṇīata

Аорист √sic, лити, сипати						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	asicam	asicāva	asicāma	asice	asicāvahi	asicāmahi
2	asicaḥ	asicatam	asicata	asicathāḥ	asicethām	asicadhvam
3	asicat	asicatām	asican	asicata	asicetām	asicanta
√vid, наћи						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	avidam	није	avidāma	avide	није	vidamahi
2	avidaḥ	забеле-	avidata		забеле-	
3	avidat	жена	avidan	avidata	жена	avidanta

√jan, рађати основа: jījana						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	ajījanam	ajījanāva	ajījanāma	ajījane	ajījanāvahi	ajījanāmahi
2	ajījanaḥ	ajījanatam	ajījanata	ajījanathāḥ	ajījanethām	ajījanadhvam
3	ajījanat	ajījanatām	ajījanan	ajījanata	ajījanetām	ajījananta

√budh, будити						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	apāviṣam	apāviṣva	apāviṣma	apaviṣi	apaviṣvahi	apaviṣmahi
2	apāvīḥ	apāviṣtam	apāviṣṭa	apaviṣṭhāḥ	apaviṣṭhām	apaviḍhvam
3	apāvīt	apāviṣtām	anāiṣuḥ	apaviṣṭāṁ	apaviṣata	

siṣ-аорист √nam, сави(ја)ти						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	anamsiṣam	anamsiṣva	anamsiṣma	anamiṣi	anamiṣvahi	anamiṣmahi
2	anamīḥ	anamsiṣtam	anamsiṣṭa	anamiṣṭhāḥ	anamiṣṭhām	anamiḍhva
3	anamīt	anamsiṣtām	anamsiṣuḥ	anamiṣṭāṁ	anamiṣata	

√diś, показати						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	adikṣam	adikṣāva	adikṣāma	adikṣi	adikṣāvahi	adikṣamahi
2	adikṣaḥ	adikṣatam	adikṣata	adikṣaṭhāḥ	adikṣaṭhām	adikṣaḍhvam
3	adikṣat	adikṣatām	adikṣan	adikṣatāṁ	adikṣanta	

Прекатив – наставци и пример промене bhū, бити						
активни			медијални			
једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.	
1	bhū-yāsam	-yāsva	-yāsmā	bhaviṣ-īya*	-īvahi*	-īmahi*
2	-yāḥ*	-yāstam	-yāsta	-iṣṭhāḥ	-yāsthām	-iḍhvam
3	-yāt*	-yāstām	-yāsuḥ	-iṣṭa	-īyāstām	-īran*

* Наставци идентични са онима у обичном потенцијалу

Лични наставци у перфекту						
активни			медијални			
1 л	-a	-va	-ma	-e	-vahe	-mahe
2 л	-tha	-athus/ṛ*	-a	-se	-āthe	-dhve
3 л	-a	-atus/ṛ	-us/ṛ	-e	-āte	-re

* Два су мишљења у погледу финалног гласа. По једнима оно је било -s, -по другима -ṛ. То, међутим није од значаја, будући да се финално s или ṛ не могу очувати у том положају и њих замењује visarga, безвучни финални ḥ глас.

Корени с финалним ā имају неправилан наставак -āu у 1. и 3. л. активном једнине (dhā, ставити > da-dhau).

√budh, будити, знати						
јака основа bubodh слаба bubudh						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	bubodha	bubudhiva	-dhima	bubudhe	-dhivahe	-dhimahe
2	bubodhitha	-dhathuḥ	-dha	bubudhiṣe	-dhāthe	- dhidhve
3	bubodha	-dhatuḥ	-dhuḥ	bubudhe	-dhāte	- dhire

√tan, истезати, тањити						
јака основа tatan/tatān слаба ten						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	tatana/-āna	teniva	tenima	tene	tenivahe	tenimahe
2	tatantha/tenitha	tenathuḥ	tena	teniṣe	tenāthe	tenidhve
3	tatāna	tenatuḥ	tenuḥ	tene	tenāte	tenire

√nī, водити						
јака основа ninay/nināy слаба ninī						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	ninaya/-āya	ninyiva	ninyima	ninye	ninyivahe	ninyimahe
2	ninetha/-ayitha	ninyathuḥ	ninya	ninyiṣe	ninyāthe	ninyidhve
3	nināya	ninyatuḥ	ninyuḥ	ninye	ninyāte	ninyire

√dā, дати						
јака основа dadā слаба dad/dadi						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	dadāu	dadiva	dadima	dade	dadivahe	dadimahe
2	dadāta/-itha	dadathuḥ	dada	dadiṣe	dadāthe	dadidhve
3	dadāu	dadatuḥ	daduḥ	dade	dadāte	dadire

√kṛ, правити, чинити						
активни			медијални			
ИНДИКАТИВ						
	једн.	двој.	множ.	једн.	двој.	множ.
1	cakāra/-ara	cakṛva	cakṛma	cakre	cakṛvahe	cakṛmahe
2	cakartha	cakrathuḥ	cakra	cakṛṣe	cakrāthe	cakṛdhve
3	cakāra	cakratuḥ	cakruḥ	cakre	cakrāte	cakrire

√as, јесам Има само активну промену Користи се као помоћни глагол (као и глаголи <i>bhu</i> , бити и <i>kr</i> , правити)		
ИНДИКАТИВ		
	<i>једн.</i>	<i>множ.</i>
1л	<i>āsa</i>	<i>āsiva</i>
2л	<i>āsitha</i>	<i>āsathuḥ</i>
3л	<i>āsa</i>	<i>āsatuḥ</i>

s- футур √dā, дати					
<i>активни</i>			<i>медијални</i>		
	<i>једн.</i>	<i>множ.</i>	<i>једн.</i>	<i>множ.</i>	<i>множ.</i>
1	<i>dā-syā-mi</i>	<i>dā-syā-vaḥ</i>	<i>dā-syā-maḥ</i>	<i>dāsyē</i>	<i>dāsyāmahe</i>
2	<i>dā-sya-si</i>	<i>dā-sya-thaḥ</i>	<i>dā-sya-tha</i>	<i>dāsyase</i>	<i>dāsyethe</i>
3	<i>dā-sya-ti</i>	<i>dā-sya-taḥ</i>	<i>dā-sya-nti</i>	<i>dāsyate</i>	<i>dāsyante</i>
√rdh, расти √kr, правити, чинити					
	<i>једн.</i>	<i>множ.</i>	<i>једн.</i>	<i>множ.</i>	<i>множ.</i>
1	<i>ardhisyāmi..</i>	<i>ardhisyāvaḥ</i>	<i>ardhisyē</i>	<i>ardhisyāmahe</i>	<i>ardhisyāmahe</i>
1	<i>kariṣyāmi</i>	<i>kariṣyāvaḥ</i>	<i>kariṣyē</i>	<i>kariṣyāmahe</i>	<i>kariṣyāmahe</i>
	итд.				

Кондиционал √dā, дати					
<i>активни</i>			<i>медијални</i>		
	<i>једн.</i>	<i>множ.</i>	<i>једн.</i>	<i>множ.</i>	<i>множ.</i>
1	<i>á-dāsyam</i>	<i>á-dāsyāma</i>	<i>ádāsyē</i>	<i>ádāsyāmahe</i>	<i>ádāsyāmahe</i>
2	<i>á-dāsyāḥ</i>	<i>á-dāsyātaḥ</i>	<i>ádāsyāthāḥ</i>	<i>ádāsyāthāmahe</i>	<i>ádāsyāthāmahe</i>
3	<i>á-dāsyat</i>	<i>á-dāsyānt</i>	<i>ádāsyānt</i>	<i>ádāsyānt</i>	<i>ádāsyānt</i>

Перифрастични футур √dā, дати

<i>активни</i>		
	<i>једн.</i>	<i>множ.</i>
1л	<i>dātāsmi</i>	<i>dātāsvaḥ</i>
2л	<i>dātāsi</i>	<i>dātāsthaḥ</i>
3л	<i>dātā</i>	<i>dātāraḥ</i>

Именски облици глагола

Пасивни и активни партиципи перфекта глагола у честој употреби					
корен	пасивни	активни	корен	пасивни	активни
arth	arthita	arthitavat	pat	patita	patitavat♦
īkṣ	īkṣita	īkṣitavat	pā	pīta	pītavat
kath	kathita	kathitavat	pūj	pūjita	pūjivavat
kup	kupita	kupitavat♦	pracch	prṣta	prṣtavat
kṛṣ	kṛṣta	kṛṣtavat	budh	buddha	buddhavat♦
kṛnt	kṛnta	kṛntavat	bhū	bhūta	bhūtavat♦
kṣip	kṣipta	kṣiptavat	man	mata	matavat
khan	khāta	khātavat	mantr	mantrita	mantritavat
khād	khādita	khādītavat♦	muc	mukta	muktavat
gam	gata	gatavat♦	mṛ	mṛta	mṛtavat♦
gāh	gāḥ♦	gāḥavat♦	yaj	iṣta	iṣta
cal	calita	calitavat♦	rakṣ	rakṣita	rakṣitavat
cint	cintita	cintitavat	rac	racita	racitavat
cur	corita	coritavat	ruh	rūḍha	rūḍhavat♦
jan	jāna	jātavat♦	labh	labdha	labdhavat
ji	jita	jitavat	likh	likhita	likhitavat
jīv	jīvita	jīvitavat♦	vad	udita	uditavat
taḍ	taḍita	taḍitavat	vas	uṣita	uṣitavat♦
tuṣ	tuṣta	tuṣtavat♦	vah	uḍha	uḍhavat
tyaj	tyakta	tyaktavat	vid	vidita	viditavat♦
dah	dagdha	dagdhavat	viś	viṣta	viṣta
dā	dāṭta	dāṭtavat	vṛt	vṛtta	vṛttavat♦
div	dyūt	dyūtavat	vṛdh	vṛddha	vṛddhavat♦
diś	diṣta	diṣtavat	vep	vepita	vepītavat
dṛś	dṛṣta	dṛṣtavat	śas	śānta	śāntavat♦
nam	nata	natavat♦			

naś	naṣta	naṣtavat	śram	śrānta	śrāntavat♦
nind	nindita	ninditavat	sad	sanna	sannavat
nī	nīta	nītavat	sṛ	sṛta	sṛtavat
nṛt	nṛtta	nṛttavat	spṛś	spṛṣta	spṛṣtavat
pac	pakta	paktavat	smṛ	smṛta	smṛtavat
paṭh	paṭhita	paṭhitavat	has	hasita	hasitavat♦
♦ алтернативни облици на -ta (без -vat)					

Герундивни глагола у честој употреби					
√корен	-ya /-anīya	-tavya	√корен	-ya /-anīya	-tavya
ad	adanīya	attavya	bandh	bandhanīya	bandhavya
arth	arthanīya		bādh	bāadhanīya	badhitavya
aś	aśanīya	aśitavya	būdh	bodhanīya	bodhitavya♦
as	asanīya	astavya	bhakṣ	bhakṣanīya	bhakṣitavya♦
āp	āpanīya	āptavya♦	bhāṣ	bhāṣanīya	bhāṣitavya♦
iṣ	gaṣanīya	gaṣitavya♦	bhid	bhedaniya	bhetavya♦
īkṣ	īkṣanīya	īkṣatavya	bhī		bhetavya
īś		īśitavya	bhū	bhavanīya	bhavitavya♦
kath	kathanīya	kathitavya	bhūṣ	bhūṣanīya	bhūṣitavya♦
kamp	kampanīya	♦kampya	bhṛ	bharanīya	bhartavya♦
kṛ	karanīya	kartavya♦	bhram	bhramanīya	bhramitavya
kṛṣ	kṛṣanīya		man	mananīya	mantavya
krand	krandanīya		mandh	mandhanīya	
kram	kramanīya		mā		mātavya♦
kṛī	kṛayanīya	kretavya	mān	mānanīya	mānitavya♦
kṣam		kṣantavya♦	mṛ	maranīya	martavya
kṣal	kṣālanīya	♦kṣalya	yaj	yajanīya	yaṣtavya
kṣip	kṣepanīya	kṣeptavya♦	yat	yatanīya	yatitavya

kṣubh	kṣobhanīya	♦kṣobhya	yā	yṅpanīya	yātavya
khan	khananīya		yāc	yācanīya	yācitavya♦
khād	khādanīya	khāditavya♦	yuj	yojanīya	yoktavya♦
gaṇ	gaṇanīya	♦gaṇya	rakṣ	rakṣanīya	rakṣitavya♦
gam	gamanīya	gantavya♦	rac	racanīya	racayitavya
gāh	gāhanīya	gāhitavya♦	ram	ramanīya	rantavya♦
granth	grathanīya	grāhitavya	rud		roditavya
grah	grahanīya	grāhitavya♦	rudh		roddhavya♦
car	caranīya	caritavya	ruh	rohanīya	
cint	cintanīya	cintitavya♦	labh	labhanīya	labdhavya♦
cur	coranīya	corayitavya♦	likh	lekhanīya	lekhitavya♦
chad	chādanīya	chādayitavya♦	vac	vacanīya	vaktavya♦
chid	chedanīya	chettavya♦	vañc	vañcanīya	vañcayitavya
ji		jetavya♦	vad	vadanīya	vaktavya
jan		janitavya♦	vand	vandanīya	♦vandyā
jīv	jīvanīya	jīvitavya♦	vas		aṣitavya
taḍ	tāḍanīya	tāḍayitavya♦	vah	vahanīya	voḍhavya
ṭṛ	ṭaranīya	ṭartavya♦	vṛ	varanīya	
tyaj	tyajanīya	tyaktavya♦	vṛt	vartanīya	varitavya
dah	dahanīya	dagdavya	vṛdh	vardhanīya	
dā		datavya♦	vid	vedanīya	veditavya♦
diś	deśanīya	deṣṭavya♦	viś	veśanīya	veṣṭavya♦
duh	dohanīya	dogdhavya♦	śam	śamanīya	♦śāmya
dṛś	dṛśanīya	dṛṣṭavya♦	śās	śāsanīya	śāsitavya♦
dviṣ	dveśanīya	♦dveṣya	śru	śravanīya	śrotavya♦
dhā	dhānīya	dhātavya♦	sah	sahanīya	soḍhavya♦
nand	nandanīya	♦nandya	sṛ	saranīya	sartavya
nam	namanīya	♦namya	stu		stotavya♦
nind	nindanīya	ninditavya♦	sthā		sthātavya♦
nī		netavya♦	spṛś	spṛśanīya	spṛṣṭavya♦
nṛt		nartitavya♦	spṛh	spṛhanīya	

pac	pacanīya	paktavya♦	smṛ	smaraṇīya	smartavya
paṭh	paṭhaniya	paṭhitavya♦	svap		svaptavya
pat	patanīya	patitavya♦	han		hantavya
pā	pānīya	pātavya♦	has	hasaniya	hasitavya♦
pūj	pūjanīya	pūjayitavya♦	hā		hātavya♦
puṣ	poṣanīya	♦poṣya	hu	havanīya	hotavya♦
pracch		praṣṭavya			

♦ алтернативни облици √ + -ya (без -tav-) са употребом samdhi

Апсолутиви и инфинитиви глагола у честој употреби

корен	-tvā облик	-ya облик	инфинитив
kath	kathayitvā	prakathya	kathayitum
kup	kupitvā/kopitvā	saṅkupyā	kopitum
kṛṣ	kṛṣtvā	ākāṛṣya	karṣum,krṣum
kṛnt	kartitvā	utkṛtya	kartitum
kṣip	kṣiptvā	saṅkṣipyā	kṣeptum
khan	khanitvā	utkhāya	khanitum
khād	khāditvā	ākhādyā	khāditum
gam	gatvā	āgamyā, āgatyā	gantum
gāh	gāhitvā, gādva	avagāhya	gāhitum, gāhidum
cal	calitvā	saṅcalyā	calitum
cint	cintayitvā	saṅcintyā	cintayitum
cur	corayitvā	saṅcoryā	corayitum
jan	janitvā	saṅjāyā (-nyā)	janitum
ji	jitvā	vijityā	jetum
jīv	jīvitvā	saṅjīvyā	jīvitum
taḍ	taḍyitvā	pratāḍyā	taḍyitum

tuṣ	tuṣtvā	parituṣya	toṣtum
tyaj	tyaktvā	saṁtyajya	tyaktum
dah	dagdhvā	saṁdahya	dagdhum
dā	dattvā	pradāya	dātum
div	devitvā	ādīvyā	devitum
diś	diṣtvā	ādiśya	deṣtum
ḍṣ	ḍṣtvā	saṁḍṣya	draṣtum
nam	natvā	praṇamya	nantum
naś	naṣitvā, naṣtvā	vinaśya	naṣitum, naṁṣtum
nind	ninditvā	vinindya	ninditum
nī	nātvā	ānīya	netum
nṛt	nartitvā	praṇṛtya	nartitum
pac	paktvā	vipacya	paktum
paṭh	paṭhitvā	prapaṭhya	paṭhitum
pat	patitvā	nipatya	patitum
pā	pītvā	nipīya	pātum
pūj	pujaitvā	saṁpujya	pujayitum
pracch	prṣṭva	āprcchya	praṣtum
budh	budhitvā/bodhitvā	saṁbudhya	bodhitum
bhū	bhūtvā	saṁbhuya	bhavitum
man	manitvā, matvā	avamatyā/-nya	mantum
mantr	mantrayitvā	āmantrya	mantrayitum
muc	muktvā	vimucya	moktum
mṛ	mṛtvā	anumṛtya	martum
yaj	iṣtvā	saṁijya	yaṣtum
rakṣ	rakṣitvā	saṁrakṣya	rakṣitum
rac	racayitvā	viracayya	racayitum
ram	ratvā, ramitvā	viramyā/-tya	rantum
ruh	rūdvā	āruhya	rodum
labh	labdhvā	ālabhya	labdhum
likh	likhitvā, lekhitvā	ālikhya	lokhitum

vad	uditvā	anudya	vaditum
vas	uṣitvā	proṣya	vastum
vah	ūdīvā	prohya	vodum
vid	viditvā, veditvā	saṁvidya	veditum, vettum
viś	viṣtvā	praviśya	veṣtum
vṛt	vartitvā	anuvṛtya	vartitum
vṛdh	vardhitvā, vṛddhvā	samvṛdhya	vardhitum
vep	vepitvā	pravepya	vepitum
śas	śantvā	niśamya	śamitum
śram	śrantvā, śramitvā	viśramya	śramitum
sad	sattva	niṣadya	sattum
spṛś	spṛṣṭva	saṁspṛśya	spraṣtum
smṛ	smṛtvā	saṁsmṛtya	smartum
has	hasitva	vihasya	hasitum

Секундарна конјугација

Актив и пасив глагола у честој употреби*					
√корен	актив	пасив	√корен	актив	пасив
arth	arthayate	arthyate	pūj	pūjayati	pūjyate
iṣ	icchati	iṣyate	pracch	ṛcchati	ṛcchyate
kath	kathayati	kathyate	budh	bodhati	budhyate
kup	kupyati	kupyate	bhakṣ	bhakṣayati	bhakṣyate
kṛnt	kṛntati	kṛnyate	bhāṣ	bhāṣate	bhāṣyate
kṣip	kṣipati	kṣipyate	bhū	bhavati	bhūyate
khan	khanati	khanyate	bhram	bhrāmyati	bhramyate
khid	khindati	khidyate	man	manyate	manyate
gaṇ	gaṇyati	gaṇyate	mantr	mantrayate	mantryate
gam	gacchati	gamyate	mūc	mūñca.i	mūcyate
gāh	gāhate	gāhyate	mud	modati	mudyate
cal	calati	calyate	mṛ	mriyati	mriyate
cint	cintayati	cintyate	yaj	yajati	ijyate
cur	corayati	coryate	rakṣ	rakṣati	rakṣyate
jan	jāyate	jānyate	raj	rajayati	rajyate
ji	jayati	jāyate	ram	ramate	ramyate
jīv	jīvati	jīvyate	ruc	rocate	rucyate
tud	tudati	tudyate	ruh	rohate	ruhyate
tuṣ	tuṣyati	tuṣyate	labh	labhate	labhyate
tyaj	tyajati	tyajyate	likh	likhati	likhyate
dañś	daśati	daśyate	vad	vadati	udyate
dah	dahati	dahyate	vas	vasati	uṣyate
dā	yacchati	dīyate	vah	vahati	uhyate

div	dīvyati	dīvyate	vid	vidyate	vidyate
diś	diśati	diśyate	vid	vindati	vidyate
dṛś	paśyati	dṛśyate	viś	viśati	viśyate
dhṛ	dārayati	dārayate	vṛt	vartate	vṛtyate
nam	namati	namyate	vṛdh	vṛdhate	vṛdhyate
naś	naśyati	naśyate	vep	vepate	vepyate
nind	nindati	nindyate	śaṁs	śaṁsati	śasyate
nī	nayati	nīyate	śram	śrāmyati	śramyate
nud	nudati	nudyate	sad	sīdati	sadyate
nṛt	nṛtyati	nṛtyate	sthā	tiṣṭati	sthīyati
pac	pacati	pacyate	spṛś	spṛśati	spṛśyati
paṭh	paṭhati	paṭhyate	spṛh	spṛhayati	spṛhyati
pat	patati	patyate	smṛ	smarati	smaryate
pā	pibati	pīyate	sṛ	sarati	sriyate
pāl	pālayati	pālyate	has	hasati	hasyate
puṣ	puṣyati	puṣyate	hṛ	harati	hriyate

* Као основна пасивна форма узима се 3. л. једине презентиа из кога се могу извести сви остали облици

Интензивни у честој употреби

√корен	интензив са -уа	интензив без -уа	√корен	интензив са -уа	интензив без -уа
ad	adadayate		bhram	bambhramyate	bambhramīti
kṛ	cekṛīyate	cakṛkarti ♦	mṛ	memṛīyate	marīmarti
kram	caṅkramyate	caṅkramīti	yaj	yāyajyate	yāyajīti
gam	caṅgamyate	caṅgamīti	raṭ	rāraṭyate	rāraṭīti
car	cañcaryate	cañcurīti ♦	ru	rorūyate	roravīti
jan	jañjanyate ♦	jañjanīti ♦	ruc	rorucyate	rorucīti
jap	jañjapyate	jañjapīti	rud	rorudyate	rorudīti
jval	jājvalyate	jājvalīti	lih	lelihyate	lelihīti
tṛ	tetṛyate	tātarīti	lup	lolupyate	lolupīti
dand	dandaśyate	dandaśīti	lubh	lolubhyate	lolubhīti
dah	dandahyate	dandahīti	vad	vā/adyate	vāvadīti
dā	dedīyate	dādāti	vṛt	varīvṛtyate	varīvartī ♦
dīp	dedīpyate	dedipīti	vraj	vāvrajyate	vāvrajīti
dhut	dedhutyate	dedhutīti ♦	śuc	śośucyate	śośucīti
nṛt	narīnṛtyate	narīnrīti	śubh	śośubhyate	śośubhīti
pā	pepīyate	pāpāti	sad	sāsadyate	sāsadīti
pac	pāpacyate	pāpacīti ♦	sṛ	sesṛīyate	sarisarti
pracch	paṛpṛchyate	pāpraccīti	sṛp	sarīsṛpyate	sarīsṛpīti
phal	pamphulyate	pamphulīti	smṛ	sāsmaryate	sāsmarīti
budh	b obudhyate	bobudīati	svap	sośupyate	sāsvapīti
bhid	bebhidyate	bebhidīti	han	jedhnyate ♦	jañghanīti ♦

♦ истоје алтернативни облици

Дезидеративи у честој употреби

√корен	дезидератив	√корен	дезидератив	√корен	дезидератив
ad	jichatyati/te ♦	diś	didikṣati ♦	yuj	yuyukṣati ♦
arth	artihayīṣate	duh	dudhukṣati ♦	rakṣ	rirakṣīṣati
aś	aśīṣīṣati	dṛś	didṛkṣati	rac	riracayīṣati ♦
āp	īpsati	dviṣ	didvikṣati ♦	ram	riramṣate
i	jigamiṣati	dhā	dhitsati ♦	rāj	rirājisati ♦
iṣ	gaṣīṣīṣati	dhāv	didhāvīṣati ♦	ru	rirūṣati
īkṣ	icikṣīṣate	dhṛ	didhārayīṣati ♦	ruc	riruciṣati
īś	īśīṣīṣate	dyai	didhyāṣati	rud	rirudiṣati
kath	cikathayīṣati ♦	nand	ninandīṣati	rudh	rirutsati ♦
kamp	cikampiṣate	nam	ninaṃṣati	ruh	rirukṣati
kṛ	cikīṣati ♦	naś	ninaśīṣati	labh	lipsati
kṛt	cikartiṣati	nind	ninindiṣati	likh	lirikṣīṣati
kṛs	cikṛkṣati	nī	niniṣati	lih	lirikṣati ♦
krm	cikrmiṣati	nu	nunūṣati	vac	vivakṣati
krī	cikrīṣati ♦	nud	nunutsati ♦	vad	vivadiṣati
kṣam	cikṣamiṣate	nṛt	ninartiṣati	vand	vivandiṣate
kṣal	cikṣālayīṣati ♦	pac	pipakṣati ♦	vas	vivatsati
kṣip	cikṣobhiṣati ♦	path	pipathiṣati	vah	vivakṣati ♦
khan	cikhanīṣati ♦	pat	pipatiṣati	vā	vivāṣati
khād	cikhādiṣati	pā	pipāṣati	vāñch	vivañchiṣati
gaṇ	cigaṇayīṣati ♦	pāl	pipālayīṣati	vid	vividiṣati
gam	cigamiṣati	piṣ	pipikṣati	vid	vivitsati
gāh	cigāhiṣate	puṣ	pupukṣati	viś	vivikṣati ♦
gai	cigāṣati	pūj	pupūjayīṣati ♦	vṛ	vivariṣati ♦
pranth	cipranyīṣati	pracch	pipṛchisati	vṛ	vivariṣati ♦

grah	cighṛkṣati ♦	bandh	bibhantsati	vṛt	vivartiṣate
car	cicariṣati	bādh	bubudhiṣati ♦	vṛdh	vivardhiṣate
cal	cicaliṣati	brū	vivakṣati ♦	vep	vivepiṣate
cint	cicintayiṣati ♦	bhakṣ	bibhakṣayiṣati ♦	vrj	vivrjiṣati
cur	cucorayiṣati ♦	bhaj	bibhakṣati ♦	śak	śikṣate
chad	cicchādayiṣati ♦	bhañc	bibhañkṣati	śap	śiśipsati ♦
chid	cicchitsati ♦	bhā	bibhāsati	śam	śiśimiṣati
jan	jjaniṣati	bhikṣ	bibhikṣiṣate	śarṁs	śiśarṁsiṣati
jagr	jjāgariṣati	bhid	bibhitsati ♦	śās	śiśāsiṣati
ji	jjigīṣati	bhī	bibhīṣati	śī	śiśayiṣate
jīv	jjīviṣati	bhuj	bubhukṣati ♦	śubh	śuśubhiṣate
jña	jjjñasati ♦	bhū	bubhūsati	śram	śiśramiṣati
jval	jjjvaliṣati	bhūṣ	bubhūṣayiṣati ♦	śru	śuśūṣati
tan	titaṁsati ♦	bhṛ	bibhariṣati	sad	siṣatsati
tud	tututsati ♦	bhram	bibhramiṣati	sah	sisahiṣate
tuṣ	tutukṣati	man	mimaṁsati	su	susūṣati ♦
tṛ	titīrṣati	mantr	mimantrayiṣate	sṛ	sisīrṣati
tyaj	tityakṣati	mā	mitsati	sṛp	sisīrpsati
daṇḍ	didāṇḍayiṣati ♦	muc	mumukṣati ♦	stu	tuṣtūṣati
darś	didāṅkṣati	mṛ	mumūrṣati	sthā	tiṣtāsati
day	didayiṣate	yaj	yyiakṣati ♦	smṛ	susmūrṣate
dah	didhakṣati	yat	yyiatiṣate	svap	suṣupsati
dā	ditsati ♦	yā	yyiāsati	han	jighaṁsati
div	dideviṣati	yāc	yyiācisati ♦	hu	juhūṣati

♦ *Алтернативни облици ca -te*

Каузативи у честој употреби					
√ <i>корен</i>	<i>каузатив</i>	<i>каузативни īасив</i>	√ <i>корен</i>	<i>каузатив</i>	<i>каузативни īасив</i>
ad	ādayati/-te ♦	ādyate	dviṣ	dveṣayati ♦	dveṣyate
arth	arthayati	arthyate	dhā	dhāpayati ♦	dhāpyate
aś	āśayati	āśyate	dhṛ	dhārayati ♦	dhāryate
āp	āpayati ♦	āpyate	nand	nandayati ♦	nandyate
i	gamayati	gamyate	nam	namayati ♦	namyate
iṣ	eṣayati ♦	eṣyate	nind	nindayati ♦	nindyate
īkṣ	īkṣayati ♦	īkṣyate	nī	nāyayati ♦	nāyyate
īś	īśayati ♦	īśyate	nu	nāvayati ♦	nāvyyate
kath	kathayati ♦	kathyate	nṛt	nartayati ♦	nartyate
kamp	kampayati ♦	kampyate	pac	pācayati ♦	pācyate
kṛ	kārayati ♦	karyate	paṭh	pāṭhayati ♦	pāṭhyate
kṛt	kartayati ♦	kartyate	pat	pāṭayati ♦	pāṭyate
kṛṣ	karṣayati ♦	karṣyate	pā 1.	pāyayati ♦	pāyyate
kram	kramayati ♦	kramyate	pā 2.	pālayati ♦	pālyate
krī	krāpayati ♦	krāpyate	puṣ 4.	poṣayati ♦	poṣyate
kṣip	kṣepayati ♦	kṣepyate	pūj	pūjayati ♦	pūjyate
khan	khānayati ♦	khānyate	pracch	pracchayati ♦	pracchyate
khād	khādayati	khādyate	budh	bodhayati ♦	bodhyate
gaṇ	gaṇayati ♦	gaṇyate	bhū	bhāvayati ♦	bhāvyyate
gam	gamayati ♦	gamyate	man	mānayati ♦	mānyate
gāh	gāhayati ♦	gāhyate	mṛ	mārayati ♦	māryate
gai	gāpayati ♦	gāpyate	rāj	rājayati ♦	rājyate
grah	grāhayati ♦	grāhyate	ru	rāvayati ♦	rāvyyate
car	cārayati ♦	ghoṣyate	ruc	rocayati ♦	rocyate
cal	calayati ♦	cāryate	rud	rodayati ♦	rodyate

cint	cintayati ♦	calyate	labh	lambhayati ♦	lambhyate
cur	corayati ♦	cintyate	likh	lekhayati ♦	lekhyate
chad	chādayati ♦	coryate	vac	vācayati ♦	vācyate
chid	chedayati ♦	chādyate	vad	vādayati ♦	vādyate
jan	janayati ♦	chedyate	vas	vāsayati ♦	vāsyate
ji	jāpayati ♦	jāpyate	vid	vedayati ♦	vedyate
jīv	jīvayati ♦	jīvyate	vṛt	vartayati ♦	vartyate
jñā	jñāpayati ♦	jñāpyate	vep	vepayati	vepyate
tan	tānayati ♦	tānyate	śak	sākayati ♦	śākyate
tud	todayati ♦	todyate	śubh	śobhayati	śobhyate
tuṣ	toṣayati ♦	toṣyate	śram	śramayati ♦	śramyate
tṛ	tārayati ♦	tāryate	sad	sādayati ♦	sādyate
tyaj	tyājayati ♦	tyājyate	su	sāvayati ♦	sāvvyate
dah	dāhayati ♦	dāhyate	sṛ	sārayati ♦	sāryate
dā	dāpayati ♦	dāpyate	stu	stāvayati ♦	stāvvyate
div	devayati ♦	devyate	smṛ	smārayati ♦	smāryate
diś	deśayati ♦	deśyate	svap	svāpayati	svāpyate
duh	dohayati ♦	dohyate	han	ghādayati ♦	ghātyate
dṛś	darśayati ♦	darśate	hu	hāvayati ♦	hāvvyate
♦ Альтернативни облици са -te					

Конструкција деноминативних глагола					
Шри	основа	суфикс	наставка	значење	пример
I	именска	-ya	A (активни)	желећи (за себе)	putra+ya+ti жели да има сина
		-ya	A/M	разна значења	putra+kāmya+ti
		-kāmya	A	желећи (за себе)	
II	именска	-∅	A	бити као...	kṛṣṇa+ti бити/ионашати се као Кришна
		-ya	M (медијални)		garuda+ya+te (ради, ионаша се) налик орлу (као орао)
III	именска	-ya	M	(у)чинити	kṛṣṇa+ya+ti/te иоцрнити (обојити) namas+ya+ti/te иоздравити (учинити наклон)

Непроменљиве речи

Прилошки суфикси	
-as	твори прилоге који означавају однос по месту или времену tir-as , преко; par-as , изнад; pur-as , пре; sa-div-as/sa-dy-as , данас, одмах; śv-as , сутра; hy-as , јуче; mith-as , погрешно
-tas	изражава аблативно значење („од“). Твори прилоге од заменица: a-tas , према томе, дакле; amu-tas , отуда; ku-tas , откуд, зашто; ta-tas , зато; ya-tas , зашто; i-tas , стога; mat-tas , од мене придева и именица: anya-tas , с другог места; dakṣiṇa-tas , с десна; sarva-tas , са свих страна; agra-tas , напред; hṛt-tas , из срца; pat-tas , с ногу прилога: anti-tas , из близа; abhi-tas , около; pari-tas , наоколо
-tāt	стари аблатив од ta- , овај, са аблативним или значењем места. Додаје се на адвербијалне падежне облике или адноминалне прилоге udak-tāt , одозго; prāk-tāt , од напред, спреда; ārāt-tāt , из даљине; uttarāt-tāt , са севера; parākāt-tāt , са дистанце; paścāt-tāt , отпозади; adhas-tāt , доле; avas-tāt , доле; paras-tāt , изнад; puras-tāt , напред/спреда; upari-ś-tāt , одозго
-ti	an-ti , близу; i-ti , тако; a-ti , изнад; pra-ti , ка
-tra/-trā	за ознаку места; најчешће уз заменичке основе или значења a-tra , овде; amu-tra , онде; ku-tra , где; ta-tra , онамо; ya-tra , где; anya-tra , негде; ubhaya-tra , на оба места; viśva-tra , свуда; asma-tra , међу нама; sa-trā , на једном месту, заједно; dakṣiṇa-tra , на десној страни; puru-trā , на много места; bahu-trā , међу многима; deva-trā , међу боговима; pāka-trā , у простоти; puṣa-trā , међу људима; martya-trā , међу смртнима; śayū-trā , на постели
-thā	за начин; посебно од прономиналних основа a-tha/a-thā , онда; i-t-thā , тако; ima-thā , на тај начин; ka-thā , како; ta-thā , тако; ya-thā , на који начин; anya-thā , иначе, другачије; viśva-thā , свакако; ūrdhva-thā , нагоре, увис;

	pūrva-tha , прво, пре; pratna-thā , као некад; ṛtu-thā , редовно; nāma-thā , по имену; eva-thā , баш тако
-tham	i-t-tham , тако; ka-tham , како
-dā	за време; скоро искључиво од прономиналних корена i-dā , сада; ka-dā , када; ta-dā , тада; ya-dā , у које време; sa-dā , увек; sarva-dā , увек
-dam	неколико именица животиња; с конект: -a , -i , -u ; ж.р. на -ī ; један придев sa-dam , увек; проширено -dā-nīm : i-dā-nīm , сада; ta-dā-nīm , онда; viśva-dā-nīm , увек
-di	само у ya-di , ако
-dhā	за прилоге бројног значења (-пута, -страно...) eka-dhā , једино; dvi-dhā , на два начина; tri-dhā/tre-dhā , троструко; catur-dhā , четвороструко; ṣo-dhā , на шест начина; dvādaśa-dhā , дванаестострано; kati-dhā , колико пута? tati-dhā , на толико делова; puru-dhā , различито; bahu-dhā , на много начина; viśva-dhā , на сваки начин; śaśva-dhā , опет и опет; priya-dhā , љубазно; pre-dhā , љубазно; bahir-dhā , споља; mitra-dhā , пријатељски; a-dhā/a-dhā , онда; a-d-dhā , тако, заиста; sama-dhā , на исти начин
-sa-dha	први део многих сложеница (значење: на један начин; заједно). Исти с претходним; у самосталној употреби saha , са.
-va / -vam	изражава сличност начина; i-va , као, налик; e-va/e-vā , тако; e-vam , тако.
-vat	прилози од именица и придева са значењем „као“. Оригинално од суфикса -vant са истим значењем aṅgiras-vat , као Ангирас; manu-vat , као Ману; purāṇa-vat , pūrva-vat , pratna-vat , као некад
-śas	за прилоге за меру или начин дистрибутивног значења sata-śas , стотинама; sahasra-śas , хиљадама; śreṇi-śas , у редовима; ṛtu-śas , сезона за сезоном; deva-śas , сваком од богова; parva-śas , део по део; manma-śas , сваки запамћен

-s	твори неколико нумеричких и других прилога dvi-s , двапут; tri-s , трипут; adha-s , доле; ava-s , надоле; ane-dyu-s , следећи дан; ubhaya-dyu-s , оба дана; āvi-s , отворено; bahi-s , споља
-ha	i-ha , овде (пракритски idha); ku-ha , где; viśva-hā , увек; sama-ha , на један или други начин
-hi	неколо прилога за време од заменичких корена amur-hi , тада; etar-hi , сада; kar-hi , када; tar-hi , тада; yar-hi , док, пошто...
Ретки, нејасног порекла	
-a	kv-a/ku-a , где; a-du-a , данас
-ar	pun-ar , опет; sasv-ar , тајно
-ā	antar-ā , између; pur-ā , пре; можда и nā -nā , различито, тако-тако
-it/-vit	daksin-it , десном руком; cikit-vit , промишљено
-u	jāt-u , икад, увек; mith-u , погрешно; muh-u , изненада; anu-ṣṭh-u , одмах
-ur	muh-ur , изненада, неочекивано
-k	jyo-k , дуг; можда још у неким
-tar	prā-tar , рано; sapu-tar , удаљено
-tur	sani-tur , удаљено, од
-nam	nū-nam , сада; nānā-nam , различито

Падежни прилози	
Nom.	скоро никад у адвербијалној употреби можда у ведском упитном kis , да ли? и na-kis , нико, про- хибитивно mā-kis , нека не, нека нико
Akuz.	најчешће се користи адвербијално; уобичајено за средњи род једине, али и за женски род (адвербијални наставци поређења -taram , -tamam) од <i>заменичких</i> основа: yadā , ако, кад, онда; tad , онда; kim , зашто, да ли; idam , сада, овде; adas , тамо, онде; <i>рече</i> : kadā , кад; kam (афирмативно), id , тачно, чак; cid , заиста, такође; smad/sumad , скупа, истовремено; īm , сад; śīm , икад; сложенице: ca id – ced (ca+id) , ако; ned , да не би; ed , svid , kuvid ; ca cid – kūcid ; ca-kim – nakīm , mākīm , ākīm ... од <i>именичких</i> основа: nāma , именом; sukham , срећом; kāmam , по вољи; naktam , ноћу; rahas , тајно; oṣam , брзо... од <i>придевских</i> основа: satyam , заиста; ciram , дуго; pūrvam , пре, раније; nityam , стално; bhūyas , више, опет; visrabdham , у поверењу; prākaśam , отворено... Многи <i>прилози нејасног порекла</i> од именичких или придев- ских основа: tūṣṇim , тихо, у тишини; sāyam , увече; sākam , заједно; aram/ alam , доста; prāyas , обично; iṣat , донекле; amnas , неочеки- вано; bahis , споља; mithu , погрешно; mithas , узајамно; muhu , одједном, изненада; jātu , можда; madrik , к мени; ninik , тајно; dravat , брзо; drahyat , храбро...
Instr.	доста често; обично у једини, али и у множини од <i>заменичких</i> основа: enā , овде, тако; ayā , тако; kayā , како; anā , заиста, тако; amā , са, заједно... од <i>именичких</i> основа: kṣaṇena , одмах; aśeṣeṇa , потпуно; viśeṣeṇa , посебно; divā , дању; diṣṭya , срећом; sahasā , изне- нада; aktubis , ноћу... од <i>придевских</i> основа: akhilena , потпуно; prāyena , углавном; dakṣiṇena , јужно; uttareṇa , северно; antareṇa , унутар; cireṇa , дуго; śanāis/śanakāis , полако; uccāis , високо; nīcāis , ниско; parācāis , далеко; taviṣṭhis , можда

	нејасни облици у <i>старијем језику</i> : <i>tiraścātā</i> , попречно; <i>devatā</i> , међу боговима; <i>bāhuta</i> , рукама; <i>dvitā</i> , свакако; <i>tādītā</i> , тада; <i>mṛṣā</i> , узалуд; <i>vṛthā</i> , по вољи; <i>sacā</i> , блиско, заједно; <i>asthā</i> , одмах; <i>mudhā</i> , узалуд; <i>adhunā</i> , сад
<i>Dat.</i>	понекад у адвербијалној употреби <i>apagāya</i> , убудуће; <i>cirāya</i> , дуго; <i>arthāya</i> , зарад; <i>ahnāya</i> , одмах
<i>Ablat.</i>	ређе у адвербијалној употреби од <i>заменичких</i> основа: <i>kasmāt</i> , зашто? <i>akasmāt</i> , случајно; <i>āt</i> , потом; <i>tāt</i> , тако, на тај начин; <i>yāt</i> , док, пошто од <i>именичких</i> основа: <i>āsāt</i> , близу; <i>ārāt</i> , далеко; <i>balāt</i> , силом; <i>kutūhalūt</i> , супарнички; <i>sakāśāt</i> , јавно, отворено од <i>ūpridevских</i> основа: <i>dūrāt</i> , даље; <i>nīcāt</i> , доле; <i>paścāt</i> , позади; <i>sākṣāt</i> , потпуно; <i>samantāt</i> , сасвим; <i>acirāt</i> , недуго; <i>pratyakṣatamāt</i> , најочигледније; <i>pratyantāt</i> , до краја...
<i>Gen.</i>	скоро никад адвербијално у најстаријем језику: <i>aktos</i> , ноћу; <i>vastos</i> , дању касније: <i>cirasya</i> , дуго
<i>Lok.</i>	каткад с адвербијалним значењем од <i>именичких</i> и <i>ūpridevских</i> основа: <i>āke</i> , близу; <i>āre/dūre</i> , далеко; <i>abhisvare</i> , позади, иза; <i>astamīke</i> , кући; <i>ṛte</i> , без; <i>agre</i> , напред; <i>sthāne</i> , погодно; <i>sapadi</i> , одмах; <i>aparīṣu</i> , после, након; <i>ādāu</i> , најпре; <i>rahasi</i> , тајно...

Најчешћи адвербијални предлози

<i>ati</i> <i>над</i>	с глаголима кретања често у значењу <i>над, изнад, кроз</i> ; <i>адноминално</i> у <i>акузативу</i>
<i>adhi</i> <i>на</i>	значење <i>код, на</i> ; <i>адноминално</i> најчешће уз <i>локатив</i> ; иде и уз <i>аблатив</i> и <i>акузатив</i>
<i>anu</i> <i>ио, њосле</i>	<i>адвербијално</i> значење <i>ио</i> (ићи <i>ио</i> , следити...), <i>иосле</i> (временски); <i>ио</i> (= у складу, према) <i>адноминално</i> само уз <i>акузатив</i>
<i>antah</i> <i>међу</i>	<i>адвербијално</i> значење (<i>из</i>) <i>међу</i> , <i>унутар</i> , у најчешће уз <i>локатив</i> ; иде и уз <i>аблатив</i> и <i>акузатив</i>
<i>api</i> <i>у, на</i>	<i>адвербијално</i> с глаголима кретања значи у (ући у...), али модификовано и <i>на</i> ; у реткој <i>адноминалној</i> употреби (само уз <i>локатив</i>)
<i>abhi</i> <i>ка, према</i>	<i>адвербијално</i> с глаголима кретања значи <i>ка, према</i> <i>адноминално</i> само уз <i>акузатив</i>
<i>ava</i> <i>доле, од</i>	<i>адвербијално</i> значи <i>доле</i> , проширено и <i>од</i> у реткој <i>адноминалној</i> употреби уз <i>аблатив</i> (= доле од)
<i>ā</i> <i>код, крај</i>	<i>адвербијално</i> врло чест у значењу <i>код, крај, амо...</i> <i>адноминално</i> најчешће уз <i>локатив</i> , али иде и уз <i>аблатив</i> , <i>акузатив</i>
<i>upa</i> <i>крај</i>	<i>адвербијално</i> значи <i>крај, њоред, близу</i> , али и (субординативно) <i>исџод</i> <i>адноминално</i> најчешће уз <i>акузатив</i> , али и испред <i>локатива</i> (у значењу <i>њоред</i>), а изузетно и уз <i>инструментал</i> (<i>ио...</i>)
<i>tiras</i> <i>џокрај, кроз</i>	<i>адвербијално</i> означава <i>џокрај, усџрану</i> , али фигуративно може значити и <i>наџроџив, уџркос...</i> <i>адноминално</i> се користи у значењу <i>џреко, кроз, изнад...</i> уз <i>акузатив</i>
<i>paṅi</i> <i>око(ло)</i>	означава <i>око, окол</i> а фигуративно и <i>џоџиуно</i> <i>адноминално</i> иде уз <i>акузатив, аблатив</i>
<i>puras</i> <i>џре</i>	иде с <i>кџ, чиниџи, dhā, сџавиџи</i> , у значењу <i>насџрам</i> <i>адноминално</i> (<i>џре</i>) уз <i>акузатив, аблатив</i> и <i>локатив</i>
<i>prati</i> <i>насџрам</i>	<i>адвербијално</i> означава <i>џрема, насџрам</i> одакле касније и смисао једнакости <i>адноминално</i> уз <i>акузатив</i> (можда и уз <i>аблатив</i>)

Адноминални предлози

adhas испод	с акузативом; ређе с аблативом (adhaḥ...padoh, испод ногу)
antara између	испред акузатива (antara dampaṭī, између мужа и жене)
abhitas око(ло)	с акузативом (...abhito yanti sūryam, ...иду око сунца)
avas испод	с аблативом; касније с инструменшалом као и adhi(avaḥ sūryasya bhataḥ purkṣāt, испод пространих предела сунца)
upari изнад	после акузатива; често с ѓенијивом; ретко с инструменшалом (bhūmyā upari, изнад земље)
ṛte без	пре и после аблатива; ретко с другим падежима (na ṛte tvat kriyate kim cana, без тебе ништа није учињено)
paras изнад	с инструменшалом, акузативом, аблативом, локализмом... (paro mātrayā, прско мере; paro divaḥ, изнад неба)
purastād истрег	с ѓенијивом (vājah purastād uta madhyato naḥ, нека снага буде пред нама и у нама)
purā пре	испред и после аблатива; смисао пре (временски) касније проширен на осим, најпре, изузев (purā nu jarasaḥ, пре старог доба; purā mat, осим мене)
bahirdhā од, из	с аблативом (из нечега, од нечега)
sacā са	пре и после локатива (асоцијативно, са, уз, заједно...)
sanitur осим	после акузатива (patim sanitur, осим господара)
sanutar даље од	сродан с претходним, с аблативом (далеко од, иогаље од...)
saha са	пре и после инструменшала (saha paryā, с мужем; manasā saha, с умом)
sākam са	истовесно, али ређе од претходног; пре и после инструменшала (sākam sūryasya rāśmibhiḥ, са сунчевим зрацима)
sumad са, заједно	с инструменшалом; sumad gaṇa, заједно с гомилом
smad са	поред адвербијалног значења заједно, истовремено уз инструменшал у значењу са (smat sūribhiḥ, са принчевима)

ГРАМАТИЧКИ ТЕРМИНИ

a-kṣara не-унијитиво; не-раздељиво	морфема; слог
a-ghoṣa не-звучан	беззвучан
aṅga	основа (испред афикса) основа јаких падежа
adhikaraṇa	еквивалент локативу
an-adyatana не-данас	прошло или будуће време
an-it	не-it гласови у низу pratyā-hāra
an-udātta монотон	неакцентован
anu-nāsika назалан	назал
anu-svāra глас који следи	назални глас ṁ
antaḥ-stha између	полу-вокал
abhhy-āsa удвајање	редупликација, удвајање
ardha-dhātuka	афикс који се додаје на голи корен („полу-корен“)
ardha-sprṣṭa полу-контакт	сибилант
alpa-prāṇa мали дах	неаспирован
ava-graha засебно, одвојено	ʽ/ʼ знак за одсутно а
a-vyaya не-променљив	непроменљива реч
avyayībhāva	непроменљива сложеница
ā-khyāta	глагол
ā-gama догађај	аугмент
ātmanepada реч за себе	медијално стање
āmredita ионављање	врста сложенице

āpadāna kāraka	еквивалент аблативу
āśis	прекатив
it	глас који завршава pratyā-hāra
itaretara	врста двандва сложенице
īṣat-spr̥ṣṭa <i>слабо-дошакнути</i>	полувокал
uccaiḥ	висок (тон)
ut-tama <i>последњи; први</i>	граматичко прво лице
uttara-pada	други (крајњи) део сложенице
ud-āṭṭa <i>повишен</i>	акут (акцент)
upagraha	глаголски род/стање
upa-dhmāṇīya <i>издах</i>	висарга (ḥ) испред p/ph
upapada-samāsa	сложеница с подређеним делом
upa-sarga	префикс
upa-sarjana	подређени део сложенице
ubhaya-pada <i>реч за обоје</i>	глагол с оба стања (активно и медијално)
ūṣman <i>шоплоша, узбуђење</i>	сибиљант
eka-vacana	једнина
oṣṭha	уста
oṣṭhya	уснени, лабијални
kaṇṭha	грло
kaṇṭhya	гутурал
kāraka	семантички концепт падежа
kaṛaṇa	еквивалент <i>инструменталу</i>

kartā kāraka	еквивалент <i>номинативу</i>
karma-dhāraya (tatpuruṣa)	оба дела упућују на исти објект; растављена, била би у истом падежу
karman kāraka	еквивалент <i>акузативу</i>
karmaṇi prayoga	пасивно, трпно стање
kṛd-anta	деривативи са примарним kṛt афиксом
ktvā	tvā наставак за герунд
ktvānta	герунд
kriyā	глагол
kriyāviśesaṇa	прилог
gaṇa <i>стиаго, јашио, врстиа...</i>	серија корена или речи који следе иста правила
gati <i>кретиње</i>	префикс уз глаголске деривативе
guṇa <i>особина, квалитет...</i>	степен ојачања вокала
ghoṣa-vat <i>имање звука</i>	звучан
jihvā-mūlīya <i>из корена језика</i>	висарга (ḥ) испред k/kh
tatpuruṣa <i>њеџов човек/служа</i>	сложеница где је други део главни
tad-dhitānta	деривативи са секундарним taddhita афиксом
tālavya	непчани, палатал
tālu	непце
tiṅ	лични глаголски наставак

tiñ-anta <i>koji se завршава с tiñ</i>	глаголски облик (с tiñ)
tṛtīya <i>трећи</i>	трећи у низу
daṇḍa <i>шпала, ситуб</i>	усправна линија у словном знаку ङ
dantya	зубни, дентал
dīrgha <i>дуг</i>	дуги вокал
deva-nāgarī <i>из божје зрага</i>	индијско писмо
dvaṁdva <i>пар, двоје</i>	копулативне сложенице
dvi-gu <i>две краве вредан</i>	tatpuruṣa с бројем као првим делом
dvi-vacana	двојина
dvitīya <i>други</i>	други у низу
dhātu	корен
nañ-samāsa	одречна сложеница
napuṁsaka-liṅga	грамат. средњи род (neutrum)
nāma-dhātu	деноминатив
nāman <i>име</i>	именска реч, номиналан
nīcañ	низак (тон)
ni-pāta <i>грам. изузетак</i>	непроменљива реч
pañcama <i>пети</i>	пети у низу
pada	део речи са sup основа средњих падежа
pada-pāṭha	писање без примене sarñdhi правила
parasmaipada <i>реч за грузо</i>	активно стање
puṁ-liṅga	грамат. мушки род (masculinum)

puruṣa <i>човек, лице</i>	грамат. лице
pūrva-pada	први део сложенице
pra-grhya <i>узети засебно</i>	вокал који не подлеже еуфонији
pratyaya	суфикс
pratyāhāra	група гласова између anit и it
pra-thama <i>први</i>	први у низу; прво лице
pradhāna <i>први, главни</i>	главни део сложенице
prāti-padika <i>прва реч</i>	именски пра-облик
pluta <i>дуже</i>	продужен вокал од 3 мере
bahu-vacana	множина
bahu-vr̥hi <i>с вишком иринча</i>	сложеница с референтом ван ње
bha	основа у слабир падежима
bhūta-karaṇa	аугмент
madhyama <i>средњи</i>	граматичко друго лице
mahā-prāṇa <i>велики дах</i>	аспирован
mātrā <i>мера</i>	мера, дужина, квантитет
mūrdhan <i>глава</i>	тврдо непце
mūrdhanya	церебрални глас, церебрал
gerha <i>мрмор</i>	глас г
la-kāra (la-глас/слово)	код за глаголска времена и стања
liṅga <i>знак, маркер</i>	граматички род
luk <i>зубитак, нестак</i>	отпадање наставка за падеж
lyap (ya наставка)	за префикс герунда

vacana <i>зворење, зворник</i>	граматички број
varga	низ, серија, група, класа
varṇa <i>боја</i>	глас, фонема, слово
vākya	реченица
vi-graha <i>подела, сејараџија</i>	анализа састава речи
vibhakti <i>одвајање, разликовање</i>	падеж
vi-rāma <i>завршењак, прекид</i>	знак за изостављање а
vi-śeṣaṇa <i>квалификаџив</i>	придев
vi-śeṣya <i>оквалификовано</i>	именица
vi-sarga/vi-sarjanīya	ḥ (често уместо крајњег s/r)
vṛddhi <i>при-раст</i>	степен ојачања вокала
vyañjana <i>манифестујући</i>	сугласник, консонант
vy-adhikaraṇa	у различитом падежу, с различитим субјектом
vyaya	именска промена
vy-ākaraṇa <i>разликовање</i>	граматика
vṛtti	општи назив за све сложене граматичке облике
śuddha <i>чист</i>	прост самогласник
sannatara	најанижи тон (акцент)
saṁ-yukta <i>повезан, сједињен</i>	сложени гласови
saṁ-hitā <i>заједно</i>	еуфонијска веза
saṁhitā-pāṭha	са saṁdhi правилима
saṁ-khyā <i>бројање</i>	број
saṁ-dhi <i>повезивање</i>	правила еуфоније

samānādhikaraṇya	слагање речи у реченици
sam-āsa <i>слагање, комбиновање</i>	сложеница
sam-āhāra <i>сложности, јединство</i>	врста двандва сложенице
sam-pradāna kāraṇa	еквивалент дативу
sam-prasāraṇa <i>екстензија</i>	замењивост вокала и полувокала
sarva-nāman	заменица
sārvadhātuka	афикс који се додаје „луном корену“, тј. основи
sup	наставак у деклинацијама
subanta	имена у падежним облицима (са sup наставком)
soṣman <i>с шойлином</i>	аспиrowан сугласник
strī-liṅga	грамат. женски род (femininum)
sthāna	место артикулације
sparsa <i>контакти, прекид</i>	консонанти од k-m
spṛṣṭa <i>пошпунни контакти</i>	односи се на консонанте
svara <i>звук, глас</i>	самогласник, тон
svarita	циркумфлекс (акцент)
hrasva <i>мали</i>	кратки вокал

БЕЛЕШКА О АУТОРУ

Момир Никић је дипломирао и магистрирао светску књижевност. Докторирао је антропологију на Београдском универзитету.

Проучавања је обављао: на *Oxford University*, у *British Museum Library* и *Museum of Mankind* (Лондон); *Brown University* (USA) – уз стипендије *British Council*-а и *IREX*-а; на другим универзитетима...

Теренска истраживања је вршио у Сомалији (Африка).

Аутор је три романа (*Последња књига*, *Трибалска мрежа*, *УРЛА*) и књиге есеја *Креализам*.

Пројекат ис историјске антропологије (*Златно семе*) објављен је у две књиге: *Језички корени Срба* у издању СКЗ и БИГЗ-а, 2004. године; *Порекло Срба, Словена и Скиџа* у издању Плејаде, 2006.

Утемељивач је нове антрополошке и уметничке парадигме *КРЕАЛИЗАМ*. Сам термин (*Crealism > Crealist, Creality...*) је захваљујући ауторовим (и њему блиских особа) сајтовима (geocities.com/moshanik; creality.com) брзо и доста широко прихваћен на Интернету али са разноврсним значењима за које аутор не сноси одговорност.

Објавио је бројне текстове о: *развоју културе и цивилизације, историји и теорији нових технологија; значају комјутера за културу модерног доба; виртуелној стварности; Интернету; тексту и хипертексту; уметности и технологији; семантици уметности...*

Некадашњи главни уредник БИГЗ-а, уредник за филозофију, друге друштвене науке. Приређивач је, уредник и један од аутора *Популарне енциклопедије* БИГЗ (сарадња с *Brockhaus*-ом). Био је стручњак Међународне организације рада (*ILO*, Женева), члан *AAASS* (*American Association for Advancement of Slavic Studies*), директор *Фулбрајтовог програма* у Југославији...

Живи и ради у Београду.